

VIATA ROMINEASCA

8

1959
AUGUST
ANUL XII

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R.P.R.

CUPRINSUL

LA 15 ANI DE LA ELIBERARE

VIATA ROMINEASCA: 23 August	3
EUGEN JEBELFANU: Oratoriul Eliberării	8
MIHAI BENIUC: La Porumba (fragment de roman)	21
MARIA BANUȘ: Noaptea Eliberării	33
V. EM. GALAN: Bărăgan (fragment din vol. II)	35
MIHU DRAGOMIR: Intoarcerea armelor	63
EUGEN BARBU: Soseaua Nordului (fragment)	84
VICTOR TULBURE: Balada împotriva defăimătorilor Patriei	116

ANCHETA NOASTRA

23 August, moment de cotitură în viața intelectualilor români

COSTACHE ANTONIU — CORNELIU BABA — BALOGH EDGAR — VALERIU BOLOGA — IORGU IORDAN — A. KREINDLER — EUGEN MACOVSCI — ANTON MOISESCU — GRIGORE MOISIL — A. OȚE- TEA — RADU PALADI — EMIL POP — MIHAIL RALEA	118
--	-----

DIN EXPERIENȚA A 15 ANI DE LITERATURA NOUA

TUDOR VIANU: Moștenirea culturală	144
OV. S. CROHMĂLNICEANU: Ce a dat Partidul scriitorilor noștri	148
N. TERTULIAN: Bazele estetice ale criticii noastre literare	158
DUMITRU MICU: Aspecte ale peisajului literar în primii ani de după Eliberare	168

8.5.9760/8

MONICA ȘTIINȚIFICĂ

S. SCHÄCHTER, R. LAZĂR, F. MUNTEANU: Automatizarea produc- ției, expresie a progresului tehnic în R.P.R.	182
---	-----

CRONICA PLASTICĂ

TONEL JIANU : Arta plastică românească după 23 August 1944 192

MISCELLANEA 199

CĂRȚI NOI

EUGENIA TUDOR : Maria Banuș : „Torentul“	219
R. L. : Eugen Barbu : „Patru condamnați la moarte“	221
I. D. BALAN : Al. Ivan Ghilia : „Scrisori din Bărăgan“	222
VASILE DRĂGUȚ : Cartea de artă în R.P.R.	223
ION HOREA : Dimos Rendis : „Impărăție proletară“	224
V. GAFIȚA : Dragoș Vicol : „In munții de miazănoapte“	226
CAMIL BALTAZAR : O monografie sistematică : „Roumanie“	227
L. RAICU : Remus Luca : „Dimineață de Mai“	228

REVISTA REVISTELOR

— din țară —

„Steaua“ nr. 5/1959 ; „Teatrul“ ; „Revue Roumaine“ 230

— de peste hotare —

„Nagyvilag“ Nr. 4/1959 ; „Merkur“ Nr. 136/1959 ; „The Worker“
10 Mai 1959 235

POȘTA REDACȚIEI 240

ILUSTRĂȚIA DE PE COPERTA : Gh. Ivașcencu, «Electrificarea șantierului
de la Bitaz»

ILUSTRĂȚIE LA «Șoseaua Nordului» : E. Miliăiescu, «Partizani»

FOTOGRAFII : Florin Dragu

23 AUGUST

Poporul român nu cunoaște eveniment care să fi introdus în țesătura sa un tezaur mai mare de fĂgĂduinți, de bucurii și de împliniri ca actul de la 23 August. În inima sa această sărbătoare națională deșteaptă cel mai puternic, cel mai solemn ecou.

23 August înseamnă eliberarea României de sub jugul fascist, înseamnă sfârșitul unei întregi perioade istorice în care a domnit crima, exploatarea sîngerоasă, corupția și silnicia.

Tragedia nici unei alte epoci nu a avut accente mai răscolitoare decît aceea a fascismului și ori cine o evocă descrie groaznicul amestec de chin și de sinistru al coșmarului. Sumbra teroare în care era ținut poporul, teribila rĂspindire și creștere a mizeriei în rîndurile sale, furia împotriva oricĂrei tresĂriri de demnitate, însoțită de încurajarea tuturor jосnicіilor, definesc perioada în care au stăpinit vîrfurile cele mai reacționare ale claselor exploatare. Acest regim ce a deșteptat ostilitatea nemărginită a maselor populare, neimpăcata lor ură, purta în sine elementele unei putreziciuni inevitabile și sigure. Zadarnic se înconjură de călăi, de prisos umplea temnițele mereu cu alți deținuți, inutil țipa pe toate drumurile că e născut să domnească în eternitate. Nu se putea să nu vină o zi care să pună capăt lungului și zguduitoarelor șir de suferințe. Acea zi a fost 23 August.

Victoria insurecției armate și doborîrea dictaturii militare fasciste, săvîrșită sub conducerea Partidului Comunist Român, prin acțiunea coordonată a forțelor patriotice populare, a soldaților, ofițerilor și generalilor patrioți din armată, în condițiile loviturilor distrugătoare date armatelor fasciste de către armatele sovietice eliberatoare a constituit o cotitură istorică în viața poporului român. Izbînda insurecției armate antifasciste se datorează participării maselor largi, în frunte cu clasa muncitoare, condusă de Partidul Comuniștilor, eroicul apărător al intereselor poporului. Înăpțuind actul de la 23 August poporul român încearcă justă și binefăcătoarea mîndrie de a se fi integrat coaliției antihitleriste, alăturîndu-și contribuția de sînge și jertfe la strălucita victorie asupra Germaniei naziste, la marea cauză a eliberării popoarelor Europei de sub dominația fascismului.

23 August marchează pentru noi zorii unei lumi în care s-a lămurit un alt sens al existenței omenești, în care s-au închețat noi înțelesuri asupra lumii, în care s-au sedimentat concluziile capitale ale unei epoci istorice. Atunci a fost scris sfârșitul unei orînduiri bazată pe sălbatica exploatare și asuprire a oamenilor muncii, atunci a început revoluția populară ce avea să pună în acord cu năzuințele fundamentale ale maselor viața lor de fiecare zi. 23 August a fost leagănul uriașei mișcări care a antrenat cele mai largi mase sub conducerea Partidului Comunist Român în lupta pentru instaurarea regimului democrat-popular, sub valurile irezistibilului curent izvorit în acea zi la lumină s-a prăbușit tirania burghezo-moșierească, sub asalturile lui minioase, a fost doborâtă monarhia, împins de forța lui nobilă a urcat spre conducerea țării poporul dobîndind întreaga putere de stat și pășind la construirea socialismului. Iată de ce ziua de 23 August este o zi măreață între toate.

Au trecut numai cincisprezece ani de la evenimentele memorabile și în acest răstimp — istoricește atît de scurt — poporul nostru liber, călduzit cu înțelepciune de Partid, a înfăptuit mari, epocale realizări.

România burghezo-moșierească se deținea ca o țară dependentă de diferite concerne imperialiste și era tratată ca o semicolonie. 23 August a rupt jugul acestei rușini la care consimțiseră clasele exploatare și întemeindu-ne pe ajutorul Uniunii Sovietice am dobîndit adevărata independență devenind o țară liberă și suverană. Grație acestui sprijin al U.R.S.S. sprijin larg, generos, frățesc și de fiecare moment, patria noastră se bucură astăzi de prestigiul pe care și l-au cîștigat țările ce fac parte din lagărul puternic și strîns unit al democrației, păcii și socialismului.

România burghezo-moșierească era o țară predominant agrară, cu un potențial industrial extrem de redus față de imensele ei avuții. Indată după eliberare economia țării era în destrămare. Cine a călătorit de-a lungul țării în zilele imediat următoare lui 23 August, are desigur în minte imaginea cîmpiilor traversate de tranșee, a pădurilor cu crengile arse, a orașelor bombardate, a suferinței și a sărăciei. Căi de comunicație greu lovite, fabrici evacuate, ogoare părăginite, clădiri distruse de bombe, viața economică amenințată de multele și feluritele sabotaje ale claselor stăpînitore, așa arăta fața țării în acel moment greu.

Cine străbate astăzi patria noastră este uimit să constate mulțimea de uzine născute în ultimii ani. Prin locurile unde altă dată puteai întîlni cel mult stîlpi de telefon, ca niște copaci stingheri, se înalță arborii metalici ai liniilor de înaltă tensiune. S-au ridicat nenumărate termo-centrale și hidrocentrale, iar în Carpații Moldovei se plămăiește cea mai mare producătoare de electricitate, Hidrocentrala V. I. Lenin. Pe dealurile singuratiche ale Olteniei se înalță unele lingă celelalte turlele sondelor. La Onești-Borzești dai de rezervoarele enorme și de coșurile fumegînde ale complexului de uzine chimice. La Hunedoara și Reșița, în cetățile fierului și ale metalurgiei grele, noi furnale sfredelesc cerul. La Roman a intrat în funcțiune un mare laminor. O uzină produce rulmenți la Birlad, noi unități petro-chimice se ridică în regiunea Ploiești, s-a construit o fabrică de penicilină la Iași, se înalță combinatul de chimizare complexă a gazului metan, vatra unei producții de mare viitor. Sub ochii noștri e echipată o industrie modernă. Și tot acest mecanism complex este al poporului, la temelie giganticelor schelete de fier stă căldura inimii sale, iar silueta uzinelor,

scoasă în relief de lumina soarelui de August, reamintește acest adevăr revoluționar!

Nu mai mică este surpriza pentru cel ce pășește în sate. Acolo unde încă acum un deceniu și jumătate dominau despotismul și absolutismul într-o alianță a țărădelegii, moșierului și vechilului, chiaburului și jandarmului, iar sărăcia și ignoranța proliferau dureros, s-au operat radicale transformări. Au fost lichidate rămășițele oricărei forme de exploatare a omului de către om în agricultură. Țărănimea muncitoare stăpînă pe pămîntul pe care-l lucrează, utilizînd sprijinul a mii de tractoare și de combine cunoaște binefacerile progresului. Ceea ce părea a fi formă împietrită, așezare de viață rudimentară se dezvoltă impetuos. Agricultură socialistă a trezit satul din somnul letargic în care-l cufundase regimul burghezo-moșieresc. Vechile bordeie de pămînt pier și în locul lor oamenii își ridică case din cărămidă; încăperile goale altădată se umplu de mobilă. Milioane de kilovați pornesc din uzine și deșteaptă puterea minților, spulberînd superstiții și prejudecăți și aducînd în sensul cel mai direct lumina.

Pe măsura dezvoltării economiei naționale, nivelul de trai și de cultură al poporului se ameliorează și crește. Salariul real al celor ce muncesc a crescut. Veniturile țărănimii muncitoare, cu deosebire ale colectivizatorilor și întovărășiților au sporit. La câștigul fiecărui om al muncii trebuie adăugate mereu sporurile cheltuielii pentru concedii, asistența medicală gratuită, învățămîntul gratuit etc.

Documentele Plenarei C.C. al P.M.R. din 13-14 iulie a.c. stabilesc un întreg ansamblu de măsuri pentru o nouă creștere a nivelului de trai al poporului muncitor. Măsurile adoptate de recenta plenară se însușează într-un șir întreg de hotărîri luate de partid și guvern pentru îmbunătățirea continuă a condițiilor noastre de viață.

În timp ce în țările capitaliste scade din ce în ce nivelul de trai al masei și crește profitul trusturilor și monopolurilor, în patria noastră, prin grija partidului și guvernului, roadele muncii harnice ale poporului revin aceluia ce le-au produs.

Chemate pentru opere și acțiuni de o valoare neîntrecută, crescute în sentimentul demnității lor, masele muncitoare, disprețuite pînă mai ieri, neluate în seamă, și-au luat soarta în propriile lor mîini și au devenit făuri-toarele propriei lor fericiri. Ideia personalității lor, depozitară a unor însușiri unice și a unor puteri nemăsurate, s-a impus și consolidat în înfăptuiri durabile și monumentale. Privind realizările lor masele muncitoare încearcă îndreptățitul orgoliu al celor care nu se istovesc în zădărnice. Un nou spirit stăpînește țara, o nouă mentalitate călăuzește oamenii copleșiți de poezia și de forța muncii eliberate. În procesul de construire a socialismului s-a format o altă imagine a lumii și o altă înțelegere a vieții. Acest ansamblu de atitudini, de deprinderi și superioare deciziuni morale constituie una din consecințele cele mai rodnice ale actului de la 23 August.

Cultura și oamenii ei erau în regimul burghezo-moșieresc ostracizați la periferiile vieții. Ce om politic al timpului și ce guvern a acordat o atenție reală omului de știință, scriitorului, artistului sau modestului învățător de țară? Se elogia „travaliul autonom al minții“, se evoca „nobilul apostolat al învățămîntului“, dar intelectualitatea era, în fapt, impresurată de disprețul condescendent al claselor exploatare și dacă refuza să formeze clientela partidelor burgheze era condamnată să muncească în condiții de viață de-

gradante. Astăzi oamenii de știință, scriitorul, artistul, creatorul de valori spirituale în toate domeniile au fost promovați în locurile de frunte ale vieții obștești, găsind încrederea, respectul și sprijinul pe care-l merită munca intelectuală pusă în slujba poporului.

În aceste împrejurări dispariția definitivă a unor idealuri artistice active în epoca burgheziei a devenit un fapt firesc, legitim. Verbul artistului izbucnind din adâncimile generozității este deschis către lumea pe care astăzi poporul o stăpânește prin știință și o transformă prin tehnică. Prin influența artei și frumosului gândul este chemat către înțelegerea universului, iar cititorul dobândește o nouă adâncime a conștiinței de sine. Scriitorul îi oferă soluții stenică, optimiste, întocmite pe temelia cunoașterii resorturilor adânci ale realității. Îmbogățirea conștiinței revoluționare a maselor, educarea în spirit socialist a poporului muncitor prin mijlocirea operelor confruntate riguros cu tabla de valori a celei mai înaintate concepții despre lume — marxism-leninismul — iată țelul pe care-l urmărește azi între alte activități spirituale creația literară. Pagina de literatură nu reprezintă ca altădată o instrăinare sau o tăgăduire a vieții ci o afirmare a forțelor ei constructive și totodată împlinirea unei datorii morale, asemănătoare cu aceea pe care ori ce om al muncii o resimte în opera sa de construire a noii societăți socialiste.

Răspunzând fierbinteii chemări a oamenilor din jurul lor, scriitorii au dat viață unor cărți a căror valoare s-a impus nu numai în țară, dar și peste hotare. Aceste cărți au primit verificarea timpului și diferitelor cercuri de cititori. Oglindirea cât mai credincioasă a vieții a conferit acestor lucrări forma definitivă a unor opere încheiate și pline de înțelesuri. Cine le citește aude în ele sunetul plin, rezonanța profundă a artei superioare.

Dușmanii regimului democrat-popular au vînturat în repetate rînduri ideea că socialismul constituie pe plan spiritual o catastrofală surpare de teren ce se datorește în primul rînd nesocotirii și neînțelegerii trecutului. Revoluția însă nu numai că nu a anulat vechile cîstiguri ale conștiinței omenești, dar le-a unit cu cele mai noi din perspectiva valorilor pe care clasa muncitoare le afirmă în istorie. Firul nesfîrșit și rezistent al tradiției nu a fost rupt, cultura socialistă se mîndrește a fi beneficiara celor mai bune realizări din trecut, și care abia astăzi pătrund în popor.

Înainte cărțile întruneau tiraje de cîteva mii de exemplare, sălile de concert adunau un public restrîns și alcătuit din cîteva snobi, iar expozițiile erau goale. Astăzi există un larg public atent și sensibil la ori ce manifestare artistică. Emoția cu care el caută și întovărășește faptul de cultură, este un document al frumuseții lui spirituale atîta timp ignorate.

Aceste uriașe realizări cuprinzînd domenii atît de variate se datorează în primul rînd muncii neobosite a comuniștilor, care au dat un plan, un avînt și o unitate strădaniilor. Strînse laolaltă sub conducerea Partidului energiile, au dobîndit o maximă eficiență și o nobilă semnificație. Comuniștii au organizat, au stimulat, au îndrumat și au condus în spiritul răspunderii nu numai față de ziua de azi, dar și față de viitor, în simțul răspunderii supreme față de generațiile mai îndepărtate. În privirea lor a fost totdeauna o zare largă și de aceea am văzut și vedem cum viitorul răsare din prezent în forme concrete și grandioase.

A cinsprezecea aniversare a eliberării Romîniei de sub jugul fascist a deșteptat un val de entuziasm patriotic. Este acest entuziasm mai mult

decît expresia unei jubila^{ri} a inimilor, este forma pe care o îmbracă astăzi luciditatea; în adevăr oricine cugetă la drumul parcurs de patria noastră din 1944 și pînă astăzi, extrage din această meditație convingerea că s-a săvîrșit un uriaș progres. Cînd siderurgiștii luptă pentru a îndeplini și depăși sarcina trasată de Partid pe anul acesta — 1.300.000 tone oțel, cînd petroliștii se întrec pentru reducerea prețului de cost al forajului, cînd constructorii se zoresc să predea în folosință noile obiective industriale și să pună la dispoziția oamenilor muncii cartiere întregi de locuințe, cînd la sate țărănimea muncitoare desfășoară întrecerea pentru buna întreținere a culturilor și pregătirea recoltării, ei înalță din munca lor cel mai viu, cel mai emoționant omagiu mării sărbători care le-a dăruit libertate.

Ziua în care s-au deschis larg porțile dezvoltării culturii românești, a fost întîmpinată de intelectualitate cu acel elan creator care cinstește munca spiritului. Alături de întregul popor, cu care a luptat umăr la umăr, cu convingere și devotament în toți acești ani pentru triumful păcii și al socialismului, intelectualitatea a desfășurat o activitate febrilă menită să sporească patrimoniul culturii cu lucrări științifice literare, muzicale, plastice etc. În vitrinele librăriilor au apărut cărți noi, pe scenele teatrelor se reprezintă piese noi, pe ecranele cinematografelor rulează filme noi, în sălile de concerte au loc audii noi, expozițiile cuprind lucrări plastice noi. Și toate aceste opere ce resfrîng crîmpeie din epopeia pe care o trăim sînt străbătute de aceiași semnificație, întră în unitatea aceluiași gest, recunoștință scumpului nostru Partid.

Sînt cuprinse în cadrul creațiilor închinete lui 23 August scene și oameni dintr-o istorie proaspătă și fierbinte, monumentală desigur prin sensurile ei, dar atît de umană și de apropiată. Romanul, piesa de teatru sau tabloul născute sub semnul solemnei aniversări rețin imaginea luptelor și strădaniilor care au intrat pentru noi în urzeala cotidianului iar pentru istorie în substanța ei cea mai intimă. În adevăr, cronica, adică aceea care elimină accidentalul și reține necesarul, înlătură nesemnificativul și se oprește asupra evenimentului, cuprinde în paginile ei nenumărate file din ceea ce a fost viața fiecăruia din noi în acești ani. Și nu este deloc de mirare dacă în existența noastră deslușim efigia gravă a istoriei.

Autorii acestor opere s-au strădui^t să nu facă lucrări superficiale, din acelea care se istovesc o dată cu sfîrșitul sărbătorii. La temelia creațiilor lor se află o muncă plină de răspundere deoarece ei consideră că numai în acest chip efortul lor se va contopi organic cu munca întregii patrii.

La rîndul ei „Viața romînească“ se străduie prin acest număr închinat mării sărbători, să înscrie, cu literele profundeii emoții pe care o resimte, cîteva din înțelesurile, cîteva din valorile și cîteva din rezultatele actului de la 23 August, conștientă fiind că nu va putea răsfrînge decît un modest fascicol din marea lumină a acestei zile istorice pentru poporul nostru.

V. R.

ORATORIUL ELIBERĂRII

EUGEN JEBELEANU

PERSONAGII:

1. POVESTITORUL
2. AMINTIREA
3. LIBERATORUL
4. CALAUL (*luând, rînd pe rînd, înfățișarea diferitelor calamități: zbir, beznă, temniță, foamete, rege, moarte*).
5. ECOURILE
 - * Cor
 - ** Cor vorbit
 - *** Cor de copii

ORCHESTRA (*Azi. Pace. Sfirșitul unei zile imbelșugate. Bărdăganul: ultimele sunete ale coaselor. Rostogolitul armonios al undelor Dunării. Majestuoasă, răsuflarea împăcată a mării. Foșnetul pădurilor, în care se aud ultimele ciripituri ale păsărilor ce vor adormi. Impletindu-se cu acestea, vuietul din ce în ce mai îndepărtat al uzinelor, poleite pe nesimțite de o lumină nouă. Secera lunii. Liniște.*)
(*Pauză aproape imperceptibilă, apoi:*)

CORUL (*amplu, cu seninătate*)
Vreme de astăzi, pace, o, muncă
încununată de spice...
Iată, veni secerișul cel pașnic...
Vreme-a culesului, toamnă de aur,
liniște-a spicelor grele,
binevenită fii, toamnă de aur,
toamnă vegheată de stele.

UN ECOU (*glasuri de copii*)
De roșii stele!

ALT ECOU (*glasuri de femei*)
De roșii stele!

- ALT ECOU (*glasuri de bărbați*) (*puternic*)
De roșii, eternele stele!
- POVESTITORUL Cîntați,
cîntați mergînd înainte,
cu facele roșii — ale snopilor.
(*puternic, subliniat de orchestră:*)
Dar nu uitați!...
- UN ECOU Dar nu uitați!...
- ALT ECOU Dar nu uitați!
- POVESTITORUL Dar nu uitați ce a fost
pîn-a rodit bucuria.
- COR VORBIT (*sacerdotal*)
Apropie-ți pasul, făptură țîșnită
din undele-adînci ale luptei!
Apropie-ți pasul, copil și iubită,
țîșnită din marea Durerii!
Apari:
pavăză
armă
și strajă!
Apari,
furioasă
și blindă!
Cu genele tale de suliți,
cu ochii mai mari decît cerul,
apari, strajă prietenă!
- COR Apari, Amintire!
- COR VORBIT Ca să cunoaștem prețul de aur
al secerișului nostru,
ca să cunoaștem prețul de astăzi
al Bucuriei,
apari, Amintire.
- ORCHESTRĂ ȘI COR FĂRĂ CUVINTE (*sunete de oceane rostogolindu-se*)
- AMINTIREA (*impetuos*)
Iată-mă! Sînt!
- ORCHESTRA (*meditativă, apoi*)
- AMINTIREA Ia-mă de mîină și vino cu mine,
povestitorule.
- POVESTITORUL Unde mă duci? Spune! Unde?
- AMINTIREA În țara asta cum a fost cîndva,
cînd bieți secerătorii culegeau
nu boabele de grîu, ci lacrimi mari,
cînd domn era călăul și gîrbaciul...
Cînd ne mureau copiii cei mai buni,
pentru ca liberi să fiți cei de azi

și somnul blind, și drepti să crească pruncii.
Vino cu mine ca să vezi ce-a fost
și să auzi. Privește. Ce vezi?

POVESTITORUL

E noapte. Nu văd.
Dar aud un glas.

UN ECOU

Noapte, noapte, noapte-amară,
noapte lungă, noapte fiară,
noapte ce ne strîngi în ghiară,
noapte, noapte...
noapte, peste-ntreaga țară.

ECOU

Biata țară...

ALT ECOU

Nu lucește-o stea, nu lună,
intinericul s-adună,
lanțuri grele-n beznă sună,
sună, sună...
Trăznete se adună...

ORCHESTRA (*sugerînd clipele premergătoare furtunii*)

AMINTIREA

Privește. Parc-a scăpărat ceva...
Ți-i mîna rece. Spune ce zărești?

POVESTITORUL

Nu e lumina lunii, nu sînt stelele,
nu-i soarele ce luminează țara,
ci e războiul care pîrjolește
și sabia călăului ce fulgeră
și gura-i de pucioasă care spune :

CĂLAUL

Să nu mai fie soare-aici nicicînd.
Soboli să fiți, popor ce se tîrăște,
bătrînii să muncească pentru mine,
iar tinerii-n războiul meu să plece,
să facă scrum din soare — sau să piară...
(*ropot de tobe*)

POVESTITORUL

Oh, iată-i, iată-i cum pornesc, și nu știu
Că Răsăritul o să-i ardă-n flăcări
și-o să-i vegheze lungi făclii de ghiată...
și iată mamele smulgîndu-și părul
căci inimile mamelor știu totul...
Auzi-le cum plîng, căci mulți
își duc cu ei și giulgiul, nu doar arma.

ECOUL MAMELOR

N-o să vă mai știm, vai, chipul
o să-l mistuie nisipul...
In zăpezi or să vă-mbrace
trupușoarele sărace.
Trîmbițele vîntului
la capul mormîntului
or să sune și-o să stați
sărăcuți și nemișcați,
sărăcuți și nemișcați...

AMINTIREA

S-a dus să moară unde-a vrut Coroana,
Cravaşa domnilor şi strîmba cruce
cu braţe de spînzurători... S-au dus...
S-au dus, şi-n locul lor, se-ntoarce vîntul
cu glasul lui pustiu, nimicnicia,
ecou neputincios, care acuză,
scîncind, plîngînd, ca pruncul părăsit.

POVESTITORUL

În locul celui dus se-ntoarce plînsul
ostaşului căzut în Răsărit...
Oh, îl aud...

ECOU (*glasul ostaşului căzut în Răsărit*)

Vai, mi-au dat boierii partea
să mă logodesc cu moartea,
să cad pe cîmpii străine,
departe, mamă, de tine,
departe, mamă, de tine...
Greerii să-mi cînte-n cască,
nimeni să nu mă-nvelească,
nimeni să nu mă-nvelească,
Nimeni să nu ştie-n lească,
că mi-i groapa fără nume,
c-am tunică de pămînt,
buzele fără cuvînt
şi mormînt fără mormînt.

POVESTITORUL

Vai, cîte lacrimi, ce perdele dese...
de la Carpaţi şi pînă-n largul mării
un cor scrişnit de lanţuri, lanţuri, lanţuri,
pereţi zgîriaţi de unghii-nsingerate,
suflarea morţii, scrişnetul cătuşii...
Copii strigă-n somn, auzi!

ECOU (*glas de copii*)

Mi-e foame.

POVESTITORUL

Călăul — iată-l cum îşi schimbă chipul...
acum e galben, se numeşte Foame.
Fără de miini, el gîtuie flămînzii,
flămînzii prunci... şi, iată-i, au tăcut...

COR A CAPPELLA

(*ca un cîntec de leagăn şi de mormînt*)

Cine o să mai învie
ochii tăi de cer curat
palidă copilărie,
miel tăcut, înjunghiat?
(*sfişietor*)

Oh, floare a noastră, cea mai crudă floare,
oh, inimă rămasă fără soare,
oh, graiu sărman, rămas fără cuvinte,
nepricepută gură...

(*mai departe, cîntec fără cuvinte, un murmur
tragic cîntat cu dinţii strînşi*)

POVESTITORUL (*cu indignare*)

Unde-i răzbunătorul, unde e,
unde-i dreptatea? Spune-mi, Amintire.

AMINTIREA

Priveste-o. Luptă, urmărită.
O vezi?

POVESTITORUL

O flacăra văd,

CORUL (*semef*)

Ca un șoim de pară

POVESTITORUL

Văd o lumină doar

CORUL

Toți o-nconjoară

AMINTIREA

Toți o-nconjoară,
da, toți o-nconjoară.
S-o apere mulțimile-o-nconjoară,
pe cind călăul s-o rezeze vrea.
O vezi?

POVESTITORUL

O văd. O văd.
E flacăra.

AMINTIREA (*ca o flacăra ce sare peste ea însăși — de fiecare dată mai sus — de trei ori*)

E OM!
OM!
OM!

POVESTITORUL

Care ți-e numele, văpaie sfintă?
Rostește-l, să-l cunoască Universul.

UN ECOU

Liberator.

ALT ECOU

Partid.

ALT ECOU

Popor.

ALT ECOU

Partid. Partid.

AMINTIREA

Priveste-l bine. Luminează noaptea
cu mii de fluturași, pe care scie:

COR VORBIT

„Piine
Pace
Libertate!“
„Piine
Pace
Libertate!“
„Piine,
Pace,
Libertate!“

*(după invocarea imperativă a acestor cuvinte, motiv
orchestral sugerind liniștea aparentă, apoi un trăz-
net)*

POVESTITORUL

Oh, iată-iar Călăul. Vorba „Pace“
îi surpă jețul, îi încruntă zbirii.
Aleargă după flacăra luminii,

s-o-nece-n marea nopții furioase.
Și ce văd, vai!
Căzut-a cineva....
Cine-i femeia?
Pletele i-s negre
ca penele de corb.
Cine e, spune,
să spun mai departe!
Mîndru i-e chipul.
Văd și butucul...
Te uită,
o duc spre butuc.
Merge spre moarte.

AMINTIREA
COR VORBIT

Fără de teamă, merge spre moarte.
Strînsă-ntre crucile încîrligate,
dreaptă-ntre crucile încîrligate,
merge spre moarte!
Spre moarte,
spre moarte...

POVESTITORUL

Dreaptă-i.
Călăul, proptit în secure
(vai, cum sclipește securea,
ca luna,
ca luna ce-alunecă peste morminte,
nepăsătoare),
călăul proptit în secure,-i șoptește :

CĂLĂUL

Încă nu-i prea tîrziu.
Dă-ne un nume,
un nume doar spune.
Și, peste grumaz (cît de alb ți-e grumazul),
nu o să cadă sărutul securii.
Brațele pruncului or să-l înconjure.

AMINTIREA

Privește. Stă mută, stă mută...
(*Pauză încordată*)
Dar nu!

ORCHESTRA (*colocviu sfișietor între viadrile care plîng, sugerînd sentimentul matern, și instrumentele de suflat, sugerînd sentimentul datoriei*)

POVESTITORUL

Buzele-i freamătă,
buzele-i freamătă.
Auzi,
a strigat :

ECOUL (*vehement*)

Trăiască Partidul!

ORCHESTRA (*motiv orchestral : repercutarea ecoului din stîncă-n stîncă, din ocean în ocean, din seminții în seminții. Talazuri pînă-n stele. Apoi, liniște încordată*)

POVESTITORUL Oh, de-aș putea să-ntorc repede capul,
să nu văd, să nu văd, să nu văd!

AMINTIREA Sînt lîngă tine. Privește.

POVESTITORUL Călăul ridică securea.
A fulgerat.

ORCHESTRA (*sunet înfundat, de tobă, sugerînd căderea capului. Pauză.
Apoi...*)

ORCHESTRA ȘI
COR FĂRĂ CUVINTE (*... un vaier al tuturor copacilor lumii rămași în
picioare, pentru copacul doborît*)

AMINTIREA Dece întors-ai capul?
N-ai văzut
tot ce se cuvenea...

POVESTITORUL Oh, povestește-mi tu, stăpîna mea.

AMINTIREA Din sîngele nevinovat, țîșnit-a
un om și încă unul,
o mie de-oameni sîngele-a născut
Pornesc la luptă, iată-i...

COR VORBIT O mie
de capete,
o mie de oameni noi,
mai drepți ca spada, trasă
din pîntecul înfiorat al tecii.
O mie
de flamuri
ce nu se văd, dar luminează țara,
o mie
de luptători pe viață și pe moarte,
toți pentru viață,
împotriva morții,
o mie
de luptători în locul celui dus;
în locul fiecărui luptător căzut
a zămislit norodul înc-o mie...
o mie
de luptători trimiși de cei umili
s-alunge bezna, moartea și războiul
și să răzbune lacrima și chinul.
Pornesc la luptă, iată-i,
cu ceilalți împreună
și-i întovărășesc
toți ochii plîși de veacuri.
(*crescendo cu fiecă vers*)
Ii văd cum trec neînfricați de gloanțe,
de cazne și de fiarele Doftanei,
cum zvîrle-n beznă boabe de lumină,
cum spintecă-ntunericul cu pumnii,

- cum săgetează noaptea cu rachete,
ce zboru-și iau din darnicul lor sînge.
- AMINTIREA Un codru de fiare-i pe urmele lor.
Auzi-le pașii....
(*sunetele unei goarne surde*)
- POVESTITORUL (*cu oroare și furie*)
Chipuri hidoase de fier, ochi de-otravă,
făpturi ale beznelor, cum vă numiți?
- UN ECOU (*acesta, cit și ecourile următoare, răspund foarte repede și mașinal, ca un aparat de înregistrare a cifrelor*).
Minciună.
- ALT ECOU Trădare.
- AL TREILEA Tortură.
- AL PATRULEA Moarte.
(*sunetele goarnei se întetesc. Mînioase, cornuri de vînătoare. Trăznete*)
- AMINTIREA Ascultă lupta dintre zi și noapte,
cumplita luptă surdă-n care omul
dă ochi cu Fiana și cu fierul laș.
Ascultă glasul blestemat al Fiarei:
- CĂLĂUL Un nume dă-ne, Sirbu Filimon,
și ești mai liber decît ciocirlia
ce se avîntă ciugulind din stele.
(*Sfîrșit de aripi săgetînd înaltul cerului, triluri de ciocirlie.*)
- CĂLĂUL Un nume dă-ne, Sirbu Filimon.
Spune-l, ascult:
- UN ECOU Partidul să trăiască!
(*Imediat, subliniînd sacadat cuvintele, răpăit de mitraliere*)
- CĂLĂUL Un nume doar, un nume, Donca Simo.
- ALT ECOU Partidul să trăiască!
(*răpăit de mitraliere*)
- CĂLĂUL Un nume, Petre Gheorghe, dă-ne unul
și-o să mai vezi de zeci și zeci de ori
albastrul mării, pomii grei de floare
și fața de fecioară a luminii.
Un nume, pentru-o viață:
viața ta!
Un nume pentru mii și mii de zile.
- ORCHESTRA (*sunete îndepărtate de harfe, glasuri de femei, ca o irezistibilă chemare, suavă, plină de melancolie*)
- CĂLĂUL Un nume doar.
- AL TREILEA ECOU Partidul să trăiască.
(*răpăit de mitraliere*)

ORCHESTRA (*tamento, la început, apoi, crescînd din ce în ce și transformînd jalea ajunsă pe ultimele creste într-un vuiet nesfîrșit care așteaptă un semn ca să se prefacă în forță*)

POVESTITORUL Cu dinții-i de mitralieră, bezna
mai seceră lumina, mai ucide.
Dar fiii soarelui, vitejii noștri,
înmîntați în zale de-aură,
înaștează neînfricoșăți...
Un zîmbet au, de parc-ar auzi
de undeva o trimbiță-a victoriei,
o taină minunată a vieții...
Ce-aud vitejii noștri?
*(în tot timpul cit sint spuse cuvintele de mai sus, un
vuiet ca al unui rîu de fier)*

AMINTIREA Cu oștile-i de raze, Răsăritul
trecînd prin noapte și prin ploie de săbii,
se-apropie de granițele noastre.
(svoitul unei mari bătălii ce se dă în apropiere)

CORUL Se-apropie, se-apropie lumina
Izbind în moarte, sărutînd copiii,
se-apropie, se-apropie lumina
trecînd prin norii negri-ai bătălii!
Lumina sfîntă, o, lumina sfîntă,
trecînd prin gloanțe sîngeră și cîntă,
și cîntă!
și cîntă!
și cîntă!

POVESTITORUL Din greul lui palat cu stînci de beznă,
rînjind, călăul strigă :

CĂLAUL Imi pun coroana, iată,
coroana mea de aur,
un neînfrînt castel cu metereze,
păzit
de mii de străji
turnate în oțele,
de mii de brațe,
grele de inele.
Imi pun coroana
și întorcîndu-mi capul
un pic,
o fac să strălucească
mai înspăimîntător decît
o mie, și-nc-o mie, și înc-o mie
de paloșe
cu buzele-nsetate,
de sînge.
Cine-ndrăznește s-o atingă — vie!

(Foarte scurtă pauză, apoi vuiet de luptă apropiindu-se din ce în ce. Pe urmă, pașii gărzilor muncitorești îndreptându-se încadrate de șuierul gloanțelor, spre palat)

POVESTITORUL

De plumb e încă noaptea și haină.
Cu piepturile goale, fiii vieții
se duc tăcuți spre viziuna Fiarei.
Dela Carpați și pîn-la țărmlul mării,
un singur glas sînt toți, și toți răspund
la sacrul nume de LIBERATOR.
Toți împreună, sînt fără de moarte.
Prin ei grăiesc mulțimile tăcute,
ei desrobesc pe toți cei strînși în lanțuri,
și-n lanțuri au murit atîți din ei...
Războiul stă la pîndă să-i doboare,
dușmanii lor își pun, ca să-i înșele,
nelegiuite mii de obrăzare.

CORUL

Îi luminează steaua-n care cred...
(ritmul pașilor devine din ce în ce mai apropiat, însă nu puternic)

POVESTITORUL

Oh, inima cum bate, cum mai bate,
de parcă în ghiocul ei s-au strîns
bătăile de inimă, milioane,
ale întregului norod robit.
(scurtă pauză)

CORUL

Tăcere!... / Ajuns în fața porții,
Liberatorul *bubuie în poartă!
Se clatină pâlatal, amețit
ca de-un cutremur...
(bubuituri)

CĂLAUL

Cine clinteste zidurile nopții?
Cine-a-ndrăznit? Răspunde. Dă parola.

LIBERATORUL

Viață!

UN ECOU

Viață!

AL DOILEA ECOU

Viață!

CORUL *(ca un tunet năpraznic)*

Viață!

CĂLAUL

Nicicînd. *(cu minie)* Am un cuvînt:
Mormînt!

CORUL

Îl vei avea.

LIBERATORUL

Dar pîn-atunci, aruncă-ți ochii-n jurul tău și ascultă
cum, val de val, mulțimile tot vin...
urmîndu-mă, se-ndreaptă către tine
să-ți potopească-n furie palatul.

POVESTITORUL

Dar cine merge cot la cot cu ei?

COR VORBIT Eroii,
uciși de ștreang, de gloanțe, de secure,
înmormințați de vii în închisori,
uciși în cazne....

POVESTITORUL Cine e acel
pe fruntea căruia se-ncolăcesc
lungi rădăcini de flăcări, și-o încing
într-o cunună arzătoare ?

ECOU Doja !

POVESTITORUL ...Și celălalt ce-n jurul frunții are
o roată, cine este ?

ECOU Horia, Horia !

POVESTITORUL Și-omu-acela în negru îmbrăcat
cu pleoape grele, cine e ?

ECOU Bălcescu !

POVESTITORUL Pe toți îi văd, pe toți îi văd mergînd
cu viii-n lupta mare, — străvezii
și tari precum lumina zilei. Toți
răspund chemării goarnei de asalt.

ECOU 1907 !

ALT ECOU Toți aici !

ECOU Ilie Pintilie.
Petre Gheorghe.
Filimon Sirbu.
Donca Simo,
Roaită !

ALT ECOU Prezent,
prezent,
prezent,
prezent,
prezent.

CALAUL Opriți-vă, opriți-vă !
N-apoi !

LIBERATORUL În van. Nimic tu nu mai poți opri.
Din matca lor ies rîurile toate
și mă urmează, așteptînd să spun
o vorbă doar, ca să-și prefacă apa
în șerpi de-oțel, să te încolăcească.
Și marea vînată de furii
și-arată-naintînd spre tine
c-un bubuit măselele de stînci, să te zdrobească.
Fiece munte al țării un iarnar e,
ce zămislește-un cer de roșii stele.
Decapitații-și poartă capu-n miini,
în timp ce împușcații-naintează

cu pieptul lor de gloanțe ciuruit
și străbătut de razele de soare
ca mii de sulite scăpărătoare.

Ascultă cum

se zguduie din temelii pământul,
se crapă zidurile ocnelor,
și nechezînd

(zgomotele unui galop eroic)

încălecați de roșii-vestitori

ai Răsăritului,

sirepii zorilor se-nalță,

fără zăbale sforăind se-nalță

și în galop nebun pornesc spre tine

potop care-n potcoave-o să te sfarmé.

(Trîmbițe pornind din toate zările. Steagurile aurorii

pornind desfășurate în vîntul dimineții care se ivește.

Galopuri)

POVESTITORUL

Copiii vieții acum dărimă poarta!...

(pauză iluminată)

Oh, ce lumină-a izbucnit pe țară,

de parcă Bucuria trîmbițează,

din trîmbițe de soare.....

Libertatea

descătușată arma ia în mînă

și întreg norodu-o inimă și-un trup e

cu cei ce-au sfărîmat domnia beznei,

purtînd în frunte steagul aurorei.

Oh, Amintire, mîna dă-mi și cîntă

cu mine un cînt ce-l cîntă-ntreg văzduhul

din trîmbițe și harfe lungi de soare,

un cînt de biruință și de luptă,

pe care veșnic îl voi asculta :

CORUL

(fără pauză, ritmul unui marș eroic, unanim :)

Luminează, soare, țara!

Sus, tovarăși, arma-n mîini!

Șoimii țării, comuniștii,

sfarmă cuiburile nopții!

Luminați, tovarăși, țara,

liberați-o fiii mei!

Sună goarnele de luptă,

Puneți mîinile pe arme!

Luminează, soare, țara,

sfarmă lanțuri și cătuși!

Trîmbițe, vestiți lumina,

Răsăritu-nrînt-a moartea.

*

*(Azi. Secerișul. Zorii unei zile de toamnă bogată. Bărăganul cu
movilele de aur ale griului scăpărînd de rouă. Respirația ritmică*

și adincă a mării, care precede clipa deșteptării, cînd țărîmul o va chema să-i dea săruturile de aur. Lucind, castelele subpămîntene de abanos și de platină ale minelor în care vor intra peste cîteva clipe stăpînii lor, minierii. În depărtare, zvonul catifelat, ce nu se stinge niciodată, al marilor uzine, al cascadelor, al vieții. Primele raze ale soarelui și — deodată! glasul ciocîrliilor suind pe ele în spirală ca niște vrejuri fulgerătoare. Firea întreagă ascultă cîteva clipe, încrîmenită, sborurile de sunete aproape neîfîrșite. Apoi, ca de argint :)

Fii slăvit, izvor al păcii,
Răsărit ce dai lumini,
tu ce sui căldura vieții,
în copii și-n rădăcini.

CORUL FEMEILOR Fii slăvită-n veci, lumină,
pace-n veci slăvită fii,
tu ce crești copiii noștri,
spice-nalte, aurii!

CORUL BĂRBAȚILOR Fii slăvită, Libertate,
slavă celor ce-au luptat,
ca să cînte ciocîrliia
în văzduhul liberat.

COR GENERAL Slavă, slavă, pururi slavă,
celui ce ne-a desrobît.
Slavă, slavă, pururi slavă
neînvinsului Partid!

(Cîntecul crește la nesfîrșit. E un cîntec al biruinței, vestind asalturile imediate și pe cele viitoare. Oștile zorilor se alătură uriașei respirații melodice, — izbucnînd de pretutîndeni. Sunetele colosale ale noilor orașe suindu-și harfele de piatră spre cer; ale marilor uzine, ale hidrocentralelor, ale sirenelor muncii. Cîntecul nu se isprăvește niciodată. El poate fi auzit și după ce cîntăreții vor fi tăcut.)

LA PORUMBA...*)

MIHAI BENIUC

35

Din camion Mustea se uită îndărăt și, cînd își ridică ochii, zări pe cer constelația Casiopeei, rămasă în urmă. Înaintau către apus. Se simțea nițel stingherit de uniforma militară nouă, cam aspră, care i se dăduse din echipamentul de marș al vechii sale unități.

Schimbînd cîteva camioane, mergînd cu căruța, iar cu camionul, și unde nu era chip altfel, pe jos, Mustea trecu lanțul de munți dintre Mureș și Crișul Alb. Ajunse aproape de Porumba, încă înainte de a fi sosit acolo armatele sovietice. Un batalion fix, compus din oameni mai în vîrstă, retras de pe frontieră la vreo sută de kilometri împreună cu o școală de ofițeri de rezervă din Ineu, niște copilandri, hărțuiau pe hitleriști în toată regiunea. Mare parte din populația satelor se refugiase în păduri, ca în vremurile de bejenie, cu copii, cu vite, cu care, cu bucate și cu lucrurile mai de preț din casă. Rămăseseră prin sate numai bătrînii care spuneau că tot cu-o moarte sînt datori „iar de trăit nu mai avem mult, și-i mai bine să ne găsească moartea la vatra noastră și a strămoșilor noștri“.

Codrii gemeau de oameni, care așteptau cu nerăbdare sosirea Armatei Roșii.

Mustea știricea de la unul la altul, cam unde au ajuns horthyștii.

— Apoi de-acuma, să fi intrat în Porumba, spunea cei ce continuau să vină.

— Da' porumbanii n-ați auzit pe unde-or fi ?

— Nu ești dumneata feciorul lui Maxim Mustea ? il întrebă o femeie de vreo cincizeci de ani, că tare semenii cu neamul lor, nu te-ai deochia.

— Ba da. Sînt feciorul lui. Dar dumneata, mătușă, de unde ești ?

— Din Bîrsa, dragul mătușii, trăiască-te dumnezeu, că pe toți îi știu a dumitale. Dumneata trebuie să fii domnu' Tănasă, cel da la școli.

— Io mi-s, da, mătușă. Ce știi de-a noștri ?

— Pe-aicea trebuie să fie, pe la Văscaia, după cît am auzit.

*) Fragment din romanul „Pe muche de cuțit“.

— Dar hitleriștii, ai auzit și dumneata că ar fi în Porumba ?

— Pe-aproape. În sat nu intraseră. Stau la marginea satului, că să tem. Prin păduri și-n cheile văilor stau ai noștri, ficioreșii ăștia de ofițeri, mînce-i mama, că tare-s pogani la bătaie.

— Zi așa, mătușă, sînt aprigi la bătaie ? Șezi aci și-mi spune.

— Tii ! Să ferească Dumnezeu din cer. Prăpăd ! Numai că-s puțini, sărăcuții de ei...

Bătrîna se așeză pe un trunchi la marginea drumului, alături de Mustea, în timp ce bărbatul ei se îndeletnicea să aducă apă cailor de la o fîntînă din marginea satului.

Femeia, nana Floare, cum o chema, Floarea Breb a Tolanului, se apucă să povestească amănunțit ce auzise și ea de la un ofițer, și-i mai spusese că-i așa și doi flăcăi din satul ei, căci văzuseră și ei totul cu ochii.

Ofițerul era profesor la școala din Ineu, a ofițerilor de rezervă. Un lungan „cît un pirpilig“ și lat în umeri „să-i pui pe ei o piatră de moară“.

— Nu-mi pare rău, nană Floare, chiar dacă am să mor, — zicea ofițerul, — că barem m-am răzbunat dinainte. Atîția fasciști am gătat, că au să se împruță toți munții, de nu-i cară de acolo, să-i îngroape !

— Gătași-i, puii mamei, zi !

— Gătat, zo aceea, nană Floare. Întreabă pe flăcăii ăștia, să-ți spună ei.

Flăcăii dădeau din cap, unul ținînd pușca pe genunchi, celălalt trebăluind la pușca-mitralieră. Alți doi soldați curățau mitraliera, în curte.

Lucrurile se petrecuseră într-o vale, mai încoace de Ineu, pe malul stîng al Crișului. Naziștii veneau de către Chișineu-Criș și de către Arad, pătrunzînd printre dealuri. Voiau să cadă în spatele romînilor, al școlii de ofițeri, ce se retrăgea pe poziții mai ușor de apărat, după cît a întees Mustea din povestea femeii.

Cercetașii s-au întors cu știrea la cuibul de mitraliere, unde era ofițerul cu pricina, locotenentul Rusalim Fortun. „Vin hitleriștii, preț de-un batalion“ au spus ei. Ofițerul n-avea elevi cu el, ci numai soldați în termen. A ordonat retragerea mitralierelor și a rămas el singur la o mitralieră cu servanții și cu niște pușcași mitraliori, cu ordin să nu tragă pînă ce nu va ordona el. Valea era îngustă și suia. Trecînd culmea, ajungeai într-o deschizătură spre lunca Crișului, care dacă nu-i ducea pe hitleriști chiar în spatele romînilor, totuși îi plasa în flancul lor stîng. Soldații stăteau cu urechea la pămînt, pe drumul de munte, bine întărit cu piatră.

— Vin ! Se aud ! zise unul.

Curînd apăru primul ploton al unei companii. Drumul era destul de lat și veneau în formație, fără nici o grijă, numai nu cîntau. Socoteau pesemne terenul liber, căci nu întîmpinaseră rezistență, cînd pătrunseseră între dealuri. Soldații erau nervoși, dar aveau ordin să nu tragă. Al doilea ploton nu se vedea ; pesemne era destul de departe încă, dincolo de cotul văii.

— Ce facem, dom'locotenent ? întrebă nervos un soldat.

— Sst !

Fasciștii veneau cu pași siguri. Li se vedeau și nasturii la haine, așa erau de aproape. Iar locotenentul stătea, stătea aplecat peste mitralieră.

Deodată însă, cînd erau la mai puțin de douăzeci de pași, pocniturile seci ale mitralierei porniră și, cum seceri o postată de iarbă, tot plotonul se culcă la pămînt. Nici să geamă n-au apucat. Ecoul de tunăturilor fu înghițit de păduri și de gura de azur a văzduhului.

— Să plecăm, dom'locotenent! Că aici ne rămîn dinții, dacă mai vin...

Locotenentul Fortun dete din mîină dezaprobator și ceru să fie mutată mitraliera mai la vale, făcînd semn și pușcașilor mitraliori să se apropie.

Cînd trecură pe lîngă hitleriștii pologiți, cîțiva mai gemeau și se zvîrcoleau. Unul sau doi încercau să se ridice, dar iarăși recădeau fără putere.

Nici nu apucară să așeze bine mitraliera și se ivi al doilea ploton.

Locotenentul Fortun, de data aceasta, nu mai așteptă să se apropie chiar atît de mult, dar îl lăsă să pătrundă bine în vale, după cotitură, însă nu destul de aproape, ca să vadă ce se întîmplase cu primul ploton. Apoi ochi și dete drumul la banda de cartușe. Secera morții culcă repede la pămînt tulpinele de vieți și lumea se mai împușină cu un desîș de fasciști, martori fiind pădurile și cerul curat, afară de ostașii de la mitralieră.

— Hai să fugim, dom'locotenent, că nu mai e de glumă! Ofițerul hotărî retragerea pe coastă, așa ca să aibă în bătaia mitralierei valea de la cot încolo.

— Acum trageți și voi, le spuse pușcașilor mitraliori, cînd voi începe eu. Fiți atenți la cei ce ar putea scăpa pe de lături. Valea e destul de largă aici. Nici unul să nu scape!

Plotonul venea. Se vedea de departe. Cîntau. Ceva mai departe venea al patrulea.

Cînd ajunseră la o sută, o sută cincizeci de metri, ofițerul puse mitraliera în funcțiune și deodată cu el porniră și pușcașii mitraliori focul, măcinînd pe cei ce încercau să fugă.

Dar plotonul din urmă văzu ce se întîmplă și repede deschise focul.

— Acum să fugim! ordonă locotenentul.

Luară mitraliera și, peste pădure, pînă-n valea cea mai apropiată numai într-o fugă au ținut-o, în timp ce le șuierau gloanțele pe la urechi. Au scăpat, însă, teferi; numai un pușcaș-mitralior, săracul, a rămas acolo, izbit în umăr. A căzut în genunchi, s-a apucat cu brațele de un brad, apoi l-a lăsat din strînsoare și a căzut pe spate.

— Săracul! zise ofițerul. Bun băiat. Dar barem m-am răzbunat. Acum pot să și mor. Păcat numai că n-am curățat și vreo două-trei sute de fasciști tot așa. Dar poate dă Dumnezeu, că încă nu s-a gătăt războiul...

Nu mai era nimic de făcut. Singele îi curgea din piept, din spate și din gură deodată și nu mai mișca.

Povestea și bea vin dintr-o oală de lut, închinînd cu gazda și cu nana Floarea.

— Apoi să te țină dumnezeu, doară-i gătam pe toți, i-a urat bărbatul nanei Floarea.

— Noa! zise nana Floarea către Mustea, și acum iacă unde am ajuns. Vin dușmanii peste noi și noi, prăpădiți pe lume! De-ar aduce dumnezeu pe ruși mai devreme.

— Vin ei, nici o grijă.

— Dar dumneata, unde meri?

— Mă duc în sat, să văd ce-i pe-acolo.

— Doamne, nu ne lăsa! Nu te duce că fac fasciștii popricaș din dumneata!

— Nu mi-i frică, zise Mustea, luîndu-și rămas bun de la nana Floarea și de la bărbatul ei, care se apropiase între timp.

Pîna la Porumba era drum de bune patru ceasuri. Abia trecuse de amiază, pîna-n asfințit trebuia să ajungă.

36

atul în amurg se umple de praf, de mugete, de behăit, de sunet de talangă, iar ulițele se populează cu dobitoace de tot felul. Vin întîi în mare goană porcii, pe care cu greu i-a mai ținut la marginea satului porcarul, pîna le-a sunat din cornul de bou plecarea. Apoi vine rîndul oilor, al caprelor, care însă stau pe la toate gardurile, unde, ridicate în două picioare, pot ajunge cît de cît la un pic de frunză și întîrzie să meargă la stăpînii lor pîna ce se întunecă de-a binelea. Mai grăbiți s-ajungă la grajd sînt vițeeii. După ei, de altfel, vine vreun copil sau vreun bătrîn, ca să nu se rătăcească. Intră apoi cu mersul greu vacile și bivolițele, mugind în dreapta și în stînga, purtîndu-și ugerele atîrnate ca niște străiți pline și grăbindu-se să-și vadă cît mai repede odraslele. Boii vin mai tîrziu, încet-încet, iar caii dau năvală nechezînd și, sosind la porțile cui îi are, înaintea tuturor, bat din copite sau rod lemnul gardului de nerăbdare să ajungă odată la iesle. Colbul ce se ridică în aer, amestecul de glasuri felurite ale oamenilor cu ale animalelor tulbură liniștea satului și îl fac pe scurt timp să arate ca un furnicar răscolit. Apoi totul se stinge, seara se strecoară pretutindeni și șterge liniile și culorile, făcînd să dispară case și copaci și să se rărească trecătorii, afară de feciori și copilandri, de fete și fetișcane. Aceștia acum abia încep să se adune, după ce au isprăvit mulsul vacilor, hrănitul și adăpatul și se pornesc pe cîntat. Se luminează ici-colo cîte-un geam, femeia gătește de cină, iar lucrătorii de la cîmp, întorși după apusul soarelui, cînd zgomotul ulițelor a murit, se așează trudiți la masă. De pe masă se ridică lin către grindă aburul din cratița cu zamă de cartofi sau se răspîndește mirosul de lapte cu tăitei fierți.

Așa era pe timpuri la Porumba. Dar acum, în asfințitul auriu de septembrie, cînd Mustea intră în sat dinspre miazăzi, nu-l întîmpină

decît o tăcere ca de mormînt. Nimeni nu stătea pe laviță, nici o privire curioasă nu se ivi de după ferestrele stinse ca niște ochi orbi. Pîna acasă Mustea nu văzu suflet omenesc, nici măcar o pisică nu-i trecu peste drum și nu auzi nici un lătrat de cîne. Satul era părăsit.

Bătrînii salcîmi din fața casei părintești erau învăluiți și ei în taină și tăcere, și Mustea deschise cu teamă poarta, care își cîntă din țifini, prelung, melodia ei scîrșită.

— Cine-i ? se auzi o voce din tindă.

Mustea recunoscuse glasul mamei, care ieși numaidecît în prag cercetînd cu ochii cenușiul înserării. El știa că mamă-sa nici ziua nu vede bine, cu atît mai puțin în amurg și răspunse :

— Eu, Tănase.

— Doară nu-i fi chiar tu, dragul mamei ?

— Eu sînt, mamă.

Își căzură în brațe și steteră așa un timp, apoi bătrîna se desfăcu, țînîndu-și fiul de mînă. Abia acum își dădea seama că este îmbrăcat militar și că își lăsase jos ranița.

— Pentru numele lui Dumnezeu ! Da' cum ai ajuns tu aici ? Nu știi că-s în sat cătanele lui Horthy ?

— Nu știu nimic și n-am văzut pe nimeni.

— Sînt în ceea jumătate a satului, către țarini. Doamne, nu ne lăsa ! Unde să te ascund ? Dar dacă la noapte vin peste noi ? Că-s numai a doua uliță de aici. Hai în casă !

Mustea intră și se așezară amîndoi în tindă, lingă focul ce mai ardea pe vatră. Doar cîtiva tăciuni. Mai multă cenușă.

În tăcere se auzi un cîntec nu prea depărtat. Erau voci bărbătești.

— Aștia-s ei. Petrec în birt la Leșcovici. L-au găsit pustiu și pe drumul plin de băutură.

Mustea trase cu urechea. Era o cunoscută melodie ungurească ale cărei cuvinte pe romînește sunau cam așa :

„Nu vrea ciurda boilor să pască,
Mîndra mea nu vrea să mă iubească...”

Mustea cunoștea din copilărie și limba maghiară, și toate melodiile populare ungurești. I se păru că aude și voci de femei.

— Nu-s și muieri printre ei ?

— Au rămas pe-aici niște bulendre ce-și fac de cap. Da' stai, dragul mamei, zise bătrîna după o scurtă pauză, nici nu te-am întrebat dacă nu ești flămînd. Am fript un pui azi dimineață. Mînci ?

— Mînc.

— Mîncă și te culcă.

Bătrîna se foi. Mustea își dete seama că vrea să mai spună ceva.

— Ce-i, mamă ?

— Nu știu, dragul mamei, ce să zic. Oare bine-i să rămii tu aici peste noapte ? Așa cătană, cum ești... Doamne ferește, aștia dacă te prind...

Bătrîna nu-și mai isprăvi gîndul. Nici nu voia să se gîndească, dar Mustea o înțelese și o liniști, spunîndu-i că horthyștii n-au să treacă linia pe care se găsesc, deoarece se tem să ajungă în dreptul văii, între Ploscuța și Dealul cel Mare.

— Asta cam așa-i. N-au făcut nici un pas încoace. Se tem de elevii ăștia de ofițeri ce-s aici pe păduri și-i pîndesc cu mitralierele. Atunci dormi aici ?

— Dorm.

— Da' rușii cînd vin ?

— Trebuie să pice de pe-o zi pe alta. Poate că mîne-s aici.

— Atunci are să fie prăpăd. Că țarinile-s pline de ai lui Horthy. Doamne ! Cîte arme, tunuri și tancuri, pînă colo către ciutărie și mai departe. „Pînă la Carand“, au zis cei care au mai trecut pe-aici, furișaji pe lîngă pădure.

— Da' ai noștri unde-s ? Că nici nu te-am întreat.

— Au fugit la Văscoaia. Tatăl tău a încărcat ce-a putut în cocie, a legat vaca de căruță și s-a dus cu soră-ta. Că Ștefan e dezertor pe-aici prin păduri. S-a dat cu comuniștii.

— Așa, așa.

— Apoi n-a făcut bine, cred. Mai bine se ascundea în miezul codrului și stătea blînd pînă trecea focul. Simeon a fugit în Banat, c-au vrut să-l prindă jăndarii. 'Ice că ar fi murită...

— Cum așa ?

— Tot la partizani, în Banat. Da' nu cumva mergi și tu pe front ?

— Nu știu încă. Trebuie să caut școala de ofițeri de rezervă pe unde-o fi.

Mustea era foarte tulburat de știrile despre Simeon și aproape că nici nu mai auzea ce spune bătrîna.

— E împrăștiată. Da' ce ai cu ei ? Că tu nu ești ofițer.

— Cine ? A ! școala ? Ce am cu ei ? Am o treabă.

— Numai de nu te-ai băga în foc.

Bătrîna suspină.

— Hai să mă culc. Mă duc în grădină după paie. Dă-mi un țol. Zici că a murit Simeon ?

— Așa zic oamenii. A plecat cu Mănăstureanu, îl știi tu, cred. Trage paie peste tine. Eu, dragul mamei, nu știu că ai venit. Cred că nu te-a văzut nimeni.

— Așa cred și eu. Mîne dimineață plec pînă-n ziuă de tot. Să nu te scoli.

— Cum să nu mă scol ? Da' ce mînci ? Îți fac niște ouă cu slănină, că alte cele n-am. Bine-o fi ?

— Ba n-o fi bine, că plec pînă nu se face ziuă, ca să nu iasă vreun necaz cu horthyștii ăștia. Nu se poate să nu trimită ei ceva pa-trule încoace.

— Doamne ferește !

Bătrîna nu mai stărui și se mulțumi să împacheteze într-un ziar ce mai rămase din pui, împreună cu niște pîne și dete pachetul băiatului. Pentru ea tot copilul mic rămăsese, căruia-i dădea o strujea de pîne cu unsoare, ca merinde la școală.

— Asta-i harană rece, cum zice la cătane.

Mustea își îmbrățișă mama. Ea se lipi ca un copil de pieptul lui puternic, cu capul pe inima lui. Apoi Mustea se duse în grădină și își făcu loc în paie.

Se trezi când răsărea luceafărul de ziuă și o luă pe Pleșcuța dealul din spatele satului, mai departe de drum, unde era cimitirul, așezat ca pe-o lespede. De-acolo se putea vedea spre țarini, unde se aflau fasciștii. În cimitir era liniște și în zorii ce se revărsau, crăcile parcă se sculară, să asculte cine umblă printre ele tip-tit. Mustea căuta un loc de unde să vadă mai bine pozițiile dușmanului. În față se întindea, lărgindu-se și pierzându-se în câmpia dinspre Ungaria, lunca bogată a Crișului și a Teuzului, cu văile și afluenții lor. În dreapta sa era pădurea de fagi a satului, prelungindu-se și unindu-se cu poala munților Codru la răsărit. În stînga, era vîrfurile cel mai înaintat, înfipt în inima satului, al armatei horthyste. Pozițiile întărite se găseau la o distanță de cîteva sute de metri de la poala dealului, închizînd atît valea Crișului dinspre miază-zi, cît și a micului său afluent Doana, dinspre răsărit. Adîncimea frontului era de mai mulți kilometri și se întindea spre vest și nord-vest pe drumurile dinspre Arad și Oradea. Soldații, care tocmai se deșteptaseră, puteau fi ușor văzuți cu ochiul liber. Mustea schiță pe hîrtie tot ceea ce cădea în raza ochilor săi, notînd cu grijă denumirile geografice locale pe care le cunoștea foarte bine din copilărie. Așteptă să mai vadă ce mișcări se produc pe șosea, dar totul părea liniștit. În jurul său mirosea plăcut a iarbă și a flori sălbatice și de grădină. I se păru a deosebi crețișoara și busuiocul. Pe un mormînt erau niște mușcăți roșii. Rupse o foaie groasă și păroasă, o frecă între degete și o strivi. Îi plăcea mirosul crud al frunzei. Greierii țîrîiau prin iarbă înaltă. Pe jos erau prune și mere, căzute din pomii crescuți între morminte. Măceșele dînd în copt împodobeau gardul de spini din apropiere. Mustea se uită la cruci. Tresări. Nemerise lîngă crucea bunicului, Cosma Mustea, și a primei lui soții, moartă de tînră, Vîrvoară Mustea. „Aci odihnește robul lui Dumnezeu...” scria cu slove cirilice, iar anul era 1890. Pe crucea bunicii scria „...roaba lui Dumnezeu...”, iar anul morții, 1880. Crucile erau mari, din lemn de stejar, mîncate de ploii și de timp. În jur se zăreau însă și cruci mai noi, de marmoră. Bătrînii nu foloseau piatră „de marmură”, cum îi spuneau ei, substantivul marmure fiind masculin și neavînd plural. Prin iarbă se mai găseau niște cruci joase din piatră albă calcaroasă, scoasă dintr-un vechi țărm de mare, al Sarmateiceii sau al Panoniceii, ce se întindea cîndva și pe aceste locuri, cînd încă nu se ivise omul pe pămînt. Dar pe aceste cruci scria cu litere grecești și erau mai vechi decît crucile de lemn cu litere slavone. Mustea știa că-i vorba tot de morminte ale romînilor, un val de macedoneni, fugiți din fața turcilor și așezați în aceste locuri, dizolvați apoi în matca mai veche a localnicilor, deși erau negustori, nu plugari. Și bunica lui Mustea, a doua soție a lui Cozma, Hani, se trăgea din neamul lor și se numea „grecoită”, pentru că făcea negoț cu pan-

glici, nasturi, ibrișine, mărgele și tot felul de mărunțișuri, umblînd pe la tîrgurile de țară de la Brad pînă la Arad, pe cuprinsul dintre Crișuri și Mureș.

Mustea se gîndi la generațiile pe care le absorbise de-acum țărîna, iar peste ele creștea înmiresmată iarba și floarea cîmpului. Își aduse aminte că prin apropiere, sub o coastă învecinată, era un „drum al lui Traian“, cum îi ziceau țărani, că pe acolo, cu veacuri și veacuri în urmă, cu milenii chiar, trecuseră oameni, care, oști, din care nu mai rămăsese nimic. Aruncă ochii în zare și văzu prin aerul curat al dimineții ruinele cetății Șiria, la mare îndepărtare, pe o culme de deal. Dar mai aproape, în spate, pe o altă culme se zărea altă ruină, a cetății de la Dezna. Era viață în ele pe vremea turcilor, dar și mult mai înainte, pe timpul romanilor, ori poate chiar al dacilor. Și toate vorbesc de războaie care au fost, de oameni care nu mai sînt. „Și noi ducem lupte și tot pe aceleași locuri, aici, la ieșirea din munți, la porțile către inima de aur a Apusenilor, dacă întorci fața în susul Crișului, la porțile către cîmpia ce se întinde pînă la Tisa, dacă te uieți în josul apei. Aici este locul ciocnirilor, al vărsării de sînge, al mormintelor fără piatră mortuară, al gropilor comune“, își zise Mustea și aruncă ochii spre niște dîmburi ce se profilau la marginea unui crîng. Erau gropile comune ale soldaților din Garda Roșie a primei Republici Sovietice Maghiare, din anul 1919, uciși de armatele albe ale generalului Moșoiu. Morminte de-acestea fără nume, fără cruce, erau peste tot în jurul satului, multe nivelate de timp ori de plug, unele din 1919, altele din 1849, iar altele și mai vechi, de pe vremea lui Horea. De cele ale călătorilor pe drumul lui Traian nu mai știa nimeni, la ele nu se mai gîndea nimeni. „Și poate odată, aici pe unde se întindea Marea Sarmatică, iarăși se vor întinde apele fără margini, iarăși se vor depune straturi-straturi viețâți cu trupuri noi adăpostite de scoici și vor așterne pături groase de calcar peste orice urmă a urmelor vieții omenești. Apoi se va ivi, poate, iarăși viață omenească... Dar acum trebuie cucerită o viață dreaptă pentru cei ce trăiesc și muncesc astăzi. Pentru dreptatea lor, mîine, da, poate chiar mîine aici vor răsuna tunurile, vor țacăni mitralierele și se vor jertfi vieți omenești. Pentru dreptatea celor mulți s-a dat bătălia aici și în 1919, dar acum nimic nu mai poate opri în loc revoluția victorioasă. În 1919 venea Garda Roșie din apus, iar armatele Romîniei Hohenzollernilor din răsărit și miazăzi. Garda Roșie a fost înfrîntă, măcar că avea dreptate lupta pentru cauza proletariatului. Acum din apus vin fasciștii, dușmanii dreptății celor ce muncesc. Iar din răsărit venim noi, cu Armata Roșie, cu armele noastre îndreptate împotriva fasciștilor. Dreptatea e de partea noastră. Dar azi mai e și puterea. De data aceasta cauza oamenilor muncii, dreptatea va învinge. Pe noi nu ne mai poate birui nimeni“.

Din această meditație Mustea fu trezit de-o puternică rafală de mitralieră, ce trecu peste capul lui. „Ce-o fi? M-au descoperit? Pe-semne cînd m-am ridicat în picioare ca să privesc spre groapa comună de lîngă crîng“. Mitraliera continua. Mustea se întoarse și începu să se retragă cîte pușin, tîrîndu-se pe după morminte. Atunci văzu niște țărani fugind pe coastă în sus din răsputeri. După ei se trăgea. vasă-

zică. Veniseră, mînați de curiozitate, să se uite la tabăra vrăjmașilor de lingă țarini. Unul căzu ca trăznit, dar cine era să se oprească să vadă ce are ?

Focul încetă, căci dispăruseră oamenii în cămăși albe. Mustea se retrase încet, apoi porni pe un drum ocolit, printr-o vale mai largă, cu gîndul ca, trecînd culmea, nu prea înaltă, să iasă iar la drumul de țară și să meargă în întîmpinarea trupelor sovietice, care trebuia să fi intrat de-acum în valea Crișului, venind din susul apei. Adunase informațiile pe care le socotea utile.

Dar în defileul girlei ce curgea și se grăbea către rîu cu valurile-i certărețe, Mustea se întîlni cu elevii școlii de ofițeri. După ce se legitimă, ceru să fie condus la comandant. Pe tot cuprinsul văii era mare forfotă. Comandantul, un maior, îi explică lui Mustea că se pregătesc să dea un atac la noapte.

— Mi se pare, însă, că dușmanul e superior numeric și ca putere de foc, zise Mustea.

— Știu, răspuse maiorul, dar îi luăm prin surprindere și le dezorganizăm tot sistemul defensiv. Cînd vor veni sovieticii, au să găsească treaba începută și le va fi mai ușor s-o ducă mai departe pe măsura lor. Ce dracu ? E rușine să ne găsească stînd cu mîinile încrucișate. Sîntem doar aliați !

Mayorul apăsă puternic pe cuvîntul *aliați*. Apoi continuă :

— Am informații că școala de subofițeri din Păuliș face minuni de vitejie, dincolo de munte, pe Mureș. Nu ne-om lăsa mai prejos. Ce dracu ? Acum, că știm pentru ce luptăm, să ne dovedim la înălțime.

Atacul trebuia dat noaptea la ora trei. Elevii se pregăteau febril. Cîteva tunuri de munte erau plasate în poziție de tragere. Să amenajaseră cuiburile de mitralieră în tufișul ce acoperea o parte din Pleșcuța, pe unde fugiseră țararii văzuți de Mustea. Erau acolo, cînd trăsese răscăsuții după ei, dar nu răspunseseră, ca să nu se trădeze.

Timpul trecea greu, mai ales după ce se întunecă, și tot mai greu, pe măsură ce se apropia ceasul pornirii. Plotoanele o luară din loc unul după altul, urmînd să treacă prin sat, unde nu se găseau decît puțini fasciști. Desigur că și aceștia aveau să se retragă cînd va porni focul din flanc și din spatele lor.

Plotonul întîi, care trebuia să intre în sat, se opri la marginea drumului de țară. Celelalte veneau în urmă. Pînă în sat mai era o bucată de cale.

Prin liniștea nopții de septembrie nu se auzeau decît greierii de toamnă tîrînd și clipocitul apei în vale. Frunzele sălciilor și arinilor din apropiere stăteau nemișcate, parcă în ascultare. Dar în această liniște pătrunse, abia simțit, de departe, un vuiet ce se apropia. Cîțiva elevi puseră urechea la pămînt. Veneau vehicule grele pe drumul de țară.

— Trebuie să fie sovietice, spuse un locotenent. Anunțați pe domnul comandant.

Se ivi, nu peste mult, primul far. Locotenentul comandă să se tragă un singur cartuș în sus. Urmă liniște. Mașina, cu farul aprins, se opri. Sosise maiorul. Locotenentul și cu doi elevi, împreună cu Mustea, care putea face pe interpretul, porniră în delegație, cu un

steag alb improvizat dintr-un prosop, luminându-l cu o lanternă. „Dar dacă vor trage, neștiind de ce-i vorba?” se întrebă Mustea. Locotentul înainta însă foarte liniștit. De cealaltă parte se desprinsese asemenea o delegație, compusă din trei ostași. Încă nu se vedea bine după uniformă ce erau, români sau sovietici? Curînd se zăriră automatele, atîrnate pe piept. Erau sovietici.

Cele două delegații se opriră la o mică distanță una de alta și după ce se salutară și aflară despre ce este vorba, se apropiară și își strînseră mîinile.

— Chemați pe comandant, zise ofițerul din delegația sovietică. La rîndul său, ofițerul român ordonă să fie chemat comandantul școlii. Un soldat român semnaliză cu lanterna și curînd, cei doi comandanți, maiorul român și un colonel sovietic, se găsiră față în față, strîngîndu-și mîinile.

În spatele colonelului sovietic era și un soldat român. „Probabil unul ce-i călăuzește”, își zise Mustea. Dar soldatul strigă uimit:

— Frate!

Mustea îl recunoscuse pe Ștefan. Acesta-i spunea colonelului:

— *Eto moi brat!* E fratele meu!

Colonelul se uită la el zîmbind și măsurîndu-l din ochi.

— Ce bine semănați unul cu altul! exclamă el.

Cei doi frați se îmbrățișară și apoi fiecare se retrase spre delegația pe care o însoțea.

Comandantul român explică intențiile sale.

— Ce pierderi ați avut pînă acum?

Translatorul traduse.

— O sută douăzeci de oameni.

— Toți elevi?

— Nu. Mulți dintre ei sînt ostași bătrîni, localnici de la un batalion fix.

Colonelul rămase gînditor, uitîndu-se în ochii maiorului.

— Uite ce cred eu... Spune-i domnului maior așa: România este o țară care abia acum începe o viață nouă. Pentru aceasta are nevoie și de o armată bună, puternică. Dar armată fără ofițeri bine pregătiți nu se poate. Eu am destui ostași. Cu fasciștii de aici ne vom socoti foarte repede. Eu nu sînt de acord ca tinerii ofițeri de rezervă să dea atacul. Dumneata ce crezi, domnule maior?

— Noi sîntem gata de atac. Peste o jumătate de oră era hotărît să începem.

— Nu-i nimic, treceți în rezervă și începem atacul mîine dimineață la ora nouă. Bine va fi?

Maiorul înțelese gestul și înțelepciunea comandantului sovietic și înclină din cap, în semn de mulțumire. Făcură schimb de informații; Mustea predete schița sa și identificară, chiar pe loc, toate pozițiile.

— Tu vrei să iei parte la luptă? îl întrebă Ștefan pe Tănase.

— Da. Sînt corespondent de front, ce-i drept, dar aș lua parte la luptă...

— Să vorbim cu comandantul. Eu nu pot să iau parte, fiindcă trebuie să stau pe lîngă comandant, să facem identificarea locurilor,

cu harta în mână. Dar tu crezi că-i bine să te bagi în foc, când nici nu știi ce înseamnă un atac ?

— Ba am văzut eu ce înseamnă.

— Bine. Aici nu ține mult. Dar mai știi ? S-ar putea să te nimească un glonte.

— Ce-o fi o fi !

Cei doi frați rămaseră pînă spre ziuă împreună. Dealtfel, noaptea era încă mai scurtă decît ziua.

Mustea află amănunte despre moartea lui Simeon, vești despre Rudi și despre alții, care lucraseră cu ei și acum abia așteptau, ca îndată după lupte, să organizeze viața nouă, să-i înlătore pe reacționari. El, Ștefan, se prezentase imediat la comandamentul sovietic, propunîndu-i să însoțească trupele pînă dincolo de Ineu ori poate chiar pînă la Chișineu-Criș, pe unde îi erau cunoscute locurile și oamenii. Apoi voia să se întoarcă la Porumba. Mustea îi povesti că mama rămăsese singură în sat și că l-a cunoscut la București pe partizantul pe care Ștefan îl ajutase să scape din încercuire în împrejurimile Bacăului. „Ce n-aș da să-l mai întîlnesc o dată !” zise Ștefan. Apoi își aminti iar de bătrîna.

— Săraca ! Nu mai este timp s-o scoatem înainte de a se da atacul.

— Crezi că s-ar învoi să plece ? Nici s-audă nu vrea !

— Să știi că ar putea să piară, dacă ceilalți dau un contraatac puternic.

Dimineața la ora nouă începu atacul. Încă de cu noapte, mama lui Mustea auzi cum cineva deschide poarta și, cînd se uită, văzu niște soldați sovietici împingînd un tun în curte și așezîndu-l pentru tragere. Se uită afară, din tindă, pe fereastră. Pe uliță, de către răsărit, era plin de soldați sovietici, pînă sub deal. Mustea era printre ei, dar se bucură că nu-l recunoscuseră bătrîna.

Venise acolo după ce văzuse cum s-au instalat artileriștii sovietici pe tot drumul în porumbiștile satului vecin, pe unde sosise el cu două zile înainte. Sovieticii, pe nesimțite, intraseră și în sat, înțesîndu-l cu artilerie ușoară și cu infanterie. O coloană lungă de camioane cu soldați și armament stătea pe drumul de țară și aștepta, gata să pornească.

La ora nouă fix, parcă se dărimă cu urlete bolta cerului și se întîlni cu pămîntul ce se ridica clocotind în sus. Porniseră catiușele și toate soiurile de arme dintr-odată. Plecară în salturi și cei de pe ulița unde era Mustea. Răspunsul dușmanului, luat prin surprindere, fu slab la început, dar apoi se întefi. În sat nu întîlniră nici o rezistență deosebită. Cei ce se avîntaseră pînă la crîșma lui Leșcovici au șters-o, de cum s-a dezlănțuit atacul. Cîțiva întirziați fură ajunși din urmă de gloanțe. Dar mai cumplită era soarta celor din pozițiile întărite de lîngă țarini, peste care se revărsa avalanșa de obuze. Sovieticii ajunseră la marginea satului, avînd cimitirul în dreapta, iar în față o pantă ușoară, prelungită în platou și terminată brusc, cu o surpătură, la mai puțin de o jumătate de kilometru. De acolo băteau turbate mitralierele fasciștilor. Tunurile lor începuseră să lovească în case.

Mustea observă cîteva incendii în spate, nu departe de unde se găseau ostașii sovietici, care așteptau să înceteze artileria proprie ce frămînta terenul din față, dincolo de cuiburile de mitralieră inamice. Se vedea tot cîmpul în față, cu fasciștii învîlmășiți și speriați. Se îndesi fumul, luă foc o pădure rară de stejari seculari ce se găsea la nu mai mult de trei sute de pași. Coloana de camioane cu soldați sovietici trecu cîntînd înainte pe drumul de țară, lăsînd în urmă liniile inamice. Plecară la atac și aceia între care era Mustea. Cîte unul cădea ca trăsniț. Tirul artileriei se lungise, bătea mai departe și Mustea se pomeni pe cîmp fugind cu alții și urlînd „ura !” sau nu știa nici el ce, căci era complet buimăcit. Trăgea înainte, nu știa bine în ce și în cine, dar în tot ce mișca. Zvîrli și cîteva grenade, uitîndu-se la ce fac sovieticii și imitîndu-i. Era learcă de sudoare și-l chinuia setea. Dar înainta. Mitraliorii fasciști fugiseră ori fuseseră doborîți de grenade. Cîți mai rămăseseră fură și ei doborîți pe loc de gloanțe sau de baionete. Se prăvăliră pe surpătură în jos. Gloanțele șuierau prin aer și se izbeau în lutul galben. Ajunseră aproape de tranșeele fasciștilor. Primii sovietici săriră în gropi, fără să mai stea pe gînduri, numai cu lopețile Lineman în mînă. Lui Mustea i se păru că aude vaiete și strigăte de spaimă. Ieșiră din tranșee fasciștii, care cu lopeți, care cu baioneta la armă. Încăierarea corp la corp se încinse, trupurile străpunse se răsuceau, căzînd, sîngele țîșnea din capetele izbite, groaza se citea în ochi. Mustea se pomeni în spatele unui sovietic, care se lupta cu un ofițer inamic și cu doi soldați. Deodată, Mustea zări ieșind din spinarea ostașului sovietic vîrfurile unei baionete și se trezi față în față cu ofițerul fascist și cu soldații. Unul căzu, luat de baionetă de un sovietic, iar celălalt apucă să fugă. Pe ofițer Mustea îl apucă de beregată și căzu cu el peste trupurile învîlmășite ale răniților. În timpul acesta o lopată Lineman izbi peste ochi, sub sprîncene, pe ofițer, iar Mustea își văzu mîna plină de sînge. „Avea ochi albaștri”, zise Mustea. „Ce absurd mai sînt !” mai gîndi, dar se sculă și porni mai departe cu o lopată ce o ridicase de jos. Fasciștii fugeau speriați. Mustea lăsă în urmă niște grupuri mai mici, cu mîinile ridicate și se opri din urmărire abia cînd în față nu mai văzu pe nimeni. Era pe malul Teuzului. Sări în matca nu prea adîncă. Rîușorul seca vara, aici, spre dealuri. Avea numai bălți ici-colo, pline de broaște și de serpi. Apă era stătută. Dar Mustea se repezi asupra primului ochi de lichid murdar și începu să soarbă cu sete. I se păru că un alt soldat, un fascist, sorbea ceva mai sus, din același ochi. „I-o fi sete și lui”, își zise. După ce se sătură de băut, se așeză pe fund, ca copiii, se șterse la gură, luă casca din cap și se uită împrejur. Fascistul tot mai bea. Adică nu ! Era mort. Cu brațele întinse și cufundate pînă peste coate în apă. Lîngă tîmplă avea o baltă de sînge, care se prelingea și în baltă.

— Am băut, am băut ! zise Mustea tare. Ce mi-i apă din Teuz, ori sînge. Acuma-i tot una...

Se ridică trudit. Artileria continua, dar mai departe. Coloana de camioane cu sovietici trecea cîntînd înainte pe drumul de țară.

NOAPTEA ELIBERĂRII

MARIA BANUS

Cine poate să uite noaptea de August,
noaptea aceea ?
Apele ei, albastre și verzi
ca un iezor de creastă ?
Undele ei în onix tăiate,
cameea
vieților noastre,
noapte, ca lacrima castă ?

Beți străbăturăm orașul,
beți de-o năpraznică adolescență.
Parcă eram mai înalți,
și călări, aplecați înainte ;
astfel goneam
prin a nopții de vis transparentă,
tineri ca zeii, ușori,
și mînați de un sînge fierbinte.

Mulți ne ieșiră în cale,
cete asemenea nouă.
Necunoscuții
ni-erău mai aproape ca frații —
ochii lor
înecați în aceeași lumină și rouă ;
trupul — întins ca un arc,
spre vastele spații.

Doar ne priveam ;
fulgere scurte și tîlcuri.
Vise, ca săbii, roteam
peste frunțile noastre.
O, cum creșteau,
și creșteau vitezele pîlcuri !
Săbiile-n zbor vîjîiau

prin undele-albastre :
— Taie și taie și taie
cangrena burgheză !
— Taie și taie și taie
cangrena fascistă !
Caii, sub noi, se cabrau
pe abrupta faleză ;
marea, în spume, vuia :
— Fericirea există !

Noapte adâncă, naivă,
albastră și verde
ochi de lumină deschis
ca un iezăr în stîncă ;
zări unduite,
cătînd în adînc a se pierde...
Liniile dure, precise,
nu se născuseră încă.

Deabia mai tîrziu
fu o zi și încă o zi ;
și noi învățarăm știința
de apărare-a cetății,
arta de a izbi fără greș,
cînd e vorba de-a fi și-a nu fi ;
deabia mai tîrziu îmbrăcarăm
zaua de fier a maturității.
Dar cine poate să-și uite vreodată adolescența ?
Chiar dacă stăm, puternici și treji,
în umbra imensă a scutului —
cum să uităm noaptea de August,
apele ei albastre și verzi, transparență ;
ce iradiază, și azi, cu forța
adîncă, naivă și fără de seamă a începutului ?

BĂRĂGAN*)

V. EM. GALAN

2

În dimineța aceea, directorul Gospodăriei de stat, Anton Filip, măcar că numai odihnit nu era, se simțea pesemne atât de bine încît, fără a-i păsa că l-o zări cineva, trecuse Borcea zburdînd, cu șuba deschiată și fularul în buzunar, dîndu-se pe ghiață, întocmai cum făcuseră un ceas înaintea lui alde Nicu Cîrmiş.

Trecu prin sat fără să ia în seamă vîntul înghețat, vîrtejurile de zăpadă, dar odată ajuns acasă, chiar în clipa cînd atinse poarta, mulțumirea i se topi. În curte, Victorița Erhan, cu un cojocel între umeri, cu o cratiță roșie într-o mîna și un purcel însîngerat zbătîndu-i-se în mîna cealaltă, gonea un cîrd de curcani pîntecoși și se sfădea în gura mare cu fiică-sa. Ceartă obișnuită la gazdele lui Filip : cît ținea postul mare, o dată sau de două ori pe săptămîna, cineva niciodată descoperit uita ușa grajdului deschisă... în zilele cu vreme rea orătăniile curții umblau bezmetice după adăpost... un cal zvîrlea, altul mușca... iar pioasa Victorița, împăcîndu-se cu gîndul că nu ea, ci caii lui bărbatu-său vor ispăși păcatul în flăcările iadului, prăjea de zor tot postul mare, foarte mulțumită, purcei, curci și gîște zdrobite prin asemenea diavolești accidente.

În ușa grajdului, Nuța — Titica Țone — îmbrăcată într'un fel de salopetă tricotată anume pentru patinaj, se uita la maică-sa, cu ochii ei mari negri, umezi, și rîdea cu socoteală, ca să-i ațîțe mînia. Cînd îl zări pe Filip, schimbă rîsul în gungureală de copil fericit și porni parcă să-l întîmpine, ori poate numai să-i ajute : poarta înțepenise în niște lături înghețate...

— Anton... Tovarășul Anton ! o vesti și pe maică-sa.

De luni întregi, Nuța se străduia să împingă relațiile cu Filip dinspre „tovarășe Anton“ către „Anton“ pur și simplu. (Numele de familie nu i-l folosisese decît o dată, în ziua cunoștinței.) Dar cum nimic din purtarea chiriașului n-o îndemna pe calea asta, se mulțumea deocamdată să strecoare cîte un „Anton“ doar așa, ici-colo, ca printr-o greșeală pornită din inimă.

Conținînd urmărirea curcanilor, Victorița se uită furioasă la Filip, abia răspunzîndu-i la bună ziua, se uită și la fiică-sa, încrîțîndu-și nasul a reproș, strigă spre ferestrele casei un „Madam Filip, a venit!“, apoi, văzînd că nu se

*) Fragmente din volumul II. Acțiunea, — în martie 1949.

clintește nicăieri nici o perdea și nu se deschide nici o ușă, se repezi iarăși pe urma curcanilor.

— Măi, măi! se miră Filip pentru sine, nemulțumit, dar prefăcându-se a nu remarca întîmpinarea aceasta prea familiară dintr-o parte și prea zgomoasă din cealaltă.

Cînd îl văzu intrînd, Nuța, pe care strigătul maică-si o înghețase în mijlocul curții, duse palma la gură înăbușind parcă și ea un țipăt... ori poate un hohot de rîs... apoi, cu aerul omului mînat de-o hotărîre desperată, porni în fugă: urcă scările cerdacului, deschise ușa antreului lăsînd-o în urmă vraisește și începu să piseze ușa camerei lui Filip cu amîndoi pumnii:

— Cristina! striga ca o apucată. Cristina! Vine Anton! Deschide, des-
cuie, Cristina! Anton!

Neînstare să-și închipuie nimic, totuși îngrijorat, Filip grăbi pe urmele Nuței și intră în antreu cînd Cristina, speriată, deschidea ușa în nasul Nuței:

— Intră, nu-i încuiat. Ce-i cu Anton?... A, uite-l!

— Da, a venit. Nu, nu, nu intru... credeam... auzisem cînd ai încuiat... sau mi s-a părut... și veneam numai să-ți spun... eram în curte... Știi? Roibul a călcat un purcel, ori l-a zvrilit! Nici n-a murit încă; și mama...

Filip își freca tălpile de rogojină — meticolos, gospodărește, ca de obicei — privind-o întrebător pe Cristina; iar Cristina îl privea la fel pe dînsul.

— ...mama... n-o știi pe mama?! 'mneaei încă de astă-noapte ... — vorbea Nuța înainte; și pentru că era mai scundă decît Cristina, se sălta pe vîrfurile picioarelor și-și tot întindea gîtul ca să privească în cameră; cînd văzu ceea ce ținea neapărat să vadă, izbucni peste măsură de mirată: Aaaa, erai cu domnul Matei?!... Credeam c-a plecat. Dacă știam, nu te-aș fi deranjat. Voiam... Nu, nu intru, că-s numai un noroi! și, lui Filip, cu radioasă părere de rău: Nu știam, zău, că-i cu inginerul... — apoi, zburdalnic, tuturor: M-am dus, vă las, pa! și cuprinzîndu-l pe Filip într-o ultimă privire triumfătoare, Nuța dispăru.

Filip intră, închise ușa, se uită la Cristina, se uită la Matei...

Cristina, foarte palidă, se așezase la masă, probabil pe acelaș scaun de pe care se va fi ridicat cînd năvălise Nuța. Tăcea stingherită și-și tot strîngea pe umăr un șal subțire.

Matei, îmbrăcat în șuba lui de toate zilele, cu gulerul ridicat și încă plin de țurțuri netopiți, stătea sprijinit de sobă și, descumpănit, mîrîia uitîndu-se furios la ușă.

În primul moment, Filip fu ispitit să se prefacă a nu fi înțeles nimic: să întrebă cît mai firesc, adresîndu-se de-a dreptul inginerului, așa cum ar fi întreat oricînd altădată: „De mult mă aștepti? Ce s-a-întîmplat?“ Dar simțînd că o asemenea prefăcătorie, oricum ar fi fost primită de Matei și de Cristina, i-ar înjosi într-un fel pe tustrei, vorbi limpede, cum gîndea:

— Ai înțeles ce-i în capul ei?

Inginerul răsuflează adînc și, dezlîpindu-și cu părere de rău privirile de clampa ușii, îl măsură, morocănos încă:

— Într-o zi o cotonogesc! rosti, abia lepădînd silabele printre dinți; și, vrînd parcă să-și demonstreze că după o declarație atît de categorică nu mai are nimic de spus despre Nuța, îl luă la rost: Dumneata, dom'le, aud, faci mari manevre: evacuezi gospodăria, închiriezi oamenii, arendezi vitele...

— Şezi ! îl îndemnă Filip, arătându-i un scaun ; şi trăgându-şi el însuşi mai aproape de masă alt scaun, îl lăasă să bombăne.

Nu izbutea încă să-şi adune gândurile asupra supărării inginerului.

Adevărul adevărat era că din clipa cînd ei, Cristina cu dînsul, se mutaseră în fostul „salonaş“ al Erhanilor, cele două femei trăiau pe picior de campanie : Nuţa părea să fi luat asupra-şi misiunea de a deschide ochii lui Filip asupra ibovnicilor Cristinei, apărînd totodată dreptul lui de a avea oricîte ibovnice fără ca nevastă-sa să ştie ; Victoriţa, dimpotrivă, căuta să deschidă ochii Cristinei asupra ibovnicilor lui Filip, şi, paralel, să-i înlesnească întîlnirile cu ibovnicii ei, apărîndu-i tainele faţă de Filip. De existenţa acestei complicate reţele de ibovnici şi ibovnice, Erhan-mama, ca şi Erhan-fiica, întemeindu-se pe tot ce-or fi trăit, văzut, aflat ori presupus ele în legătură cu lumea şi căsnicia, nu aveau cum se îndoi. Nu aveau cum se îndoi, pentru că în căpşorul buclat al Nuţei, ca şi în căpătîna căruntă a Victoriţei, o infiltrare oricît de firavă a unei asemenea îndoieli ar fi adus cu sine nişte răsturnări după care, fără doar şi poate, sau lumea ar fi încetat să fie lume, sau Nuţa să fie Nuţa şi Victoriţa să fie Victoriţa.

— De mult mă aştepti ? întrebă în cele din urmă Filip.

Inginerul, se vede, era atît de puţin atent el însuşi la ce spunea, încît tăcu lăsînd ultima propoziţie numai pe jumătate rostită.

— Dumneata... — începu pe urmă ; şi acest „dumneata“ era la el semn de mare tulburare, pentru că altfel, de cîteva luni, îşi spuneau „tu“. Dumneata... încurci lumea. Nu ştiu ce te-o fi apucat ! Ziceai că-n noaptea asta vii acasă. Te-am căutat dimineaţa, nu veniseşi. M-am dus la gospodărie, plecaseşi. Vin înapoi, n-ajunsesesi. Stau aici cinci minute, şi... — se poticni, se înfurie, şi atunci, luîndu-şi vînt, continuă dintr-o răsuflare : Uite ce : alea-s nebune. Amîndouă. Le ştiu eu ! Or să umple satul cu... dracu' să le ia că directorul... adică tu-!... I-a prins pe inginer... adică pe mine !... la nevastă-sa... adică la... — şi furişă o privire stingherită, speriată, în direcţia Cristinei. Ce, nu ?... Şi, mă rog, ce-ai vrea să fac ? Poftim, o fi mai bine aşa : nu mai pun piciorul pe-aici cît oi trăi ! Ca să n-aduc apă la moară găzdoaicelor voastre. Mai departe, latre pînă s-or învineţi : şi haita a bătrînă, şi cealaltă ! Doar n-o să stau sub pat de frica lor ! Una-i ţaţă, alta-i caţă... ptiu !

— Se-nţelege ! făcu Filip pe gânduri, deşi îşi dădea seama că din acest „se-nţelege“ nu se înţelegea de loc ce anume s-ar fi căzut să-nţeleagă Matei.

Neştiind cum să-i ia tăcerea, inginerul se uita mînios pe pereţi. Nu prea era în apele lui... Cînd Filip întrebuse dacă-l aştepta de mult, el („Do-bitocul ! Cretinul !“ se muştra în gînd) — el se pomenise dîndu-i oarecum socoteală de drumurile-i din ziua aceea... spunîndu-i cum îl căutase dimineaţă... cum se dusesse în baltă... cum trecuse Borcea înapoi, cam o dată cu dînsul, şi deci cum venise doar „de cinci minute“... Şi închipuindu-şi că spusese toate acestea cu aerul unuia foarte interesat să arate că Nuţa nu putea avea dreptate... adică, la urma urmei, cu aerul unuia care, ştiindu-se de data asta nevinovat, făcea atîta paradă cu probele nevinovăţiei lui încît stîrnea bănuieli întemeiate pentru vreo altă dată, trecută sau viitoare... de aceea, inginerul Matei se simţea cam caraghios. („Mai bine era s-o fi coto-nogit!“), îi era ciudă pe el însuşi, şi, încleşînd fălcile, se uita crunt pe pereţi. În ochii Cristinei nu îndrăznea să se uite ; nici într-ai lui Filip ; iar propriul lui suflet nu se gîndea să şi-l „ia la puricat“ — pentru că nu de mult, şi totuşi cam de multişor, făcînd această operaţie din proprie iniţiativă, în de-

plină liniște și singurătate, găsise „pe-acolo“ niște... „mă rog, niște sentimente, poftim! Pentru dînsa, na, pentru Cristina!“... Niște biete „mă rog sentimente“ — pe care Matei nu fusese niciodată în stare să și le limpezească... nici nu dorise măcar să și le limpezească... dar care erau, fuseseră, gingașe și discrete, știute numai lui, pînă în ceasul acesta nemernic cînd, în zece vorbe, Nuța și Victorița revărsaseră asupra lor tot atîtea găleți cu apă încropită. De aceea se uita Matei, opărit, pe pereți — și-i venea să fugă unde vedea cu ochii.

— Prostii! îl auzi în sfîrșit pe Filip. Cum adică „să nu mai pui piciorul“ aici?... Decît ai începe să te-ntrebi, cînd pui piciorul undeva, ce-ar zice Nuța, mai bine ți-ai tăia frumos, de la-nceput, picioarele-amîndouă! Alegi barem, dintre două prostii, pe cea mai gogonată. Mai ales că... în general... cînd se-ntîmplă ca omul să aibă... de bine, de rău... cap propriu, nu-și lasă picioarele să calce-n străchini... nici singure, nici după capul altora...

Auzindu-i ultimele cuvinte, Matei își lunecă, parcă din cale-afară de uimit, privirile către Filip; dar Filip nu-l luă în seamă: se uita la Cristina... care probabil că se uita la dînsul mai demult... și lui Matei îi năzări dintr-o dată, adică de fapt îi fu dintr-o dată clar, că Anton Filip și nevastă-sa știau tot ce are-n sufletul lui. Tot! Despre asta-și vorbeau ei, ochi în ochi!... Nu avea nici o îndoială, Matei — și se mira el însuși văzînd că descoperirea nu-l rușina, nu-l înciuda, ci dimpotrivă.

— Ai dreptate! rosti, ascultîndu-și bucuros glasul vesel. Ai dreptate, zău... — repetă; și nu-și pierdu veselie nici cînd Filip îl întrebă în legătură cu ce crime venise să-l judece.

Rămînînd în afara discuției dintre cei doi bărbați, Cristina privi o clipă în gol, surizînd numai cu ochii, își strînse mai bine șalul pe umeri și, potrivindu-și scaunul lîngă masă, deșurubă încet capacul stiloului. Anton adunase de la școlarii fermei — absolvenții cursurilor de tractoriști, de maiștri și șefi de culturi, de legumicultori, de zootehniști — un vraf de caiete cu notițe și alt vraf cuprinzînd tot felul de terfeloage bătute la mașină. Le citise, însemnase părțile interesante pentru el, și, de două zile, ca să-l ajute, Cristina îi transcria părțile acestea într-un caiet. Uneori scria urmărind textul cu atenție; dar de obicei, nepricepînd mai nimic din ce scrie, copia mecanic, ascultînd discuția dintre Anton și Matei sau lăsîndu-și gîndurile să hălăduiască la întîmplare.

...Ca de obicei, Matei și Filip vorbeau din ce în ce mai cu patimă, uitînd amîndoi tot ce nu avea loc printre preocupările lor comune: tot, începînd cu Nuța, a cărei voce se auzea cînd și cînd din curte și sfîrșind poate chiar cu dînsa, cu Cristina.

Era vorba de lucruri cunoscute ei:

În baltă, muncile de primăvară începeau obișnuit cu vreo zece zile mai tîrziu decît pe Bărăgan, din pricina umezelei. Și Filip se chinuia de-o iarnă întregă să demonstreze inginerului că „un om care are pe cap zece mii de hectare din Balta Ialomiței și sub zece miile lui de hectare mai are totuși și cap“, n-ar săvîrși nici o crimă, n-ar provoca nici o ruină, n-ar trăda nici un principiu, ba dimpotrivă, și-ar face numai datoria dacă, folosind acest răsîmp, ar trece în sat, pe Bărăgan, o parte din plugurile, tractoarele și vitele gospodăriei, ca să ajute lespezenilor la întemeierea unei asociații pentru munca pămîntului în comun. Așa, campania de primăvară a satului s-ar încheia cam o dată cu începerea campaniei la gospodăria statului; prin urmare,

gospodăria va găsi mai ușor oameni la lucru — și asta s-ar întâmpla nu numai în primăvară, ci oricând, dat fiind că decalajul dintre începerea muncilor s-ar menține, pe Bărăgan față de baltă, tot anul. Mai mult : trecerea în sat ar adăposti grosul averii gospodăriei de-o eventuală inundație, obișnuită primăvara, și cumplită, pe baltă. Și încă : în sat, un comitet dădea asigurări că asociația era ca și făcută. Iar pentru deplina liniștire a inginerului, Filip îi amintea că acest soi de amestec al lor în viața satului era provizoriu îndată ce SMT-ul din Deliul Nou se va pune totuși pe roate, le va prelua toate obligațiile de această natură.

Matei însă nu voia să audă de nimic — și toată corespondența purtată de conducerea gospodăriei lor cu „regionala gostat“ pe marginea ajutorului de dat plănuitei asociații purta, lângă semnătura directorului (A. Filip) și a contabilului-șef (I. Olteanu) un foarte citeț „în dezacord total, ing. șef Matei C. Constantin“. Ceea ce nu schimba nimic, pentru că regionala era condusă de același Zamfirescu, fost un an în urmă conducătorul județenei AFSM — și Zamfirescu nu-și lua nici răspunderea de a citi asemenea corespondențe contradictorii, necum de a le mai și arbitra.

Ca să ia asociația în patronaj, gospodăria n-avea totuși nevoie numai de o dezlegare oficială, ci și de anumite „suplimentări recuperabile în termen“ la combustibilul pentru tractoare și la planul de trezorerie. Iar Filip cerea inginerului să meargă la Călărași pentru a obține el însuși aprobările necesare. Ceea ce lui Matei îi părea „monstruos, dom'le! sadic, pur și simplu“!

— Să cer eu aprobarea pentru ceva ce eu dezaproab'!

— Nu ceri nimic : le expui cât poți tu mai obiectiv punctul nostru de vedere, îl expui și pe al tău, discuți cu dînșii pînă-și formează o părere și le ceri hotărîrea, nu neapărat aprobare; dar o hotărîre motivată, dacă-i vorba de respingere.

— Păi... ăla, Zamfirescu, o să fie de partea mea, nu de-a ta. Cu tine-o să ție... îi venea greu să rostească numele acesta, care-i evoca „pușcăria“ lui de citeva ore — Mindirigiu, mdel!

— Probabil...

— Și-atunci... de ce-aș merge tocmai eu ?

— Știi de ce? Pentru că ești încăpăținat ca un catîr! Pentru că după ce-i auzi din gura lui Zamfirescu propriile tale argumente împotriva asociației, o să înțeleagă cât de obtuze-s... De aceea !

În capul mesei, Cristina copia un soi de regulament al hibridizării porumbului, alcătuit parcă pentru niște roboți în stare să îndeplinească ori ce muncă fără a se întreba ce anume fac și pentru ce. Copia totuși conștiințios, ascultîndu-i, cu un zîmbet potolit în colțul gurii — și dacă cineva ar fi privit-o atent, ar fi bănuit că, în sinea ei, femeia aceasta se amuza de zarva celor doi bărbați pentru că, de bună seamă, știa mai multe decît dînșii despre toate, dar, deocamdată, îi era lene să-i împace.

— Argumente ! pufnea Matei. Dacă-i vorba să-ți fac asociații cu argumente, ăți fac și-ți desfac zece mii pe secundă. Da' ție-ți trebuie o asociație cu d-ăștia de-aici din sat, cu alde Erhan, cu alde Golea, nu cu argumente ! Argumentele...

— Ți-am spus : toată iarna a lucrat, comitetul lor. Și-ncă bine ! Asociația este. A lucrat și organizația de partid, și...

— Comitele lor... a se scuti ! Ce comitete ?! Ce organizații ?! Tu n-ai ochi, nu vezi ? striga Matei. Din comitetul lor provizoriu, a ieșit coge-

mite Erhan definitiv. Adică, amin ! Din organizația de partid le-a ieșit dezorganizația lui David Golea. Le-ai mai trântit și tu un comitet. Ei, și?! Balivernel ! De asta-i vorba, nu de „argumente“ !

Numărînd pe degete sub nasul inginerului membrii asociației, Filip încerca să-i demonstreze că, oricum, asociația era ca și făcută : cu Erhan, cu Golea, sau, dacă nu, fără ei, și chiar împotriva lor, la nevoie.

— Împotrivă?! Vorbe ! mîrția Matei. P-ăștia, pe găinariiăștia, dac-au apucat a se vîrî undeva, nu-i rînești din loc nici c-o duzină de lopeți lipo-venești ! Fac ce vor ! Aștia, aici în sat, reacționari sau ce-s, au mai mulți sfinți la Ierusalimul revoluției tale decît ai tu, na ! Ești pe Bărăganul lor, aici, nu la fabrica ta ; și te-ntorc pe dos cum le place, cu toate comitetele și asociațiile și organizațiile tale !

Filip scrișnea, pe semne ca să nu urle, și-l dăscălea răbdător :

— Noi... să ajutăm comitetul s-o facă, asociația... ori cel puțin să nu-i împiedecăm, și-atunci s-o vedem mai repede cine-i „găinar“ și cine nu-i.

— Aaaa ! Pentru atîta, tărăboiul?! ca să-și deie-n petic David Golea?!... După un păduche dom'le, n-alergi cu ciocanul pneumatic ! Păduchele îl strivești uite-așa, scurt, sub unghie ! Nu-i faci asociație, să-l aștepți pînă și-o da în petic !... Tărăboi de pomană !

— Nu-i „tărăboi“. Nici „de pomană“. La urma urmei... — Filip începea să-și iasă din sârîte — primim leafă, amîndoi, ca să punem pe picioare o gospodărie de stat, nu o fabrică de hrișcă.

— O să fim și fabrică, lasă — îl asigura Matei posac, prefăcîndu-se a-l înțelege greșit. Nu d-aia de hrișcă !

— Poate. Și gospodărie de stat... cînd ?

— Teoria chibritului ! oftă inginerul, pîrînd gata să renunțe la continuarea discuției. Vorbărie... — dar apoi, sîrînd brusc de pe scaun, începu să se învîrtească prin cameră, zvîrlindu-și parcă frazele, la nimereală, ba într-un colț, ba într-altul, fără a-și mai ține în frîu mînia : Eu, domnule, nu mă las aruncat de nimeni nicăieri. Ce, vrei hocuspocus, să-ți fac revoluție afară-n Bărăgan ? !

— O fac alții, văd... Tu, dimpotrivă.

— În Bărăgan ? Ha !... Despre Bărăgan, domnu' Filip știe exact cît i-a predicat prin ședințe domnu' Vițcu : domnu' Vițcu ot Crînguși, țaranul-minune ! mamutul modern ; gogoșa enigmatică ! manufacturier de hrișcă seacă, frunțașul gostățimii socialiste-n plasa Paroșani ! Habar n-are de nimic, domnul Vițcu-al dumitale !... Și-n definitiv, îl privește : el din Bărăgan își scoate planul. Eu, pămîntul meu e pe baltă. Tot ! N-am de ce argăți satul la arat pe Bărăgan. Punct !

— Ba virgulă ; dacă n-om fi și noi „manufacturieri de hrișcă seacă“, planul nostru... știi și tu, cu două balanțe se cîntărește : pe una producția gospodăriei, pe-a doua a satelor dimprejur.

— O fi ! Măsurăți-mă, atunci, cîntăriți-mă, care cum vreți ! Eu unul... n-am chef să-mi fac de pomană ciolanele scrum pe Bărăgan. Înțelegi ?

— Nu...

— Cît n-am colți destul de tari, cît n-am cu ce să mă dau la Bărăgan pe contul meu, stau și-mi văd de treabă acolo unde sînt. Tu nu știi pe ce lume te afli ! Habar n-ai ce-i aceea Bărăgan ! după care molfăi un citat, el știe din cine : de-șer-tul sci-tic ! și tăcu brusc : își continua însă negurosul monolog, vădit, în gînd...

Parcă frînt, se trînti la loc pe scaun. Privea mohorit, ca pe-o nălucă rea, capricioasă, absurdă și dușmană lui, un biet ungher din Bărăganul pentru care el, pînă una-alta, regreta că „n-avea colți destul de tari“. Dincolo de șosea, peste un acoperiș năruit, cîmpia, încremenită, înghețată, albă punctată ici-colo de trunchiurile unor salcîmi cioturoși, tunși de ramuri, se clădea către orizont în fișii nesigure, fragmentate bizar de apele ferestrei cu două rînduri de sticlă boccie.

Filip își sprijini cotul în marginea mesei, își îndesă maxilarul de jos în podul palmei și, mîngîindu-și în răspăr cu virful degetelor fălcile, părea nemulțumit numai și numai de scronțanitul țepilor bărbii.

— Și pe urmă — mîrri într-un tîrziu inginerul, potolit, încercînd parcă zadarnic să-și desprindă privirile de pe acel peisaj care-l scotea din sărite — Vițcu-al tău e-un gogoman, un troglodit. Asta-l și omoară : prostia. Ține discursuri : că balta-i pacoste, că balta-i bună numai pentru făcut iama în investiții... Palavre! I-ar place umezeala, da' se teme de inundații. I-ar conveni să-și crească hrișca-n baltă, da' nu-i convine că balta-i crește-n hrișcă prea multe buruieni. Păi ! Balta-i mămăligă gata, da' lui nu-i place că trebuie s-o mai și-nvrîte, mămăliga ! Țircovnic ! Cîntă osanale Bărăganului ! Acolo n-are apă, da' n-are nici inundație... N-are hrișcă, da' n-are nici buruieni. N-are producție ca lumea, da' n-are nici plan ca lumea... Aștia strică mai rău ca iepurii!... În Bărăgan, domnule, nu merge să te joci de-a agricultura ! Bărăganul... sau îi pui căpăstru tu lui, sau, de nu, ți-l pune el ție ! Eu... un an îmi trebuie : o recoltă, și-l dau peste cap pe domnu' Vițcu-al tău, cu teoriile lui cu tot, de-o să mă pomenească ! După aia trec pe Bărăgan. Da' nu aici, cu tine, să ar la țărani. Nu ! De aia-s bune gospodăriile de stat : te las sănătos aici, și-o să-ți scot din Bărăgan, așa uscat și cărpănos cum îl vezi, pe puțin douăzeci de procente mai mult decît îi scoate tu atunci din băltoacele tale. Înțelegi ?

— Știu eu ce-i de înțeles?! murmură Filip mai mult pentru sine, sătul de sfadă. Te iei la hartă cu balta în numele Bărăganului, cu Bărăganul în numele bălții... dai toată vina pe Vițcu... te lauzi cu nu știu ce isprăvi în contul anului viitor... și cînd niște oameni cumsecade vor să facă acuma exact ce vizezi tu să faci la anul, nici nu vrei s-auzi de dinșii.

— Aia **asociație** vor să facă, nu...

— Păi da. Au pămîntul lor. Pe Bărăgan. Nu se pot angaja toți ingineri-șefi la gospodăria de stat... Ce vrei tu, de fapt ? Să vezi Bărăganul „sub căpăstru“, sau să te vezi pe tine, inginer Matei cel Mare, punîndu-i căpăstrul? și-ncă-n cadru festiv, te pomenești !

— Mă rog... căpăstru ! Și tu-l vezi sub căpăstrul asociației tale, Bărăganul?!... Bravo ! Păi aștia, asociații tăi, fac umbră Bărăganului de cînd erau daci... ori agatirși... ori gorile ! Și n-au învățat nimic. Nimic, nimic, nimic ! S-au pomănăgit nu știu cîte generații la pămîntul boierului și acuma dau acatiste pe la toate bisericile și pe la toate crîșmele de bucurie că-s liberi să se pomănăgească înainte la pămîntul lor. Da... Ascultă ce-ți spun eu acuma : cu Bărăganul, pomănăgeala nu mai merge ! Basta ! A-nțărcat bălăia ! Cu pomănăgeala, crapî!... Iar asociații tăi, cînd m-au văzut lăsînd brazda la 18 centimetri, au început să urle că „scurm pămîntul“, că „iau mana Bărăganului“ ! Se-nchină la Bărăgan ! Idol ! Da' trebuie să-l lucrezi, „idolul“, cu închinatul n-ajungi departe ! Ajungi în burnuz, dom'le, și-o iei creanga, arăbește, cu limba scoasă printre dune!... Tu știi care-i cea mai rea buruienă aici, pe Bără-

gan ? Pomănăgeala la pământ : asta-l usucă mai rău ca seceta ! Ei, smulge-o, dacă vrei revoluție agrară!... Fă-le și asociație, dac-ai pornit-o așa : strînge-i grămadă, pune-i să-și adune catrafusele, dă-li-l nacialnic pe Vițcu-al tău... și trimite-i de-aici, așa, asociați, unde-a trimis mutul roata și surdul iapa! iar pământul lor, lasă-l pe mîna mea. Fă-mi o gospodărie de stat cumsecade, dă-mi mașini cîte-mi trebuie, și ai cuvîntul meu de onoare că-ți scot peste plan, oricît mi-ai încărca tu planul ăsta, destul ca să-i îndop, unde-or fi, pînă la sfîrșitul sfîrșitului, mai bine de cît s-au hrănit, muncind singuri, neam de neamul lor... Asta este !

— Este... este pur și simplu o prostie... de manufacturier de hrișcă... nu mai puțin trăsînit ca Vițcu... doar că-n altă doagă.

...Neînțelegînd pentru ce Anton al ei ocolea ultimul și — după dînsa — cel mai convingător argument, Cristina lăsa tocul să-i cadă printre degete și, fără a lua în seamă cum sub peniță ieșea încet o pată de cerneală, ridică privirile.

— De ce nu-i spui, Antoane ? întrebă nedumerită.

— Ce ? Cui ? tresări Filip.

Tresări și Matei și-și uită replica.

— Noi — spuse Cristina, mutîndu-și privirile asupra inginerului — o să avem un copil. În august...

— Cristina ! încercă Filip s-o oprească, găsind că intervenția nevesti-sa în discuția lor se potrivea ca nuca-n perete; citi însă pe chipul ei ceva ce-l făcu să-și calce pe inimă și s-o îndemne chiar el, zîmbind îngăduitor: Spune, dac-ai început — și, lui Matei, cerîndu-i parcă scuze dinainte: Totdeauna-i așa: femeile cred că evenimentele astea-s un soi de sărbători naționale...

Dar Cristina era prea atentă la ce se pregătea să spună — și Filip nu-și dădu seamă dacă-l auzise ori nu.

— Eu — continuă ea, mereu pentru Matei — mă sfătuiesc, într-un fel, de pe acum cu dînsul : despre ce văd, despre ce aud... Așa-s toate femeile cînd așteaptă un copil. Am și citit asta : am niște cărți de la Miliuța Huc... Anton zicea că „ai spus prostii“. E mult mai rău, mult mai urît. N-ai de loc dreptate, Matei !

Ușor îmbujorată, Cristina îi spunea toate acestea zîmbind, între o frază și alta, cu un zîmbet nou, necunoscut lui, și nu lui adresat, nici lui Filip, ci probabil ei însăși, sau mai de grabă copilului. Un zîmbet dezvăluindu-i altă fire decît cea atribuită ei pînă atunci de dînsul — dar de ce „alta“, cum „alta“, Matei nu-și dădea seama. Înfundîndu-și capul între umeri ca pentru a se feri de neașteptatul atac, o asculta clipind nedumerit și, nepricepînd absolut nimic, o aproba stingher, neconvins, cu un soi de politețe speriată, mîrîind vag un început de răspuns pe care nu izbutea nicidecum să-l articuleze.

— Sint de pe Bărăgan și eu, Matei. Din inima Bărăganului. Acolo, la noi, n-avem, jur împrejur, decît Bărăgan și iarăși Bărăgan. Mie, pînă n-am început a citi cărți, nici prin cap nu mi-a trecut că în lume mai este și altceva decît Bărăgan... Și-am început să citesc abia pe la nouăsprezece ani, cărți. Pîn'atunci, eu... basmele cu munți de aur, cu mări și prăpăstii, tot pe-un soi de Bărăgan mi le închipuiam petrecîndu-se... Poate că oamenii din munți, cînd vor să-și închipuie Bărăganul nostru, pățesc la fel. În părțile noastre, omul crește fără a ști unde se sfîrșește Bărăganul și unde începe el, omul; cînd spui „Bărăgan“, la noi, te gîndești la tot: la sate, la părinți, la salcîmi, la ogoare, la tine... la tot ! Anton... nu-i născut aici, dar... cine n-a

uitat că-i născut undeva, găsește repede loc între oameni, oriunde. Asta, îmi pare, eu abia acuma am înțeles-o, cînd am văzut că pentru dumneata, Matei, Bărăganu-i numai așa... niște cîmpi... ori nici atîta... numai o ambiție, acolo. O ambiție de... nebun, Matei. Anton are dreptate.

— N-am spus chiar așa, încercă Filip s-o corecteze ; tăcerea împietrită în care se cufundase inginerul îl îngrijora mai mult decît mîriile-i de mai înainte.

— Are dreptate, Anton ! repetă totuși, cu blîndețea ei nouă, neînduplecată, Cristina. Dumneata... vorbești cîteodată de parcă nu te-ai fi născut nicăieri. Ca un duh, ca o cobe : „Adună-i ! Gonește-i ! Mutul roata, surdul iapa ! Dați mașini ! Ți-i îndop și gata !“... Copilului i s-a strîns inima cînd te-a auzit, Copilul meu : am simțit ! El... e și el un firicel de Bărăgan, Matei !... Dacă oamenii de-aici, din Lespezi, ar ști ce-i în capul dumitale, te-ar arăta cu degetul : nebunul satului !

„Cristina“ ! voi Filip, din nou, s-o oprească, deși simțea nedeslușit că dacă ea l-ar fi ascultat, lui i-ar fi părut rău. Dar Cristina îi zîmbi liniștit („Lasă, așa trebuie, nu-i nimic!“) și reveni la Matei — care, uitîndu-se neguros departe, pe fereastră, nu părea s-o mai asculte.

— Despre asociație, aici, în casa asta, la masa asta s-a vorbit: toată iarna. Oamenii din Lespezi ! Ei niciodată n-ar vorbi de Bărăgan ca dumneata, uitîndu-se, așa, pe fereastră. Ei... sau eu... noi n-avem de ce vorbi atîta. Bărăganu-i cu noi, oriunde-am fi, oriunde-am intra. Dumneata... n-ai vrut să vii la adunările asociației. Zici că-s „pomanații“. Nu-i adevărat. La zgîrciți nu se „pomănăgește“ nimeni... și Bărăganul e zgîrcit, Matei. Trebuia să vii. Nedelea bătrînul ți-ar spune și-o poveste despre asta : cică Bărăganul și-a pierdut cheia cămarilor și, pînă i-om găsi-o, de ciudă că n-are cum da nimănui mai nimic, se preface că-i zgîrcit... Dar nu-i zgîrcit. Asta pe Bărăgan o simți și cînd nu știi povești. O simți și-n anii de cetăț : cînd te lipești de pămînt ca o buruiiană veștedă și tînjești după un strop de ploaie ; o simți !

Matei își furișă privirile spre Filip, parcă vrînd să-i ceară ajutor ; dar cum Filip n-avea în clipa aceea ochi pentru el, oftă și ascultă mai departe...

— Balta-i darnică, Matei. Acolo iei ca dintr-al tău, dacă muncești, fără să simși că te-ai „pomănăgit“ la pămînt. Ai spus „mămăliga gata“. Asta n-ai descoperit-o dumneata: ei ! Pînă și cuvintele-s ale lor, să știi: aici le-ai învățat, nu din cărți... Recolta dumitale... dacă n-ai nevoie de dînsa decît ca „să-l dai peste cap pe Vițcu“... poți s-o lași să putrezească. Aici nimeni nu crede-n teoriile lui Vițcu. Nici el, măcar. El vorbește așa numai pentru că-i lacom : dacă s-ar investi mai puțin la voi, s-ar investi mai mult la dînsul. E din Bărăgan și Vițcu... El tot după „cheile cămării“ umblă... Aici, din neam în neam, de cînd se știu, oamenii muncesc pe Bărăgan, dar știu foarte bine că alături, balta-i un soi de comoară. O comoară nedată încă la iveală... Ați venit voi, gospodăria de stat, ați adus tractoare, mașini. S-a pus mîna, în sfîrșit, pe comoara asta. Și ei se bucură c-a încăput pe mîini bune : flăcăii lor muncesc la voi, au învățat meserie, îi trimiteti la școli... cum să nu le pară bine ?... Dumneata îi închipui că ai făcut în baltă nu știu ce minuni. Ei, n-ai făcut minuni — și n-o să ți se-nchine nimeni aici pentru că „ai învățat la mămăliga asta“... Vorbește cu bătrînii, să-ți spună ei : a fost a unei eforii, balta... mai înainte a fost a unor boieri... înainte de boieri n-a fost a nimănui... și totdeauna aici, în Lespezi, s-au găsit unii care-au vrut să mute ogoarele satului din Bărăgan pe baltă : unii au vrut cumpărare... alții arendă... s-a în-

cercat și o mutare-n cap cu nu știu care boier, cândva... au fost și unii hotărîți să intre în pămîntul bălții cu sila... Odată, careva a scos și din biblie niscai porunci pentru mutatul ăsta... Dar acum trei-patru ani, la reforma agrară, Erhan, notarul, preotul cel bătrîn... alții încă, nu-i mai știu, vreo opt... au făcut, în numele satului, un memoriu : cereau împrumut pe baltă și schimb cu statul, hectar la hectar, pentru toate ogoarele de-aici. Dar n-au avut cum aduna semnături pe memoriul lor ! Cei cu drept la împrumut au vrut pămînt în Bărăgan, nu în baltă... De ce au rămas pe loc, Matei? Și de ce au rămas la plugărie ? De ce nu s-au făcut pescari ? Pentru că plugarul de-aici simte de cînd se naște că odată și odată are să dea cumva de „cheia cămării“. El, nu altcineva! De-aceia nu s-a mutat nimeni de-aici! De-aceia s-au întors și cîți s-au mutat!... Să fi venit vreodată la adunările asociației, aflai. Anton... el de mult știe asta.

*

Anton, într-adevăr, știa asta. O asculta totuși pe nevastă-sa cu un soi de lăcomie egoistă, uitînd că mai era de față și Matei. Pentru dînsul, asta însemna mult mai mult de cît spuneau vorbele ei.

Nu-și închipuise niciodată, Filip, că și-ar imagina bine zilele nevastă-sa în Lespezi multiplicînd pur și simplu cu 12 cele 2 ore dintr-o zi (uneori chiar mai puțin) cît erau împreună. Știa prea bine că zilele ei cuprindeau ceasuri multe cînd rămînea singură, înconjurată numai și numai de zgomotele familiei și gospodăriei Erhanilor... Și multe ceasuri cînd, lîngă el, soțul frînt de oboseală și adormit cu deșteptătorul la cap, Cristina rămînea de veghe, neavînd poate a-și aminti dintr-o zi întreagă nici o bucurie decît, cel mult, îndoielnica bucurie de a ști că, altă zi, viața ei nu pricinuise lui bărbatu-său nici o bătaie de cap... Și ceasuri multe cînd, tot singură, mereu singură, trebuia să ducă adevărate bătălii ca să-l apere pe Mircea de influența a tot ce-l înconjură acolo, în casa Erhanilor, rău, destrăbălat, urît... La început, multe săptămîni după mutarea lor în Lespezi, întrebarea lui obișnuită : „Tu ce-ai mai făcut azi ?“ primea drept răspuns un tot atît de obișnuit „L-am pregătit pe Mircea de școală... și pe urmă... m-am tot plictisit“... Pe-atunci vorbeau mult despre plictiseala ei... se gîndeau la un loc de muncă potrivit... și Filip, furat de asemenea discuții despre leacul plictiselii, aproape uita că plictiseala însăși nu era lecuită. Pe urmă venise copilul, sarcina : nu mai putea fi vorba, pentru Cristina, despre altă muncă decît cea de acasă ; și tot cam atunci, dintr-odată, Cristina uită cuvîntul „plictiseală“... „Tu ce-ai mai făcut azi ?“ rămăsese el la întrebarea obișnuită. „A fost pe-aici o femeie, mama Nedelea : zicea c-o știi și tu...“ — îi răspundea Cristina, zîbind. Sau : „Am trecut pe la Miliuța Huc, învățătoarea lui Mircea. Cumsecade om, nu ?“ Sau : „Tu ai auzit ? Fane Gaie și-a cumpărat singur toți bocancii din cooperativă. Îi vinde mai scump, zice că-s ai lui. Un țîlhar, așa-i ?“... Vorbeau despre mama Nedelea, despre Miliuța Huc, despre Fane Gaie — și Filip, surprins, credea că ea schimba vorba anume ; și se întreba dacă nu cumva Cristina se prefăcea numai... sau dacă nu cumva grija viitorului copil, înlănțuind-o și mai mult de el, de viața asta plecticoasă cu dînsul, o obliga să-și schinguiască sufletul de bună voie, o obliga să se desprindă, să uite, să se resemneze... Încearca, din cînd în cînd, să stea de vorbă cu dînsa despre toate acestea, dar pe Cristina n-o mai atrăgeau, ca altădată, asemenea discuții : „Ce să vorbim ? Nu-i ce vorbi acum... E bine așa : o să vezi...“

Acum vedea ! În sfârșit, vedea : nu renunțase la nimic, Cristina. Dimpotrivă ! Doar că, om sănătos și deștept, lăsându-se călăuzită de firea ei independentă, își scuturase plictiseala dintr-o dată — și se aruncase atât de simplu în șuvoiul vieții satului unde urma să-și găsească rost pentru tot restul vieții, atât de simplu o făcuse, atât de firesc, încât el nici n-a avut timp s-o înțeleagă... Această Cristină, mereu necunoscută, într-un fel, nici lui ! Neînchipuit de dulce, neînchipuit de aspră, neînchipuit de dragă, așa, contopită mai mult decît nădăjduise el vreodată cu tot ce-i era lui mai scump!... Această Cristină pe care inginerul Matei, luîndu-și orice nădejde de ajutor din partea lui Filip, o asculta holbat, fără s-o privească, abia răsufliînd, ca pe-o făptură dintr-altă lume.

*

Pe dumneata, Matei — spunea Cristina cu blîndețea ei cumplită — cărțile nu te-au ajutat, poate, decît să furi, cumva, un gînd, niște simțăminte... pe care pînă la dumneata nu știu să mai fi încercat cineva să le fure... pentru că nu-s de furat ! Stau în drum, oriunde, la îndemîna oricui. Dumneata, se vede, ți-ai închipuit că le furi... nu știu de ce, cred că nici dumneata nu știi... și de aceea ai smuls ce ți-a căzut în mînă și-ai fugit... și ai ascuns. Ai ascuns niște ciosvîrte desperchiate, Matei : nici gînduri ca lumea nu-s, nici simțăminte nu-s... „Alungă-il Zvîrle-il“... Doamne ! Anton zicea că de nu s-o face cu Erhan sau Golea, asociația o să se facă fără ei, la nevoie împotriva lor. O să se facă și împotriva dumitale, Matei, la nevoie. O mamă... trebuie să știe unde-și naște copiii, unde-o să și-i crească, lingă cine or să învețe a judeca și a vorbi... Casa asta... nu-i pentru un copil. Și satul trebuie să fie altfel, și cîmpiile... Totul ! Dacă ai avea copii... dacă ai aștepta un copil... dacă ai fi în stare să-ți închipui că într-o zi și nevasta dumitale are să aștepte aici, pe Bărăgan un copil... n-ai vrea nici dumneata să te auzi vorbind cum ai vorbit, Matei !...

Inginerului, pesemne, nu-i venea să creadă că, într-adevăr, Cristina nu mai avea de spus nimic. Adunîndu-și încet privirile uitate în depărtări, le îndreaptă o clipă spre dînsa, parcă mirat că o vedea acolo, apoi aținti vratul de caiete împrăștiat pe masă — și rămase așa, răsufliînd scurt, adînc, zgomotos.

În sfârșit, Filip își aduse aminte, încet-încet, că de fapt Cristina nu lui îi vorbise ; că el fusese mai mult martor decît părtaș la convorbirea aceea atât de neobișnuită a nevastei lui cu Matei ; cu Matei, pe care pînă atunci nu-i văzuse niciodată amuînd cînd i se vorbea, ori unde și ori de către cine, așa cum îi vorbise Cristina ; cu Matei, care probabil n-a priceput nimic, sau a priceput totul anapoda, și care cine știe cum va reacționa... Îi privi îngrijorat chipul împietrit, neștiind încă ce i-ar putea spune. Pe masă, ca pentru a-i spori îngrijorarea, pumnul inginerului se strînse... se ridică... o secundă vibră în loc, sub cine știe ce presiuni interioare... apoi din tavan zbură în jos, rostogolindu-se, o căciulă udă, aruncată pesemne tot de inginer, cu mîna cealaltă. Căciula stîrni în aer un val de aer proaspăt, improșcă peste tot mici picături reci... și cînd ajunse destul de jos, pumnul inginerului, desfăcîndu-se brusc, o înhăță îndemînic. În aceeași clipă, zvîrlindu-și căciula în cap flăcăiește, pe-o sprînceană, Matei sări de pe scaun și porni către ușă.

— Află, cocoană — mormăi peste umăr, posac, cu mîna pe clampă — că n-am înghițit atîta cazanie de cînd mama m-a făcut ! și, fără nici o pauză, întorcîndu-se deabinelea, lui Filip : Fă-le asociație, domnule ! Fă-le-o, faci-

și-o ! De acord ! și amîndurora, cu o voce în care mijeia parcă un fir de rîs :
Cu brotacii ăștia mici, nu te joci ! Nici n-apucă să orăcăie odată, și... na :
au pus șaua, au strîns hățul... trage-n ham, fîrtate ! Eu văd că n-am. Păcat !
Ori că-i stearpă nevasta, ori că... — lichidă cu un gest de lehamite toate
celelalte ipoteze posibile pe această temă, și, privindu-și ceasul ca pe-un ba-
laur ce trebuia exterminat pe loc, plănui fioros, pentru sine : Pun rămășag că
ăla, Zamfirescu, e acasă. Dacă-l chem cu taxă inversă, în cinci minute aprobă,
suplimentează tot. Țasta, decît să-și plătească rezistența din buzunar, mai bine
se lasă păgubaș. Dacă nu vrea, atîta pagubă : mă-nțeleg cu Mindirigiu... știu
eu că-l ții la curent ! apoi, cu aer de rămas bun, Cristinei : Află, cocoană, că
la vară facem castel pe baltă : grup CGM ! Și-o să ai apartament, ca să nu-
vețe-a vorbi, brotacul vostru, de la madam Erhan ! Să-nvețe de la cine-i
vrea, poftim, numai de la mine, nu, că eu... zici că-mi dau în petic... da' ai
dreptate, na : și-acuma : vorbesc, fire-aș al naibii, ca un dracu să mă ia !
Deschizînd ușa, continuă, retrăgîndu-se de-a-ndăratelea și terminînd de pe
coridor : Dacă-m zis că-s pentru asociație, la mine zis rămîne ! În rest,
cocoană, istoria-i șoaldă rău ! Agricultura nu ți-o mecanizează basmele... cu
nu-și cî cheițe, cămăruțe ori cum ai zis. Tractoarele o mecanizează. Mașinile !
Și-aici merge pe ori-ori : ori ai țaran, plug, semănat din desagă și tragi mîța
de coadă, ori ai mașini, scoți pîinea cu ele și-atunci din țărani ce Dumnezeu
să faci decît să-i scoți la pensie ? Asta-i istoria, Antoane, degeaba dai din cap !
Da dumneata, cocoană... o femeie și jumătate ! și după ce o frîntură de se-
cundă îi privi, vesel și cumva de sus, pe amîndoi, se posomorî iarăși : Știu eu
că n-o să-mi purtați sîmbetele pentru... mde ! Doar nu-s eu chiar cel mai —
dar citind în ochii lor, că desigur, ei n-aveau de gînd „să-i poarte sîmbetele“,
inginerul, renunțînd la alte explicații, plecă, trîntind în urmă-i ușa de se cu-
tremurără pereții.

Filip porni grăbit după el, cu gîndul să-l petreacă pînă la poartă, ca de
obicei. Îi era limpede că în mîntea lui Matei bîntuiau alandala cine știe ce
prostii de gînduri... dar îi era de asemenea limpede că Matei, așa cum era și
cum gîndea, fusese cîștigat de partea asociației — și nu izbutea încă să
priceapă cărui ungher necunoscut lui din sufletul acestui om se adresase Cris-
tina, ca să poată desăvîrși în nici jumătate de ceas ceea ce el, într-o iarnă în-
treagă, abia de izbutise să înceapă.

3

Ajuns în dreptul școlii, Gustav Ponici se opri. Un timp, învăluit de
bezna densă a nopții, stătu locului ; foșnea preocupat niscai hîrtii,
tot schimbîndu-și-le dintr-o mîină în cealaltă. Pe urmă, străbătu gră-
bit podetul și se lipi de bulumacul scorojit al porții.

Rămase acolo multă vreme, bolborosind — ba repezit și mînios, ba
dulce, alintat — un soi de monolog alcătuit mai mult din interjecții.

Cînd izbuti să ia o hotărîre, împături cu grijă hîrțile, le strecură în
sînul bundeii lui subțirele, de dimie necăptușită, și porni spre locuința di-
rectorului. Călca, în întunericul compact, cu pași neșovăielnici, de bun cunos-
cător al locului.

Casa lui Huc — tindă și două încăperi. O casă țărănească veche : ziua,
pe sub uriașa ei cușmă de stof, privea cu două ferestruici pătrate, nici tocmai

egale, nici tocmai simetric tăiate în pereții albi ca neaua, curtea școlii; două ferestruici evocînd doi ochi omenеști bătrîni și veseli. Acum însă, locuința directorului părea a se reduce la un fantomatic chenar alburiu, subliniind cu licărul său bezna curții, în loc s-o împrăștie.

Gustav își lipi fața de această unică fereastră luminată și, fără pic de sfială, privi înăuntru.

Sub o lampă de perete cu flacără scăzută, Huc, îmbrăcat în haina lui de toate zilele — încheiată parte peste parte, largă și cu poale prea lungi — citea. Răsucit incomod pe o canapea îngustă, își sprijinise cotul mîinii cu cartea într-un colț de masă, iar cu mîna cealaltă își tot freca piciorul anchilozat, întins inert alături, pe marginea canapelei, ca un obiect străin lui. Gustav îi remarcă doar încălțămîntea: o pereche de pîslari înalți, albaștri. Lăsîndu-și capul pe-un umăr, contemplă cîtva timp pîslarii aceștia, gînditor, cu o duioșie de nebănuît la dînsul; zîmbi chiar, în felul său, dezvelind într-o chinuîtă cută a buzelor cîtiva dinți rari, mărunți, galbeni... Dar, neplăcut surprins de duioșia ce-l năpădise, tresări, se scutură și, bombănind mînios, porni spre ușă: își curăță îndelung cizmele, apoi, fără convenita ciocănitură, smuci clampa.

— Tu nu te-ai culcat, Miliuță?! întrebă de dincolo, a doua oară, Huc, neînțelegînd rostul zarvei din tindă la acea oră tîrzie.

— Hm! pufni Gustav, intrînd; acest „hm“ îi ținu loc și de salut, și de explicație a faptului că apărea în locul Miliuței.

— Șezi colea! își îndemnă învățătorul oaspetele, indicîndu-i fără a se mișca din loc, capătul canapelei; dar pînă să-și termine el invitația, băiatul, mereu ca la el acasă, se și cuibărise.

Huc nu părea surprins. Așeză cartea pe masă, lăsînd-o deschisă, cu foile în jos, ca să nu piardă șirul, își scoase ochelarii, apoi, bucuros că-și poate freca piciorul cu amîndouă palmele, privi întrebător.

— Iarăși te doare genunchiul... — constată Gustav, vorbindu-i cu dinții încleștați, strîmbîndu-se parcă, el, de durerea gazdei.

— Așa-i cînd se moaie vremea — explică învățătorul, făcînd haz de necaz. Nu știi ce-am făcut, ce-am dres, da' tare rău am deprins iernile aici, în sat: pînă nu le ard un genunchi zdravăn, știi, colea, nu se dau urnite. Pe urmă... se duc ele, da' genunchiul meu... numai eu știu!

— Îhm! aprobă Gustav serios, semn că prinsese gluma și o aproba. Pe gheboși, cocoșa nu-i doare niciodată. Parcă nici n-ai avea-o... Asta-i mai bine decît... — ridică din umeri și tăcu; un timp, privi posomorît pîslarii, pe rînd, apoi răbufni: Nu-ți mai ajută, oricum te-nalți!

— Așa-i, de la o vreme: toate se deprind, pe lumea asta, cu toate: reumatismul se deprinde cu papucii... omul se deprinde cu reumatismul...

— Îhm! îl aprobă Gustav din nou, resemnat.

După asta, tăcură amîndoi, uitîndu-se unul la altul... sau uitîndu-se pe pereți... Dacă i-ar fi văzut cineva, ar fi crezut poate că așa erau înțeleși de cu zi: să se întîlnească acolo, spre miezul nopții, unul băiat, celălalt bărbat cărunț, ca să se gîndească, alături, fiecare la ale lui.

Gustav fusese elevul lui Huc. Intrase în școală tîrziu, la aproape zece ani — și nu trimis de părinți, ca alți copii, ci din voia lui. Părinții, oricît le

băteau pragul toamnă de toamnă Huc și Miliuța, fuseseră și rămăseseră împotriva școlii. Era în vremea războiului.

— Parcă 'mneata nu-l vezi?! se smiorcăia Ioana Ponici, arătându-și feciorul ca pe-un monstru pătruns cine știe cum, vremelnic, în băătura casei ei. Āla-i copil? Cimpoi dezumflat! Dacă-ți începe-a scoate filozofi din toți nevolnicii; ce s-a face lumea fără proști?... Zău, atît v-o fi lipsind, la școală: gheba lui ; că-ncolo...

— Nici eu nu-s tocmai frumos, Ioană — încerca Huc s-o ia cu vorba bună — da' carte, tot s-a găsit cine să mă-nvețe... și-am învățat și eu pe alții... și pe tine... și pe bărbatu-tău... măcar că-s șontorog.

— Atunci — o întorcea Ioana, mîniindu-se — vorbește 'mneata cu Marcu: cică-i al lui, băiatul! și începea să strige: Marculeee!... Marculeee...

Striga așa, pînă cînd ori pleca Huc, sătul de-atîta zarvă, ori venea de la pod Marcu însuși.

Marcu, dacă ajungea la timp, punea coatele pe gard, se lămurea și-l cuprindea mînia :

— Ce-i, femeie? Ce-i, Ioană? Dau turcii, s-a aprins casa?!... Eu nu-mi văd capul de treabă, oamenii mă-njură că țin podu-n loc, iar tu umbli cu prostii! și după ce o înjura bine, începea să-i explice: Domnu' Huc... nu-l știi? Asta-i meseria lui: dă din gură. Pentru-atîta-i plătit. Lasă-l în pace: dă din gură și se duce. Așa face-n orice an...

Tot vorbind cu Ioana, îl făcea pe bietul Huc albie de porci; în legătură cu școlarizarea băiatului, o sprijinea totuși pe nevastă-sa. De pe poziții diferite:

— Dați-l dracului, domnu' Huc! Vedeți-vă-ți de treabă! Cît nu-l trimit la școală tată-său și mumă-sa, care-l cresc, ce vă pasă?! Eu... despre mine, cu colac și lumînare vi l-aș dărui! Pe veci! Da... să-l țin la școală, asta nu! și începea la rîndu-i să se înfurie: Dacă nu-și răsplătește mîncarea, eu nici în casă nu-l țin! N-am de ce, domnu' Huc! Știți și dumneavoastră că n-am de ce! Tot satul știe, domnu' Huc! Întrebați-o și pe Ioana! Ea zice că știe!... Spune-i, fă, nu scînci: spune-i, s-o afle din gura ta, că poate nu crede, domnu' Huc!... Puneți mîna pe telefon, domnu' Huc, dacă vă trebuie la școală un ghebos : vorbiți cu părinții lui, nu cu alde mine : chemați Austria, domnu' Huc, și ziceți-le să-l caute acolo pe tată-su, p-âl de l-a făcut, nu ăl de-l hrănește...

Înjura pînă se sătura. Înjura mai mult din deprindere, prefăcîndu-se copleșit de mîni vechi; apoi, dintr-o dată, se lăsa păgubaș de toate și cobora înapoi la pod, fluierînd mulțumit. Cu Ioana nu se mai putea vorbi: se prefăcea, și ea, zdrobită — de mînia lui bărbatu-său...

Băiatul, Gustav, asculta rostogolindu-și plictisit, cînd spre unul, cînd spre altul, ochii lui rotunzi, galbeni-roșiatici, parcă de șobolan...

— Atunci... vino singur la școală: vino cînd vrei tu... — încercă Huc tratative directe, după prima vizită la familia Ponici.

Coborîndu-și pleoapele vinete, Gustav aținti îmbufnat pămîntul și tăcu.

Trei ani, Huc și Miliuța redeschiseră bălălia pentru școlarizarea lui Gustav în fiecare toamnă: veneau — ba unul, ba celălalt — o lună, două, trei, de două ori pe săptămîină, de patru, de cinci ori... Părinții nu se lăsară clintiti: își jucau de fiecare dată mica scenă — după care Marcu pleca la pod fluierînd, iar Ioana rămînea să scîncească, îndușmănită cu toată lumea, pînă-și vedea nedoriții musafiri gata să plece. Atunci își făcea demonstrativ

o cruce cît toate zilele, și, izbăvită, se apuca de cine știe ce treburi... Totuși Huc și Miliuța au perseverat: le dădeau nădejdi anumite schimbări în purtarea băiatului.

— Vino singur... — își încheiase Huc prima vizită din al doilea an, folosind vorbele cu care-și încheiase și vizitele anului celuilalt.

Spre surprinderea lui, de astă dată băiatul nu tăcu :

— Și anul trecut m-ai chemat! a mormăit el printre dinți, cercetîndu-l bănuitor.

Parcă-l și amenința, în gînd: „Vezi? Nu poți să tăgăduiești: m-ai chemat!“

— Da, da... Vino cînd vrei tu... — încearcă Huc să continue conversația ; dar băiatul amuțise din nou.

A doua zi trecu, pe la Ponici, Miliuța:

— Vino tu singur... — încercă și ea.

— Nu. El m-a chemat întîi! îi aminti Gustav pufnind indignat. Intrebă-l, dacă nu crezi! mai adaugă, uitîndu-i-se fioros în ochi.

Mai mult nu obținură de la el în anul acela. Nici în anul următor, un timp.

— Și data trecută m-ai chemat! murmură din cînd în cînd Gustav, parcă bucurîndu-se, parcă înmuiațat oarecum.

Dar mai departe nu mergea : luîndu-și seama, înțeleșta fălcile și, mut, cădea pe gînduri.

— Într-una mă chemi! îi amintea lui Huc, parcă descoperindu-i cine știe ce mare adevăr.

Cu Miliuța, însă, era necruțător:

— Nu! El m-a chemat întîi!

Cînd băția pentru Gustav părea gata-gata să se amîne pe a patra toamnă, soții Huc se pomeniră cu el în clasă.

— Am venit. Singur. Hm?

Miliuța avea în anul acela clasele întîia, a treia și a cincea; Huc — a doua, a patra, a șasea și a șaptea. Cursurile începuseră de trei săptămîni.

Huc tocmai preda clasei a doua.

— Bun. Bine-ai făcut... Hai să-ți găsim un loc în clasa ta...

Își luă bastonul și, șontic-șontic, cu Gustav de mîină, trecu în cealaltă sală, unde Miliuța preda clasei întîia.

Gustav, pofțit de amîndoi să se așeze într-o anumită bancă, ascultă, fără a-și ascunde îngrijorarea și fără a-l pierde din ochi pe Huc.

A doua zi însă, veni tot la clasa a doua. Și de astă dată refuză să mai treacă în clasa Miliuței.

— Nu m-a chemat ea întîi! bombănea încăpățînat, foarte sigur de dreptatea sa, nevrînd să înțeleagă nimic din explicațiile lui Huc despre organizarea școlilor; îl asculta privindu-l șiret în ochi: „Nu mă las eu tras pe sfoară!“ părea să-l avertizeze; și, cu voce tare, repeta din ce în ce mai apăsător: Nu m-a chemat ea întîi! Ihm!

— El m-a chemat întîi! mîrîi dușmănos cînd se ivi și Miliuța, hotărîită să-și aducă la matcă elevul rătăcit.

N-avură cum îl scoate din ale lui. Pînă la urmă, Huc oarecum fisticit de intransigența dragostei băiatului față de el și clasa lui, Miliuța oarecum jignită de intransigența antipatiei băiatului față de ea și clasa ei, hotărîră să-i intre în voie — „pentru un timp, pînă se mai desălbățește“.

N-a fost „pentru un timp“. A fost pînă la sfîrșitul școlii : Gustav prinse într-un singur an destule cunoștințe pentru ca anul următor, promovîndu-l cu inimă împăcată de-a dreptul în clasa a treia, Huc să-l păstreze printre elevii lui.

Un copil plin de uimitoare ciudățenii și surprize: ca să-i poată fi cît de cît profesor, Huc trebui să-și revizuiască, în relațiile cu dînsul, toate măruntele ticuri, trucuri și șabloane pe care le deprinsese, cu folos, într-o activitate pedagogică neîntreruptă și pasionată de treizeci de ani.

Nu izbuti niciodată să-l învețe să i se adreseze la plural.

— Domn' 'văstor! se răstema Gustav, fără veste, în timp ce Huc, la catedră, vorbea despre complement sau despre atribut. Să-mi spui: cîți ochi are musca?

— Acum facem gramatică, flăcăule... Om vorbi la științele naturii despre muște.

— Aia-i poimîine. Acu' să-mi spui!

— Bine, bine... Vino la mine, acasă, cînd pleci pentru prînz. O să-ți dau o carte unde-i scris despre ochii muștelor...

— Tot ?

— Tot.

— Îhm!

În două luni, Gustav învățase să citească și să scrie mai bine decît învățau alții în patru ani. Gramatica însă îl plictisea, nu-l interesa — după cum și celelalte obiecte îl plictisiră o vreme.

— Eu de gîndaci nu-nvăț! pufnea la științele naturii, refuzînd să răspundă.

— Apele să le-nvăț?! se minuna la geografie, voit opac față de orice cunoștințe.

Îndrăgise în schimb matematica — și izbuti, pînă-n clasa a patra, să stoarcă de la Huc, în felul lui, cam cu sila, toate cunoștințele pe care acesta ar fi trebuit să i le împărtășească în șapte ani. Mai mult de-atîta, Huc însuși nu știa; n-avea aptitudini deosebite în această direcție — și patima lui Gustav pentru calcule și cifre îl cam îngrijora și, nu o dată, îl 'punea în incurcături.

Luîndu-și nădejdea că va izbuti să potrivească vreodată după calapoadele programei analitice mintea acestui elev ciudat, Huc se resemnă: îi prezentă în versiuni matematizate toate cunoștințele față de care Gustav se dovedise indiferent — și ceea ce pentru alt copil ar fi fost otravă curată, fu pentru Gustav ceva cît se poate de nimerit: timp de șapte ani, creierii lui se îmbibară avid cu nume de râuri, de mări și oceane, cu nume de țări, de ere geologice și evuri istorice, de specii de plante sau animale, cu domnitori și revoluții, cu formule chimice, cu orice — numai pentru că în spatele acestor nume și formule stăteau cifre indicînd adîncimi, debite anuale, greutatea moleculare și atomice, tot felul de date, distanțe și ponderi comparabile cifric în timp și în spațiu...

N-avea nici un prieten; la jocuri nu lua parte; ajutor la lecții nu-i cerea nimeni. Dar nici dușmani aprigi n-avea. Răbda cu indiferență, parcă supunîndu-se unei plictisitoare îndatoriri sociale, orice batjocuri în legătură cu ghebul său ori cu dubioasa-i paternitate. Rîdea rar, plîngea rar, simțul umorului îi lipsea...

Din cînd în cînd, isca nemulțumiri din cauza unor foarte încîlcite negustorii — la care se deda cu voluptate încă dinainte de a intra în școală și de care Huc nu izbuti să-l dezbrace: schimba mereu tot felul de nimicuri pentru alte nimicuri, drămuindu-și în virtutea unor principii morale pe cît de obscure pe-atît de ferme, niște cîștiguri meschine, meticolos calculate, pe care, chiar cînd i se oferea prilejul, nu le depășea. Dacă însă cineva încerca să-l înșele, Gustav se răzbuna cu cruzime — și, în șapte ani, lui Huc i-a fost deseori dat să stea, pe canapeluța lui, frecîndu-și nedumerit genunchiul, înaintea acestui copil căruia n-avea cum îi scoate din căpățîină ideea că lumea, oamenii, există numai și numai pentru a avea el cu cine-și face amărăritele negustorii.

Dacă vreunui coleg de clasă, ori chiar vreunui cogeamite flăcău bun de însurat, îi crăpa buza după cîțiva lei, se ducea la Gustav. Băiatul avea totdeauna niscai bani — el știa de unde. Și împrumuta totdeauna. Nu cît i se cerea, ci cît hotăra el: de obicei mai puțin, uneori mai mult, pesemne în funcție de solvabilitatea probabilă a solicitatorului. Și pretindea totdeauna camătă; și pretindea totdeauna respectarea termenului fixat; și dacă un datornic întîrzia, Gustav trecea suma, cu dobînzii cu tot, asupra altuia, mai tare-n pumni decît întîrziatul — și întîrziatul trebuia, mort-copt, să dea banii înapoi... Uneori, astfel presați, datornicii recurgeau la gesturi desperate: furau cîte ceva de pe acasă... ori de prin vecini... și, uneori, dacă-i prindeau, gospodarii cereau ajutorul școlii:

— Fură, tovarășe învățător: hoț, l-am prins!... De ce furi, mă? Legat se cuvenea să te aduc!

De Gustav, nimeni nu pomenea în asemenea împrejurări. Vinovatul, oricît de tînăr și nenorocit ar fi fost, își încasa pedeapsa, își lua angajamentele de rigoare; dar nici prin cap nu-i trecea să dea vina pe Gustav, chiar dacă în adîncul sufletului îl ura și-l blestema. Nu-l învinuia însă, mai întîi pentru că îi părea peste seamă de înjositor să împartă cu „ghebosul neamțului“ măcar și răspunderea unui furt; al doilea, pentru că partea de vină a „ghebosului“ nu-i era tocmai limpede; al treilea, pentru că împrumutul „ghebosului“ îi putea fi necesar și altă dată...

Huc află de negustoriile acestea și aceasta numai cînd Gustav însuși se hotărî să-i vorbească despre ele.

— Aia... de săptămîna trecută... știi pentru ce a furat? Ca să-mi deie mie înapoi niște bani. Ihm!

— Cum așa? Ce bani? De unde bani la tine?!

Ciudatului său elev, bănuia Huc, i se deșteptase peste noapte simțul umorului, și-i ardea de glume.

— Am! îl asigură Gustav ofensat, totuși îngăduitor față de fireasca neînțelegere a dascălului. Lu' ă! bătrîn cu ce-i plătesc, dacă n-am?

— Plătești? Acasă?!

„Ăl bătrîn“ era tată-său, podarul. Gustav nu-i spunea niciodată altfel.

— Ihm! incuviință băiatul.

— Cum așa?!

— Dacă-s la școală și nu-i muncesc pe barcă ziua-ntreagă, plătesc: cît mănînc. De-mbrăcat, singur mă-mbrac. De muuult...

Găsea lucrurile cît se poate de bine rînduite, Gustav..

— Și... el nu te-ntreabă de unde ai bani?

— Mț!

— Și... cât îi plătești, mă rog? se pomeni Huc întrebînd.

Obişnuit, se ferea să descoasă copiii asupra necazurilor de acasă: o făcuse cîndva, în tinerețe... dar pătimise și el, pătimise și școala de pe urma dușmăniilor astfel cîștigate. Cu vîrsta, spre bucuria Miliuței, renunțase la orice amestec în viața părinților; își făceau datoria amîndoi învățătorii, din toată inima, într-o școală „așa cum era ea“, învățînd niște copii „așa cum erau ei“...

— Ne înțelegem... — îi explică gospodărește băiatul. Săptămîna asta i-am dat doi pui. A bătrîna, cum i-a-nhățat, cum i-a tăiat. Cică „de unde i-am furat“?... Totdeauna zic așa, ai bătrîni: că fur... Eu nu fur. Da' nu le spun. Vezi?

— Și... dacă-ți trebuie bani, zici, mă rog, acasă... de ce-i împrumuți? Păstrează-i!

— Mț! Camătă! explică scurt Gustav; și se aprobă singur. — Îhm! Al bătrîn ia de cinci ori cât mine!

Pe Huc îl scutură un fior. Gustav era pe atunci în clasa a patra.

— Te doare genunchiul... — observă duios băiatul.

— Uh! gemu Huc, topit.

Încercă să-i demonstreze cât de urîte și dăunătoare erau aceste în-deletniciri... încercă să-l amenințe cu tot soiul de primejdii reale și imagi-nare... îl avertiză că dacă-l mai prinde ținîndu-se de cămătărie, de speculă, va fi obligat să-l dea afară din școală.

— Mț! Nu mă prinzi!

— Întîia oară, te iert — rămase Huc neclintit pe poziții. Dar dacă te mai prind, zbori din școală!

— Nu m-ai prins: eu ți-am spus.

— O să te prind. Urciorul nu merge de multe ori la apă!

— Bine, — își trase băiatul concluziile. Pînă termin școala, nu-ți mai spun! și, pîngindu-și buzele, l-a lăsat pe Huc să-i vorbească; nu-l asculta.

S-a ținut de cuvînt:

— Săptămîna asta li-am dat ălui bătrîn o găleată. Nou-nouță. A bătrînă o boiește: crede că-i de furat... Nu-i. Da' nu-ți mai spun. Ieri te-a durut genunchiul?

Huc n-avea nici o îndoială: găleata, într-adevăr, nu putea fi de furat. Gustav, efectiv, nu fura. Ori de cîte ori li se întîmpla să aibă ceva de ascuns, de păstrat, copiii, chiar dacă aveau un dinte împotriva lui, la el se duceau. Banii din buznarele celor plecați la scaldat, nasturii ori penițele celor porniți cu tovarăși nesiguri în cine știe ce hoinăreli depărtate — la Gustav rămîneau. Gustav avea ascunzătorile lui, de nimeni știute, unde păstra cu plăcere orice, uneori luînd asupra-și, cu eroică dezinteresare, riscuri mari; și restituia la timp, în bună stare, totul — păstrînd, dacă i se cerea, taină absolută.

Huc n-a izbutit niciodată, nici cît Gustav i-a fost elev, nici după aceea, să se lămurească în ce fel, cum, datorită căror fapte sau trăsături, izbutise el să-și cîștige, înaintea băiatului acestuia, un loc atît de diferit printre ceilalți muritori.

Cîtva timp, la început, întorcînd lucrurile pe toate fețele ca orice încercat pedagog, își spusese că, probabil, se bucura de fireștile avantaje ale întîiului om care-i trezise simțămîntul dragostei, al duioșiei — simțămînte necunoscute pînă atunci lui Gustav, atît în raporturile cu părinții cît și cu

orice altă făptură omenească: era întiul om care-l chemase undeva, fie și la școală... întiul om care se bucurase descoperindu-i înclinările bune, care suferise descoperindu-i-le pe cele rele... întiul om care, fără a-l batjocori și fără a-i arăta vreo milă înjosoare, văzuse într-însul altceva decât un biet „ghebos“... Când răminea singur cu Gustav, îl cuprindea totuși, adeseori, jenanta senzație că de fapt lucrurile stăteau mai degrabă invers: că băiatul acela ciudat se socotea în multe privințe mai matur decât dînsul, superior lui... că Gustav îi accepta influența cu sentimentul că-i face niscai binevoitoare concesii prietenești... că, de exemplu, cînd el îi vorbea cu cel mai firesc ton din lume despre piciorul său șontorog ca să-l deprindă a gîndi la fel despre ghebul lui, Gustav lua anume vorba despre cocoșați, ca să-l deprindă, el pe dînsul, să nu-și mai facă atîtea griji din pricina piciorului. Uneori, îi trecea prin minte gîndul că în Gustav zace, jinduind după un pretext bun să-i dea puțința de a se desfășura, o fire de exaltat, de fanatic — și-l încercau tot soiul de presimțiri negre cînd își dădea seamă că acest jinduit pretext ar putea deveni într-o bună zi chiar el, Huc...

Încercă să-l apropie de casa lui, de familia lui, dar nu izbuti. Față de Miliuța, Gustav rămase neclintit pe pozițiile de la început — nepăsare ostilă. Cu tînărul Huc, student, apoi arhitect, căruia bătrînul dascăl căuta în fiecare vacanță să-i încredințeze desăvîrșirea cunoștințelor lui Gustav pe tărîmul matematicii, băiatul refuzase hotărît orice legături.

Pînă la urmă, nemiîntrebîndu-se pe ce anume i s-o fi întemeiat influența asupra lui Gustav, nici cum de izbutise tocmai el și numai el să monopolizeze toată această influență, Huc se mulțumi s-o folosească. Așa, fără accidente prea deocheate, băiatul podarului străbătu cele șapte clase elementare.

— Ar fi bine, poate, să-nveți mai departe... — chibzui cu îndoială Huc, gîndindu-se, oarecum vinovat, la patima lui Gustav pentru tot ce ținea de matematică, și la el însuși, care n-avusese cum îndruma patima asta. Să vorbim cu tată-tău...

— Mț! se opuse Gustav, categoric. Nu mi-e „tată“, ăl bătrîn. Eu-s făcut c-un neamț.

— Mă rog... mă rog... — se cam zăpăci Huc; era întîia oară cînd în discuțiile lor intervenea acest gingaș subiect. Maică-ti să-i vorbim?

— Cu maștera? Mț! respinse băiatul și această idee, privindu-l cu duioșie, poate chiar cu milă; și schimbă vorba.

Avea dreptate: nu era nimic de făcut, nici cu Ioana! Iar a-l prezenta pe Gustav, cu încăpățînările și ciudățeniile lui, cu infirmitățile lui — nu numai fizice, din păcate — unei comisii de examinare, în vederea obținerii unei burse, ar fi însemnat să încurce lumea de pomană. Ceea ce Huc, pe cît posibil, nu obișnuia. Îi eliberă cuvenitul certificat de absolvire a șapte clase, acordîndu-i o mențiune specială pentru matematică — și, drept vorbind, răsufflă ușurat, ca omul eliberat de-o mare pacoste.

— În casa lui Ponici... — se simți obligat să-i explice Miliuței — un copil... mai cu seamă cînd s-a născut ca dînsul, bietul... n-are cum crește bine... N-a avut caracter, dar... cine știe?!... poate c-a avut o fărîmă de geniu. Unilateral, dar... cu alți părinți, poate ieșea dintr-însul un matematician vestit... sau un inginer, sau...

Vorbea despre Gustav la trecut, ca despre un răposat, așa cum vorbea totdeauna despre absolvenții școlii, un timp, pînă cînd îi înregistra din nou

în prezentul conștiinței lui, de astă dată ca pe alte fapte — niște cetățeni oarecare, ei cu soarta lor, el cu a sa și a școlii.

Gustav însă, dovedindu-se încă o dată altfel decât ceilalți foști elevi, refuză să priceapă că absolvind școala îl scutea pe Huc de orice obligații față de dînsul. Continuă să-l viziteze, pîndindu-l cînd era singur și alegînd în deobște ore cu totul nepotrivite. Uneori îl pisălogea cu întrebări, deși, vădit, răspunsurile lui Huc îl cam dezamăgeau... Cîteodată intra doar ca să-i comunice aburți, sub formă de maxime oarecum, tot felul de impresii despre viață și oameni în general... Alteori îl pisălogea cu sfaturi copilărești, cine știe de unde prinse, în legătură cu tratamentul anchilozelor reumatice... Dar, mai ales, trecea ca să-i prezinte scurte raporturi despre îndeletnicirile și combinațiile lui, de la an la an mai stranii pentru Huc. Părerile fostului său învățător, sfaturile lui, le asculta răbdător — dar continua să trăiască tot cum îl tăia capul.

— Hm! Am șterpelit de la ăl bătrîn niște benzină, — îi spunea, fără nici o introducere.

— Rău. Asta nu se cade s-o...

— Mț! îl întrerupea Gustav. O dau pe cînepă. Cînd vînd cînepa, iau altă benzină: i-o pun la loc. Cu camătă. Și cîștig două sute paisprezece lei. Vezi?

Huc vedea și se crucea.

— Popa — îl anunță într-o zi — mi-a dat opt găini.

Dărnicia asta, atît de neobișnuită bătrînelui preot, îl lăsă pe Huc cu gura căscată.

— Mă duc miercuri la Căfărași — explica Gustav, zîmbind șiret, semn că pricepea foarte bine de ce nu-i comenta Huc vestea. Cică să i le vînd Trei la sută-mi iese! Singur a zis.

Afacerea nu-i părea lui Huc deochiată. Răsufla ușurat.

— Hm! îl auzea într-un târziu pe Gustav. De pe-acuma i le-am luat. Pînă miercuri se tot găă. Cu ouăle fac ce vreau. Vezi?!

La început, Huc se văicărea nemulțumit:

— De ce vii să-mi spui toate astea?! Nu ți-e rușine?!

— Mț! Cui să spun?

De voie, de nevoie, Huc trebui să se deprindă cu rolul de depozitar al tainelor acestui omuleț sucit; și omulețul îl împovăra fără milă cu dragostea și încrederea lui, sucite și ele.

— A lui Zăpodeanu — îi era dat să audă — cică i-au furat porcul...

Nu era o noutate. Știa tot satul: cu două luni în urmă, nevastei lui Zăpodeanu i se furase un porc — și femeia umblase despletită din uliță-n uliță, bocindu-și-l; cînd însă, puțin înainte, îi fugise-n lume bărbatul, nu vărsase nici o lacrimă...

— Știu...

Huc îl poftea să dea uitării aceste vechi întîmplări străine amîndorura.

— Mț! se opunea Gustav. Nimeni nu i l-a furat. Eu l-am tăiat. Pe cîmp.

— Cum așa?!... Of! Ai pornit-o pe căi rele, băiatule! Tu...

— Hm! continua Gustav, fără a-l lua în seamă. L-am vîndut. Și i-am vîrît banii sub ușă, să-și cumpere altul. Am văzut-o cînd i-a luat. Ea îl vindea mai ieftin. Proastă!... A luat banii, da' asta n-o mai spune. Vezi?! și, în concluzie: mie numai o sută unsprezece lei mi-am oprit.

Nici prin cap nu-i trecea lui Gustav că Huc ar putea fi vreodată pe deplin mulțumit sau pe deplin nemulțumit de dînsul. Își făcea confidențele cu nepăsare și, dacă-l vedea întunecîndu-se, îl întreba — sincer înduioșat, sincer îngrijorat — dacă nu-l doare cumva genunchiul.

Tradiționala literatură a adolescenților, sau micile istorioare morale, n-aveau asupra lui nici o influență. Frunzărișe toată biblioteca școlii și toată biblioteca familiei Huc, respingînd beletristica argumentat, pe cititelea :

— Minciuni! iar dacă Huc, auzindu-l, se încrunta, Gustav intra în panică : te doare genunchiul... Vezi?! și începea să-i dea sfaturi.

★

...Dar de astă dată pe Huc îl durea într-adevăr genunchiul — și Gustav, privindu-i fața uscățivă, tăbăcită, acoperită de țepi suri, simțea nedeslușit că iubitu-i confident îmbătrînea... că într-o bună zi avea să moară poate — și, plîngîndu-și de milă, băiatul gusta anticipat din amărăciunea singurătății lui viitoare. Se mira, înduioșat, cît de slab, cît de pipernicit era „domn” vâstor“... și se bucura, crud, gîndindu-se că poate curînd „domn” vâstor“ va avea un timp nevoie de protecția sa...

Aceste simțăminte însă, nici pentru el destul de limpezi, nu-i răzbăteau pe chipul ofilit. Cu brațele încrucișate băbește, ședea mohorit în capătul canapelei și se uita nehotărît ba încolo, ba încoace.

Slăbise în vremea din urmă, oasele feței i se lungiseră... Trecea, mai tîrziu decît alții, printr-o adolescență grea ca o boală — și Huc se gîndea cu părere de rău că la această vîrstă sufletul oamenilor mai poate fi modelat, dacă au norocul să încapă pe mîini bune... Pe Gustav însă, din păcate, soarta îl uitase în mîna lui... și mîna lui, poate din pricina vîrstei, nu se dovedise mîna de meșter : nici în cei șapte ani de școală... nici pe urmă...

— Poate vrei o carte? întrebă la întîmplare, ofînd.

— Mț! negă băiatul ; dar, auzindu-i oftatul, se răzgîndi : Aleg singur.

— Poftim, poftim! făcu Huc bucuros, îndemnîndu-l cu un gest larg spre raftul de cărți.

În biblioteca familiei Huc însă, știau amîndoi, nu era nici o carte pe care Gustav s-o dorească. Își găsi cartea alături, într-o firidă unde zăcea clăie pese grămadă mica „bibliotecă politică” a tînarului Huc, din vremea cînd acesta mai era student.

Huc n-o citise : volumul doi al „Istoriei Războiului Civil din U.R.S.S.”.

— Crezi c-o să-ți placă? întrebă surprins.

— Ihm! îl asigură Gustav ; apoi, parcă pentru a-și desvolta sau motiva această interjecție care la el nu spunea mare lucru, așeză binișor cartea alături, pe canapea, și, cotrobăindu-și în sîn, dădu la iveală o hîrtie. Hm! Citește... — mormăi, întinzîndu-i-o lui Huc.

Litere mari, tăiate una cîte una din ziare și tot pe-o foaie de ziar lipite. Textul : „**Vaș gătît fetile de colhoz oameni buni? Cîț țin cu comuniștii da noi în sat alîția miri peo fatăn pat!!!! Nuntîț sau nu nuntîț? Cum vă culcaț așa dormîț!!!!**”

Huc citea fără a înțelege, poticnindu-se revoltat în prea multele greșeli de ortografie și punctuație. Gustav, neluîndu-l în seamă, scosese la lumină, tot din sîn, alte cîteva hîrtii asemănătoare : le despătorea cu grijă, și, una cîte una, le răsplinea printre foile „Istoriei Războiului Civil”.

— În poartă a zis să ți-o pun — comunică sec, după ce se convinsese că a doua lectură fusese pentru Huc mai lămuritoare într-o cîțva decît prima. Mi-a dat și ace... — și-i arătă, pe partea dinăuntru a gulerului bundei, vreo zece ace cu gămălie înfipte unul lîngă altul.

— Cum adică?!... Nu, nu așa... În ce bucluc vrei tu să vîri școala?! Ei, Doamne... De ce?

Nu pricepea în ruptul capului cine și ce ar fi cîștigat dacă în poarta școlii lui s-ar fi ivit peste noapte o asemenea inscripție — pornografică, ...și plină de greșeli ... și foarte „politică“... și foarte primejdioasă mai ales, pentru că-i amesteca școala în niște lucruri care, după părerea lui dintotdeauna, nu trebuiau amestecate cu nici o școală...

— Eu... numai acul l-am înfipt. Să creadă că am pus-o. Să creadă că ai smuls-o dimineța... Vezi?

Lui Huc îi tremurau mîinile, îi tremura și bărbia puțin, iar Gustav, încîntat de stratagema lui, îl privea șiret, triumfător, mai duios ca totdeauna.

— Cine? întrebă Huc moale, spunîndu-și că din moment ce satul, cineva din sat, se amesteca așa în viața școlii, atunci școala, adică el, era în dreptul său să se amestece în viața satului.

— Am zis că nu spun... — se apără băiatul cu părere de rău.

— Și... celelalte? Pe toate porțile ai de gînd să...

Huc zărise în „Istoria Războiului Civil“ marginea altor hîrtii.

— Mț! negă împăcat Gustav. Numai pe ulița asta: unsprezece, nu la „toate porțile“... Vezi?! și, ghicindu-i dorința: Vrei să le citești... Citește-le!

I le oferea, convins că-i face o mare bucurie.

Huc le parcurse una cîte una — și trei „Ihm!“ ai băiatului îl convinseră că un același om era interesat atît în răspîndirea foițelor roșii care cereau, proclamau și slăveau colhozul cît și celor negre, care cereau moartea „colhoziștilor“. Nedumerit, alarmat, le luă la citit încă odată, de la capăt.

Era limpede — și totuși încă nu-i venea să creadă: folosind un copil infirm, cineva voia să arunce satul în cine știe ce monstruoase dușmăanii.

Din ce în ce mai tulburat, Huc citea, recitea, căutînd să înțeleagă... Alături, Gustav răsfoia liniștit „Istoria Războiului Civil“, uitîndu-se la poze.

— Tu... — gifii Huc, revoltat de liniștea lui — tu știi ce faci? Le-ai citit?

— Mț! negă băiatul, atent la poze, înregistrînd totuși cu întîrziere un tremur nou în vocea lui Huc, unda unei indignări reci, dușmănoase, care-l privea pe dînsul. Închise curtea și-l privi: te doare genunchiul?

— Citește! îi porunci Huc, întinzîndu-i una din foile negre.

Nedumerit, băiatul se supuse.

— Citește! i se ceru apoi.

De astă dată era o foaie roșie... Pe urmă iarăși una neagră... și încă una roșie...

Cînd desluși pe fața lui Gustav un licăr de înțelegere, Huc îi zvîrli în brațe toate foile.

— Pleacă! izbucni, mînios cum Gustav nu-l văzuse niciodată. Du-te! Să nu mai pui piciorul aici! Niciodată, auzi? Niciodată! Ieși!

Ghemuit pe canapea, striga răgușit, abia șoptînd, și-l privea cu niște ochi înrăiți, înspăimîntați, străini. Iar mîinile-i căutau în neștire bastonul...

— Or să se taie cu cuțitele... Vezi?! observă Gustav mai mult pentru sine, descumpănit și el, dar, vădit, neașteptând de la Huc nici un sfat, nici un ajutor.

— Pleacă odată! Fă ce știi! Șarpe! Un șarpe-am încălzit! la sîn! Doamne!...

Cîrja lui Huc se abătu nemilos asupra băiatului, arzîndu-i urechea, zguduindu-i umărul, zdrobindu-i ghebul... Dar în aceeași clipă, mîna învățătorului se muie; foșnind ușor, cîrja căzu pe canapea, între ei.

Rămaseră locului amîndoi, încremeniți, sleiți — ca de după un cataclism pustiitor.

Recăpătîndu-și, el mai întîi, stăpînirea de sine, Gustav își așează încet foițele la loc, în „Istoria Războiului Civil“, se ridică și porni șovăielnic spre ușă.

— Te-am... lovit... rău de tot? îl ajunse din urmă un geamăt.

Gustav se opri.

— Mi-a dat trei lumînări — rosti abia auzit, fără a se întoarce, vorbind parcă ușii. Trei lumînări albe... pentru fiecare foaie... dac-o pun. Am zis că le pun. Pe toate... Și-am zis că nu spun cine mi le-a dat... Și-am zis că nu spun că eu le-am pus... Și dac-am spus... gata! Ce să fac?! Gata!

— Vai de... vai de sufletul tău, copil fără noroc! auzi din nou vocea învățătorului, frîntă, fără pic de vlagă.

Huc simțea, vedea cum băiatul acesta aluneca orbește spre cine știe ce prăpastie, înlănțuit de legile unei lumi pe care el însuși, în singurătatea și în infirmitatea lui, și-o plăzmuise; înlănțuit de legile unei morale pe care el însuși o inventase; și inventase, și plăzmuise, pentru că pesemne el, Huc, într-atîția ani, nu fusese în stare să-i desvăluie, din lumea cea adevărată în care trăiesc oamenii, din lumea în care și Gustav trebuia să trăiască, decît semnele alfabetului și niște biete cunoștințe dispartate... bune cînd răspunzi la examen unui dascăl plin de fumuri... dar pe urmă... prea puține... și bune de mai nimic: „pe urmă“, cînd termeni cu dascălii și dai piept cu viață... cînd, vrei ori nu, trebuie să-ți potrivești pașii după legile de fier ale vieții... pe care dascălul n-a știut să ți le dezvăluie... ori n-a vrut... ori n-a putut... pentru că nici el... dascălul... Ei, Doamne!

— Vai de sufletul nostru, copile! murmură din nou Huc, aiurit, ascultînd parcă, în adîncul său, vuietul unor dureroase surpări pe care nu le putea nici înțelege deplin, nici împiedica, nici justifica; simțînd privirea înlăcrimată a băiatului, își rosti deznădăjduit gîndul întreg: în mine trebuia să dau, copile; în mine, și... mai demult... și mai tare... În mine!

Mai departe — un lung răstimp — nici un gînd. Îl văzu pe Gustav apropiindu-se... îi văzu în ridurile de sub ochi scîlpirea lacrimilor... dar toate acestea îi păreau acum lipsite de orice noimă.

— Numa' cinci am pus... — bolborosea Gustav; neștiind nici el ce făcea, se repezise să ia cîrja căzută între canapeaua propriu-zisă și spetează. Celelalte nu le mai pun... Vezi?! Înfig numai acele, lasă... Vezi?! îi vorbea ca unui copil, căutînd să-i intre în voie, în timp ce, cu mîneca, atent, ștergea cîrja de parc-ar fi scos-o dintr-o mlaștină. Lumînările i le dau înapoi! Nici acele nu le mai pun: dau și acele înapoi! Vezi? Pentru ce nu pun, nu-mi trebuie. I le dau înapoi, lumînările... Vezi?, cu infinită băgare de seamă sprijini cîrja pe marginea mesei, cît mai la îndemîna lui Huc. Și foile le arunc... Vezi?! Sau... i le dau înapoi. Vezi?!

Aștepta, cu sufletul la gură, un semn, un răspuns.

— Aruncă-le, aruncă-le...

Răspunsul îi păru mulțumitor lui Gustav. Se retrase neauzit spre ușă, pășind de-a-ndăratelea.

— Să știi că... de durut, nu m-a durut... De loc! șopti, cu mâna pe clampă, sigur că această ultimă declarație a sa era tocmai balsamul de care avea Huc nevoie.

Învățătorul se ridică. Gustav nu mai era acolo.

— Înșfăcă bastonul... se repezi șchiopătînd în tindă... deschise ușa... Afară — beznă. Revenind, crăpă ușa dormitorului.

— Dormi, Miliuță?

Dormea nevastă-sa. Adînc. Nu-l auzi.

Se apropie, hotărît s-o trezească, dar cînd atinse plapuma, se răzgîndi. Cum să-i fi spus?! Cum să-i fi explicat ei, ceea ce lui însuși nu-și putea explica? A încercat să-și răzbune cu bita, ca un măcelar beat, și încă pe spinarea unui infirm, greșelile a treizeci de ani de... nu, nu de învățămînt... Treizeci de ani de greșeli? Asta ar fi trebuit să-i spună el Miliuței? Da... Dacă ea ar fi fost în stare să-l asculte, să-l înțeleagă. Dar nici de asta nu era sigur...

Reveni tiptil în cealaltă cameră... îmbracă zorit paltonul... se zăpăci, îl dezbracă... zvîrli cît colo papucii... își trase cizmele de cauciuc... reîmbracă paltonul...

Șontic-șontic, ajunse la poartă. Pipăi pe rînd bulumacii... găsi acul...

Dinspre Borcea, se apropiau două căruțe luminîndu-și calea cu torțe. Huc știa, aflase ce: căruțe ale gospodăriei de stat; mergeau către Birsani... Ascunzîndu-se ca un răufăcător la adăpostul gardului, așteptă, numărîndu-și bătăile inimii, pînă trecură.

— Ei, Doamne, Doamne! oftă apoi ca trecut pe lîngă o mare primejdie.

Smulse acul și vru să-l pună în buzunarul paltonului; dar cînd degetele îi întîlniră răceala metalică a lanternei, tresări și, speriat, înfipse acul la loc.

Era totuși lanterna lui veche: un minuscul dinam — „una copită mînz putere“, glumise fecioru-său cînd i-o dăruise — pus în mișcare de contracțările palmei pe o pîrghie împlîntată lateral în carcasa albastră lăcuită. Una din multele mii de lanterne rătăcite prin sate după război, cînd orașele au ieșit din noapțile cu adăposturi antiaeriene și camuflaj.

Îmbrîncit fără milă, dinamul, împotrivindu-se parcă, stoarse bolborosînd o părelnică bășică luminoasă, care, tot atunci, strivită sub bezne, se risipi, pieri, resorbîndu-se cumva în ea însăși, de-a curmezișul șoselei. Undeva izbucniră lătrături de cîine. Cu degetele înțepenite pe metalul dur, Huc trecu podețul... porni spre Borcea... dar după cîțiva pași se opri: departe, la debarcader, pe gheață, ca într-o procesiune, licăreau alte făclii... alte căruțe...

— Ei, Doamne, Doamne...

Nu voia să întîlnească oameni. Întorcîndu-se, porni spre centrul satului.

Drumul, mocirlos, zmălțuit de-o pojghiță de gheață, îi încheșta cîrja, picioarele, cu o mie de mîini parcă, întărîndu-i sentimentul că ar fi urmărit de cineva.

Mergea în zigzag, de la o poartă la alta. Încet-încet, ochii i se deprindeau cu beznă. Încet-încet, osteneala trupului îi amorțea parcă durerile sufletului... Găsi într-o poartă o fițuică... a doua spînzura pe un gard... a treia

la „fintina hadîmbului“... a patra... a cincea... Le smulse pe rînd și le aruncă una peste alta, boțite, în buzunar.

Dinspre Borcea se stîrni fără veste un vînticel înghețat. Ceața se îndesi... apoi se împrăștie, dezvăluind, sus, înstelată, bolta cerului, și jos satul, cu pereții lui albi. La o aruncătură de băț, ferestrele comitetului provizoriu îi baricadau șoseaua cu patru timbe paralelipipedice de lumină, în care viermuiau zbenguindu-se cețuri sure.

În spate, căruțele gospodăriei de stat ajunseseră lîngă școală. Dacă ar fi făcut cale-ntoarsă, Huc ar fi intrat în lumina torțelor așa cum era, zăpăcit, îmbrăcat ca neoamenii și cu buzunarele bușite de...

— Doamne, Doamne... Ar crede că eu le pun...

Preferă să meargă înainte.

Strecurîndu-se pe partea întunecată a șoselei nimeri sub panoul cu „frunțașii comunei noastre“ — și încremeni locului, în plină lumină, față-n față cu poza lui Marin Doi, sub care, prinsă în două ace, filfiia o fițuică. Neagră :

„Mă Marine Doi comunist de soi așa vrei voi colhoz la noi ? Cînd pleci de acasă lasă nevestita două bețe căț trimitem pielea s-o pui la uscat. Cu comuniștii nu glumim. Belim !!!!“

Peste drum de intrarea comitetului provizoriu, panoul, lung de trei-patru metri și îngust de două palme, alinia, sub sticlă, la adăpostul unei streășini de scindură vopsită roșu, cîteva chipuri știute lui Huc pe de-a rostul : unele țepene, peste măsură de grave, altele deschise și zîmbitoare... Toate, fotografiile făcute la Anul Nou, de directorul gospodăriei de stat, Anton Filip, cu aparatul tînarului Huc, arhitectul.

Aruncînd o privire către ferestrele comitetului (Nu pîndea nimeni? Nu!) Huc smulse fițuica și o amestecă printre celelalte, în fundul buzunarului. A doua era sub portretul lui Dincă Giorovan. O smulse după ce, mecanic, îi citi doar sfîrșitul : „...fără bîrdihaie gol umplut cu paie ? Șo fi așa. Nici mort nu teom ierta !!!!“

Lîngă Giorovam, pe o carte poștală veche, era chiar portretul său : el cu Miliuța, împreună — cum fuseseră toată viața, cum erau și în fotografia de acasă... Dedesubtul pozei lor, nici o fițuică.

— Ei, Doamne, Doamne...

Nici sub celelalte poze nu mai erau fițuici... A ! în schimb, peste chipul surizător al lui Țiripan, curgeau oblic pe sticlă patru semne de mirare... și lîngă ele, poza vecină, niște litere... înșirîndu-se apoi, lăbărțat, pînă-n celălalt capăt al panoului. Dîndu-se un pas înapoi, Huc citi :

„Fărde colhoziști ! ! ! ! Moarte lor ! ! ! !“

— Doamne, Doamne... El ?

Cunoștea scrisul. Recunoștea acest **i** cu punctul uitat în urmă... acest **F** bucalat anapoda... acest **M** răscăcărat, turtit, făcut din patru paranteze prăbușindu-se una pe alta... acest **r** neîmplinit — acest **fărde** scris într-un sîngur cuvînt... și aceste semne de exclamare, mereu patru... Mereu patru — aici, ca și pe fițuicile lui Gustav ; aici, ca și altădată, în caietele școlărești...

Ei, Doamne... Doamne...

El fără îndoială : băiatul lui Erhan, Nuțu...

Pipăi traiectul unei litere, la întîmplare. Vîrfurile degetului **i** se năclăi în ceva

vîscos, rece, ud încă. Mirosi — și se lămuri : nu era chiar ce crezuse el ; era catran. Scoase batista și începu să șteargă portret cu portret. Marin... Giorovan... ei, soții Huc... Nedelea bătrînul... Nistor Cîrmiș... Cunoștea panoul poză cu poză.

Clătindu-și mereu batista — ba într-o băltoacă, ba într-alta — Huc, nădușit, cu miini tremurînde, ștergea portret după portret. Scrisul dispărea ușor ; în schimb, prin sticla cenușie acum, parcă mai murdară decît înainte, chipurile frunțașilor abia se zăreau.

— Doamne, Doamne...

De fapt, nici poza lor nu fusese cruțată : Miliuței, Nuțu îi cătrănise o pereche de mustăți... iar lui, lui Huc, îi desenase dedesubt, în continuarea fotografiei, un trup caricatural, gol, cu piciorul drept mai lung decît stîngul.

— Ei doamne... El ? !

Căruțele fermei se opriseră .Poate chiar la școală. În lumina unei torțe, Huc zări o clipă, alb, zbîrlit, conturul boiler. Bucuros de răgazul cîștigat, își spori eforturile : portretul lui Sandu Roșca din Bura... al mamei Nedelea... Dar treaba mergea greu : catranul devenea din ce în ce mai lipicios... apa din ce în ce mai rece... degetele din ce în ce mai țepene... răsufierea din ce în ce mai scurtă... panoul din ce în ce mai înalt... Literale mari, d, l, h, t, ajungeau atît de sus încît trebuia să-și înfășoare batista pe mînerul cîrjii ca să le poată șterge...

Portretul lui Tiripan... al lui Iosif Marin Gheza... al inginerului Matei...

Căruțele gospodăriei se apropiau.

— Doamne, Doamne...

Exasperat, se încapătîină să termine : portretul lui Ilie Olteanu, grăsuț, bucalat... Mihai Prodan... Despina Chirea, cu o căciulă cît toate zilele în loc de basma... Mitu Cîrstei...

Pe portretul lui Mitu, sticla rămase în mai mare măsură mîzgălită, față de celelalte portrete, și în mai mică măsură ștearsă, pentru că Huc trebui să se refugieze iarăși în șanț : ajunseseră la comitetul provizoriu căruțele gospodăriei de stat.

Trei căruțe, încărcate toate. Sub lumina unei torțe, în fiecare căruță, cîțiva flăcăi — cușme tărcate și pufoaice — silabiseau fițuici negre... roșii... și, de loc zăpăciți, de loc mirați, își îndemnau boii. Citeau fițuicile lui Nuțu cu aerul cu care vara, în carul cu boi, ca să-și treacă vremea, ar fi mîncat semințe.

În dreptul panoului, parcă anume, toți, pe rînd întoarseră capetele — nu spre Huc, ci dimpotrivă.

— Aici încă n-a pus... auzi Huc o voce din prima căruță.

— I-or fi pus-o lui preșeștiucă de-a dreptul în turul pantalonilor ! comentă în argoul tineretului localnic o voce din căruța a treia.

Trecură, căruțele...

— Uite-l bă, liliacul ! se auzi apoi un strigăt.

Căruțele opriseră iarăși. Careva coborise; fugea încotrova...

„Liliacul“ era o altă fițuică — ghici Huc, urmărind cum cele trei căruțe se urneau din nou, toate deodată... Ei găsiseră „liliacul“, pentru că-l căutau... Și mai înainte, la ușa comitetului, se uitaseră așa, bănuind că acolo putea fi de asemenea vreun „liliac“... Știau, prin urmare și ei : căutau și ei, adunau și ei fițuicile... ca și el...

— Doamne, Doamne... Cîte-or fi?

În contrast cu panica sa, liniştea lor îi părea nepăsare.

— Doamne, Doamne...

Îi venea să meargă după ei, să le spună tot, să-i asmută cu cruzime împotriva lui Nuţu Erhan. Dar nu era obiștuit cu mânia, și, ca totdeauna, mânia îi făcu rău de-a binelea.

Simțind că puterile încep a-l părăsi, porni spre casă. Încruciașă calea cuiva... fu salutat... răspunde din obișnuință, dar nu se întrebă cui anume răspunde. Mergea pe mijlocul șoselei, șontic-șontic, abia trăgîndu-și sufletul, oprindu-se din cînd în cînd ca să poată gesticula amenințător, împrôșcînd stropi grei din vîrfurile cîrjei.

Fără a-și scoate cizmele, intră de-a dreptul în camera de unde plecase un ceas mai înainte. Îmbrăcat așa cum era, se trînti pe un scaun. Sprijinindu-și obrazul de mînerul cîrjii, căută să găsească vreo legătură între întîmplările, gîndurile și spaimetele care-l aduseseră într-o asemenea stare.

Nu prea izbuti.

— Doamne, Doamne... Colhoz?!

Noțiunea **colhoz** nu-i era străină. O folosea, conform noii programe analitice, la lecțiile despre Uniunea Sovietică, despre Lenin, despre Stalin, despre Marea Revoluție din 1917... Fiu-său, arhitectul, vorbea despre **colhoz** cu interes, cu patimă — și interesul lui, patima lui, se transmisese încet tatălui, sub forma unei convingeri nu tocmai limpezi, dar, poate mai mult de dragul fiului, ferme: convingerea că odată și odată, cîndva, satul Lespezi, unde vor fi atunci înmormîntați el și Miliuța, va ajunge colhoz, adică un sat în care oamenii vor trăi, vor munci și vor învăța cu totul altfel decît în vremea cînd mai erau ei în viață, vor trăi mai frumoși, mai bine, uniți, așa fel organizați încît nimeni să nu poată exploata sărăcia, slăbiciunea ori neștiința nimănui; ba, cu timpul chiar fără sărăcie, fără slăbiciune, fără neștiință...

— Doamne, Doamne... Uf!

Era și un „uf“: îndată după război, cînd niște oameni de ispravă — Dincă Giorovan și Mihai Prodan — vorbisera gospodarilor din Lespezi despre **colhoz** așa cum tînarul Huc îi vorbea lui tată-său, satul fusese tulburat luni întregi... și școala suferise... și școala se alesese cu dușmăni statornice... pentru că, i se arunca în nas, băiatul lui, „dăduse apă la moară colhoziștilor“.

— Doamne, Doamne...

Acum începuse și mai rău: acum despre colhoz vorbeau Erhanii... și cum vorbeau! Dacă el, Huc, ridicase cîrja asupra unui infirm.. dacă el, Huc, ajunsese să-și piardă capul de ciudă că flăcăii fermei nu se apucau să-l snopească-n bătaie pe tînarul Erhan, dacă lucrurile stăteau așa cu dînsul, ce va fi mîine cu satul?!

— Doamne...

Nu mai înțelegea nimic. Nu se mai înțelegea nici pe el însuși.

— Te-ai dus de le-ai smuls... — auzi într-un tîrziu o șoaptă.

Era Gustav. Intrase ca de obicei, fără a bate la ușă; îl privea nedumerit, dar de loc stingherit.

— Doamne, Doamne... — abia izbuti Huc să îngaime; ar fi vrut să strige, să-l dea afară, dar prea-i era lehamite de toate.

— Te-am urmărit, întîi... — ținu Gustav să-i spună, zîmbind duios. Thiii, ce multe! se miră, uitîndu-i-se la buzunarele paltonului.

— Doamne, Doamne... Taci cel puțin...

— Pe-ale mele, le-am luat înapoi... — îl vesti băiatul; și, scoțind din sîn niște fițuici mototolite, i le trînti alături, pe canapea. Vezi? Într-un buzunar, împăturite corect, erau cele așezate nu de mult în „Istoria Războiului Civil“. Cartea am pus-o bine... — îl vesti; și aruncă, mîndru, noile fițuici lîngă celelalte. Vezi?! Numai una n-am găsit-o: a luat-o cineva... sau a rupt-o vîntul.. Vezi?!... cu asta, considerînd că făcuse tot ce era necesar pentru definitivă aplanare a regretabilului incident survenit între el și „dom' vâstor“ al său, Gustav restabili, din partea sa, raporturile din totdeauna: „Te doare genunchiul.. Vezi!? Nu trebuia să umbli prin umezeală... Eu, ale mele, toate le-am luat. Singur!“

— Ei, Doamne, Doamne...

— Stai: îți scot eu cizmele...

Îi scoase cizmele... îi aduse pîslarii... îi ajută să-i încălțe... îi ajută să-și scoată paltonul...

— Doamne, Doamne...

Lipsit de voință, lipsit de putere, Huc se lăsă în voia lui. Faptul că Gustav, călcîndu-și pe inimă, renunțase la împrăștiatul fițuicilor, îl liniștea cumva. („Pentru mine a făcut-o; de dragul meu, bietul!“ „Ce înțelege el?!“). Dar în același timp, îi rîciia toate amărăciunile („De mult ar fi trebuit să știe! Toți ar fi știut, dacă în școală, eu... Doamne, Doamne!“).

Hotărît parcă să șteargă definitiv orice urmă a neînțelegerii lor, Gustav îi duse cizmele în tindă... le spală... spală și dușumeaua, dincoace... apoi, golindu-și buzunarele paltonului, înșfăcă fițuicile — toate, ale lui de-a valma cu cele aduse de Huc — și le aruncă în sobă.

— Să-mi dai un chibrit! Le ard. Nu i le dau înapoi...

Fără un cuvînt, Huc întinse cutia de chibrituri... o luă înapoi... urmări, împreună cu Gustav, creșterea și descreșterea flăcărilor...

— Vezi?!

— Ei, Doamne...

— De lumînări n-am nevoie. I le arunc în curte... Vezi?!

Huc nu-l simți plecînd. Bagă doar de seamă, într-un tîrziu, că era singur. Se ridică.. privi un moment cenușa din sobă... Trecu în tindă.. încuie ușa spre curte... și, căutînd să nu facă zgomot, se strecură în dormitor.

— Cît e ceasul?! auzi. De ce-ai stat atîta?

— M-am luat cu cititul... Dormi... dormi...

...Dar n-o putu minți pînă la capăt. Aprinse o țigară, se așeză greoi pe marginea patului și-i povesti încet, cu repețiri, încîlcindu-se, mereu, tot.

Iar ea, ascultîndu-l, gemea cu vorbele lui:

— Doamne, Doamne... Ei, Doamne, Doamne...

Și abia cînd Huc, frînt, adormi vorbind încă, Miliuța băgă de seamă că el ardea, scuturat de febră.

Îl trezi și-i dădu două aspirine.

— Ce-ai să faci?!... Ce-ai să te faci? oftă el, iarăși biruit de somn. Nici n-am apucat să ne sfătuim... nici n-am apucat să...

— Dormi, lasă... Cînd s-o crăpa de zi mă duc, spun...

— Să spui, Miliuță: să te duci și... tot... tot!

Prin somn îi vorbise, pesemne.

...Și Miliuța Huc rămăse de veghe, nevenindu-i a crede că, într-adevăr, peste puțin se va crăpa de zi... și că atunci ea va trebui să meargă undeva (dar unde?) ca să spună cuiva (dar cum? cui?) tot (adică, de fapt, ce?).

ÎNTOARCEREA ARMELOR

MIHU DRAGOMIR

De ce uitați că-n voi e și număr și putere?
Cînd vreți, puteți prea lesne pămîntul să-mpărțiți.

EMINESCU

ÎNTOARCERE

*I*ubito, lasă-mă să-ți privesc ochii,
să-ți mîngii obrazul fierbinte...
Ți-e frică?

Nu, nu mai bate
ora fără cuvinte.

N-am crezut că mîna inegrită de pușcă
va putea să mai mîngiee volbura părului tău.
Prea mi-a fost pieptul încins de curele,
ca într-o cușcă,
n-am crezut că va mai odihni capul tău.

N-am știut că-i atît de aproape
sărbătoarea trupului tău luminos,
cînd, ieșit din flacăra răzbunătoare,
ca din ape,
voi regăsi pierdutul zîmbet șfios...

Mina cu care scriu întoarcerea acasă
s-a-ncălzit la soare de singe-nchegat,
și-a crispat degetele, neputincioasă,
în pietriș, în zăpezi, în frunziș scuturat,

cînd fiecare dimineață
venea să ne-nfrunte,
flămîndă, ursuză, de gheață,
trecînd peste noi ca un munte.

Iubito, sînt venit dintr-o lume neștiută,
cu zei crînceni, cerînd din altarele de sub pămînt
singele-arcuș peste pieptul-lăută.
Viu din lumile fără vînt,

din luminile unde și-n ger e-o mocnire
de aer încins.

*Căștile se mai leagă prin cimitire,
dar, pentru totdeauna, am învins!*

*Pe veston, sudoarea sărată
încă n-a prins să se svinte...*

*Nu-ți fie frică, iubito.
Nu, nu mai bate
ora fără cuvinte...*

PE CÎMPUL ÎNNOPTAT

*Era un august, și-un cîmp înnoptat.
Cerul se-nchisese, pietrificat.*

Porumbul copt de gloanțe foșnea, necules.

*Parcă dusesem în spate războaiele toate...
Mocirla mi-așternea un pat frățesc,
știam numai mersul șerpesc,
mă tiram, ca hoții, pe coate...*

*Ne tiram pe cîmp, alergam, muream.
Vom ajunge dincolo — fără cine?*

*Limba verii tot n-o deslușeam,
deși singera în fiere mărăcine.*

*Era un august, și-un cîmp înnoptat.
Ultima noapte cînd s-a-noptat.
Tunurile hohoteau, căutîndu-ne-n noapte,
pămîntul se clătina, beat de flăcări,
tunetele păreau șoapte
în iadul gonind cu copite de munți peste noi.
Cerul se-nchisese, pietrificat.*

*Și, de-odată, pămîntul a țipat.
Și frontu-ntreg a auzit.*

*Te-am auzit,
mamă tăcută și călcată în picioare,
prietenă care pui și-n scaiete o floare,
învățătoarea copiilor mei,
casa mea, cartea mea, partea mea,
baladă de fluiere și nea...*

*Și cerul pietrificat s-a despîcat
c-un fulger din scară în scară sărit.*

Și-n noapte a fost răsărit.

Vuia oștile roșiei stele.
Vuia vara, răzbunătoare și roșie.
Și-n vuietul crescînd urieșesc
se auzeau pămînturile mele

cum se suceau pe vechea osie,
venind încet spre locul lor firesc.

Era un august, și-un cîmp innoptat.
Și, cu pămîntul odată, ne-am ridicat...

RĂSCRUCILE LUMII

Da, eu am stat în răscrucile lumii,
în mijlocul genezii am stat,
în viscol, și liniște, și-arșiță, și moarte,
într-o vale rotindu-se ca un leagăn ciudat.

Și eu am stat în vara răscrucii
într-un colț de țară mistuit de-așteptări.
Se-ndoiau în palme armele lucii,
tunurile horcăiau întrebări.

Tinerețea pălmuită, inima gîuită de tăcere,
pămîntul sec și batjocorit,
casa fumegînd, înjunghiată ca o țivină,

ce m-a făcut să-nțeleg?

Am stat în răscrucile lumii, în întîia lumină,
și am știut,
măcar atunci am știut să aleg.

CÎNTEC DE DEȘCA BĂTRÎNĂ

Păi de trei ani și jumătate
stau mereu cu pușca-n spate,
de trei ani
și jumătate,
că mai mult
nici că se poate...
Păi frații
s-au făcut porumb,
și cumnații
praș și plumb,
iar soldații,
vai de noi,
care-n pumni,

care-n noroi,
cu gradatîi lingă noi...
Frate-miu s-a însurat
c-o groapă din Stalingrad,
da' noi tot ne-am înturnat
și-avem chef de cununat,
cununat și botezat
pe boieri și boiernasi,
c-așa-i scris să le fim nași...
Ei Crăciunu' și cu bradu',
noi cu ranița și brandu'.
Ei cotnaru' și tutunu',
noi zebeu' și cu tunu'.
Ei cu catițea la uși,
noi în gură de catiuși.
Ei cu puiul mai fraged,
noi cu dorul de conced.

Păi de trei ani și jumătate
stau mereu cu pușca-n spate,
de trei ani
și jumătate
mai mult
nici că se mai poate,
pușca-mi spune și tot vrea
s-o sucesc altmintrelea,
că-mi știe oful și ea...

CAZEMATELE

De sub crusta groasă a cazematei
am ieșit la lumină.
Cîrțițe orbite de lumină.
Vorbele-au prins, la-ncheieturi, rugină.

Cine a spurcat cimpia mănoasă
cu hoiturile de ciment și fier?
Griul a pierit, ca de ger,
suflul pămîntului agonizează, sub cuirasă.

Cine-a întins, de-a lungul țării, iar,
moderne și geometrice gorgane?
Am stat închiși de vii în osuar
cu inimile subterane.

Rețelele string aerul în clește,
mitraliera iese, din ambrazură, ca lumînarea...
Cine-a crezut că oprește,
în șubrede betonuri, răzbunarea?

*Cintă, în vară, un crivăț fierbinte.
Arma se răsucește singură, ca un răspuns.
Am murit deajuns.*

Acum, am ieșit din morminte.

AȘA!

*Cit vezi cu ochiul, numai soldați.
Frontul Moldovei, din Iași la Galați,
în două zile s-a năruit
ca un gard ros de ape și putrezit.*

*Unde e frontul? Nimeni nu știe.
Tranșeea cascade la soare, pustie.
Cine-i în stînga? Cine-i în dreapta?
Pasul pipăie, în neștire, treapta.
Unii strigă: Acasă! Acasă!
Dar e un soicnet în piept ce nu te lasă.*

*În fața noastră, o șosea, și o gară,
pe unde gîlgiie, fugind de pedeapsă, armata prusacă.
Gara arde cu-o deznădejde amară
și fumul fluieră pe peron, și se joacă.
Linile ferate au amuțit.
Ochii semaforului au orbit.
Mișcarea a-ncremenit locului.
Telegraful bate singur, în palele focului.
Niște vagoane plumbuite
stau ca un cîrd de vite împotmolite.*

*De cînd n-am mai mincat decît crudul porumb?
Baioneta desface plumb după plumb
și, deodată,
strălucesc, mai să ne-orbească,
dopurile argintate de șampanie franțuzească,
vagoane de șampanie și ciocolată.
Șampania e clocită și leșioasă.
Buzele prăfuite o sorb noroioasă.
Dă-o dracului, băiete!
De-o altă băutură ne e sete!*

Iat-o!

*Nici nu știm cînd
au pornit gloanțele-n jur, fluierînd,
în crîngul din față
mitralierele s-au trezit la viață.
Ne lungim pe pămîntul dogorit,
ne facem ghem.
Știm ce fel de băutură vrem.*

*Intr-un colț de țară uitat
s-a deschis un front. Adevărat.*

Trag nemții, și-i auzim înjurînd.
Tragem și noi, lipiți de pămînt.
Cine comandă, cu glas răgușit?
Poate eu, poate altul. N-am deslușit.
Parcă sîntem de-un veac în aceeași companie.
Gloanțele nemților lovesc vagoanele cu șampanie,
sticlele pocnesc, ca niște grenade,
spuma clocită se prelinge-n cascade.
Brandul plescăie din limbă, nesătul.
Puștile-asudă de zăduf și recul,
tragem, înjurînd din tot sufletul; soldățește,
stringem cringul încet, ca-ntr-un clește,
tragem, să plătim toate plățile neplătite,
toate zilele noastre palmuite.
Punem baioneta la armă și tragem,
pînă cînd țeava s-a înroșit
și sudoarea punctează clipele c-un sferiut.

Dar armele nemților, lătrînd furioase,
ne țin fruntea în ierbile joase.

Și-atunci
cînd ești gata în gol să te-arunci,
cînd numai jăratîc se zbate în mînte,
cînd arma ți-e parcă chiar mina fierbinte,
undeva, îndărăt,
lingă drumul de fier amorțit la soare,
se-aude un huriut cunoscut de motoare.
Vin tancurile.
Tancuri rusești.
Gîturi de-oțel
se-ndreaptă spre noi, din turele.
De cîte ori n-am privit cu spaimă la ele...
Și-acum...

Calme, tancurile își taie drum,
parcă se opresc o clipită,
apoi vin iar, cu suflarea lor oțelită.

Și-o liniște necunoscută ne încapă.
Le-am trage cu mina, de șenile, aproape,
aici, lingă noi.

Timpla se scaldă în ape.
Trag nemții, ca-n ziua de-apoi.

Și, cînd tancurile ne-au ajuns,
zvicnim din țărînă,
cu puștile mai ușoare în mină,
alergăm, ne trîntim, alergăm,
tragem spre cringul înebunit,
grenadele-s aici, le-am pregătît,
atacăm, în sferșit, atacăm!

Și, cînd totul s-a terminat,
necrezut de iute s-a terminat,
ne-ncolonăm și pornim mai departe.
Căștile sînt turtite și sparte,
dar nu-i nimic! Cîntă, soldat!

Tancurile huruie,
trecînd pe-akături de mine.
Huruie-n limba lor soldățească:

— Harașo, ruminschi! E bine!

CRUCEA DE FIER

Tot fronlu-nebunit se retrăgea.
Căruțe și chesoane-ncălecate,
mașini mugînd cu botul în șosea,
tanchete cu plutoane-ntregi în spate,

arhive, anti-aeriene, prăzi,
răniți urlînd, neauziți, de sete,
și groaza zdrăngănînd în roți, în lăzi,
urlînd din dube și motociclete.

Furaje, cizme, sticle cu lichior,
birouri descleiate, căști și pături —
tot ce-i ținea o clipă-n fuga lor
era zvirlit, c-un gițit, în lături.

O gheară animalică strîngea
gîtlejurile. În priviri — pieirea.
Cei ce-au rîvnit o lume, pe-o șosea
abia-ncăpeau. Scăparea — nicăirea.

Și-n soarele topit, ca de oțel,
simțînd în ceașă suflul răzbunării,
doar un cuvînt mai rămăsese: schnell!
Și ochii-nebuniți spre-adîncul zării.

Silit să stea, din goană-un ofițer
zvirla dintr-o mașină lăzi afară.
Din lăzile pleznite, cruci de fier,
c-un sunet sec de oase-n praful zburară.

Paianjeni morți, se răsuceau în praful
și nimeni nu-ncerca să-i ocolească.
Răsplată pentru crimă, foc și jaș,
rămasă-n lut, ca lutul s-o coclească.

Și iarăși goana-n scrișnet de motor,
spre-un loc, departe, care-i poate-ascunde...

*Dar groaza care-i urmărea în zbor
le și spunea că n-or găsi niciunde,*

*Și crucile de fier, cu-n rinjet mut,
rămaseră în urmă, pe șosele...
Ostași sovietici au trecut
în zori, în lungi coloane, peste ele...*

PLUTON ÎN MARȘ

*Rap, rap, și ploaia în cască ne bate cadența,
și pușca se-agață de umăr scîncînd,
rap, rap, noroiul, scadența, noroiul, scadența,
și mormăie vîntul un aprig colînd.*

*Rap, rap, tăcuți ne întoarcem, ne-ntoarcem din moarte,
pe unde-s stăpînii ce-n foc ne-au băgat ?
Rap, rap, aproape, departe, aproape, departe,
ajungem, ajungem și-acolo, soldat...*

*Rap, rap, tot plouă, centura pe șold e fierbinte,
și clifăie-n apă bocancii greoi,
rap, rap, ne-ntoarcem pe singurul drum înainte,
pe-aici era drumul, dar lasă pe noi...*

*Rap, rap, pe-aici era drumul, tăiat peste munte,
și-acasă, acasă ce multe-s de spus...
Rap, rap, a dracului cască, se-ncinge pe frunte,
și mergem prin noapte, și noaptea s-a dus...*

INSURECTIE

*Buciumul n-a mai buciumat.
Focurile pe creste nu s-au mai aprins.
Coasele n-au mai ieșit din sat.
Bronzul clopotelor nu s-a mai încins.*

*Nu s-au mai auzit, noaptea, călăreți pe drum.
N-au mai bătut, în toaca de lemn, alarmele.
Doar partidul, știînd, a spus : Acum !
Și-o armată neștiută și-a ridicat armele.*

*Nu s-ă dat niciun ordin de zi.
Ziua venise jiresc, ca orice zi după noapte,
împlinindu-și rosturile marii armonii,
ca vara izbucnind în fructele coapte.*

*Pleoapele ferestrelor s-au ridicat.
Pleoapele palatului s-au lăsat.*

*Punîndu-și pușca și șapca pe masă,
stăpînul intrase, însfîrșit, în casă.*

*Aerul frigea, ca metalul lichid.
Salvele zăvorau barierele.
Și țara, știind prin partid,
din străfunduri și-a regăsit toate vrerile.*

*Ziua venea de departe și de mult
Din cîmpia Padeșului, și mai de demult.
Ziua venea de demult și de departe.
Din pădurile Albacului, și mai de departe.*

*Și deaceea n-au mai sunat buciumele, pe drum,
și n-au mai bătut, în toate de lemn, alarmele.
Partidul, fișnind din străfunduri, a spus: Acum!
Și țara și-a luat, de mult pregătite, armele.*

TINERETE VEȘNICĂ

*În ceasul marilor cumpene
fi-ai ridicat mîna,
și arma răsfrîngea soarele de azi.*

*Născut din amara dogoare
a veacurilor,
călit în milioanele de munci anonime,
vorbind cu graiul doinei,
cu graiul grevelor și sirenelor,
cu graiul grelei tăceri țărănești,*

*tu ai pășit în focul desnădejdiei noastre
și ai cules
— ca un ostaș scăpînd un copil
din casa în flăcări —
dorințele și puterile noastre.*

*Tu, ca un om gîndind din mîine înspre azi,
cunoscînd drumurile viitorului,
ne-ai spus: pe aici!*

*Netemător, căci viitorul nu se poate teme,
tu ai trecut, în fruntea noastră,
prin piețe împînzite de gloanțe,
pe străzi ingenunchiate în ruine,
prin sate înecate în colbul oștatului,
pe șosele măcinate de armate minșite,
tu ai trecut, în fruntea noastră,
știind unde trebuie să lovești,
drept în inima durerilor din veac.*

Și ai lovit.

Cu brațele tale de muncitori,
— armele răsfringeau soarele de azi —
ai cutremurat palatele regale,
și tot ce nu îndrăzniseră istoriile neîmplinite,
ai împlinit,
luind în brațele tale de muncitori
țara prea îndelung pălmuită,
și ai cules
— ca un ostaș scăpînd un copil
din casa în flăcări —
ziua de azi și de totdeauna.

Și pe mine m-ai cules din flăcări,
partid al tinereții noastre veșnice.

PRIMUL OBUZ

În față, liniște și noapte.
Trupele hitleriste se-ascund în liniște și noapte.

Și-n ceața alburie din preziură
cînd ostașii împing, încet, glonțul pe țevă,
și stau, culcați,
cu genunchiul drept aproape de cot,
gata să svițnească,

în ceața alburie din preziură
așteptăm glasul profund și sigur al tunului.

Tunarii sînt undeva,
înapoia noastră,
așteptînd să coboare mina comandantului.

Iarba mai doarme, pe jumătate.
E o liniște de magazii subpămîntene cu dinamite
neexplodate.

Așteptăm să vorbească
primul obuz năpustit.

Și, înaintea soarelui, a vorbit.

Primul obuz a vorbit pentru toate durerile.
A vorbit pentru toate tăcerile.
Pentru mulțimile neînvoătate să se roage.
Pentru orașele ciunge și oloage.
Pentru copilul alăptat în dărîmături.
Pentru soldatul cu umeri dungați de centuri.

Pentru pământul stors de mană.
Pentru ochiul sleit în fund de Doftană.
Pentru gilgiitul griului în vapoare streine.
Pentru anii — galerii negre de mine.
Pentru tot ce-a durut.
Primul obuz a bătut în gongul marelui început.

Primul obuz a rostit, boltindu-se :
— Gata!

Și a zvicnit, ca un singur pumn, toată armata...

CÂNTEC DE LEAGĂN.

Iarăși noaptea și drumul spre front.
Ne grăbim, ne grăbim către front.
Și somnul te-mbie în calda-i manta,
pușca ți-atîrnă, ca un copil, de gît,
și mergi, cu pleoapele grele de praș,

rămii treaz doar cît auzi tropăitul coloanei.

Pușca se leagănă, atîrnată de gît,
pământul se leagănă,
pleoapele cad, mereu mai grele de praș,
și gîndul se leagănă, se leagănă...

Liniștește-te, gîndul meu,
liniștește-te, pământul meu,
din durere și foc v-ați născut,
c-un cer spuzit de-obuze v-am lăut,
odihnește-te, pământul meu,
nesfirșite coloane te leagănă,
odihnește-te gîndul meu,
în cadența răcoritoare a coloanelor,
sînt milioane de tați,
muncitori și soldați,
care îți leagănă gîndul, pămîntule,
vei crește curat și luminat,
vei crește întreg și bogat,
vei ajunge dincolo de noi, departe,
vei auzi de noaptea asta dintr-o carte,
pămîntul meu, fătul meu,
ai trecut de greul mai greu...

*Puşca se leagănă, ca un copil, de gît,
şi-o geană chemătoare
albeşte-n orizont.*

Ne grăbim, ne grăbim către front.

PĂMÎNT

*Împingem din greu zidul de haos şi flăcări.
Înapoia lui, abia bănuim pămîntul,
aşteptăm, oricînd, să vedem,
cînd am mai înaintat cîţiva metri,
un noroi fierbînd
în cercuri de pucioasă
şi gaze,
un ţinut în care nu poţi pune piciorul,
deasupra căruia nu pot săgeta nici păsările.*

*Impingem din greu zidul de haos şi flăcări.
Dar, cit înaintăm,
e tot pămîntul ştiut,
ţărîna bună a ţării,
muşcată, doar, de obuze,
presărată cu morţi şi făclii de tancuri incendiate,
şoselele tivite
cu resturile duşmanului fugărit.*

*Impingem din greu zidul de haos şi flăcări,
alături,
ruşi şi romîni,
însfîrşit alături...*

*În urma noastră
pămîntul răsufală,
întinzîndu-şi mădularele zdrelite,
Parcă noi,
cu palmele noastre,
am zămislit pămîntul acesta,
vindecîndu-i rănile
în aurul blînd al sfîrşitului verii...*

*Dar nu-l putem privi decît o clipă.
Impingem, din greu, mai departe, zidul de haos şi
flăcări,*

alături,
ruși și romini,
însfîrșit alături...

Și-n urma noastră,
cum pămîntul răsufală
întinzîndu-și mădularele zdrelite,
părinții mei ies și-l măsoară
cu privirea lor încercată și neiertătoare.
Și nu un duh,
ci ființa din milioane de ființe,
partidul
ieșit și din palmele acestea
bătătorite de plugul nevoii,
partidul rezemat pe unelte atît de simple,
ciocan și seceră,
le pune în privirea încercată și neiertătoare
o altfel de măsură.

Impingem din greu zidul de haos și flacări,
alături,
ruși și romini,
însfîrșit alături...

Și-n urma noastră
părinții mei își iau în primire pămîntul,
împărțindu-l între secerile
inscrise pe stema cea mai firească din lume

HARTA

Un colț de cîmpie : un metru pătrat,
cu iarbă, cu maci și tăcere,
O hartă boțită de-atîta purtat
și soarele greu, ca de miere.

Pe hartă e-un sat românesc din Ardeal,
o apă, un dîmb, o cărare.
Și totul pe hartă-i tăcut și egal,
și satu : o flăcără-n zare,

Și-s numai doi oameni, privind încordat,
sub bolta de tunete spartă.
E numai atîta : un metru pătrat,
un rus, un român, și o hartă.

UNA DE FOC

*F*oicică lemn cînesc,
doar în foc mă răcoresc,
foc de-âl bun,
foc de tun,
fără cenușă
foc de fier,
foc de ger,
foc de inimă neagră,
foc unde dușmanul mi-aleargă,
foc pe inima lui
și pe-ai lui nesătui,
foc de urzeală,
foc de răcoreală,
foc de foc,
să nu mai scape de loc,
foc să nu mai fie-n lume foc,
decît în sinii fetei
și în mîinile băiatului,
și-n nesfîrșitul sărutatului.

SCÎNTEIA

*V*ine de-acasă, în primele linii, „Scînteia”.
Parcă-a picat, printre frunze uscate, scînteia...

*Nu știu, da-n pagina albă cu literă deasă,
parecă mama îmi scrie scrisoare, de-acasă.*

*Parcă lozinca, purtînd în cuvînt dinamită,
scrisă-i, cu gîndul la mine, de fata iubită.*

*Parcă, din mine, un om pînă-acum neștiut
scrie c-o pană muiată-n adîncul durut.*

*Parcă îmi scrie, în asprele slove-ndrăznețe,
dusa, bătrina, pierduta-n tranșei tinerețe.*

*Cine îmi scrie cu lacrima-n geană? Nu-i tata?
Vine scrisoare de-acasă în toată armata...*

*Vine scrisoare de-acasă, și-i bine acasă.
Școala e gata, sub cifre e linia trasă.*

*Nu-i vreun soldat, cit îi frontul, să n-aibă scrisoare,
cum că începe acasă-adunarea cea mare.*

*Noaptea, în groapă, sub licărul lunii, gălbui,
frontul citește ce-i spun în scrisoare ai lui.*

*Vine de-acasă, în primele linii, „Scînteia”.
Parc-a picat, printre frunze uscate, scînteia...*

FLORI

*Cine n-a stat în groapă și n-a privit
florile din țara nimănui,*

*cine, în salturile atacului,
nu și-a amestecat răsufletul înebunit
cu florile albastrui,
cînd pămîntul dîrdîia în viscol de fier,*

*cine nu și-a agățat cerceii
macilor de cîmp, la cureaua căștii,*

*cine n-a oftat, privind florile zgribulite
pe buza tranșeii,*

*cine n-a presat în carnetul zdrențuit,
o floare banală, galbenă, de rapiță,
ca semn al zilei cînd moartea l-a ocolit,*

*cine n-a purtat mii de kilometri, în raniță,
un fir de busuioc de acasă,*

*cine n-a presărat pe mormîntul prietenului
decît o mîină de iarbă prăfoasă,*

*cine nu și-a legat viața de-un tușiș sălbatic
ascunzîndu-se de privirea gloanțelor neiertătoare,*

*cine n-a mușcat un bujor de jărătic
să-i țină de fumat și de mîncare.*

*cine n-a mirosit florile războiului
și nu s-a-nțărînat cu ele —*

*nu știe ce minune trimite iubitei
într-un buchet de crini sau lalele.*

*O, dar mai bine să nu știți frații mei!
Am să vă vorbesc eu despre toate.
Florile singelui le port, cu grijă, presate,
o, mai bine trimiteți flori iubitelor, dragii mei!*

*Ce ușor
piereau oamenii și florile într-o singură zi!
Luciul puștilor răspundea:
— O, florilor, încă puțin și-ncetăm!
Încă puțin și nu veți mai cădea.
E-aproape ziua, se-aude...*

*Florile cîmpului, cu arome crude
ne-nțelegeau.
Și treceau armatele noastre-nainte, treceau...*

SOLDATUL ANONIM

*P*e dealuri, în recea amiază de toamnă,
au ieșit turmele bivolilor preistorici
și pasc,
gîfîind fieros,
copaci întregi, zmulși din rădăcină.
Labele, însolzate cu lanțuri scrișnitoare,
calcă, nepăsătoare,
peste gropi și rețele de sîrmă.

Fierul miroase a carne încinsă.

*Purtînd pe coaste semnul știut
al hoardei prăvălite peste țări și fluvii,
tancurile mugesc,
vrînd să se-ntoarcă
spre mînoasele pășune de unde-au fost gonite.*

*În fața lor,
sîntem ca niște înotători printre crucișetoare.*

*Încăpăținate,
macină bolovanii, ca lemnul putred.
și-n aer fierb fierării răsturnate,
cîmpia se mototoleşte, ca hîrtia,
și rage turma bivolilor preistorici
vrînd să se-ntoarcă
spre mînoasele pășune de unde-a fos! gonită.*

*Tunurile noastre,
cu capu-nfundat între umeri,
răcnesc scurt, sfîrtecînd cîte-o labă de tanc,
și fiecare palmă de pămînt se răsucește
ca un strigăt negru.*

*Și, deodată,
din gropile linse de explozii,
sare soldatul anonim.
Incordat, ca de alîtea ori cînd a sărit
în spatele unei sălbăteciuni,
încalcă spinarea bivolului de fier,
strîngînd între pulpe
crupa încinsă.
Bivolul mugește și-și scutură labele însolzate,
presimțind jăratecul ghemuit, nerăbdător, în grenadă.*

*Jăratecul își desface limbile,
bivolul se răstoarnă într-un genunchi,*

*și alt flăcău sare,
strîngînd între pulpe
crupa încinsă a bivolului de alături.*

*Fierăriile răsturnate în aer au înebunit.
Bivolii îngenunchează, orbiți de grenade,
tunurile răcnesc scurt și înfundat,
ca niște pumni bătînd în perete, aproape,
și din toate gropile
fișnesc soldații,
înfigînd în burțile monștrilor
pintenul exploziilor.*

*Fierul miroase a carne încinsă
și bivolii, cu măruntaiele însîngerate,
zac în cîmpia
pe care nu vor mai ieși la păscut niciodată.*

CIMPIILE

*Cimpiile-acestea fecunde
nu le-ntrebați. N-au ce răspunde.
Voi culegeți, fetelor, maci și albăstrele,
împlețiți-vă, din iarba crudă, inele,
și-altădată, mai firziu, o să știți...*

*Pe-aici s-au tîrit obrajii iubiți.
Fiece cută pe cîmp e semnul lăsat
de-un obraz pămîntiu, de soldat.*

Fiece val e săpat cu pieptul.

Fiece mușuroi cu bărbia.

Praful a fost curățat cu sprînceana și geana:

Tîmplele au prășit toată cîmpia.

Sudoarea a fost ștearsă cu iarba.

Fruntea a catifelat toate pietrele.

Părul a măturat toate țărînile.

Mîinile au grăpat.

Genunchii au făcut cuiburi.

Fiece unghie a scurmat la o rădăcină.

*Fetelor, iubitelor,
eu știu de ce pe cîmp e-atîta lumină...*

*Nu, să nu vă feriți mîna,
cînd simțiți, pe fruntea iubitului, țărîna.
Cînd sărutul vi se pare ciudat,
poate-a rămas pe buze un fir de lut uscat.
Cînd puneți capul pe pieptul lui
să nu vă mire-a inimii bătaie:
s-a aciuat acolo un foșnet de ierbi și de ploaie.
Cînd privirea lui în gol înfîrzie
să știți că trece-un nor, ca pe orice cîmpie...*

*Nu-l întrebați. N-o să răspundă.
Nu răspunde nici cîmpia fecundă.
Voi culegeți, fetelor, maci și albăstrele,
împlețiți-vă, din iarba crudă, inele,
și-altădată, mai tîrziu, o să știți...*

De ce e cîmpia fecundă, cîndva o să știți.

UNDE?

*Nu mai e țărîm să oprească valul necruțător.
Mînios, și totuși calm, macină tranșeie și cazemate,
se cațără pe munți,*

*se prăvale în văi,
cu creste-nspumate,
și nu mai e țărni să oprească valul necruțător.*

*Noaptele sînt dogorite de constelații roșii.
Și-n valul nesfîrșit sîntem și noi,
prăvălindu-ne-n văi,
cățărindu-ne pe munți,
uscînd, cu răsufllul tunurilor,
cîmpiile țintuite-n noroi.*

*Unde vor găsi ucigașii scăpare?
În ce fund necunoscut de mare?
Unde vor găsi scăpare de pedeapsă și foc?
Nici în fundul de mare nu-i loc.*

*În ce gaură de șarpe șuierător?
Înapoia cărei uși și zăvor?
Unde vor găsi scăpare de pedeapsă și foc?
Nici în gaura de șarpe nu-i loc.*

*În ce ținut de ciulin?
În care hrubă adîncă din Berlin?
Unde vor găsi scăpare de pedeapsă și foc?
Nici în Berlin nu mai e loc.*

*Nu mai e țărni să oprească valul necruțător.
Noaptele sînt dogorite de constelații roșii.
Și, prăvălindu-ne-n văi,
cățărindu-ne pe munți,
uscînd, cu răsufllul tunurilor,
cîmpiile țintuite-n noroi,*

în valul nesfîrșit sîntem și noi.

PARTIDULUI

*Noi rătăceam. Vedeai și pentru noi.
Noi nu-ndrăzneau. Tu străbăteai prin stîncă.
Din deznădejdi și cumpeni de război
ne-ai dus spre matca sigură și-adîncă.*

*Noroiul de pe frunți tu ni l-ai șters,
cu mină caldă, gingașă, de mamă.
Din haosul din noi făcut-ai vers,
din gîndul nerostit — zvicniri de lamă.*

Cu fața înspre noi tu ne-ai întors,
și ne-am privit, livizi ca-ntr-o stihie.
Și-am stat, când rănilile străvechi ne-am stors,
cu noi, în fața noastră, mărturie.

Credeam că știm pământul. Nu-l știam.
Veneam din ieri, nebănuind un mine.
Și-ngreuiști de-un greu din neam de neam
uitam că-n răzbunare-i vin și pîine.

Te-am cunoscut atunci, în ceas lîrziu,
cînd miezul nopții, ultim, sta să bată.
Cînd arși de-nghețul marelui pustiu
în inimi groapa ne-o aveam săpată.

Dar cînd, c-un vuiet ce-l aud oricînd,
spre firea ei urnit-ai piatra morii,
cu țara ce-n adîncuri ascultînd
își dogorea la pieptul tău toți sorii, —

ne-ai scos din ploi de zgură și acid,
ne-ai arătat ce-aproape ni-i comuna,
și semn de netrecut ai tras, partid,
între trecut și noi, pe toîdeauna.

BUJORUL DIN TEAVA PUSTII

De cite ori amar te-am blestemat,
și-apoi am mîngîiat, ca pe-o femeie,
făptura-ți suplă de oțel bronzat
și vorba ta de șarpe și scînteie...

Prin paie și zăpezile murdare
mi-ai adormit la pieptul vlăguit,
și pernă moale mi-a fost lemnul tare
și, de-am vorbit, doar tu știi ce-am vorbit.

Ducînd în spate legea ta de fier,
în ghinturi reci mi-nfășurai destinul,
și numai ochiul tău privea spre cer, —
mi-ai fost și nemîncarea, și veninul.

Și-apoi, rotită-n rostul tău firesc,
tu mi-ai zvicnit nerăbdătoare-n umăr,
și dintr-o cifră de oțel, un număr,
cuvînt pe drept, mi-ai fost, și omenesc.

Te las acum, în fund de magazie,
și greu ne despărțim, și ce ușor!
Destinul, răzbunarea mea tîrzie,
te las, în gura țevii c-un bujor.

*M-ai învățat destul, m-ai învățat,
știi crunta ta străfulgerare-n slavă...*

*O, clipa-n care ultimul soldat
la fel va pune un bujor în feavă...*

ZIUA VICTORIEI

*Ziua dorită ne-a găsit mai puțini.
Se risipiseră mulți prin mărăcini
întinși pe răscrucile lumii și anilor.
Le-a rămas carnea pe sîrma ghimpată a anilor.
Noi cei vii, învingătorii,
trecuți prin nesfîrșite purgatorii,
aveam și pentru cei căzuți de spus ceva,
cînd toată țara se mișca și vorbea.*

*Eu vorbesc și pentru cei ce n-au mai venit.
Pentru cei ce-au vrut să vină și n-au mai venit.
Vorbesc pentru cei rămași în iarbă,
cu furnicile neștiutoare migălînd în barbă,
vorbesc pentru tatăl neîntors la sapă,
pentru însetatul ce nu va mai bea nici un strop de apă,
pentru iubitul necununat,
pentru toată-amărăciunea de soldat,
pentru-a aduce tuturor aminte
că-n țiece fir de iarbă sîni zeci de morminte,
pentru ca niciodată
să nu mai fie vreoa bucurie îndurerată,
vorbesc, mă-ntreb, și-mi dau răspuns:
A fost deajuns! Cu mult prea deajuns!*

*Ziua dorită ne-a găsit mai puțini:
Se risipiseră mulți prin mărăcini
și prin ploi.
Dar lumea întreagă a venit lingă noi
și-am împărțit victoria, ca apă și hrană.*

Și-a început istoria noastră, contemporană.

ȘOSEAUA NORDULUI*)

EUGEN BARBU

XXII

Pentru prima dată de cînd sătăeau împreună, Niculescu îl văzu pe Mareș neliniștit. Mecanicul nu spunea nimic, fixa cu încăpăținare tavanul jos, afumat de focurile iernilor trecute. Prin geamul deschis se auzeau pașii rari ai trecătorilor și lîngă fereastră foșneau frunzele castanului.

— Ce-i cu dumneata ? îl întrebă, dîndu-și seama că nu putea să-i spună totuși pe nume.

— Nimic, nimic, făcu celălalt fără să-l privească.

— Te întrebî poate cît mai trebuie să stai în colivia asta ?

Mecanicul răspunse cu silnicie.

— Nu, nu-i asta.

— Atunci ?

Și tot el adăugă după un scurt răstimp : cînd îți spun că-ți trebuie o femeie...

Mareș rîse dintr-odată, tare, nestăpînit.

— Dă-le dracului de femei. În cîte sîntem astăzi ?

— În 25.

Tăcură amîndoi. Mecanicul se ridică și se apropie de fereastră. Era devreme. Opt și jumătate, dacă nu nouă, seara. Strada aproape pustie avea un ecou de odăie goală. Bătrînele magazine ale Griviței își căscau ușile sparte și vitrinele incendiate spre strada plină de grămezi de moloz. Răsărise luna, o lună fantomatică, palidă, verzuie, alunecînd repede peste acoperișuri.

— Crezi că o să mai fie bombardament ? întrebă studentul.

— Nu, nu cred.

— De fapt m-am obișnuit cu treaba asta. E ca la teatru.

Mareș se întoarse cu fața spre el.

— Ultima oară, mi se pare că ți-a fost frică.

— Dacă mă gîndesc bine, da.

— Atunci ?

*) fragment.

— Vezi, e atât de ușor să vorbești despre moarte cînd ești tînăr ca mine...

— Știu. E ciudat cît de mult disprețuiesc tinerii moartea. Poate de-asta armatele folosesc soldați necopți.

Dădu din umeri și își vîrî mîmile în buzunarele pantalonilor.

— De ce m-ai întreat în cîte sîntem astăzi ?

— Cînd l-ai văzut ultima oară pe Dumitrana ?

— Cînd am fost împreună în gara de triaj.

Niculescu deveni dintr-odată bănuitor. — De ce mă întrebi ?

— Ina nu trebuia să mai vină după ce ți-a luat trotilul ?

— Ba da. Drace, nu cumva...

— Oare crezi că tocmai acum...

— Nu cred nimic, spuse Mareș enervat dintr-odată.

— Ar trebui să mă duc să văd ce-i cu ei...

— Ai face lucrul cel mai rău din cîte se pot face...

Studentul se opri și văzînd chipul celui alt își dădu seama că se gîndeau la același lucru. Se apropie de aparatele lui și răsuci butonul *Philettei*. Se auzi un zbirniit ușor și după cîtva timp mica încăpere se umplu de muzică.

— *Pastorala*, spuse necăjit. *Pastorala* la sufletul meu de cîine. Mi-ar trebui marșuri...

Răsuci violent butonul și se trînti pe pat cu fața în sus. În clipa aceea se auziră cîteva bătăi în ușă. Mareș se uită la student. Niculescu întrebă gîtuit :

— Cine-i ?

Se auzi o voce bărbătească îngînînd ceva.

Studentul după o scurtă ezitare, deschise ușa pe jumătate. În prag stătea un bătrîn, cu părul cărunt, bărbierit proaspăt, cu un obraz hepatic, aproape vinăt, palid și tras, cu o gură strînsă într-o grimasă de suferința provocată de urcarea șcărilor.

— Pe cine căutați ? întrebă ceva mai liniștit.

Omul intră fără să mai întrebe ceva și se uită în jur cu o curiozitate nestăpînită. Cerceta tavanul și zidurile ca și cînd ar fi vrut să se încredințeze că ele mai existau încă. Nu spunea nimic și cei doi se priviră cu mirare. Mareș aruncă o privire pe scara aflată în întuneric și se liniști. Omul era singur. Poliția nu trimetea niciodată pe cineva singur. Vru să vadă dacă lui Niculescu îi este frică și îl privi atent. Studentul își revenise și se apropiase de necunoscut cu un aer bătaios.

— Ascultă, domnule, cine ești și ce vrei ? Ai putea să deschizi odată gura...

Necunoscutul căută cu privirile un scaun și cînd îl găsi, fără să mai ceară voie se așeză, tot cu ochii pe pereți, muncit de aceeași curiozitate ciudată.

— Am auzit că iarna țineți lemnele în casă, zise în cele din urmă cu o voce ușoară, abia auzită.

Studentul se uita la el ca la un nebun.

— Și, ce-i cu asta ?

— Păi, sînt proprietarul, domnule, nu înțelegi ? Am venit să-mi văd casa. Să știu dacă n-a lovit-o vreo bombă...

Mareș izbucni în rîs dintr-odată spre mirarea musafirului.

— Dar dumneata cine mai ești, și de ce rîzi ? În cartea de imobil figurează numai dumnealui (și ezitînd, privindu-i pe amîndoi) sau numai dumneata...

Niculescu căzu pe pat rîzînd și el cît putea.

— Și acum ți-ai găsit, domnule, să vii să-ți vezi casa ?

Omul nu pricepea nimic.

— Păi cînd să vin ? Sînt ocupat, locuiesc în provincie. Nu m-a lăsat nevasta că aș fi venit mai devreme, dar cu bombardamentele astea s-a speriat...

— Bată-te Dumnezeu să te bată, dumneata erai proprietarul ?

— Eu, încuviință omul cu bun simț.

— Și ziceai că nu te-a lăsat nevasta ?

— Cum o să mă lase ? Păi m-am speriat de ce-am văzut de la gara Triaj și pînă aici. Am luat o trăsură. Chisăliță au făcut Bucureștiul...

Cei doi se potoliră.

— De cînd vreau eu să te cunosc, domnule, și tot n-am reușit. De ce nu vii mai des, c-o să-ți vîndă cineva casa...

— Nu se poate.

— Așa crezi ? Cîte am văzut eu, să fii sănătos...

Mareș tăcea și se uita cu atenție la omul din fața lor. Era îmbrăcat într-un costum de stofă gri, boțit ușor din cauza călătoriei.

— Și ce faci dumneata pe unde stai, dacă-mi este îngăduit ? mai întrebă Niculescu.

— Sînt profesor.

— A, bun, ce fel de profesor ?

— De limba romîna.

— Ne pare bine. Pe mine știi cum mă cheamă...

— Da, Niculescu.

— Dînsul e fratele meu mai mare.

— Și de ce nu plecați undeva la țară, cum au făcut alții ? Nu vă e frică să stați aici, sub bombe...

Omul părea sincer îngrijorat. Își scoase o batistă albă și își șterse fruntea de sudoare.

— Doar n-oi vrea să ne evacuezi ? întrebă studentul.

— Nici gînd, domnule. Poate aveți servicii aici și nu puteți să părăsiți Bucureștiul, dar eu, peste un ceas am și șters-o acasă. Nu-mi place ce-am văzut. Auzisem de bombardamente dar nu credeam că a fost chiar așa...

Mecanicul se întoarse spre Niculescu, cerînd o încuviințare mută : — Nu vreți o cafea ? Nici nu știți ce plăcere ne-ați făcut că ați venit...

— Adevărat ? se miră profesorul.

— Cît se poate de adevărat. Așteptam pe altcineva.

— Atunci să plec, să nu vă deranjez...

— Nu, nu, vă rugăm să rămîneți cu noi... E cît se poate de plăcut că vă vedem pe dumneavoastră și nu pe altcineva.

Glasul studentului avea în el ceva de neînțeles pentru proprietar. Acesta își dădea seama că se întîmplase un lucru neobișnuit, dar nu întrebă nimic. Protestă numai moale :

— N-ar trebui să-mi dați cafea pentru că nu-mi face bine. Am mai băut una.

— Când ?

— Acum un sfert de ceas.

— Unde ?

— Jos, la domnul dentist...

Niculescu care aprinsese primusul se opri curios dintr-odată.

— Nu cred să fi fost dentistul. Era o rudă apropiată de-a lui.

— Ba da. Chiar domnul Weiner, așa mi-a spus...

Mecanicul îl privi scurt pe Niculescu.

— Nu se poate, zise acesta. Weiner e plecat de mult.

Profesorul clipea nedumirit.

— Dacă spuneiți dumneavoastră... Dar am stat la dînșii o jumătate de oră și între timp a scos și o măsea cuiva...

Niculescu lăsa primusul dintr-odată, spunîndu-i lui Mareș :

— Ai grijă, cobor și vin îndată. Mor de curiozitate. Asta-i o zi nemaipomenită. Când dracu s-a întors ? I-aș fi auzit motorul lui electric...

Și dispăru pe ușă. Mecanicul puse apă în ceainicul pleznit, turnă puțin surogat „Garofița“ și așteptă să fiarbă.

— Locuiți de mult cu fratele dumneavoastră ? întrebă profesorul, așezîndu-și mai bine dunga pantalonilor.

Mareș îl privi dintr-odată bănuitor. Nu, omul părea liniștit. Nici vorbă, era un provincial speriat puțin de cite i se întîmplase.

— Acum două zile am venit și eu de la Pitești. Nu stau în București.

— Da, e mai bine. Și acolo se dau alarme ca pe la noi ?

— Destul de des.

— Când credeți că o să se termine războiul ăsta ?

— Cine știe ! făcu mecanicul amestecînd cu o linguriță surogatul din ceainic.

— E un dezastru. N-am mai fost de trei ani la București. Încă de pe vremea cînd fratele dumitale nu se mutase. Aici a stat mai înainte o studentă...

— Da, știu, făcu mecanicul atent.

— Nu prea vin la București. Nici nu e nevoie. Imobilul ăsta e al nevastei. Chiria se depune la Percepție. Ne mai rămîne și nouă o nimica toată. Cîteva mii de lei pe an. Nu merită să dai banii la tren pentru atîta. Așa că-i las să se strîngă și ridic restul de la percepător care în schimbul unui bacșiș îmi depune diferențele la C.E.C. Ce vrei, domnule, e război, cu legea asta a chiriiilor, nu poți să fii rentier...

Mecanicul îl privi. Avea o față cumsecade, puțin acrită de necazuri. Își frămînta palmele albe, slabe, lustruite. Șe vedea bine că e obișnuit să vorbească mult. Îl lăsa să continue, trăgînd cu urechea spre scări.

— ...nevastă-mea, spunea proprietarul, este un om ciudat. Cînd a moștenit casa asta de la socru-meu, Dumnezeu să-l ierte, eu i-am spus : „Haide s-o vindem. Ce ne trebuie nouă casă la București ? Aici o să murim, în Corabia asta nenorocită“. Ea nu, și nu, și nu.

— Păi de ce ? întrebă Mareș turnînd cafeaua fierbinte în trei ceșcuțe.

— Domnule, are și ea o gărgăriță în cap, cum spun eu. Cică dacă a muncit taică-său să le facă, de ce să ne batem noi joc de munca lui, așa încît lasă-le, deși drept să-ți spun, acum le-aș vinde...

— Ei, cum așa ?

— Păi dacă vin bolșevicii, tot mi-o ia, domnule.

— Mai e pînă să vină bolșevicii...

— Crezi dumneata ? Nu vezi ce prost merge frontul ?

— Văd, dar ce să facem ?

— Adevărat. Le-aș vinde, dar cine dracu să mi le mai cumpere acum pe bombardamentele astea ?

Mareș îi întinse o ceașcă plină cu cafea fierbinte.

— Poftim. Bea, n-o să-ți mai fie somn la noapte...

— Adevărat. Cît e ceasul ? Am tren peste 55 de minute, spuse privindu-și Tellus-ul, legat cu lanț la brîu. Acum sînt ceva mai liniștit. Am văzut casa, pot să-i spun nevestei c-am avut noroc.

— Da, e un adevărat noroc.

— Parcă Dumnezeu a ținut cu noi. Ori unde stați și dumneavoastră aici. Din tot imobilul numai ghicitoarea de jos s-a dispersat, așa mi-a spus domnul Weiner.

Profesorul bău încet lichidul fierbinte și întrebă mirat că Niculescu nu s-a întors încă :

— Dar fratele dumitale unde-a plecat ?

— Jos. L-ai făcut curios. Vorbește cu dentistul...

Tăcură puțin. Proprietarul mai cercetă încă odată pereții.

— E adevărat că iarna fratele dumitale ține lemnele în casă ?
întrebă cu curiozitate întristată.

— Nu știu. Eu stau la el de cîteva zile. N-am văzut.

— Ar fi păcat. Se degradează imobilul...

Lui Mareș îi veni să ridă de instinctul de conservare de care dădea dovadă omul din fața lui.

— Crezi dumneata că mai are vreo importanță treaba asta acum ?
întrebă cu puțină minie abia ascunsă.

— E adevărat, dar oricum. O casă e un lucru, cum să-ți spun eu dumitale, casa cere, casa a cerut o mare cheltuială...

Pe ușă intră Niculescu.

— Ei ? întrebă curios profesorul, era chiar domnul dentist ?

— Chiar el, în carne și oase.

— S-a întors ?

— Azi noapte.

— Și ? întrebă Mareș.

— O să-ți povestesc. Unde-i cafeaua mea ?

— Aici.

Sorbi puțin. Profesorul mulțumi și-și lăsă ceașca pe un raft.

— Apăi eu am să plec, spuse. Îmi pare bine că v-am cunoscut.
Sper să ne mai vedem...

— Și noi, pentru că altfel, imobilul dumitale...

Studentul suflă în palme, cu un gest care însemna : „Altfel imo-

bilul va fi șters de pe suprafața pământului și ne vom întâlni pe lumea cealaltă.”

— I-am spus fratelui dimitale, continuă, că dacă ai vrea, iarna ar fi bine să nu mai aduci lemne aici, că se degradează pereții, și-i păcat. Asta doream să-ți spun... E o pivniță, jos...

Niculescu îl privi cu o ironie ce nu-i scăpă celuilalt.

— Cred că la iarna viitoare n-o să mai stăm aici...

— Nu-i nimic. Nu-i nimic...

În ușă, proprietarul își aduse aminte de ceva.

— Apropo, am văzut că vă ocupați de repararea aparatelor de radio, și arată masa plină de lămpi și sîrmulițe. Ce se mai aude? Ce mai spune Londra?

Mareș dădu din umeri.

— Mai nimic. Nu se aude prea bine. Nemții bruiază totul.

— Nu vă supărați, credeam că știți ceva. Se vorbește de încheierea unui tratat de pace...

— Da, parcă așa am auzit și noi...

— La revedere. Bună seara...

Privi peste umăr perdeaua neagră de camuflaj și adăugă începînd să coboare:

— Și aveți grijă de lumină, să nu treacă o rază afară, că dacă. Doamne ferește, cade o bombă și vă omoară...

Îl auziră cîtva timp și Mareș rîse iar, rece, scurt, aproape cu răutate:

— Tată un om cumsecade! E fericit că zidurile astea mai stau în picioare, că poate să spună prietenilor și cunoscuților: am un imobil la București, a scăpat neatins din bombardamente. Pentru oameni ca el, mor alții pe front, la Iași, să apere proprietatea sacră și inviolabilă, garantată de Constituție. Ah, dacă aș putea să le spun ce cred despre proprietatea lor sacră și inviolabilă...

Niculescu rămăsese cu ceașca de cafea în mînă. Spuse cînd celălalt tăcu:

— Ei bine, așa-mi plăci.

— Indivizi ca ăștia mă scot din sărite, deși, așa cum l-ai văzut, n-ar fi în stare să strivească o muscă. La ei nu e stricat sufletul, altceva e stricat. Au o filozofie care-i face urîți. Dar s-o lăsăm naibii de afacere. Ia spune mai bine, l-ai găsit pe Weiner?

— În carne și oase.

— Și?

— Nu era singur. Era cu nevastă-sa și cu celălalt. Cînd am rămas singuri mi-a spus: nu știu ce vei fi crezînd dumneata, dar să știi că e fratele meu. I-a bombardat casa și a venit la noi. Nu a avut unde să fugă...

— Deci tot ce credeam noi...

— Fleacuri...

— Și patefonul?

— Poate sînt dintr-o familie muzicală...

Mareș rîse.

— Ești nițel dezamăgit, nu?

— Nițel. Totul seamănă cu un sfîrșit de roman, d-aia am un suflet

negru, un suflet de cîine. Miroase a final de film : *și toți merseară acasă fericiți*, nu simți ? E în aer ceva ce se pierde, un lucru stupid care mă adoarme. Trebuia să mă fi născut pe vremea lui Robespierre.

— Ce mai discursuri ai fi ținut !

— Ba bine că nu ! Trebuie vorbit mult, domnule...

— Sînt de părere să închidem fereastra...

Studentul îl privi cu tristețe.

— Ce epocă ! Ptiu, mi-e silă ! Să închizi geamurile cînd trebuie să spui adevărul...

Se ridică de pe pat.

— Uite, vine toamna. Iar am să mă duc după lemne, iar o să stau la coadă o dimineață întreagă pentru niște amărîte de buturugi pe care tot o să le ardem...

— Parcă erai mai optimist...

— Da de unde... Am să mor reparînd aparate de radio...

Tăcu puțin. Se auzeau frunzele bătrînului castan frecîndu-se de zid, sus, sub streșină.

— Or să începă să cadă castanele la noapte. Primul semn al toamnei. Pe vremuri, cînd nu mă mutasem aici, la logodnica mea, îmi plăcea să ascult zgomotul ăsta. Eram romantic. Acum e ceva nesuferit. Era frumoasă camera asta. Ah, o femeie face cît trei bărbați cînd e vorba de îngrijit un lucru. Soseam cam la amurg, acum spre septembrie. Lumina e mai miloasă. Știu între zidurile astea o umbră și o răcoare pe la cinci !... În odaia asta mirosea a femeie, nu a doi trîntori care o așteaptă pe Tereza sau pe Ina ca să le măture. Vezi dumneata, femeile sînt cum e cafeaua. Știai că dacă lași cafeaua lîngă vanilie începe să miroasă a vanilie ? E ciudat, dar adevărat. Deși miroase foarte puternic, împrumută celelalte mirosuri. Mimetism vegetal, așa se numește. Nu te plictisesc ?

— Nu. Am învățat o mulțime de lucruri, ascultîndu-te.

— Bine atunci.

Își caută o țigară. Pe urmă nu găsi chibrituri. Mecanicul îi aruncă cutia ascunsă între cărți.

— Asta e. Odaia luase mirosul ei. Îmi plăcea cînd se însera. Nu aprindeam niciodată lampa de noapte. De jos venea un fel de boare caldă, de fum luminos, ca rășina. Era plăcut să stai nemișcat. Pe urmă îi auzeam foșnetul rochiei, cînd se dezbrăca. Asta e ceea ce ținem cel mai bine minte de la o femeie. Zgomotul vestmintelor...

— Spune...

— Nu-i nevoie să mă îndemni. Astă seară am chef de vorbă... Eram fericit. Aici mi se părea cuibul cel mai cald din lume. Fiecare își găsește pe lume un cuib. Pe urmă totul s-a terminat. Dar atît de repede, atît de necrezut. Fata aceea avea o pasăre, o pasăre pe care o îmblînzise, o pasăre pe care n-o puteam suferi la început, pentru că lăsa urme pe toate lucrurile. Zbura între acești patru pereți și cînta în felul ei. O întrebam, nu pe pasăre, pe fată : De ce o ții ? Stătea prea mult singură. Am înțeles că trebuia să mă mut aici, și într-o seară am venit cu boarfele mele puține și i-am spus că nu mai plec. Pasărea a mai rămas o săptămînă și a fugit. Simțise că nu pot s-o sufăr. Mi-a

părut rău, dracu știe de ce. Ciudat mai e făcut sufletul omenesc, nu-i așa ?

Mecanicul tăcu.

— Ce-i cu dumneata ?

— Nimic. Stăm aici și flecărăm și în jurul nostru cine știe ce se întâmplă...

— Ce să facem ! Hai să-ți mai spun, ori nu mai ai răbdare ?

— Cum să nu. Are să-mi pară rău dacă ne vom despărți vreodată.

— Și mie. E adevărat, te rog să mă crezi...

Afară, în stradă, fluierau sergenții.

— Iar unul căre a uitat să camufleze.

Se stîrni vîntul care umflă perdeaua de camuflaj.

— Să stingem lumina, putem vorbi și pe întuneric. Parcă ar sta să plouă. Hai să ridicăm perdeaua...

— Numai dacă-mi promiți că n-ai să strigi prea tare...

— Bine.

Stinseră becul și traseră perdeaua. Deasupra Bucureștiului, în depărtare, fulgera.

— Cel puțin în noaptea asta sîntem asigurați, însemnează că nu vom avea bombardament.

Se auziră cîteva tunete înfundate. Crengile uscate ale copacului de lângă fereastră se frecară mai tare de zid. Miroșea amărui a frunză arsă de soare.

— Ei, vine toamna, aveai dreptate. La noapte are să înceapă să cadă castanele de pe acoperiș...

— Nu-i așa ? se bucură Niculescu fără să știe prea bine de ce. Cum îți spuneam. Pe urmă venea iarna. Ah, numai două ierni am stat împreună. Prima ninsoare. Dumitale nu-ți place prima ninsoare ?... Era aici un felinar care mai ardea pe vremea aia, cînd nu erau atît de severi cu camuflajul. Un felinar ce atrăgea fulgii ca un magnet. Chiar așa îmi plăcea să spun : că e o ninsoare magnetică afară. Pe urmă totul se liniștea, nu mai bătea vîntul. În doi ani, a fost numai un viscol mare, atît. Pe urmă, zăpadă multă. De ce dracu îți povestesc toate astea ?...

Jos, se auzea motorul electric al dentistului.

— Nici n-a venit bine și a și început cu zbîrnîtoarea lui, zise Mareș.

— Poate vrei *Pastorala* ?

— Nu, te ascult.

— Ți-am vorbit odată despre filmul meu, *Strada*...

— Da, nu era prea rău.

— De fapt se putea numi numai *Casa*. Nu știu dacă-l vezi : jos, Aramian : *la Vapor*, magazin de desfăcut cafea braziliană. Trei ibrice de alamă, doi munți de cafea boabe, doi munți de cafea pisată. Frumoasă e cafeaua. El m-a învățat chestia cu mirosurile. Era un bătrîn înțelept și lacom de bani. Singur, cu o babă. Tăcere. Magazinul mort. Trei clienți dimineța, zece după masa. Citea dintr-o Biblie de-a lor. Vorbea frumos. Armeana e o limbă veche, o limbă cu sunet. Nu știu dacă îți dai seama, uncele limbi au noblețea chiparosului...

Mareș nu ridică ochii. Îi plăcea ceea ce auzea. Își aprinse numai o țigară, cerînd mut chibriturile.

— Și noi, aici sus, cu pasărea care se mai uita pe șifonier, pe masă...

Mecanicul aprinse. Afară tunetele nu se mai auzeau. Sub stelele albastre fugeau turme negre de nori.

— Deci armeanul meu, cu limba lui de patriarh; nici o ambiție în afară de aceea de a strînge bani pentru a se întoarce în Armenia bogat, așa cum fac toți. Deasupra, deasupra, uite acolo unde mai este o fereastră acoperită cu scînduri, stătea o bătrînă. Ținea flori în niște cratițe caraghioase de tablă, ceva ce înjosea frumusețea florilor, dar le îngrijea așa cum ai crește un copil. Avea ore fixe cînd le uda, cînd le smulgea frunzulițele uscate. Iarna puneă perne de molton cu vată pe unde se strecura curentul ca să nu degere. Florile, niște flori roșii, mușcate mi se pare, cu frunzele ca o spuzeală verde, se lipeau de geamuri și cînd înghețau mi-era teamă că se vor rupe. În odaia bătrînii nu era prea cald. Se vedea după cum se aburește geamul. Îi trimeteam cîteodată mîncare de la noi printr-un băiețaș care locuia în gang aici. Mulțumea mutește de dincolo de geam. A murit pe neștiute într-o zi. Au venit alți oameni, au luat florile. O istorie în trei cuvinte. Atît. Nu-ți place, nu e trist?

Mai sus, un doctor. Cabinet rece, lustruit, cu scaune de piele, cu tablouri proaste pe pereți. Rîdeam de el cînd uita perdeaua necoborîtă. Era sîngaci cu femeile care-i plăceau. *Casa*, film de lung metraj, 24 de acte, succes garantat... Cam asta. Pe urmă, strada. Iar nunțile de duminică cu niște taxiuri prăbușite, cu strigătul nebunului de Gică de la ora opt: „Ai să mori! Ai să mori!” Unde o fi Gică de nu-l mai aud? Ce ciudat. L-am întîlnit acum cîteva zile. Sta pe niște moloz și se uita pe Grivița. S-a dus dracului strada noastră!

Terminase țigara. De afară venea răcoarea nopții. Nu mai fulgera deloc și nici nu se mai auzeau bubuituri. Luna se mutase deasupra altor acoperișuri, lăsa numai o diră galbenă, o potecă metalică între ruptă de mari goluri de aer. Cerul era străveziu, adînc și limpede.

— Duminica se auzeau strigătele de la *Venus*. Era după amiază. Pe fruntea de piatră a doctorului Botescu urca lumina soarelui și noi verificam după ceas ce oră este. La șase, cînd bustul lui părea incendiat, deșteptatorul arăta șase și-un sfert, pentru că era pus cu intenție înainte. Prostii! Am rămas singur. Dacă mi-ar fi plăcut să beau, deveneam un bețiv. Singurătatea nu e bună pentru oameni ca mine. Ți se potrivește mai curînd dumitale...

— Crezi?

— Ești un om ciudat. Stăm de aproape un an de zile împreună și nu știu mai nimic despre dumneata. Ești scump la vorbă...

— Nu e adevărat. Nu e un timp prielnic pentru vorbit. Popoare întregi sînt distruse, ca și indivizii...

— Ai dreptate, și eu mă gîndesc la destinul unei biete bătrîne, a lui Āramian. Fleacuri.

— Te întrebî ce-i cu mine! Ca și dumneata stau aici, pîndit de moarte, așteptînd momentul cînd pot să lovesc mai bine forțele astea

oarbe care ne-au aruncat deoparte ca pe niște gunoaie. Dumitale ți-au furat logodnica, ți-au ucis-o. Mie nu mi-au dat voie să trăiesc cum aș fi vrut.

Mecanicul se opri încurcat puțin.

— Asta-i tot, încheie. Nu vezi că și dumneata mi-ai spus o mulțime de lucruri pe care altfel nu mi le-ai fi spus. Nu e ciudat ?

Din stradă se auzi dintr-odată o larmă ciudată. Orașul păru că se trezește treptat. Se întâmplă un lucru uluitor pe care-l observară abia peste câteva minute. Pe măsură ce zgomotele creșteau nu mai vorbiră. Se apropiară de fereastra deschisă. Ici, colo, la câte o fereastră se aprindeau luminile. Ferestrele erau deschise ca și când oamenii închiși între pereții lor ar fi simțit o nevoie imperioasă de aer.

— Ce dracu i-a găsit ? se întrebă deodată studentul devenind bănuitor.

— Știu eu ?

— Ia te uită ce luminație !

De jos, din stradă se auzeau fluierături și glasuri vesele. Jos, bufneau uși. Dentistul întreba pe cineva cu glas tare :

— Ai auzit ?

— Ce s-aud ?

Răspunsul fu iute înăbușit.

Mareș se întoarse spre Niculescu :

— Ia deschide aparatul ăla de radio. Se petrece ceva neobișnuit. Studentul se aruncă spre masă și răsuci butonul. Radioul tăcea.

— Ai smuls antena, îi spuse mecanicul văzîndu-i fața contrariată.

Studentul căuta sîrma și cînd o așeză la loc, auziră glasul precipitat al spicherului : *Romînia a ieșit din războiul antisovietic. Începînd de la...*

Cuvintele se pierdură. Mecanicul îl simți numai pe celălalt aruncîndu-i-se în brațe și sufocîndu-l :

— Gata ! Gata ! striga ca un nebun. Le-am rupt cocoșa ! Mamă lor de boși ! Mareș, Mareș, fratele meu, dă aparatul de radio să-l pun pe fereastră ! Dă încoace cutia asta cu mărgăritare, s-audă toată lumea ! Dă lada asta cu gunoi din care au ieșit cele mai mîrșave discursuri, s-o fac să funcționeze...

Nu mai așteptă. I-o smulse și răsuci butonul de ton pînă la maximum. Mareș își astupă urechile.

— Pune-l mai încet ca să înțeleg ceva, se rugă.

Asudase. Își simțea inima mică, mică de tot și parcă nu mai avea aer în plămîni. Trebuia să facă ceva, să urle, să lovească. Niculescu se suise pe masă și țipa cît îl ținea gura :

— Trăim ! Existăm ! Auziți negustorilor ! S-a dus dracului șandramaua mareșalului ! Smeriți-vă neamuri și vă plecați, am scăpat de nemți !

Incerca butoanele ca un dement. Uitase de celălalt și privea golul de dincolo de fereastra deschisă. Lui Mareș îi fu dintr-odată frică. Se apropie de masă și-l rugă :

— Gata, ajunge, stai liniștit acum, să aflăm și noi despre ce este vorba...

— Sîntem liberi, sîntem liberi ! urla studentul. Mă duc, cobor; nu mai pot rămîne aici, trebuie să vorbesc, trebuie să fac ceva... Haide-n stradă, Mareș !

Răgușise. Tăcu dintr-odată și închise pe neașteptate radioul. Era palid și istovit. Se prăvăli pe pat, rămînînd cu fața la tavanul afumat. Mareș se apropie și-l zgudui :

— Ce-i cu tine ? Ai înnebunit, asta e !

Deschise iar aparatul de radio și ascultă comunicatul. Celălalt înțepeni lingă el. Parcă ar fi adormit cu ochii deschiși. Mecanicul îl lăsa și se apropie de fereastră. În curți se aprinseră focuri roșii de frunze. Coloane de fum se ridicau drept spre cerul de vară. Se vedea Grivița cu ochii ei morți, cu ruinele. Bătea un vînt ușor. Este un moment cînd bucuria doare, cînd cine a suferit foarte mult nu-și dă seama că a trecut un prag ca al unei boli, de la starea de febră, la starea de liniște, de limpezime. Clipa dureroasă cînd bolnavul nu înțelege că s-a făcut dintr-odată sănătos. În starea aceasta stranie se afla acum Mareș. Privi multă vreme luminile orașului. Se auzeau cîntece îndepărtate și chiuituri. Undeva, jos, în curte, cîțiva bărbați jucau. Mulțimea scăpase dintr-odată de teama îngrozitoare a bombardamentelor, de frica ucigașe a nopților de încordare cînd se dormea cu o ureche trează. Mii de oameni, niște supraviețuitori fericiți ce nu-și uitaseră încă morții, petreceau primul lor ceas de bucurie după ani întunecați, plini de primejdie. Și omul acesta singur de multă vreme, mecanicul Gheorghe Mareș, nu știa ce să facă mai întii deși avea atît de multe lucruri de făcut.

Niculescu îl întrebă istovit :

— Ce ai de gînd ?

— Mă duc să-mi văd copilul.

— Te întorci repede ?

— Aici ?

Era mirat. Pe urmă își dădu seama că Niculescu avea dreptate.

— Da, o să mă întorc repede. Dacă ai vreun semn de la ceilalți, să mă aștepți. Stau foarte aproape, pe strada Atelierului...

— Ești nebun, și n-ai spus nimic...

Mareș deschise ușa și coborî încet treptele de ciment. Se opri în dreptul dentistului. Era liniște. Probabil că Weiner coborîse în stradă. Jos, în gang, auzi murmurul Griviței trezite, cîntecele din curți. Prin garduri luceau scînteii vesele și în geamurile afumate de incendii sclipneau flăcărui jucătoare. Numai felinarele sparte nu mai aruncau vechea lor lumină obosită, pe trotuare. Calea negustorilor mirosea a iarbă sălbatică. Din spate izbucni glasul studentului care coborîse gîfîind :

— Bătrîne, stai, unde te duci ? Vin cu tine...

Mecanicul se opri. Niculescu abia respira. Era în cămașe, cu gulerul desfăcut, tînăr și fericit. Ar fi vrut să-l îmbrățișeze, dar nu o făcu. Spuse numai cu glas stins :

— Lasă-mă singur, am să mă întorc numaidecît...

— Bine, încuviință celălalt, nu-i nimic, du-te...

O birjă trecu foarte aproape de el. Caii loveau pietrele : clap-clap-clap-clap. În fundul droaștei doi bărbați strigau ceva. Grăbi pa-

șii. Străbătu piața pustie, abia privind la dughenele arse, la îngrămădirea de fier topit, rămasă pe asfalt și se strecură pe lângă gardul pensiunii *Camelia*. Strada era liniștită. Glasurile mulțimii care petrecea se stinseră. Curțile pline de umbră păreau pustii. Pe aici loviseră bombele. Zidurile erau negre în lumina lunii. În ferestrele fără cercevele și geamuri sticleau cărămizi afumate, cu un luciu mineral, o crustă formată din fum proaspăt și apă, un geam alunecos și sinistru. Mirosea a cadavru uitat sub pietre, descompus la călduri și răciri succesive. Strada Atelierului, îngustă, cu garduri joase începea de pe aici, de undeva... Dar acum nu se mai cunoștea nimic. Nu rămăsese decât un mare maidan, plin de buruieni sălbatice și câteva ziduri de paiantă mâncate de foc. Nu-i veni să creadă. Spaima îi îngheță sufletul. În aproape un an de zile cât stătuse în odaia lui Niculescu, nu ieșise decât odată și atunci fără ca măcar să-i treacă prin cap să se ducă pînă acasă, să întrebe de Marta și de copil.

Se opri descumpănit și privi în jur. Era foarte greu să-ți mai dai seama unde te afli. Aici în colț era o bodeguță, la subsol, unde intrau hamalii de la gara de Nord pe la 3. Dincolo pensiunea *Camelia* unde se adăposteau găzarii și milogii din Dealul Spirii. Și mai sus, curtea lor lungă, cu 20 de odăițe de paiantă, închiriate cu luna, cu anul sau cu săptămîna, pentru ca proprietarul să cîștige cît mai mult. În locul acestora nu rămăsese decât un cîmp ars, cu grămezi de moloz și gunoaie, parcă arzînd încă în lumina roșie a lunii. Recunoscui salcia de la poartă, ciumpăvită, cu crengile rupte de schije și înțelese dintr-odată că totul fusese mistuit într-o dimineață sau într-o noapte. Privi vechea potecă de cărămidă roșie a proprietarului ce ducea pînă în fundul curții și merse cîtva timp spre un fel de bordei de tablă unde zări o mică lumină. În fundul fostei curți, dincolo de care se vedea strada cu șine de tramvai scoase din caldarîm, găsi o femeie în care cu greu recunoscui pe Salomia, servitoarea de la *Roata lumii*, vechea lui vecină.

— E adevărat? întrebă aceasta, fără să răspundă la „bună seară“, s-a terminat războiul?

Mareș privi trist, abia înfrînîndu-și curiozitatea, magazia de lemne acoperită cu bucăți ruginite de tablă, pe care dumnezeu știe cum și-o încropise sluga lui Dumitru Domnișor.

— Da, s-a terminat.

Femeia părea înspăimîntată, gura subțire îi tremura. Apăra cu palmele o lampă cu gaz, cu sticla afumată, spartă sus unde conopida străvezie făcea un fel de gît ca un deget și în care era aruncat un ac de cap în formă de V.

— Dar dumneata pe cine cauți? mai întrebă Salomia și ridică lampa pînă la înălțimea obrazului.

Femeia nu scoase nici un strigăt cînd îl recunoscui. Îl privi numai multă vreme cu gura căscată, prostită și îngîină tîrziu, parcă cu regret:

— Oliu, dar dumneata ești domnul Mareș...

— Da, eu sînt...

— Parcă murisei, Doamne iartă-mă...

Mecanicului îi veni să rîdă, dar se stăpîni. Vru să întrebe numai-decît unde poate s-o găsească pe nevastă-sa și pe copil.

— Așa zicea lumea, continuă nătînga, lăsînd lampa pe țărîna prăfoasă.

— Parcă cine mai știe cine a murit și cine nu pe vremurile astea, zise Mares.

— Asta așa e...

Salomia se așezase pe un pat de scînduri, acoperit cu un țol murdar, aflat sub acoperișul șubred de lemne.

— Și voi ați scăpat pe aici? începu, cu teamă, ca și cînd ar fi pus degetul pe o rană.

— Nu vezi și dumneata... Toată lumea a pierit, cînd cu *cendia-rele* astea. A ars proprietarul ca șoarecele... de găzari ce să mai spun. A ars *Camelia*, patru orbi s-au prăpădit că nu vedeau și nimereau numai în foc. Strigau milogii, domnu' Mares de țî se rupea inima. Cine să mai stea de ei, să-i scape...

— Și?...

Femeia îl privi cu o durere nespusă. Începu mai întîi să plîngă și Mares înțelese, simțînd cum îi îngheață spatele. Lampa așezată pe pămînt pîlpîi scurt de cîteva ori la vîntul stîrnit dintr-odată.

— De ea nu-mi pare rău, zise cu glas moale. Nu-ți făcea cinste, cum știi și dumneata, dar de copil, domnu' Mares, de copil...

Izbucni dintr-odată într-un plîns amarnic, cu sughituri.

Mecanicul o zgudui ca și cînd i-ar fi fost teamă că o să leșine și că n-o să poată afla totul.

— Spune, spune...

— Noi toți îi tot ziceam, coană Martă, coană Martă, du-te coană Marto undeva, la Săftica, la Bucureștii-noi, deși și pe-acolo au dat cu bombe. Nu mai ține copilul în focul ăsta, aici în gura gării, că nu știu ce i-a apucat. domnu' Mares pe nebunii ăștia de-au prăpădit gara noastră! Ea de unde! Zicea că dacă dă Dumnezeu zile, omu' scapă nevătămat ori unde-ar sta. Și uite că nu ne-a ascultat...

— Cînd a fost asta?

Femeia se gîndi puțin.

— Păi nu-i o săptămînă. Cînd au dat cu parașutele alea verzi, noaptea. Dormea. Eu am mai apucat de-am ieșit pînă la poartă, să mă uit, așa am scăpat. Voiam să fug. Cît m-am întors și-am și văzut curtea vîlvătăi. Pînă să vin iar aici pentru că o apucasem unde vedeam cu ochii, focul mistuise curtea. I-am găsit pe toți, cenușă. 14 morți, domnu' Mares. Parcă nu putea să scape dacă m-asculta pe mine? Putea! Da-nu și nu că ea are treabă în București, că nu-i pasă de bombardamente. O trăgea așa...

Mecanicul n-o mai ascultă. Se întoarse repede și plecă.

Se trezi abia în gangul casei lui Niculescu. Privi perdeaua de camuflaj de sus în care bătea vîntul. Se răcorise. Prin curți sclipeau încă focurile aprinse de vecini și se auzeau glasuri de femei și bărbați, chiuind. Urcă, deschise ușa și nu-l găsi pe Niculescu. Odaia, vraiste, i se păru și mai goală.

De aici, de la etajul VI al clădirii care adăpostise o societate pe acțiuni: „Creditul imobiliar“ sau așa ceva, o societate care se ocupase pînă la război cu vânzări și cumpărări de case, orașul părea mort, ca după incendiu sau după o inundație, Mareș privea cheiul de piatră al Dîmboviței și apa nemișcată între malurile de pămînt fără iarbă. Noaptea trecută, pînă aproape de zori se trăsesese cu artificii în piața palatului și lumea întîrzia pe la porți. Acum o îngrijorare surdă luase locul veseliei celor două zile următoare anunțării armistițiului. Se știa că armata întorsese armele și era de așteptat un atac asupra Bucureștiului. Trupele germane în retragere se grupau undeva în marginile orașului. Comandamentul forțelor patriotice trimesese cîteva unități de soldați și chiar o școală de ofițeri de rezervă către bariera drumului spre Ploiești. Nemții stăpîneau două aerodroame și aici, în apropiere își mențineau, într-o clădire blocată acum și apărată de guri de mitralieră, comandamentul forțelor aeriene. Situația era foarte încordată. Se aștepta ca din clipă în clipă izbucnirea ostilităților amînată atîta vreme să aibă loc.

Mareș privea drumul de asfalt de sub cele patru balcoane, niște balcoane de ciment, cu pavaj alb și negru, în pătrățele ca ale unor table de șah, așezate una sub alta, cu borduri de flori apărate de rigle metalice, strălucitoare. Treceau în goană vehiculele armatei, în patrule, cu soldați deasupra cabinelor, înarmați cu pistoale automate. Jos, la un etaj apropiat fuseseră uitate cîteva scaune de paie și un sifon albastru care strălucea în lumina soarelui ca un geam de caleidoscop. Alături, un șezlong târcat, părăsit, cu pînza umflată de bătaia vîntului, te chema să te întinzi, să stai ceasuri întregi și să ascuți larma bulevardului din apropiere

Geamul din spatele lui era deschis. Se auzea apelul postului de radio, instalat aici încă de dimineață. Aerul era mai puțin fierbinte ca jos, la parter, unde se încurcau plintoanele și curierii. Peste București cădea amurgul. Deasupra șoselelor periferice se adunau nori de praf. Camioanele militare transportau în continuare trupe în afara orașului. Soarele scînteia acum după o perdea de plopi verzi-negri, aflați undeva spre Uzina de apă sau spre podul Grozăvești. La cîte o adiere, vîntul aducea în odaia albă și goală ce răsuna ca o vioară, mirosul vechilor incendii care mistuiseră unele cartiere ale capitalei, un miros greșos și acru, ca de oțet. Geamurile birourilor, deschise toate ca niște guri flămînde spre cer erau murdare. Pe ele se scurseseră ploile și praful în șuvoaie făcînd contururi ciudate. Pe pardoseala murdară și ea, o suprafață de parchet aproape cenușie, fără luciu, cu un strat gros de amestec de moloz, cărat cu picioarele, erau întinse sirme numeroase, o rețea colorată de fire ca un păienjenis.

Dumitrana tot nu ridicase capul din hîrțile pe care le avea în față. Stătea la un birou vechi, acoperit de un cristal spart și privea o hartă primitivă, desenată cu creion chimic. Lîngă zidurile goale se aflau cîteva scaune pe care nu stătea nimeni și o veche casă de bani, încuiată. Într-un colț un clasoar metalic, cu oblonul căzut în care se umblase de curînd. Era curent. Ușile date de perete. Zidarul nu se mai

uita de mult la linia nesigură de creion a hărții. Căuta obosit la capacul de lemn lustruit de sub geamul bine lustruit, urmărind rețeaua vagă de zgîrieturi, niște incizii fine ale timpului. Ofițerul nădușit de lângă el, îmbrăcat într-un veston decolorat, cu o diagonală deasupra pieptului, cu cizme prăfuite și pantaloni pe pulpe, desena ceva suplimentar, ajutându-se de un teu, găsit cine știe unde. Cu el trase străzile din jurul clădirii, încercînd fără să țină seama de vreun element topografic, să înfățișeze pe hîrtie, cu aproximație, ceea ce lipsea inițial hărții. Ofițerul, un bărbat roșcovan, gras, cu obrazul nebărbierit, mirosind puțin a iuft, tușea din cînd în cînd. Își scosese șapca și o lăsase pe un colț al biroului și se așezase în cele din urmă pe unul din scaunele de lângă pereți fără să bage de seamă că era plin de var. Ochii lui șireți, căprui ca frunza de tutun, clipiră de cîteva ori. Îi închidea din cînd în cînd ca să-și aducă aminte, să confrunte dacă ceea ce desena, corespundea realității. Pe fruntea asudată avea picături mari de apă pe care le întindea cu palma, cu un gest inconștient privind cîteodată vîrfurile creionului chimic din mînă.

— Aici este o altă încrucișare, spunea. Cîteva curți, o stradelă înclinată și chiar o ieșire îngustă între două imobile.

Mareș nu-l mai asculta. În odaie se aflau încă cinci oameni care stăteau în picioare, fără să scoată un cuvînt. Țineau între picioare arme negre, așteptînd cu o răbdare ciudată să se isprăvească explicațiile ofițerului. Niculescu întorsese un coș de hîrtii cu fundul în sus și se așezase pe el, fumînd nepăsător: Se ridicase pînă atunci de cîteva ori și umblase la un aparat de radio aflat pe parchetul nelustruit, sărind peste sîrmele subțiri, aruncate peste pervazul ferestrelor ca niște omizi lungi, destinate să prindă din aer veștile cele mai noi. Ultima oară, adică cu vreun ceas în urmă, Dumitrana întrebuse fără să ia seama la pîriiturile și trosnetele paraziților, amplificate de ecourile încăperii fără mobilă :

— E ceva nou ?

— Da. Au aflat și cei de la radio Donau și ne înjură de ne trece Dunărea.

— Să fie sănătoși. Ce-i în oraș ? Ce spune CC-ul ?

Mareș trecuse în încăperea alăturată și privise la omul cu cască care asculta. Își făcuseră semn pe mutește : nimic. Urmează ordine. Dar mecanicul știa că lui Dumitrana nu-i place de loc această tăcere, așteptarea. Nu se trădase cu nimic însă. Avea numai fruntea îngîndurată, strînsă în palmă. Sub ochi i se întipărise oboseala nopților nedormite. Obrazul îi era vînat. Tresărea din cînd în cînd, speriat la gîndul că ar putea adormi de față cu ceilalți. Mormăise tot de atîtea ori (ascultaseră de trei ori buletinul de știri al postului de radio german) :

— Bine, bine, înjurați-ne, mama voastră, și-și văzuse mai departe de treabă.

Pe urmă sosise ofițerul și acum asculta fără răbdare, dar ascunzîndu-și enervarea, explicațiile acestuia. Desenul sectorului orașului unde se aflau se închea greu. Omul era meticulos și se părea că încearcă să dea în mod complicat viața acestei fișii de oraș, cu străzi și grădini, cu poziții cheie și noduri strategice, o adevărată știință mili-

tară care nu-l prea interesa pe Dumitrana. Totuși era important de știut la ce te puteai aștepta, pentru că bucata asta de sector avea să fie în curînd scena unor lupte a căror intensitate nimeni n-o putea cunoaște încă de pe acum. Niculescu întrebuse mai devreme cu puțină speranță în glas :

— Crezi că nu vor da înapoi ?

— Cît îi cunosc eu, nu, răspunse ofițerul. Sînt încăpățînați și tot mai speră să le vină ajutoare de la Brașov și Ploiești, dacă nu se bazează șoselele. Bucureștiul poate fi izolat. Trebuie lichidat cît mai grabnic comandamentul.

— Bine, bine, spune Dumitrana, obosit.

Primele patrule se întorseseră acum o jumătate de oră și raportaseră că în clădirea aflată dincolo de Dîmbovița, pe malul ei drept, cum veneai dinspre Uzina de apă, nu se vedeau mișcări suspecte. Fusese semnalată numai o grupă de soldați germani la podul Mihai Vodă. Pînă la ora asta, circulația nu se întrerupsese în această parte a orașului. Dumitrana era însă sigur că trupele nemțești aflate în București se aflau în stare de alarmă și că nu așteptau decît un ordin, ca să treacă la acțiune. Deocamdată situația noului front creat părea nesigură și liniile de luptă, necunoscute. O ciocnire în oraș nu era de dorit și trebuia acționat repede, hotărît, fără ezitări.

Numai că timpul trecea încet și o enervare greu de stăpînit îi cuprinsese pe oamenii aflați în această clădire cu mai multe etaje, aflată undeva în preajma podului Izvor. În odaia plină de praf și de fum de țigări se făcuse tăcere. Nu se auzea decît alunecarea creionului pe hîrtia de desen și oftatul ușor al ofițerului aplecat peste biroul lui Dumitrana. Teul lucitor, sclikea din cînd în cînd în lumina scăzută a amurgului.

Mareș simțea că se înăbușe și se apropiase de fereastră. Aerul era fierbinte, uscat. Ar fi băut o căldare cu apă și nu s-ar fi săturat. Nu mai avea răbdare să stea în loc. Îl privea pe Niculescu. Studentul fuma enervat, aruncînd țigările arse pînă la jumătate și ridicîndu-se de la coșul lui de hîrtii. Știa ce-l doare : și pe el îl așteptau oamenii lăsați în seama lui Tomulete. Timpul trecea și nu se întîmpla nimic. Fuseseră chemați de dimineață, ajutaseră la evacuarea acestei clădiri, instalaseră aici postul de radio și așteptau dispozițiile care întîrziu.

Cu un sfert de ceas mai devreme, Niculescu îi spusese enervat lui Dumitrana :

— De ce mă țiiți aici ? Ori ne apucăm să facem ceva, ori dă-mi drumul să mă plimb. Am 233 de oameni în grijă și Tomulete nu poate face față singur. Nu uita că e vorba de niște civili...

— Și ce dacă-s civili ? se mirase zidarul. Au venit nesiliți de nimeni.

— Da, dar se vor plictisi curînd dacă-i ținem acolo. Vor să se bată...

Dumitrana rîsese, aruncîndu-și mîinile lui mari pe sticla spartă care acoperea biroul.

— Știi că-i bună ! Și dacă se plictisesc ? Războiul nu-i o operetă ! Ce interes avem să luptăm, cînd putem să-i scoatem pe nemți din oraș fără un foc de pușcă...

Nici el nu credea ce spunea, dar deocamdată trebuia să-și coordoneze acțiunile în funcție de mișcările armatei. Nici lui nu-i plăcea așteptarea și meticulozitatea ofițerului îl scotea din sărite, dar se stăpînise cît putea. Studentul văzuse că nu-l poate convinge și se întorsese la locul lui, aruncîndu-i lui Mareș :

— Poftim la el ! Parcă eu vreau să mă bat cu orice preț, dar ăștia au nevoie.

Pe urmă tăcuse fumînd cîteva țigări una după alta. Noroc că între timp picară trei curieri, trei necunoscuți nebărbieriți și nedormiți, cu ochii arși de febră, numai în cămăși, cu cartușiere pe pîntece, purtînd în mînă niște puști cum ai ține niște ciomege. Erau trei muncitori de la Lemaître, cu bocanci prăfuiți în picioare, veniți pe jos, de la capătul celălalt al orașului pentru că nu găsiseră nici o mașină.

— De unde sînteți, neică ? îi întrebuse Mareș.

— Grupul VI, răspuse unul cu fața posomorîtă.

— Și cum e la voi ?

— Liniște.

Dumitrana le arătase scaunele de lîngă zid, dar ei nu se așezaseră. Aduseseră un plic pe care zidarul îl desfăcu repede citind hîrțile dinăuntru. Cînd termină, ridică privirile la oamenii din fața lui și le zise simplu :

— Spuneți că nu e nevoie de nici un efectiv. Aici lucrează armata cu grupul IV. Puteți pleca.

— N-aveți o mașină ? Am făcut un ceas și jumătate pe jos.

Dumitrana se întoarse spre Mareș :

— Du-te cu ei și dă-le taxiul !

Mecanicul le făcu semn să-l urmeze. Coborîră pînă în holul blocului unde era o înghesuială cumplită. Pe trotuar așteptau soldați în repaos, cu armele făcute piramide. Mareș căută din ochi cele trei mașini de piață pe care le rechiziționase în dimineața aceea. Șoferii dormeau. Îl sculă pe unul și-i împinse pe cei trei înăuntru.

— Drum bun ! Dumneata te întorci numaidecît, îi spuse șoferului.

Cînd se întoarse îl găsise pe student lîngă fereastră, privind cheiul Dîmboviței peste care dădea înserarea. Aerul se umezise puțin și la unele geamuri se aprindeau luminile.

— Te-ai plictisit ? îl întrebă mecanicul.

— Ba bine că nu ! Aș vrea să ies o dată în stradă, să fac ceva.

— Crezi că putem merge orbește ?

— Se pierde vreme multă...

Ofițerul acela roșcovan nu mai termina cu detaliile. După Mareș treaba era simplă. Trebuia un asalt scurt și hotărît, fără multă vorbărie. O dată dată peste cap garda nemțească, comandamentul nu mai avea ce să facă. Știa însă cît de păcătoasă este lupta de stradă și cîte primejdii se ascundeau dincolo de ferestrele cenușii ale clădirii pe care o vedea aici. Cu 24 de ore mai devreme, poate ofițerii dinăuntru, nu s-ar mai fi opus, dar o dată cu trecerea timpului, nu se putea să nu se fi luat măsuri de apărare.

Privi strada de sub el. De jos se auzeau vocile soldaților și bocănitul bocancilor. Banda lucioasă de asfalt, cu găuri mari, ici și colo își pierdea strălucirea. Peste oraș cădea o ceață ușoară albăstruie. l

se vedeau piramidele, trei puști strînse una într-alta, ca niște căpițe de lemn. În dreapta intrării așteptau două taxiuri și puțin mai departe se zăreau autocamioanele armatei, cu cabine kaki și mitraliere Maxim pe fundul de lemn așezat deasupra caroseriei. Soldații cîntau încet, murmurat, vocile lor aveau o oboseală dulce și șăgalnică. Unii citeau în lumina tot mai scăzută, ultima ediție a *Romîniei libere*, tipărită cu litere grase. Trecătorii se grăbeau cînd ajungea în fața comandamentului forțelor patriotice, privind cu curiozitate îngrămădirea de oameni de pe scările blocului.

Ofițerul terminase. Își șterse fruntea umedă de nădușeală și privi mulțumit planșa de desen.

— Cam asta e, spuse cu satisfacție. Poate au rămas aici mici inexactități, dar...

— Cum stăm cu armamentul? îl întrepruse Mareș. Pe ce putem conta?

Ofițerul, obosit, căută cu privirile un scaun pe care să se așeze. Niculescu, ca să nu facă o mișcare mai mult, îi împinse cu piciorul coșul de hîrtii pe care stătuse:

— Poftim.

Roșcovanul mulțumi caraghios și se așează oftînd pe suprafața subredă de paie, căutînd cu grijă în jos, ca nu cumva să se sfărîme împletitura de nuiete și să se facă de rîs.

— Avem patru mitraliere Maxim, un tun antitanc, ba nu, două, și puști.

— Soldați, cîți? întrebă Dumitrana.

— Cam trei companii.

— N-au fost cerute în altă parte?

— Încă nu.

— Cartușe ai?

— Destule.

— Dar un tun de cîmp?

— Nu.

Zidarul își strînse gura și căută cu ochii la harta proaspăt desenată ca și cînd ar fi vrut să-și dea seama dacă va fi într-adevăr nevoie de un tun.

— Dacă nu e, nu e, zise cu puțină ciudă și luă creionul chimic de pe hîrtia de cale.

— O să putem folosi tunurile antitanc, spuse Mareș. Au o tragere razantă, de precizie. De altfel cred că nici n-au tancuri în oraș și chiar dacă ar avea, ar fi greu de manevrat pe străzile astea înguste...

— Crezi? se miră Niculescu de la fereastră.

Ofițerul surîse cu puțină superioritate, abia observată de ceilalți.

— Într-o stradă îngustă, un tanc se mișcă cum se mișcă un șoarece într-o cursă...

— Bine, încheie Dumitrana. Dumneata coboară și blochează străzile din jur. Începînd din clipa asta circulația este interzisă.

Ofițerul avu o ezitare. Își caută șapca bîjbîind puțin, neobișnuit să primească ordine de la civili. Cînd o găsi, și-o așeză pe cap,

își strînse cureaua diagonalei de care atârna un pistol și bătut din călcâie :

— Am plecat, tovarășe...

Nu găsea cuvîntul următor, se roși, asudă, și deodată vru să facă stînga împrejur.

— Dumitrana mă cheamă, domnule locotenent. Dumitrana, spuse și după aceea rîse scurt, aruncînd creionul pe masă.

— În cît timp crezi că te-ntorci ?

— O jumătate de oră.

— O să mai fie nevoie de oameni ?

— Nu, nu cred. Un ploton o să blocheze străzile. Celelalte două vor merge cu mine. Dincolo, în fața Operei, e tot armata. Trebuie să facem numai joncțiunea.

— Ai curieri ?

— Am.

— Ce se întîmplă cu ei ?

— Au blocat piața și Tribunalul. Grupul V ține Calea Victoriei. Noi trebuie să acoperim cît mai repede spatele pentru a împiedica evacuarea pe străzile laterale.

— N-ai un subaltern care să se ocupe de blocarea străzilor ?

— Am, dar răspund personal de operație în fața colonelului. Dumitrana lăsase creionul și spuse dezamăgit :

— Nu mă amestec în treburile dumneavoastră. Dar ar trebui să acționăm mai repede. Aștept din minut în minut, ordinele CC-ului. Ofițerul bătuse încă o dată din călcâie.

— Mă voi întoarce imediat ce termin...

— Nu mai tîrziu de o jumătate de oră.

— S-a înțeles.

Locotenentul salută și ieși. Îl auziră coborînd scările grăbit. Dumitrana privi la oamenii necunoscuți din fața biroului care așteptaseră pînă atunci. Erau cinci muncitori de la *Vulcan*, în salopete lustruite, veniți direct din uzină. Aveau pistoale la brîu și cîte o cartușieră ca și cei trei curieri. Unul, înalt cu o mustață galbenă, tunsă, cu ochi galeși de femeie, stătea mai în față, cu un picior înainte, în poziție de repaos. Nu se așezaseră nici ei și nu scosese nici un cuvînt, ca să nu-l tulbure pe comandant.

— V-am uitat, bată-vă Dumnezeu să vă bată, spuse zidarul văzîndu-i. Ce-i cu dumneavoastră ?

— Păi om vinit aici, să vedem ce-i de făcut ? mormăi omul din față, cel cu ochii muiereschi.

— Cine v-a trimis ?

— Sîntem din sectorul de Negru, se amestecă unul din spatele lui, un ciocănar îndesat, cu brațe scurte și musculoase. Au zis să venim aici și să stăm la ordinele dumneavoastră.

Mareș îi privi. Erau bărbați în vîrstă care făcuseră probabil războiul sau cel puțin instrucția militară.

Niculescu mormăia nemulțumit ceva în spatele lui.

— Ce-i ? i se adresă Dumitrana, auzindu-l.

— Poftim, toată lumea e aici ! Ai noștri ce fac ?

— Lasă grija asta altora ! Cum vă cheamă, tovarășe ?

Oamenii se înghesuiră mai în față și își spuseră numele pe rînd, strîngîndu-le mîna celorlalți :

- Purcară Ion.
- Vasilică Ion.
- Anastase Tudor.
- Marinache Marin.
- Ionete Gheorghe...

Purcară, cel cu mustața galbenă ca șofranul avea sfoară la limbă :

— Nu-ncepe odată ? că mi s-o făcut dor di dragalașii iștia de nemți, să mi-i întep nițel.

— E careva comunist ? întrebă Mareș.

Oamenii se priviră.

— Nu, dar ne-om face, răspuse ciocănarul.

De dincolo, din camera unde era instalat postul de radio se auziră semnale repetate.

— Alo, *Tringhiul, Triunghiul* ? întrebă operatorul. Da, aici *T.4, T.4, s-aude* ?

Urmă un tăcănit și apelul unui telefon. Apelul se îtrerupse și opartorul apăru în ușă :

— CC-ul, tovarășe Dumitrana...

Niculescu își aprinse a 50-a țigară în ziua aceea. Mareș vorbea cu muncitorii de la *Vulcan*.

De dincolo se auzea vocea lui Dumitrana :

— Bine, bine s-a înțeles, tovarășe. Într-un sfert de ceas plecăm. Pînă în zori vom curăța locul...

Operatorul bătea din nou semnalul :

— Da, se vorbește, se vorbește. Așteaptă...

Zidarul se întoarse, își privi ceasul și le spuse :

— E gata. Nemții nu vor să capituleze. În seară asta o să ne batem.

— În sfîrșit ! oftă Niculescu.

— Și voi ? îi întrebă Mareș pe cei de la *Vulcan*.

— Păi, de vreme ce-am venit aici, mergem unde ne-oți duce...

— Luați deocamdată cîte un scaun, că am să vă arăt cîte ceva.

Nu vreau să vă trimet în stradă oboșiți.

Scaunele fură aduse în jurul biroului pe care stătea întinsă hîrtia de calc cu schița locotenentului. Dumitrana luă creionul chimic în mîină și le arătă un pătrat :

— Țasta-i sectorul din care trebuie să-i scoatem pe nemți. Are cineva un creion roșu la el ?

Se căutară cu toții în buzunare. Unul dintre muncitorii de la *Vulcan* găsi un ciot cu vîrf albastru.

— E bun.

— Bun, rîse Dumitrana, privindu-i capătul mîncat. Numai la grădinița de copii mai găsești unul la fel. Trase după aceea cu vîrf colorat niște linii groase. Cunoaște cineva foarte bine cartierul ?

— Eu, răspuse numaidecît Mareș

— A, da, uitasem că am lucrat amîndoi într-o vreme la *Arsenal* pe timpul grevei. Bine, atunci iei comanda grupei care va ataca co-

mandamentul prin spate. Îți convin oamenii pe care-i ai aici? O să-ți mai dăm și câțiva soldați.

Mecanicul îi privi pe rînd.

— Da, spuse.

— Bine atunci. Iată cele două poduri de piatră care duc spre străzile din spate...

Mecanicul privi desenul.

— Știu. Nu e nevoie de hartă.

— Voi trebuie să împiedicați evacuarea arhivei, dacă există arhivă, și cred că există. Cine vrea să scape, trebuie curățat. Am prefera oameni vii, dar...

— S-a înțeles, șefule.

— O să aveți de furcă cu ei. Crezi că-ți ajunge o grupă?

Mecanicul făcu o socoteală scurtă.

— O să fim 17 oameni.

Îl pusese și pe Niculescu.

Destui.

— Bine. Eu, ceilalți, vom ataca din față. Clădirea se află dincolo de chei. Trebuie forțat unul din poduri sau trecut direct prin apă.

Niculescu care tăcuse pînă atunci se ridică de pe coșul lui de hîrtie, întors cu fundul în sus.

— Sînt mai mulți ofițeri. Or să se bată ca niște cîini. Dar ai două plotoane de soldați și după spusele locotenentului mai trebuie luați în seamă și ceilalți, plotoanele colonelului care au blocat piața și Calea Victoriei...

Dumitrana se apropie de fereastră. Ceilalți făcură la fel. Era aproape întuneric. Dîmbovița lucea stins sub cerul negru.

— Podurile trebuiesc luate cu orice preț, zise zidarul. Cred că le-au blocat de-acum și sînt sub snopul lor de foc.

— Dacă au armament greu? întrebă Mareș.

— Nu cred. Doar cîteva mitraliere, cel mult. Comandamentul nu era o unitate operativă. A, să fi știut ei din timp...

— Vor încerca să iasă oricum, să ajungă la o cale de acces.

Dumitrana îl privi pe mecanic:

— Cunoști bine străzile, nu-i așa? Trebuie să faci un ocol mare și, prin spatele Operei, să ajungi în apropierea clădirii. Dacă ai străzile laterale în mîna, n-au pe unde să scape. Un foc concentrat și nici musca nu mai trece.

Niculescu dădea nemulțumit din cap.

— Dar dacă au șters-o?

— Nici nu le trece prin cap. De aici controlează orașul. E de ajuns o singură breșă și au Bucureștiul în palmă...

Studentul înțelese că situația nu era atît de ușoară.

— Uii aerodroamele? Aviația lor stă gata să decoleze. Nu au prea multe avioane, dar ar putea să trimită undeva... Trebuie o operație scurtă, așa încît să creadă că au de-a face cu forțe mari. Ceva rapid și hotărît. Să aibe impresia că vor fi sufocați între două focuri.

Dumitrana se întoarce la birou și ceilalți se așezară iar pe scaune.

— Ți ajunge pistolul tău automat ?

— Cred că da, spuse Mareș. Ne-ar trebui niște grenade, dar de unde să le luăm ?

— Cine știe să mînuiască armele ? întrebă iar zidarul.

— Cu puștile astea e ca și cu bicicleta, zise Purcară cu haz, dacă te-oi ținut bini odată în șa, greu mai cazi... dacă ai umblat odată cu ele, ti joci cum ti joci cu muierea...

— Cum se întoarce ofițerul, îl întrerupse Dumitrana, adresîndu-i-se mecanicului, pleci cu oamenii tăi și răspunzi cu capul de spatele clădirii. Am să țin tot timpul legătura cu voi printr-un curier.

Se mai uită la schița făcută de locotenent și făcu două cruciulițe în dreptul podurilor.

— Dacă punem mîna pe ele, nu mai au ce face. Odată ce ajungem în fața Operei și dăm mîna cu ceilalți, *kaput!* O să fie o noapte grea, dar cred că asta nu vă sperie...

Niculescu era furios pe el însuși pentru că uitase să ia numărul de telefon al Băii. Dacă l-ar fi avut, ar fi putut să cheme pe Tomulete cu cîțiva oameni aici, deși Dumitrana credea că nu va fi nevoie pentru că înăuntrul comandamentului nu erau prea mulți nemți. Ca să-i treacă nervii, deschise iar aparatul de radio, fără să mai ceară voie cuiva. De altfel, Dumitrana terminase de dat instrucțiuni și-i spunea lui Mareș rîzînd :

— Iată-mă și strateg. În istorie se va înregistra bătălia de la podul Mihai Vodă, condusă de marele conducător de oști Vasile Dumitrana... Băieți, se adresă și celor de la *Vulcan* : Să nu mă faceți cumva de rîs.

Ionete, (chip smochinit de forjar obișnuit cu focuri mari, cu riduri mărunte sub ochi, cu o gură mică și doi ochi cenușii de iepure) dădu din gură pentru toți :

— Nici o grijă, tovarășe. Numai să înceapă petrecerea asta o dată că m-așteaptă copiii acasă...

— Care copii ? întrebă Vasilescu Ion, un vagonetar slab, cu vorba îngînată, hitru și el, moale și cam leneș, sprijinit în pușcă cum te-ai sprijini într-un ciomag. Ai de i-ai făcut prin mahalele...

Mareș aprinse un bec și studentul tot mai umbla la aparatul de radio care hîrîia și scotea un zgomot enervant de paraziți. Se auziră cîrîmpeie de melodii, cîteva voci frînte de femei și Niculescu îl rugă pe Ionete să lege sîrma antenei de calorifer. Vocile crainicilor se deslușiră mai tare, dar tot neclar.

— Maica lui Dumnezeu aia din cer, înjură Niculescu ascultînd lingă difuzorul acoperit cu pînză. Aștia dau buletinul meteorologic. De aste ne arde nouă acum ?

Ceilalți nu spuseră nimic. Trăgeau cu urechea, scofînd țigările din buzunare. Un vals, o voce iritată, apoi acordurile unei simfonii, iar cîteva voci amestecate, un bărbat care ținea un discurs cu mari pauze între cuvinte, ca și cînd le-ar fi căutat cu grijă atunci, și un gol de emisie, o liniște nefirească, pe urmă iar un cîntec, un

marș dur, nemțesc, sacadat, cu tobe și trîmbițe, pînă cînd Dumitrana spuse tare :

— Lasă-i dracului ! Vom afla în curînd totul. Operatorul ține legătura cu CC-ul.

Niculescu avea chef să spună un cuvînt mare, să-i facă pe ceilalți să înțeleagă la ce acțiune importantă va porni.

— Habar n-aveți ce-a însemnat ieșirea Romîniei din război. Cu Balcanii e ca și cînd nemții le-ar fi zis : adio ! Frontul de răsărit, seamănă acum cu un șvaițer. Trebuie reparații generale...

Dumitrana își privi ceasul.

— Ce dracu face locotenentul de nu mai vine ?

Se ridică de la birou, trecu peste sîrmele întinse în tot lungul camerei și se apropie de fereastră privind afară.

— În seara asta n-o să se mai tragă artificii, spuse ușor, ca pentru el. Vă dați seama ce-ar însemna să pierdem Bucureștiul ?

— Cum o să-l pierdem, tovarășe ? se miră Ionete. Păi noi de ce sîntem aici ? Uite, dacă vreți să știți, la noi, toate mahalalele stau gata să sară. Oamenii n-au arme, dar dacă o fi grasă, ieșim cu muieri, cu copii. Cu apă fiartă și tot ne batem. Abia a răsuflat omenirea că am scăpat de nemți și noi, adică, să-i lăsăm să ne facă terci ?

— Să coborîm, zise zidarul, privind-și încă o dată ceasul. Ofițerul mai are 5 minute. Să nu mai pierdem vremea. E cineva obosit ?

Nu-i răspunse nimeni.

Coborîră. Birourile clădirii, cu toate luminile aprinse, erau pustii. Mai jos, la etajele inferioare, prin ușile date de perete se zăreau vechi rafturi aruncate pe parchet și pe pereți rămăseseră pătrate mai albe, pe locurile unde altădată atîrnau tablouri, cărăte cine știe unde. Prin colțuri stăteau grămezi de hîrtie, făcute ghem, acte probabil, controlate în grabă și lepădate. Într-o odaie de la etajul al doilea văzură o casă de bani cu ușile căscate. Vîntul arunca praful de colo pînă colo. Becurile ardeau aici în permanență pentru ca uzina electrică să controleze dacă instalațiile funcționează. Cîm camuflajul se ridicase fără ordin, din entuziasmul general, deasupra orașului sclipeau primele luminițe ale nopții.

Jos, în holul spațios se lovira de mulțimea soldaților. Într-un fotoliu spintecat cu o baionetă stătea un caporal care citea un ziar. Dumitrana îl întrebă dacă nu s-a întors comandantul. Subofițerul se ridică și bătu călcîiele, recunoscîndu-l.

— Acuș trebuie să pice, domnule... tovarășe.

Soldații se așezară pe ciment și vorbeau cu glas tare. Fumul de tutun ieftin făcuse aerul de nerespirat. Nu deschiseseră ușile și ventilația se făcea greu printr-un geam mic, deschis într-un perete.

— Plecăm ? întreba unul.

— Cînd ?

— Unde ?

Vorbele se încrucișau. Oamenii își aruncau pachete de țigări. Și aici ardeau inutil prea multe becuri. Afară era aproape întuneric și nu se vedeau decît chipurile plintoanelor care păzeau armele. Locotenentul le spusese să intre în clădire pentru a nu alarma pe tre-

cători. Ieșiră în stradă. Era mai răcoare. Pe trotuarele ciupite de schije trecură câteva femei. Granitul pietrelor străzii luci mort încă puțin timp. Peste drum era un scuar, înconjurat de un gard mic de ciment. Pe iarba bătătorită se jucau două fetițe cu o minge mare, albastră în lumina unei ferestre deschise. Sfera de cauciuc era aruncată de la una la alta cu o traiectorie foarte înaltă, când conturul se pierdea din pricina culorii, o secundă numai, în cupola întunecată a nopții. Cîteodată mingea cădea în gol. Probabil că fetițele n-o mai vedeau bine și atunci se auzea un zgomot sec, căderea ei pe pămîntul tare, acoperit cu iarbă rară. Fetele exclamau tare, se certau cîteva clipe, și pe urmă iar se făcea tăcere și deodată toate clădirile din jur pierdură ultima lumină a zilei, o umbră violetă se așeză pe fațadele imobilelor. La unele geamuri se aprinseră becurile negre de camuflaj. Prin ferestrele deschise se auzeau voci de femei și bărbați.

Mareș privi stelele îndepărtate, palide și tremurătoare, mutîndu-se în cer după o mișcare fără timp, cu precizie, pe traiectoria vechi, după o matematică misterioasă. Își aminti o clipă de femeia aceea care-i spusese că Marta murise la bombardament împreună cu băiatul. Simți nevoia să plîngă tăcut în întuneric, fără să-l vadă ceilalți și înțelese imediat de ce. Glasul celor două fetițe îi adusesese aminte de copil.

Se apropia o mașină cu farurile mici. Probabil că locotenentul își terminase treaba. Se auzi frîna și fișîitul ușor al cauciucurilor. Scuarul era pustiu. Cele două fetițe plecaseră. Mecanicul privi locul părăsit. Lîngă niște tufe retezate de liliac erau două bănci goale. În față, o fîntînă arteziană din care nu mai curgea de multă vreme nici un fir de apă. Locul bătătorit, fără iarbă, din mijloc, era singurul lucru care se mai distingea în lumina neclară. Dumitrana vorbea cu ofițerul. Mareș nu auzea nimic. Voia să stea numai puțin pe banca aceea, să nu mai simtă oboseala mare care-l cuprinsese.

Felinarele străzii se aprinseră pe neașteptate. Nu toate, cîteva, pentru că unele din globuri erau sparte și nu mai aveau becuri de mult, dar lumina lor fu cu totul neașteptată. Soldații dădură buzna afară, mirîndu-se cu glas tare.

— Aștia au uitat că nu s-a terminat războiul...

-- Ba s-a terminat, camarade, zise cineva din întuneric, bine au făcut că au aprins luminile.

— Și dacă ne bombardează nemții la noapte ?

— Le stinge cineva...

Se auziră comenzi scurte. Locotenentul raportase că străzile fuseseră blocate și acum plotoanele se refăceau afară pe trotuar.

Armele pocneau în palmele aspre ale soldaților.

— Mai repede, mai repede ! spunea cineva gîuit. Acum pleacă... Începe distracția...

— Mareș ! strigă Dumitrana.

— Aici ! răspunse mecanicul.

— Ia-ți plotonul în primire, Niculescule, mergi cu el. O să aveți un caporal de ajutor. Și voi, se adresă celor de la *Vulcan*, hai, lîngă ei, eu rămîn cu ceilalți.

Zece soldați se apropiară în șir indian. Comandantul grupei îi inspectă cu o privire iute și le dădu repaos.

Mareș veni în fața lor, îl trimise pe caporal în rînd, făcu și civililor un semn să se alinieze și comandă scurt :

— Grupă, ascultă la mine. Drepti !

Muncitorii de la Vulcan lipiră călcîiele cu întîrziere, dar acum nu mai era timp pentru instrucția individuală.

Dumitrana îi privi pe rînd. Locotenentul aștepta alături. Era mulțumit, dar și puțin îngrijorat.

— Tovarăși, prieteni, se adresă zidarul soldaților, partidul comunist român vă cere să luptați pentru eliberarea Bucureștiului de sub jugul hitlerist. N-o să vă spun prea multe. Nu e nici timp și nici nu trebuie...

Comandanții de plotoane adunau în stradă celelalte grupe. Cuvintele lui Dumitrana fură acoperite de tropotul bocancilor soldățești. Zidarul terminase scurtul său discurs și caporalul nu știu dacă trebuie să comande pentru el un „să trăiți”. Pînă se hotărî, Dumitrana se întorsese spre locotenent.

Strada pustie, luminată de felinarele rare, lua ochii tuturor. Lumina bogată, cu care nu mai erau obișnuiți, le dădea o veselie ciudată. Niculescu care umbla de două zile cu un pistol automat pe șold și-l așeză mai bine, mîngîindu-i încărcătorul metalic, și întrebă jumătate în glumă, jumătate în serios :

— Pot să șting becurile astea cu o rafală, că e prea multă lumină pentru seara asta...

Mecanicul mai numără o dată oamenii. Erau 17 cu el, zece soldați și 7 civili. Se hotărî să-i împartă în două grupe și să dea comanda uneia din ele studentului.

— Alegeți încă opt oameni, îi spuse. Eu rămîn cu restul. Facem două patrule. Punct de întîlnire : spatele Operei. Cunoști locurile ?

— Cum să nu !

— Atunci la stația de benzină.

— Bine.

— Pornești primul. Cine merge în grupa tovarășului Niculescu ?

Ionete și cu Anastase Tudor se apropiară de student. Restul pînă la 9 era completat cu soldați, între care și caporalul.

— Cartușe aveți ? întrebă Mareș.

— Avem, răspunseră cîțiva.

Mecanicul își verifică arma automată de pe șold. În buzunarele pantalonilor avea și șase încărcătoare. Niculescu își cerceta închizătorul.

— Merge ?

— Merge.

Dumitrana se apropie de ei.

— Gata, băieți ?

— Gata, șefule, răspunse studentul.

— Vezi să nu te scapi în pantaloni, rîse zidarul. Acuș să te văd că numai gura era de tine... Noroc ! Eu plec cu locotenentul și cu celelalte plotoane, după voi...

Le strînse mina repede și se întoarse spre soldații care așteptau alături în umbra clădirii, aliniați, lovindu-și ușor armele cu palmele.

Niculescu urmat de oamenii săi, porni repede. Trebuia străbătută o porțiune scurtă, acoperită și de acolo începea cheiul Dimboviței, ascuns în întuneric. Când încheietorul, caporalul dispăru din vedere, Mareș făcu semn celor rămași cu el :

— Gata, după mine, marș...

În clădirea comandamentului rămaseră câteva planteane pe care locotenentul le muștrăluia cu glas scăzut. Pe trotuare nu mai trecea nimeni. Nu se auzea nici măcar cunoscutul zgomot de vehicule.

Soldații așteptară în liniște, grupați pe plotoane. Dumitrana și locotenentul ciuliră urechile. Strada era pustie. Nu se auzeau încă primele împușcături. Își priviră ceasornicile. Cu cât schimbul de locuri avea să înceapă mai devreme, cu atât însemna că sînt nemții mai aproape de punctul acesta.

Trecură zece minute, apoi încă două...

— Acum trecem toți deodată, spuse Mareș., la intervale mici. Nu mai e timp de pierdut. Haide, cât mai departe de mijlocul pieții, în marginea ei.

Porni un soldat, apoi Purcară și celălalt muncitor de la *Vulcan*, după aceea iar soldați. Se auziră gloanțele, aproape. Piuitul lor straniu aducea cu ciupirea coardei unui violoncel. În zid se striviră câțiva plumbi cum ai strivi niște muște de metal. Urmă un rap-rap venit de dincolo și răspunsul celor de sub copac. În întuneric păru să se aprindă brusc artificii : mici lumini galbene-roșcate. Tăcere scurtă, iar clănțănitul unei mitraliere : rap-rap-rap... și apoi pocnete înfundate ca niște dopuri scoase. Patrula germană avea cel puțin șase oameni. Asta se simțea după frecvența loviturilor. Servanții mitralierei nu intrară în socotelile mecanicului.

Oamenii trecură locul deschis, unul după altul, rapid. Mareș rămase singur. Nu căzuse nimeni. În fața lui se afla brațul pompei de benzină și scara de piatră a unui WC care cobora în pămînt. Dacă ar fi ajuns pînă acolo, restul drumului era mai ușor.

Se ridică și porni repede. De sub copac, grupa trăgea neostenit peste podul de piatră, ținîndu-i pe nemți sub un foc intens. Direcția tirului acestora se schimbă și putu să ajungă nestingherit la jumătatea drumului. Se tîri pînă la rampa de metal a scării WC-ului și așteptă câteva secunde acolo. Din spate nu se mai auzea nimic. Tăcuseră și soldații. Nici dinspre Casa de Depuneri nu se mai auzeau rafalele altor pistoale automate.

Urmară iar cinci secunde de liniște, apoi se auzi ridicarea scurtă a unui oblon de fier, undeva pe o stradă vecină. Dacă nemții îl văzuseră, își spuse mecanicul, îl vor vîna cînd va încerca să treacă strada lată de 5 sau 6 metri, pe porțiunea unde n-avea nici o acoperire. Deocamdată îl așteptau fără să tragă vreun foc.

Acum ar fi trebuit să înceapă ai lui. Nu le strigă nimic ca să nu-și trădeze locul. Șuieră numai scurt. Se auzi o salvă. Cel puțin acum știau că este acolo și că nu e rănit.

Luna se ridicase deasupra unei clădiri de dincolo de malurile de lut ale Dimboviței și piațeta se văzu clar, un trapez de piatră, deasupra căruia se țirau hîrtii și frunze moarte. Nu se auzea decît foșnetul apei de jos, din closetul public, scurgerea ei precipitată în pisoare. Se repezi înainte, aplecat, cu privirile înainte. Trecu de primele magazine ale anticarilor : un cilindru de zid, cu ferestre înguste în varul căruia lucea lumina nopții. Se auzi iar o salvă. Gloanțele șuierară foarte aproape și se înfipseră cu un zgomot sec în obloanele de lemn ale anticărilor. Mecanicul se aruncă la pămînt. De undeva din spate simți un miros de hîrtie veche, sfoiegită. Se ridică și iar se culcă pentru că de dincolo de apă sosi un nou stol de gloanțe.

„A fost foarte aproape, în față“. „Mă caută moartea cu lumina. Și asta din cauza lunii care a ieșit tocmai acum“.

De sub copacul de lîngă chei răspunseră cîteva salve prelungite. Mecanicul se ridică din nou și fugi cît putu de repede pînă în apropierea unui gard de fier de care erau ancorate dughenele și dulapurile anticarilor. În spate foșniră cîteva gize de plumb într-un zbor besmetic. Apoi nu se mai auzi nimic. Îi găsi pe ceilalți și răsuflă ușurat.

— Ne-o făcuși, spuse Purcară.

— Bine, băieți. Deocamdată am trecut. Cred că cei din spate ne-au auzit și știu ce-i așteaptă.

— Mai stăm ? întrebă un soldat.

— Ar trebui să așteptăm aici plotoanele.

Priviră cheiul pustiu. Departe se vedea umbra unui autocamion care înainta încet, cu prudență. Mașina se opri cam la o sută de metri de piață și se auziră bocancii soldaților sărind pe pietre. În urmă zăriră taxiul în care se afla locotenentul, probabil și Dumitrana. Soldații se culcară pe caldarîm, acoperiți de bordura de granit și începură să tragă peste parapetul podului.

— Au sosit, zise Mareș, noi mergem mai departe. Cei din față au nevoie de întăriri.

Porniră de-a lungul cheiului acoperiți de umbra copacilor. De dincolo, de peste apă nu se mai auzi nici un foc.

— S-au retras, spuse cineva din spate.

— Nu cred. Sînt prea puțini și așteaptă întăriri. Deocamdată noi trebuie să-i ajungem pe cei din față.

Lăsaseră în urmă tarabele anticarilor. Într-un loc deschis, unde copacii fuseseră retezați de schije se apropiară de gard. Deasupra trotuarului rămăseseră scheletele de metal ruginite ale felinarelor fără geamuri. Între brațele de fier mai stăteau și acum fitilele albe și găunoase, uscate, măcinate.

Pe dreapta, în față : clădirea prefecturii de Ilfov care adăpostea comandamentul german. În fața ei așteptau cîteva autocamioane din care coborau soldați cu căști. De aici se auzeau împușcăturile și nu dinspre Calea Victoriei, cum bănuiseră din pricina ecoului.

Ajunseseră în spatele grupei lui Niculescu. Acesta era culcat pe caldarîm, cu fața spre Dimbovița, scrutind cheiul paralel.

— Cum e ? întrebă Mareș.

— Trebuie să trecem dincolo pentru că au adus soldați și or să aibă ceilalți de furcă cu ei.

— Ai vreun rănit ?

— Unul. Tu ?

— Niciunul.

— Ce-s cu camioanele ?

— Au adus saci de nisip, îi așează la ferestre. Se pregătesc să reziste.

Mareș privi dincolo de apa gălbuie acum în lumina lunii ciobite. Mai mult de 20 de oameni descărcau din autocamioane.

— Ce zici ? întrebă studentul.

— Ar trebui să-i tragem, să-i mai împuținăm, să-i obligăm la un schimb de focuri pînă vin soldații.

— Eu sînt gata cu grupa mea.

Mecanicul se răzgîndi numaidecît.

— Cred că nu-i treaba noastră. Haide să trecem mai departe, să ajungem în spatele Operei.

Se auziră focuri în urmă. Cheiul Dîmboviței hăuia sinistru.

— Mare bal ! Mare ! glumi Niculescu. Haideți, fraților să-i lăsăm în grija celorlalți.

— Ați vrut să treceți ? îl întrebă mecanicul pe student.

— Da.

— Și ?

— Trag încoace. Le-am răspuns. Lăsăm aici cîțiva oameni și noi mergem mai departe. Tactică genială...

Mareș vru să-i aleagă pe cei care trebuiau să le acopere înaintarea, dar în clipa aceea se auzi un clacson și se treziră lîngă ei cu taxiul negru în care se afla Dumitrana. Comandantul scoase capul afară pe geamul îngust și întrebă cu mînie :

— Ce dracu mai așteptați aici ? Dați-i drumul, soldații vor sosi numaidecît.

Niculescu își strînse oamenii :

— Gata, ridicați-vă și pornim.

Plecară unul după altul, la mari intervale, folosind întunericul gardurilor. În spate auziră automatele și răspunsul hotărît al nemților, ascunși dincolo de sacii de nisip răsturnați lîngă chei.

Pavajul din fața Operei era plin de cioburi de sticlă și în spațele pietrelor scoase cu baioneta din caldarîm, așteptau alți soldați. Făcuseră legătura cu grupul IV și trecuseră mai departe după o scurtă convorbire. Acum așteptau în fața unui pasaj pustiu să pornească mai departe. În fața, acoperișul Casei de Depuneri, imensă parașută de sticlă cu nervuri de metal, reflecta lumina galbenă, bolnavă a lunii. Aerul începea să se răcească. Zăpușala de peste zi, un strat de praf și aburi încinși, fusese luat de vînt și dus undeva departe deasupra cîmpiilor din jurul Bucureștiului. Calea de asfalt care cobora pînă la parapetul podului din fața Operei, era pustie. Pe balcoanele blocurilor din apropiere se ghiceau umbrele unor curioși care urmăreau bătălia al cărei zgomot îndepărtat îl alarmase.

— Gata, plecarea ! zise Mareș, întorcîndu-se.

Străbătura pasajul și intrară în monom pe o stradă întunecată din spatele Azilului de noapte. Mecanicul cunoștea locurile și căută cu privirile „fintina pomanagiilor“. Apa foșnea căzînd într-o cupă de piatră, ca altădată. Aici era o încrucișare care trebuia blocată. Lăsă grupa lui Niculescu în grija încheietorului și-l chemă pe student cu el. Împreună cu oamenii săi, mecanicul plecă de-a lungul unui trotuar pustiu care urca ușor. Era singurul loc pe unde nemții aflați în clădirea triumfiulară a comandamentului puteau să se retragă. Curțile erau liniștite. Nu se auzea nimic în afară de împușcăturile înfundate de dincolo de Dîmbovița. Se apropiară, unul cite unul, strecurîndu-se în umbra zidurilor. Dincolo de curțile cu garduri joase, cu imobile stricate de bombardament, cu ziduri pleznite, fără ferestre, totul era necunoscut ca o mare acoperită cu mine magnetice. Își împrăștie oamenii și făcu o cercetare sumară. Nu se afla nimeni prin apropiere. Trimise doi soldați în recunoaștere. Totul părea părăsit.

Misiunea lor era îndeplinită. Trebuia numai să aștepte ordinele lui Dumitrana. Dacă ar fi fost după el, Mareș, ar fi atacat clădirea chiar atunci. Ieșirea dosnică a comandamentului se sfîrșea într-un gang al cărui capăt se termina în strada liniștită. Dincolo de dreptunghiul de întuneric, nici o mișcare. Numai filfiitul vintului în grădinile din apropiere. Se auzeau bufniturile puștilor și rafalele de mitraliere.

— Ce facem ? întrebă Niculescu.

— Stăm pînă vine curierul cu ordine.

— Pe mine mă mănîncă palmele. Aș lua-o de unul singur.

— Rămii liniștit aici cu mine.

Niculescu scoase o țigară și o aprinse, ascunzînd flacăra chibritului.

— Începe să fie cam rece. Vine toamna...

Trase un fum și privi chipurile celor patru din spatele lui, soldații și muncitorii de la *Vulcan*.

— Care vrei să fumezi, se poate, le spuse, dar mai la întuneric...

Împușcăturile încetaseră.

— Pauză, mai zise studentul, trag aer în piept. Ce dracu nu s-or preda, sint nebuni, țicniți ? N-au simțit nici pînă acum că nu-i mai înghite nimeni ?

Patrula se întorsese. Nu era nimic de semnalat.

— Am putea să intrăm în clădire ca la noi acasă, spuse Mareș. Uite cum stăm pe loc...

— Nu-i așa ? se amestecă Ionete.

Trecu un ceas sau două. Era aproape miezul nopții. În sfîrșit venea cineva, un soldat înalt cu o moletieră desfăcută, curgînd după el, nădușit tot.

— Cine-i tovarășul Mareș ? întrebă el.

— Eu...

— Comandantul a spus să așteptați semnalul său. O rachetă albă...

— Bine. Poți să te duci.

Soldatul salută, se aplecă și își înfășură cu grijă moletiera și începu să fugă înapoi.

Soldații se așezară pe marginea trotuarului și așteptau fumînd în tăcere. Luna căzuse dincolo de podul Izvor. Lumina scăzuse. Mecanicului îi era frig pentru că nu avea pe el decît o cămașă cu mâneci scurte. Se ridică în picioare și se plimbă de colo-colo. Era liniștit. Așteptau și cei de dincolo. Probabil că armata înconjură tot cartierul, făcînd o largă mișcare circulară. După încă o jumătate de oră se auziră alte împușcături. Se trăgea cu violență din amîndouă părțile. Undeva într-o curte cădeau cioburile unui geam atins de un glonț rătăcit. Pe strada pustie fugeau două pisici speriate. Niculescu se uită la cer.

Nimic. Alt schimb de focuri, parcă mai aproape. Lupta ținu pînă spre zori, cu întreruperi. Probabil că se apropiau prin față de clădire, poate trecuseră rîul, gîndi Mareș. Oricum era de neînțeles de ce amîneau să-i țină pe nemți între două focuri.

Cerul se albea. Era și mai frig. Deodată deasupra străzii se ridică racheta, cu un filfiit, plesni, se desfăcu, păru o clipă o conopidă argintie și începu să cadă, ca o dîră de fum peste niște copaci.

— Gața, adunarea! porunci Mareș.

Își pregătiră armele și se îndreptară desfășurați spre intrarea gangului. Trecu unul, doi, apoi ceilalți. Nu era nimeni. Mareș o luă înainte. Străbătu zece metri și nu auzi nimic. În față o curte. Trebuia sărit un gard. Dădu de o altă curte de piatră. Oamenii îl urmară repede, înfrigurați. Se luminase bine. Se auziră voci de soldați și cînd studentul fu înaintea lui Mareș pe acoperișul unei magazii, văzură ferestrele clădirii, acoperite pînă la jumătate cu saci de nisip. Bineînțeles, nemții nu se așteptau să fie atacați și prin spate. În dreapta și în stînga se aflau alte acoperișuri. Soldații și muncitorii de la *Vulcan* se împrăstiaseră. Săreau ca pisicile, folosind coșurile de cărămidă. De la ferestre porniră primele focuri.

— Acum vor ști c-am atacat, spuse Mareș. Ferește capul!

Trecu un glonț. Niculescu se lungise pe suprafața de carton a magaziei pe care se afla.

— Nu-i bine aici. Trebuie să ne cățărăm undeva mai sus pentru că altfel trag în noi ca în iepuri...

Mecanicul privi în jur. Se afla lîngă gura unui pod, lipit de un perete, într-un unghi mort. O creangă veche de pom, uscată și neagră spînzura deasupra capului. Privi deasupra. Dacă s-ar fi urcat pe ea, fără să fie atins ar fi ajuns în stînga clădirii. Îi veni o idee mai bună. Se apropie de ușa podului. Aceasta era încuiată cu un lacăt mare, negru. Trase un foc în el, metalul făcu *clin* și se sparse în bucăți. Împinse cu umărul și se uită înăuntru. Văzu un luminator cu geamurile crăpate. În podul casei necunoscute era praf și pînze de păianjen. Gura acoperișului: prea sus. Trebuia să urce pe ceva. Afară se trăgea repetat. Se auzi un strigăt. Cineva fusese rănit. Un corp se rostogoli pe un acoperiș de tablă și căzu cu un zgomot înfundat în curte. După poziție, e de-ai noștri, gîndi Mareș. Trebuia să ajungă repede deasupra acoperișului să-și dea seama de situație. Dacă oamenii nu-l vedeau, s-ar fi putut să creadă că îi e frică și că se ascunde. Sări și

se agăță de gura luminatorului. Pistolul automat îl încurca. Injură tare și se ridică în miini. Era foarte greu, dar reuși să scoată un braț afară simțind răceala tablei pe piele. Urcă prudent. Fruntea, apoi un ochi. Îl acoperă frunzișul unui castan. Sări afară și ajunse la marginea acoperișului, lângă un coș înalt de cărămidă. Îi văzu pe ceilalți : Niculescu, mai jos, într-un genunchi ochea și trăgea rar. De nemți îi despărteau douăzeci de pași : o curte neagră de piatră, goală. Pe zidul de piatră al comandamentului stătea lipită o scară de incendiu, foarte înaltă. Acolo să fi ajuns și să fi urcat deasupra ferestrelor de la care trăgeau cei dinăuntru. Ah, și câte grenade să fi avut. Strigă unui soldat :

— Are cineva niște Kisere ?

Aveau toți în sacii de pînă. Le scoaseră și începură să arunce. Primele două se izbiră în cercevea, mai sus și mai jos. Erau mici și ușoare cît niște cutii de conserve. Plutiră peste curtea întunecată și căzură jos, pe pietre. Explodară cu un zgomot mare și rupseră pereții. Soldații, Niculescu și Mareș se lipiră de acoperiș. Schijele nu ajungeau pînă aici. Studentul privi, văzu unde se află mecanicul și ceru un sac de grenade unui soldat culcat lângă el. După aceea făcu o nebunie. Se aruncă înainte, străbătînd acoperișul în goană, cu sacul pe sold. Se trase o rafală, ceva mai jos, ceva mai sus și Mareș îl auzi în pod, gîfîind.

Cînd ajunse pe acoperiș îl certă supărat :

— Ți s-a urit cu binele !

— Ia colea niște găluști din astea... Știi cum se mînuiesc că eu habar n-am !

Fuseseră reperați și pe lângă ei treceau gloanțe numeroase. Unele loveau cărămidile și le turteau, sărînd în sus, ca niște stropi de noroi.

— Uite cum, îi arată mecanicul. E simplu. Au o cheie, se răsucește, se așteaptă, nu se grăbește. Numeri în gînd pînă la cinci și o arunci. Ținti o fereastră și aruncă. Grenada se izbi de un sac de nisip și căzu în curte.

— Ai grijă să nu te atingă ei pe tine...

Urmă o explozie lungă și ecourile curții. Iar nu nimerise.

— Au baftă !

Atunci sări scara de incendiu și își dădu seama ca și mecanicul că de sus, i-ar fi avut la mîină pe nemți. Se uită la adîncimea de sub el și căută un loc pe unde să coboare. Un burlan de tablă ajungea jos. Fără să se mai gîndească, înșfăcă sacul cu grenade. Mareș abia mai avu timp să tragă o rafală ca să-l acopere.

Studentul coborî pe burlan în două secunde, cum ți-ai da drumul pe o frînghie. Soldații țineau sub tir ferestrele. Sacii de nisip fuseseră găuriți și din ei se scurgea un șuvoi auriu care picura pe pietrele curții. Niculescu ajunse jos. Auzi lângă el un plescăit, se întoarse și se feri. Cineva trăgea cu pistolul. Mareș îl văzu. Era un subofițer german, ascuns după colțul clădirii. Ochi, trase, și omul căzu. Studentul ajunse la capătul scării de incendiu. De sus, de la fereastră era greu să fie țintit pentru că nemții stăteau acoperiți, ferindu-se de focul celor de pe acoperișuri. Mecanicul privi curtea pustie, gata să tragă dacă s-ar fi ivit vreo primejdie. Unul dintre

soldați mai aruncă o grenadă care explodează în cerceveaua ferestrei. Căzură doi saci, spartii, se auzi un clinchet și când se uită în sus, Mareș îl văzu pe student deasupra unui burlan înnegrit, încălecînd acoperișul. Jos, pe piatră se auziră pași. Trei soldați ieșeau pe ușă, căutînd în sus. Ochi, trase. Unul căzu, îngenunchind. Ceilalți doi se uitară spre acoperișuri. Un soldat aruncă o grenadă. Un nor de pulbere și pietre și în curte mai rămase o uniformă zdrențuită. Niculescu se țira pe acoperiș, trăgînd după el sacul cu grenade. De nu și-ar rupe vreo mîină, de nu s-ar grăbi să le desfacă! Pe urmă mecanicul zîmbi ușor. E dat dracului, știe să umble cu ele. Face pe prostul. Își aduse aminte cu ce siguranță desfăcuse cheia de metal ușor a *Kiser-ului*. Nemții nu mai traseră cîteva secunde. Muncitorii de la *Vulcan* se uitară spre el. Trebuiau să coboare în curte. Le făcu semn cu degetele palmei; acolo, jos, în curte... Ionete ieși din spatele coșului care-l proteja. Urmă o rafală scurtă. Piu-piu-piu. Omul se prăbuși, îl atinseseră în umăr. Se rostogoli puțin pe acoperiș și se prinse de un jghiab. Își pierduse arma. Gemu ușor. Nu aveau timp să-l îngrijească. Bine că se mai putea ține acolo. Îl urmă un soldat. Ceilalți mai aruncară o grenadă. Nici aceasta nu nimeri. De sus văzură brațul studentului și în clipa următoare, Niculescu aruncă cutia ușoară de metal drept în deschizătura neagră a unei ferestre, cum ar fi aruncat un jucător de baschet o minge la coș. Se auzi o explozie. Fereastra a doua se luminează ca și când cineva ar fi aprins un bec puternic înăuntru. Soldații coborîră scurt pe burlanul metalic. În cîteva minute se aflau la adăpostul zidurilor, căutînd să vadă dacă nu mai cobora cineva pe scara interioară a clădirii.

Se luminase bine de zi. Pereții albi, înalți, căpătaseră relief. Soarele arunca reflexe vii în tabla acoperișurilor. Mareș rămase pe loc trăgînd din cînd în cînd spre cele două ferestre dincolo de care nu mai rămăseseră soldați cu căști. Se auzeau comenzi scurte și cum nu știa limba germană, nu desluși ce spuneau ofițerii. Niculescu se țira pe acoperiș spre a treia deschizătură. Cînd ajunse deasupra, se ridică de sub el o mîină cu un pistol. Mareș ochi alături. Porni un foc mic. Studentul lăsă capul în jos. Scăpase. În mișcarea următoare aruncă iar grenada, de data aceasta alături. Cutia metalică se rostogoli la picioarele soldaților. Urmă o clipă de spaimă, apoi unul dintre muncitori o ridică, atît cît mai fu timp pînă la explozie și o aruncă prin ușa intrării. Soldații asudaseră într-o clipă și-și ștergeau frunțile umezite. Niculescu înjura tare. Aruncă iar o grenadă. Altă explozie, alt țipăt și prin cercevelele celei de a treia ferestre ieși un fum negru.

Nu se mai auzi nimic. Mareș coborî. Niculescu se ridicase în picioare și întreba tare:

— Au fugit?

— Da. Stai acolo, îi strigă mecanicul. Și voi, forțați intrarea...

Soldații porniră spre ușa îngustă, unul în spatele celuilalt, trăgînd în golul întunecat. Nu se auzea decît zgomotul înfundat de tenucială căzută. Ascultară. Dincolo de Dîmbovița focurile încetaseră. Mareș coborî, făcîndu-i semn lui Niculescu:

— Gata. s-a terminat cu ei...

BALADĂ ÎMPOTRIVA DEFĂIMĂTORILOR PATRIEI

VICTOR TULBURE

*Li-i soarele de mult la scăpătat
Dar tot înspre trecut îi trage ața.
Sub gulerul de blană ridicat
Amărăciunea lor și-ascunde fața,
Le pare steagul prea împurpurat,
Le pare prea albastră dimineața.*

*Sub ochelarii vineți-țumurii
Se-ascund priviri tăioase, dușmănoase,
Ce-ar vrea pe ziduri schije, nu mistrii,
Nu steagul roș, ci limbi de foc pe case;
Ciuperca de fum, în loc de ciocirtii
Suind în slăvi, din lanuri de mătase.*

*Îi supără că schela urcă sus,
Că-n timpul liber joacă șah zidarii;
Tînjesc de dorul vremii ce-a apus
Cînd ei erau mai marii și mai tarii
Poporului ce nu s-a dat răpus
Chiar dacă gloanțele-l culcau sau parii.*

*Azi țara nu-i „a celor zece mii“
E-a celor mulți și liberi — milioane,
Vrăjmașii ei ne-ar rupe în fișii
Și tigvele ne-ar aduna, mormane,
Să-nsemne locul fostelor moșii
În care zac, sub pulbere, ciolane.*

*N-au încotro; Li-i teamă de popor,
Și stare-ar fi să-i cînte de iubire
Dar cum să sune-o coadă de topor,
Oricît i-ar fi amara zvîrcolire?
Și ura scrisă e pe chipul lor
Venin și ură e-n a lor privire.*

S-ar vrea și lupul paznic peste miei
Și trîntorul — la socialista miere
Dar e un August Douăzeci și trei,
Grea lespede pe evul care piere —
Și-atuici cîrtesc că prea mulți porumbei
Rotesc pe cer, în loc de bombardiere.

C-un ochi mironosit, celalt păgîn,
Nemernicia încă mai adastă,
Ci eu cîntare ultimă-i înghin,
Din fulgere-mpletită, din năpastă,
Deci zic: nu încălzi năpîrci la sîn,
Că gheara lor o vei simți în coastă!

Iar șarpele cumva de-ți iese-n drum
Nu-i pune blid cu lapte dinainte,
Duiioase sau cucernice, oricum
Ar fi să-ți pară ale lui cuvinte,
El doar atîta vrea: să-ți vadă-n scrum
Tot ce-ai clădit cu dragoste fierbinte.

Retează-i* poșta șarpelui bătrîn!
Despică-i țeasta, calcă-l în picioare!
Acestor plaiuri tu le ești stăpîn.
Inchină deci întreaga ta suflare
Partidului Muncitoresc Român,
Republicii Romine Populare!

23 AUGUST, MOMENT DE COTITURĂ ÎN VIAȚA INTELECTUALILOR NOȘTRI

În preajma celei de a 15-a aniversări a Eliberării Patriei noastre, ne-am adresat citorva oameni de știință și de cultură cu rugămintea de a ne împărtăși ecoul pe care actul de la 23 August l-a avut asupra activității lor, precum și asupra dezvoltării întregului domeniu în care ea se exercită.

Iată aceste mărturii :

• COSTACHE ANTONIU

area cotitură din viața poporului și-a țării noastre a însemnat în mod firesc o cotitură nu mai puțin hotărâtoare în viața fiecăruia dintre noi.

Dezlegată de gustul pervertit al unui public restrâns de snobi, arta teatrală s-a putut adresa celor mulți, pe care i-a familiarizat cu marele repertoriu. A fost acest proces — și este — un fapt de cultură, un crâmpei din împetuoasa revoluție culturală ce se desfășoară în republica noastră populară. Slujind poporul, actorii au slujit însă totodată și arta, căci li s-a oferit prilejul unor creații deosebite; li s-a ușurat dezvoltarea către deplina maturitate artistică, prin contactul cu teatrul sovietic și prin cunoașterea sistemului lui Stanislavski, care amândouă au avut valoarea unor revelații cu evidente urmări pozitive în arta noastră teatrală. S-a dovedit astfel, odată mai mult, că înflorirea artei e cu puțină numai alături de popor. Partidul clasei muncitoare a oferit actorilor condiții de creație și de viață, care depășesc cele mai avântate visuri, le-a acordat încredere și dragoste, le-a acordat stimă. În țara în care actorul era un paria, actorii au devenit ambasadori ai culturii.

Dacă acesta a fost drumul mare al teatrului românesc, gândindu-mă la mine, trebuie să constat că anii din urmă au fost cei mai frumoși, cei mai fructuoși din întreaga mea viață. Am interpretat, după 23 August, cele mai frumoase roluri ale carierei mele. În anii aceștia mi s-a decernat înaltul titlu de artist al poporului, în anii aceștia am fost de trei ori distins cu Premiul de Stat.

În calitate de rector al Institutului de Artă Teatrală, muncesc de șase ani cu sîrguință pentru a fi de folos generațiilor actorești de mâine. Ca unul ce cunosc vitregiile trecutului, mă străduiesc să valorific deplin admirabilele condiții de învățătură create de regimul nostru celor ce au hotărît să se dedice scenei, și nu uit-nici o clipă cuvintele profesorului meu de pe vremuri de la conservatorul din Iași, State Dragomir: „Ca să fii educator trebuie să dorești progresul teatrului, să știi să-ți entuziasmezi studenții, să-i faci să-și iubească profesiunea și să fie folositori, prin artă, patriei“.

Activez cu dragoste în juriile menite să răsplătească eforturile echipelor de amatori și, dacă mă bucur de caracterul de masă pe care l-a căpătat profesiunea mea, cinstită azi pe cât de hulită era în trecut, nu mă pot împiedeca să nu-mi amintesc că toți într-o echipă de elevi amatori am debutat cândva și eu în satul Țigănești, din regiunea Iași. Și mă gândesc la nenumăratele talente pierdute din pricina indiferenței și egoismului ce sugnumau pe vremuri arta și sînt încredințat că fiecare grăunte de talent va fi ocrotit și ajutat să se dezvolte în climatul prielnic de azi...

Printre pricinile de mîndrie pe care le pot înregistra în anii aceștia se numără și cinstea de a fi fost ales deputat în Sfatul Orășenesc și în Marea Adunare Națională. Faptul că am izbutit să ajut la satisfacerea unui vechi deziderat al cetățenilor care m-au ales, faptul că în strada Dincă Stefan din București se instalează acum canalizarea pe care locuitorii o așteptau de treizeci și cinci de ani, mă bucură la fel ca și interpretarea izbutită a unui rol. Poate că e vorba de o deformare profesională? Nu cred. Dimpotrivă, acești ultimi cincisprezece ani m-au învățat să fiu cetățean și pe scenă.

Această educație civică a întregului nostru popor muncitor e fără îndoială unul dintre cele mai de seamă roade pe care Partidul Muncitoresc Român le oulege la aniversarea insurecției din August, după anii de muncă și realizări care i-au cîștigat adeziunea maselor. În clipa în care am înțeles într-adevăr țelul mareț urmărit de cei ce luptă pentru o viață nouă, liberă și demnă, mi-am dat adeziunea la Partidul clasei muncitoare, căci numai sprijinirea acțiunilor sale mi s-a părut insuficientă.

În tot ce fac pun, în afară de muncă, pasiune și devotament și socotesc că una dintre datoriile mele de cinste e de a participa tot mai activ la înfăptuirile partidului nostru. Nu mă îndoiesc de justețea acestui drum. Chezaș e poporul care acum cincisprezece ani a știut să așeze destinele patriei pe făgașul larg al viitorului.

CORNELIU BABA

ac parte dintr-o generație de pictori ce și-au început cariera acum vreo treizeci de ani și mai bine.

Distanța de timp și de mentalitate ce mă separă pe mine și pe cei de vîrsta mea de vremea cînd prin profesiunea noastră ingrată eram plasați undeva pe la periferia societății, ne permite azi să privim cu oarecare amuzament trist unele aspecte de atunci.

Inutil ca profesiune, nu mai departe decît pînă acum un deceniu și jumătate, pictorul se bucura de o anume îngăduință, atunci cînd, fără a deranja prea mult, avea norocul să pătrundă cu ajutorul unui „protector“ în rîndurile oamenilor „serioși“, cu ocupații importante, avîndu-și însă locul lui bine stabilit în ierarhia socială.

Utilitatea pictorului se reducea la faptul că procura o necesară completare a decorului intim, împodobind sufrageriile și saloanele cu pinze „nostime“. Era chemat din cînd în cînd și în case unde picta portretul doamnei, al micilor odrasle sau pe al domnului. Uneori era poftit și la masă unde locul său de obicei era între „Fräulein“ și croitoreasa cu ziua. Dacă domnul era mulțumit, îl recomanda și la alte case și chiar primarului pentru un „ajutor“ – de acest lucru ținînd seamă însă atunci cînd îi achita... onorariul. Îmi amintesc foarte bine de acest „ajutor“ pe care l-am primit și eu odată din fondul afectat pentru sărăcime și vagabonzi.

Viața pictorului se consuma oscilând între umilință și tristețe și în așteptarea unei generozități protectoare.

Am ascultat într-o seară povestea dureroasă a unuia din tablourile din care s-a înfiripat fosta colecție a lui Bogdan Pitești. Era vorba de un „Luchian“ pe care bogatul amator l-a cumpărat întâmplător și pe nimic de la fosta direcție de atunci a Ateneului, unde artistul îl lăsase amanet în contul sălii.

Ca tolerat al societății vremii trecute, pictorul se resemna, strecurându-se printre căpătuiți și „amatori de artă“, aceștia din urmă de fapt în majoritate amatori de... „nume“ în care își puteau plasa un ban sigur.

Povestea lui Rembrandt, bătrînul vagabond, povestea suferințelor și mizeriei lui Ștefan Luchian al nostru și a atîtora ce și-au terminat viața în groapa comună a săracilor, toate acestea au fost reeditate din generație în generație pe aceeași temă a umilinței sociale și a durerii.

Tinerii mei colegi, cei care și-au început cariera acum zece-cincisprezece ani, n-au gustat din „binefacerile“ protectoare ale societății vechi.

Ei s-au trezit în mijlocul celor cu care se simțeau egali și care ridicăți ca și ei de undeva din întunericul umilinței, știau să le acorde demnitatea de oameni.

Tinerii mei colegi au intrat în rîndurile acestor oameni noi, cu miini aspre, cu brațe vînjoase și astăzi merg alături de ei cot la cot. Locul de frunte este astăzi al lor.

Sufrageria și salonul nu mai sînt de actualitate pentru pictor. Timpul acestora a apus și în locul lor s-a ridicat un edificiu mare și solid pe care artistul vremii noi îl va împodobi cu fresca măreață a societății noi.

BALOGH EDGAR

arile cotituri din evoluția omenirii, răscocalele și revoluțiile menite să imprime avînt istoriei, au măreție tocmai pentru că nu sînt generate de corelațiile înguste ale intereselor și mentalității unor indivizi sau grupuri restrînse, ci constituie expresia generală a nevoilor și conștiinței celor mulți, a poporului. Vestea evenimentelor petrecute la 23 August a străbătut țara întregă, dintr-odată, asemenea unui glas de tunet. Milioane de oameni au înțeles — și încă din prima clipă — că de data aceasta era vorba tocmai despre ei.

Pentru mine, impresia cea mai profundă a constituit-o tocmai faptul că am putut trăi și experimenta efectele nemijlocite ale insurecției armate romînești de la 23 august, nu în România lui Antonescu, ci în Ardealul de Nord aflat atunci în al patrulea an de separațiune, în urma dictatului de la Viena. Dascăl maghiar concediat din pricina concepțiilor mele și ziarist rămas fără ziar, m-am retras în provincie ; în satul Vărghiș de la poalele Harghitei, lucram la jurnalul meu literar (de atunci dat publicității), sau mă ocupam de grădinărit. Abea sosise vestea întorsăturii pe care o luaseră lucrurile la București, cînd oamenii se și adunară din toate colțurile satului. Pace! Pleacă nemții ! — era primul gînd al fiecăruia. Familia baronului fugi în pripă. Oamenii simplii, populația secuiască a satului rămase pe loc. Peste trei zile primeam chemarea să plec imediat la Cluj ! Îmi lăsai nevasta și copilul în grija unei rude mai vîrstnice, care știa și rusește, (abia în noiembrie ne-a fost dat să ne vedem) și am pornit și eu pe șoseaua tixită

de nemții în retragere. N-aveam de ce mă îngrijora : în zăpăceala generală care domnea peste tot, nu puteam deveni suspect.

La Cluj, eram așteptat. Iar cele șase săptămîni ce au urmat sosirii mele, au fost pentru mine o adevărată pildă a felului în care se ridică și se transformă în fapt istoric mărețele energii latente în marile mase. Vechiul nostru conducător comunist Józsa Béla nu mai era în viață. Fusese asasinat, cu un an în urmă, de către zbirii lui Horthy. Dar, pretutindeni se aflau comuniști, iar ziua de 23 august fusese îndemn la noi acțiuni nu numai pentru comuniști : în cele mai largi mase ale muncitorimii rodise tot ceea ce oamenii aceștia auziseră și învățaseră vreodată — în mai bine de două decenii — despre Partidul Comunist din România. Se adunau romîni cu maghiari, ajutîndu-se reciproc ; rezistența se desfășura tot mai larg : se sabotau ordinele de mobilizare și evacuare date de trupele fasciste, se organiza apărarea uzinelor și se pregătea colaborarea cu armatele sovietice și romînești care se apropiiau ! Dinspre Turda începeau să bubuie tunurile...

Rezistența antifascistă era din ce în ce mai puternică. În ciuda ordinelor, locomotivele nu plecau din Atelierele de Cale Ferată. Instalațiunile și utilajul clinicilor rămaseră pe loc. Mîini necunoscute încinerau ordinele de chemare, încă la primărie. Prin pivnițe erau ascunși dezertori, cu sutele. În timp ce fasciștii își evacuau familiile iar conducătorii vieții publice și ai clerului încercau să ducă tratative pe unde apucau și armata horthystă era în descompunere, — mișcarea antifascistă deschidea ușile închisorilor, înființa gărzi muncitorești în toate uzinele și instituțiile, aduna arme de foc, luînd pînă la urmă administrația orașului în mîinile sale... Ofițerii de la Gestapo prinseră de veste prea tîrziu. Erau speriați. Nu mai aveau încredere în nimeni și dezlănțuiseră iureșul împotriva locuințelor celor mai cunoscuți oameni de stînga. Nu găsiră acasă pe nimeni. Din păcate, nerespectarea regulilor conspirative, avu, totuși, urmări : arestarea a doi luptători democrați intelectuali : Kovács Katona Jenő, unul din vechii redactori ai revistei Korunk și ziaristul antifascist Nagy József. Amîndoi au fost uciși cu două zile înainte de eliberarea orașului. Cînd însă detașamentele de distrugere nemțești au apărut la fabrica de încălțăminte Dermata, cea mai mare uzină din Cluj (azi János Herbák), era prea tîrziu : ele nu-și mai putură îndeplini abominabila misiune. Aveau în față muncitori înarmați și — „kehrt euch!“ — se văzură silite să dea bir cu fugiții. La fel s-a întîmplat și la Atelierele de Cale Ferată. Un muncitor a fost rănit, dar atelierele au ajuns, intacte, în mîna armatelor eliberatoare.

La 11 octombrie, în zori, i-am primit pe cei dintîi ostași sovietici și romîni. Încă din orele de dimineată răniții au putut fi transportați la clinici, unde — sub paza gărzilor muncitorești — medicii și îngrijitorii îi așteptau gata de muncă, avînd la dispoziție întregul utilaj necesar. În cursul dimineții au pornit la lucru formațiile voluntare alcătuite din muncitori și studenți, pentru a repara podul de peste Someș, aruncat în aer. Pe ici pe colo mai cădeau obuze trase de trupele fasciste în retragere, dar orașul era în picioare. Viața pulsa din nou întrînsul. A doua zi Dermata începu lucrul, fabricînd bocanci pentru armata sovietică și romîna care înainta victorioasă către Apus.

Acestea au fost ecourile firești ale zilei de 23 August în viața maselor. În felul acesta și-a făcut efectul asupra Ardealului, asupra oamenilor muncii romîni și maghiari care conviețuiau aici, insurecția armată din București,

actul istoric al maselor din capitală puse în mișcare sub conducerea partidului nostru. Acest efect s-a exercitat nu numai asupra întregului popor în general, ci concret, și asupra fiecărui individ care alcătuiește masele ! Dimpreună cu atîția alți oameni năpăstuiți, chinuiți, slăbiți, am trăit zilele marii răsturnări revoluționare, fără să am altceva decît hainele de pe mine — dar, pentru prima dată în viața mea, aveam sentimentul că totul îmi aparține !

Prof. Dr. VALERIU BOLOGA

După primul război mondial, medicina științifică s-a resimțit adînc de procesul de destrămare analitică, care a caracterizat, în general, știința în țările capitaliste, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Gînditorii în acest domeniu își dădeau seama că prin specializări și hiper-specializări, prin întrea în amănunte de cercetare, care pierdeau complet din vedere marea unitate a științei medicale, se poate ușor ajunge la o criză a medicinei. Ca o reacțiune, au început diverse curente care tindeau să aducă din nou știința medicală la o viziune cuprinzătoare, sintetică. Toate aceste curente, ca noul hipocratism, patologia persoanei, psihoanaliza, etc., sufereau de o meteahnă fundamentală. Erau idealiste și se pierdeau adesea în speculații metafizice. Pozitivă era această mișcare numai prin tendința de a da o tot mai mare importanță și istoriei medicinei, cu ajutorul căreia se putea ajunge iarăși la puncte de vedere mai generale, integraliste și se putea restabili legătura cu viziunea sintetică a medicinei mai vechi. Mișcarea medico-istorică în apus era însă lipsită de o bază filozofică și ideologică solidă : de concepția materialist-dialectică și materialist istorică. În aceste condiții, a început și la noi, dico-istorici, în București, o mină de tineri specialiști, în Cluj, dau istoriografiei medicale romînești, între cele două războaie mondiale, oareșicare amploare ; rezuldupă 1919 un curent în favoarea cultivării istoriei medicinei. Vechi cercetători metatul a fost o serie de lucrări importante, care reprezentau, îndeosebi, o stringere de material documentar pentru cunoașterea mai bună a trecutului medical în patria noastră. Dar toți acești cercetători mergeau pe linia caracterizată mai înainte a istoriografiei medicale apusene și aveau, deci, aceleași lipsuri. Era o precizare de fapte istorice obiectivistă, factologică, lipsită de un îndreptar filozofic și ideologic precis.

După 23 August 1944, ni s-a deschis nouă, istoriografilor medicali mai în vîrstă din patria noastră, un orizont nou. Înainte de toate, am luat contact cu știința sovietică și am învățat să înaintăm pe linia precisă a materialismului dialectic și a materialismului istoric. A fost la început o fază de inițiere, de tatonări, cu toate greșelile inerente unei porniri pe un făgaș nou. Ajutorul științei sovietice, învățămintele științei marxist-leniniste, ne-au dat din ce în ce mai mult puțința să ne consolidăm în orientarea noastră nouă. A mai intervenit încă ceva de o importanță hotărîtoare : în timp ce mai înainte oficialitatea nu ne dădea nici un sprijin și toată activitatea medico-istoricilor romîni se desfășura mai mult prin inițiative personale și cu sacrificii personale, deodată, după reforma învățămîntului superior, poziția istoriei medicale în R.P.R. se consolidează prin crearea de cadre de specialitate și a „Centrului de organizare sanitară și istoria medicinei“ din București. Partidul, Ministerul Învățămîntului, Ministerul Sănătății, atribuie acum istoriei medicinei, în

cadrele revoluției culturale, locul convenit și oferă posibilități materiale care mai înainte nu existau. Cercetarea devine planificată, se axează înainte de toate pe adâncirea cunoașterii și pe interpretarea marxist-leninistă a tradițiilor progresiste ale medicinei în patria noastră. Astfel învățămîntul medico-istoric și literatura de specialitate capătă o mare semnificație educativă și ideologică. O serie de lucrări importante, rezultate din strădania veteranilor și a unei echipe de tineri specialiști, care se formase în București, Iași și Tîrgu-Mureș, aduce puncte de vedere noi, lămurește trecutul nostru medical și ne ajută să vedem linia evolutivă a viitoarei medicine în societatea care construiește socialismul. Sectoare complet neglijate pînă acuma, ca de pildă rolul medicilor socialiști (în frunte cu Ștefan Stîncă) în medicina romînească a secolului al XIX-lea, istoria ocrotirii sănătății muncitorilor din Romînia, legăturile medicale romîno-ruse și romîno-sovietice, lărgesc orizontul medico-istoricului de astăzi. Explicarea fenomenelor istorice cu ajutorul materialismului istoric ne dau posibilitatea să le interpretăm în mod just. În urma muncii de inițiere, de defrișare a terenului, de consolidare a cercetării, azi, după cincisprezece ani, istoriografia medicală în R.P.R. a putut să ajungă într-o fază majoră, într-o fază în care să pășească spre realizarea unor lucrări cuprinzătoare. Planurile de cercetări stabilite de comun acord între cercetătorii din București, Iași, Cluj și Tîrgu-Mureș, în urma sugestiilor venite de la Academia R.P.R. și de la Ministerul Sănătății, prevăd inițierea unor lucrări de mare anvergură, ca de pildă, redactarea unei istorii universale a medicinei, a unei istorii a trecutului medical romînesc, a unei mari monografii asupra evoluției spitalelor în țara noastră. Studiul elementelor de medicină empirică în comuna primitivă de pe teritoriul R.P.R., al începuturilor medicinei în vremea dacilor și romanilor, va putea să fie adîncit temeinic în viitorul apropiat.

Iată numai o sumară schițare a saltului calitativ în istoriografia noastră medicală după 1944, a importanței și amploarei pe care studiul istoric al medicinei l-a luat în ultimii 15 ani și-l va lua în și mai mare măsură în viitor.

Semnificativ pentru noua mentalitate în istoriografia noastră medicală e faptul că am început să abordăm teme care nu mai au un interes pur istoric, ci prin concluziile la care se va ajunge, vor fi menite să servească drept îndreptar util muncii de construire a socialismului, în care sîntem angrenați cu toții. Dau numai exemplul istoriei spitalelor. Ea vizează de-a dreptul anumite concluzii practice de organizare sanitară, concluzii care vor rezulta din analiza critică a diferitelor faze de organizare a spitalelor din trecut.

Acad. IORGU IORDAN

A

parțin unei generații care a văzut și a trăit multe, cum se zice, și ai cărei reprezentanți se îpuținează mereu. În 1907, anul sălbatic reprimatelor răscoale țărănești, eram elev în clasa a VII-a de liceu și trecut de pragul adolescenței, deci om în stare să înțeleagă și să judece acest zguduitor eveniment. La fel cu majoritatea colegilor mei, vedeam în revolta țaranilor noștri și, mai ales, în modul cum guvernul liberal de atunci, în deplin acord cu așa-ziii adversarii ai lui, conservatorii și tachiștii, a schinguit și asasinat pe răsculați, un eveniment dramatic, care trezea în mine indignare contra

autorilor represiunii și milă pentru victimele nevinovate ale acestei represiuni. Cît despre izvorul social-politic al răscoalelor, privit din punct de vedere marxist, ignoranța mea și a colegilor era totală.

A venit apoi războiul balcanic (1912-13). Guvernanții noștri s-au transformat cu de la sine putere în „pacificatori“, intervenind, fără o cit de slabă motivare, măcar sub forma unui simplu pretext, în lupta care se da, după înfrîngerea Turciei, între participanții la această înfrîngere, spre a se alege, în urma păcii de la București, cu cele două județe ale „Cadrilaterului“, rășluite de la bulgari. Știu că acest act m-a indignat sincer, întrucît simțeam nedreptatea care i se făcea vecinului nostru de peste Dunăre, dar nu mi-am dat seama nici atunci de adevăratul substrat al conduitei guvernului burghezo-moșieresc român.

Incapacitatea mea de a scruta adevăratele cauze ale evenimentelor s-a prelungit ani de-a rîndul. Revoluția rusă din februarie 1917 și apoi Marea Revoluție Socialistă din Octombrie 1917 m-au entuziasmat în cel mai înalt grad, fără ca eu să fi izbutit a înțelege semnificația lor adîncă. Satisfacția mea semăna cu a unui anarhist, care dorește pur și simplu să dispară capetele încoronate și virfurile politice, văzînd în realizarea dorinței lui un scop în sine, dar nu se gîndește la ceea ce urmează să vină în locul situației vechi o dată înlăturate.

În preajma venirii la putere a lui Hitler, Partidul Comunist din România a inițiat o serie de acțiuni, al căror scop principal era mobilizarea unor cercuri mai largi, în primul rînd ale intelectualității, contra curentelor extremiste de dreapta din țara noastră, care găseau în forța mereu crescîndă a hitlerismului un sprijin efectiv, intervenind activ în diversele manifestări organizate de conducătorii acestei mișcări. Pot afirma că la Iași numărul aderenților era mare și printre intelectuali. Destul de mulți membri ai corpului didactic universitar și secundar se agitau fătîș pe această linie, și nu numai în legătură cu evenimentele politice interne.

Așa se explică, între altele, puternicul curent pentru sindicalizarea profesorilor din învățămîntul secundar, care, cu prilejul congresului ținut în primăvara anului 1933, citeva luni după instalarea lui Hitler la conducerea Germaniei, s-a transformat, pentru o clipă, într-o adevărată mișcare de masă. Nu pot uita felul cum au fost primite unele cuvîntări, printre ele și a mea, în care explicam tratamentul bugetar de favoare aplicat magistraturii și armatei din vremea aceea prin necesitatea regimului reacționar de a reprima, cu ajutorul acestor două instituții, orice încercare de revendicare venită din partea categoriilor sociale nemulțumite.

Cînd P.C.R. a inițiat și organizat lupta contra fascismului, am fost printre cei dintîi intelectuali care au răspuns la chemarea grupului de inițiativă, și ulterior am primit chiar sarcini de răspundere cu ocazia constituirii comitetului național antifascist. Strîns legată de această acțiune a fost aceea care a dus la întemeierea asociației „Amicii U.R.S.S.“, de asemenea salutată de mine printr-o adeziune concretă și prin acceptarea unei sarcini importante în cadrul organizației de la Iași. Am continuat să fiu același intelectual mai mult ori mai puțin individualist, care aderă oarecum dintr-un simț de datorie, aș zice sentimentală, la ideile „generoase“ enunțate de alții, fără să aibă orientarea teoretică justă, singura în stare să-i dea convingerea că transformările cu adevărat revoluționare nu se pot înlături decît prin luptă dirză, la care trebuie să participe activ el însuși.

De ce spun toate aceste lucruri ? Ca să arăt oamenilor tineri și foarte tineri din țara noastră în ce atmosferă spirituală s-au format, din punct de vedere politic și cetățenesc, contemporanii mei dinaintea primului război mondial și dintre cele două războaie, printre care unii, ca de pildă eu, erau prezentați de ziarele reacționare drept comuniști, pentru simplul motiv că-și dăduseră adeziunea la „Mișcarea antifascistă“ și la asociația „Amicii U.R.S.S.“. Totodată modesta mea expunere urmărește scopul de a-i face să înțeleagă pe cei ce ar mai avea nevoie că ei s-au format și se formează în condiții care le permit să realizeze lucruri mărețe.

A dispărut exploatarea omului de către om, cauza tuturor umilințelor, nedreptăților și suferințelor la care era supusă imensa majoritate a populației țării noastre. Astăzi sînt deschise celor care vor să muncească toate căile de dezvoltare intelectuală. Ei dispun de mijloace materiale care le asigură liniștea necesară muncii lor în tot timpul studiilor. Cit despre copiii muncitorilor și ai țăranilor săraci situația creată de regimul nostru democrat-popular depășește cele mai optimiste așteptări ale „visătorilor“ de pe vremuri. S-a realizat ceea ce unui profesor universitar dinaintea războiului i se părea... revoltător din punctul său burghez de vedere : fiind vorba, într-o ședință a senatului Universității din Iași, de mărirea fondurilor pentru ajutarea studenților săraci, profesorul în chestiune a exclamat, cu o indignare ironică foarte vie, că acești studenți or fi vrînd să aibă și... asistență medicală.

În ce privește justa orientare ideologică și politică, posibilitățile sînt nelimitate. Nu numai cursurile speciale din instituțiile de învățămînt superior, nu numai extrem de bogata literatură marxist-leninistă aflată la dispoziția oricui, ci și admirabilele realizări din toate ramurile de activitate economică și culturală, la baza cărora se găsește ideologia clasei muncitoare, dovedesc în ce climat spiritual excepțional de favorabil pot lucra și lucrează de fapt, cetățenii patriei noastre socialiste.

Pentru majoritatea intelectualilor de formație veche, marele eveniment de la 23 August, punct de plecare a numeroaselor realizări care au transformat România de altădată în actuala Republică Populară Romină, a însemnat o cotitură tot așa de radicală ca și pentru întreaga țară. Cîștigul cel mai de preț este, după mine, de ordin ideologic. Așa cum am arătat destul de amănunțit mai sus, ceea ce mi-a lipsit mie (și multor intelectuali progresiști) a fost o orientare filozofică justă. Ne comportam, în general, mai mult decît corect, adesea chiar curajos, dar făceam asta dintr-un fel de instînt de clasă (în cazul celor cu origine socială foarte modestă) sau dintr-un sentiment de datorie cetățenească.

Astăzi, adică după eliberare, comportarea noastră are un suport ideologic solid, concepția marxistă care ne ajută la continua îmbogățire cantitativă și, mai ales, calitativă a muncii depuse pentru progresul social-politic, pentru construirea socialismului. Ajutorul îl simțim mai ales în activitatea noastră științifică și culturală în general. Deosebirea esențială dintre noi cei dinainte și noi cei de după 23 August se manifestă în modul cel mai vizibil tocmai în acest aspect al ființei noastre. O comparație, fie și superficială, a lucrărilor științifice, literare, tehnice de pe vremuri cu cele de acum este edificatoare, chiar dacă la mulți dintre noi mai apar cînd și cînd șovăiri, ba chiar unele confuzii, în interpretarea justă a fenomenelor studiate.

De altfel, asupra acestei laturi a muncii noastre și-a îndreptat încă de la început și continuă să-și îndrepte atenția conducătorul ideologic al activității desfășurate în toate domeniile, care este Partidul Muncitoresc Român. Și se înțelege de ce. Mentalitatea veche cedează uneori mai greu în fața celei noi, dar, pînă

la urmă, ea cedează totuși, cum dovedește marea majoritate a intelectualilor din R.P.R., indiferent dacă sint ori nu sint membri de partid.

Ziua de 23 August este, cu adevărat, cea mai mare sărbătoare a poporului român. Să o slăvim și, o dată cu ea, să slăvim pe toți aceia care, căzuți pe cîmpul de luptă sau bucurîndu-se de victoria de azi, au contribuit la apariția ei, adică la ceea ce s-a realizat și se realizează mereu în țara noastră.

Acad. A. KREINDLER

Z ziua de 23 August 1944 m-a eliberat și pe mine de teroarea regimului fascist, așa cum a eliberat de această teroare întregul nostru popor muncitor. În anii care au premers războiului am asistat la creșterea acestui val de teroare, am văzut îngrozit cum cercurile conducătoare din acea vreme se lasă cu bunăvoință cuprins de curentele fasciste, cum încurajau manifestări huliganice, cum cochetau cu cele mai reacționare aspecte ale mișcării fasciste, cum așa zisa ideologie, mistică și întunecată a acestor curente cuprindea și pe unii intelectuali, cum în însăși Academia Română se încuibase această ideologie a crimei.

În acele vremuri numai Partidul Comunist a luptat dîrz și consecvent împotriva fascismului și noi cei care eram conștienți de acest lucru citeam; atunci cînd puteam și cum puteam, presa ilegală a Partidului, ascultam de îndemnurile, de încurajările și de nădejtile exprimate de el.

În acei ani negri am simțit și mai mult forța Partidului Comunist care își intensificase și organizase din ce în ce mai mult activitatea în lupta lui consecventă împotriva fascismului, împotriva războiului criminal în care a fost împinsă țara.

Nădejtile pe care ni le-am pus în Partid nu ne-au fost înșelate. Ziua eliberării a venit la 23 August 1944. Pentru noi intelectualii era treabă multă. Mult gunoi trebuia îndepărtat și multe, multe lucruri noi trebuiau construite. Erau ani grei, continua războiul antihitlerist, au venit apoi anii de foame, mai aveam mult de luptat nu numai cu hitleriștii dinafara țării ci cu dușmanii noștri dinăuntru, cu dușmanii progresului. Îmi aduc aminte cu multă plăcere și cu emoție de acei ani în care intelectualii noștri progresiști lucrau zi și noapte la dărîmarea a tot ceea ce era putred și la construirea unei vieți noi și luminoase. În Apărarea Patriotică, Uniunea Patrioților, în Gruparea Universitară Democrată erau prezenți, îndrumau, greșeau uneori, refăceau, luptau. Frămîntarea continuă avea indubitabil un caracter creator: fiecare simțea că se plămădește ceva nou.

Am luat și eu parte în acei frumoși ani 1945-1947 la această frămîntare creatoare și am dat atunci ce era mai bun din mine pentru reușita luptei noastre. Luccram atunci foarte mult pe tărîm obștesc, în diferite ramuri ale acestei activități. Dar acest lucru nu m-a împiedecat în munca mea științifică. Dimpotrivă. Astfel am publicat în 1947 un volum asupra „Reflexelor Condiționate“ care a fost bine apreciat și a fost premiat de vechea Academie Română. Am publicat și alte lucrări în țară și străinătate. Am început să mă informez asupra științei medicale sovietice ale cărei realizări fuseseră atît de puțin cunoscute la noi.

În august 1948 se restructurează, din inițiativa Partidului și a Guvernului învechita și anacronica Academie Română și ia naștere Academia Republicii Populare Romine. Am fost numit membru titular al acestui înalt for științific. Unul dintre cele mai emoționante momente ale vieții mele îl constituie acela în care, în luna octombrie 1948, conducătorul încercat al luptei Partidului, tovarășul Gheorghe

Gheorghiu-Dej, pe care intelectualii din țara noastră îl iubesc și îl stimează atât de mult, a rostit cuvîntarea sa la inaugurarea noii Academii.

De la înființarea Academiei Republicii Populare Romîne viața mea e strîns legată și se împletește cu viața acestei instituții. Și zic bine cînd zic viața ei, căci ea e într-adevăr vie, trăiește, trăiește prin aceea că e legată de problemele vii, actuale ale întregului nostru popor. Poporul nostru îi însuflă viață. Poporul își construiește o viață nouă și are nevoie să fie ajutat de toți și de toate în acest greu dar măreț țel pe care și l-a pus, și el cere și Academiei să-l ajute. Îmi exprim cu acest prilej convingerea că Academia Republicii Populare Romîne va fi cu atât mai vie cu cît își va pleca mai mult urechea la nevoile poporului nostru muncitor în eforturile lui de construire a socialismului, cu cît va ști să înțeleagă mai repede năzuințele lui.

În octombrie 1950 a luat ființă Institutul de Neurologie „I. P. Pavlov“ al Academiei Republicii Populare Romîne, institut pe care-l conduc de atunci. Disciplina neurologică are o veche tradiție la noi în țară și și-a cîștigat de mult și un prestigiu internațional datorită lucrărilor importante ale lui Gheorghe Marinescu și ale școlii întemeiate de el. Înființînd un institut de neurologie conducătorii Partidului și Statului nostru au avut deci intenția de a crea posibilități de dezvoltare disciplinei neurologice romînești, de a ajuta pe neurologii din țara noastră să poată continua tradiția acestei discipline. Mărturisesc că la început am avut oarecari temeri, am avut oarecari ezitări și m-am întrebat dacă voi putea duce la capăt această dificilă sarcină, dacă voi ști să corespond încrederii pe care mi-au arătat-o conducătorii țării noastre.

Dar am fost ajutat mult și nu numai de cei care mi-au încredințat această sarcină, ci și de colegii mei, care s-au grupat repede în jurul Institutului și care alături de mine au depus toate eforturile pentru a desăvîrși încă și mai mult prestigiul disciplinei noastre, am fost ajutat de elevii și de colaboratorii mei. Prezidiul Academiei Republicii Populare Romîne ne-a sprijinit în dotarea noastră și în orientarea noastră. Institutul are mijloace materiale bune de cercetare așa cum nu le-a avut niciodată neurologia la noi în țară.

Astăzi Institutul de Neurologie „I. P. Pavlov“ are un prestigiu internațional pe care și l-a dobîndit prin activitatea sa, datorită tocmai acestor condiții favorabile create de regimul nostru. Avem planuri de colaborare comune cu mai multe institute din Uniunea Sovietică, am avut o sesiune comună cu secția de neurologie a lui Royal Society of Medicine la Oxford în iulie 1958, sîntem invitați să prezentăm comunicări și rapoarte la multe manifestări științifice internaționale.

Dar în afară de activitatea științifică am posibilitatea de a desfășura și o activitate didactică care îmi dă mari satisfacții și pe care o consider deosebit de fructuoasă și de semnificativă pentru regimul nostru de azi. Sînt profesor de neurologie la facultatea de specializare și perfecționare a medicilor și în această calitate am ajutat la formarea a zeci de cadre de neurologi care sînt azi răspîndiți pe întregul cuprins al țării și dau o asistență medicală calificată populației noastre. Îmi revăd din cînd în cînd cu plăcere și cu deosebită satisfacție elevii, mă bucur de succesele lor și îi ajut cu bucurie atunci cînd îmi cer un sfat și un ajutor. Datorită minunatei organizări sanitare actuale din țara noastră, familia noastră a neurologilor crește mereu nu numai ca număr, ci și calitativ și sînt bucuros că sînt și eu unul dintre factorii care pot contribui la acest lucru.

Iată în cîteva cuvînte ce a însemnat 23 August 1944 pentru mine, iată ce mi-au adus cei 15 ani care s-au scurs de la eliberare. O viață împlinită, o activitate în slujba poporului, plină de satisfacții. Și sînt convins că eu sînt numai unul din imensa armată a celor pentru care 23 August 1944 a însemnat același lucru !

După mine Biochimia este cea mai interesantă și pasionantă ramură a științei. Ce poate fi mai atrăgător decât să cercetezi fenomenele care se produc în interiorul ființelor vii, să afli compoziția acestor ființe și modul lor de funcționare, să descoperi legile cărora li se supun și să pătrunzi tainele materiei vii cât și modul cum a apărut ea și cum a evoluat?

Toate acestea m-au făcut încă din școala medie să mă hotărâsc să studiez chimia și științele naturale. Astfel în urma studiilor respective făcute la Universitatea din Cluj și apoi după perfecționare în Biochimie la Paris, m-am dedicat cercetărilor biochimice.

Cercetările pe care le-am făcut asupra permeabilității membranelor vii, asupra zahărului sanguin, precum și asupra diferitelor clase de substanțe organice ca: stilheni, derivați ai fluorenilui și altele, mi-au deschis calea spre ocuparea prin concurs a catedrei de chimie biologică la Universitatea din București.

Pe atunci însă posibilitățile pe care le-am avut în domeniul cercetării științifice erau restrânse. Cu ajutorul celor câțiva asistenți și doctoranzi cu care lucram la catedră nu se puteau aborda prea multe probleme de specialitate, iar aparatura de care dispuneam nu era nici suficientă și nici corespunzătoare.

Această situație era de altfel generală pentru țara noastră și o întâlneam în toate laboratoarele unde se făceau cercetări biochimice. În aceste condiții nu era posibilă nici ridicarea masivă a cadrelor tinere specializate în domeniul Biochimiei și nici crearea unei școli care să abordeze problemele de bază ale acestei științe pentru a le aprofunda, așa cum se făcea în centrele de cercetare biochimică din alte țări.

Evenimentele care au urmat după 23 August 1944 și mai ales cele de după instalarea puterii populare în țara noastră, au provocat o schimbare radicală a situației, deschizând științei în general și prin aceasta și Biochimiei, posibilități cu totul nebanuite de dezvoltare.

Transformarea vechii Academii Române în Academia Republicii Populare Române, crearea colectivelor și a Institutelor de Cercetări de cele mai diferite specialități, stabilirea unui contact strins cu știința sovietică, justa orientare a tuturor cercetărilor științifice în spiritul învățaturii marxist-leniniste și a concepțiilor materialist-dialectice, precum și introducerea muncii planificate legată de construirea socialismului, în care teoria se îmbină armonios cu practica, au făcut ca într-un timp extraordinar de scurt, știința să realizeze un salt record.

Pentru a ilustra aceasta, e de ajuns să ne referim numai la cele ce s-au făcut în domeniul Biochimiei.

Încă din 1948 a fost înființat pe lângă Academia Republicii Populare Române primul colectiv pentru cercetări Biochimice, iar în 1952 s-a inaugurat primul institut de Biochimie din țară.

Dotat cu aparatura modernă, cu o bibliotecă care primește un mare număr de reviste de specialitate din toate țările lumii și având tot ce trebuia pentru efectuarea cercetărilor științifice la nivel ridicat, Institutul de Biochimie a devenit în scurt timp bine cunoscut, nu numai în țară dar și peste hotare.

Puternicele legături științifice create cu cele mai importante institute similare din străinătate, colaborarea cu savanții din diferite țări și mai ales cu cei din Uniunea Sovietică, prezentarea lucrărilor Institutului la diferite simpozioane și congrese internaționale au făcut ca prestigiul Institutului de Biochimie să crească

rapid. Tot odată s-au ridicat și s-au selecționat la Institut o serie de cadre tinere, cheazăia dezvoltării Biochimiei noastre în viitor. Odată cu aceasta s-au creat noi și bune condiții pentru cercetările biochimice atât la toate catedrele de specialitate din Învățământul Superior din țară, cât și la diferitele Institute dotate cu secții și laboratoare de biochimie, institute ce aparțin fie Academiei R.P.R. fie diferitelor departamente.

Datorită avântului luat de cercetarea științifică în domeniul biochimiei, a devenit posibilă și necesară editarea unei reviste de specialitate. Astfel în urma unei hotărâri a Academiei R.P.R. a început să apară de la 1 ianuarie 1958 revista „Studii și cercetări de biochimie”. Aceasta este nu numai prima revistă de acest gen din țară dar și prima revistă de specialitate din întregul Sud-Vest european.

Pentru mine personal toate acestea au fost de cea mai mare importanță, oferindu-mi-se posibilități de cercetare la care nici nu puteam să sper.

Colaborând cu cercetătorii de la Institutul de biochimie și de la Catedra de biochimie pe care o ocup la Facultatea de Științe naturale a Universității C. I. Parhon din București, având strînse legături de prietenie cu cele mai reprezentative figuri ale biochimiei sovietice, printre care pot menționa pe : Acad. A. I. Oparin, directorul Inst. de Biochimie din Moscova, Acad. A. V. Palodin, directorul Inst. de Biochimie din Kiev, Acad. Orehovici de la Inst. de Biochimie medicală din Moscova și alții, precum și cu o serie de savanți din alte țări, am putut să abordez noi și interesante domenii ale Biochimiei, care în condițiile din trecut mi-ar fi fost inaccesibile.

În această ordine de idei pot menționa că în ultimul timp am obținut rezultate interesante efectuând cercetări în domeniul reacțiilor fermentative în medii heterogene, a substanțelor curarizantelor, a biochimiei plantelor agricole, a coacer-vatelor, etc. ajungând la concepții noi și originale privind structura și geneza materiei vii.

Îmi dau însă bine seama că toate acestea reprezintă numai un început și că în viitor biochimia din țara noastră va lua un avânt și mai important.

Astfel datorită grijei și sprijinului dat de Partidul Muncitoresc Român și de guvern, situația actuală a Biochimiei din țara noastră nici nu poate fi comparată cu cea din trecutul nu tocmai îndepărtat, iar toate acestea nu sînt decît consecințele marelui eveniment petrecut la 23 August 1944, eveniment care a deschis țării noastre noi și nebănuite căi spre progres în toate domeniile de activitate.

Art. ANTON MOISESCU

Anniversarea a 15 ani de la cotelura istorică realizată de poporul nostru la 23 August 1944 este un prilej deosebit de a îmbrățișa cu privirea marile înfăptuiri din acest răstimp și de a căuta să pătrundem mai limpede sensul și însemnătatea lor lăuntrică. Eliberarea țării noastre din robia fascistă, trecerea puterii politice în miinile forțelor democratice și apoi înlăturarea de la putere a burgheziei reacționare și instaurarea orînduirii democrat populare, au descătășat forțele și elanul creator al maselor largi care au pornit cu avînt la construirea socialismului în țara noastră.

Este de ajuns o privire cît de fugară pentru a înțelege saltul impresionant înfăptuit în acești ani de poporul nostru condus de Partid în dezvoltarea puterii

economice a țării și în ridicarea nivelului său material și cultural. Putem fi mândri că alături de toți ceilalți oameni ai muncii și arhitecții au răspuns cu elan la chemările partidului muncind cu abnegație la proiectarea și înfăptuirea a nenumărate construcții ale socialismului, ce au îmbogățit patrimoniul culturii materiale și spirituale a poporului nostru. Ei și-au dat aportul lor creator la realizarea numeroaselor obiective industriale, la ridicarea volumului impresionant de clădiri de locuit construite pe tot cuprinsul țării, cât și a altor construcții importante ale socialismului: școli și universități, creșe și cămine de zi, complexe sportive și stadioane, teatre, cinematografe, cluburi și cămine culturale, case de odihnă, cantine, restaurante, magazine etc.

Realizarea unor construcții importante ca fabrica de confecții „Gh. Gheorghiu-Dej”, Aerogara Băneasa sau „Casa Școlii”, Opera de Stat și Stadionul „23 August” din București sau stadionul din Constanța, orașele noi Onești, Uricani, Victoria, Lucăcești, etc., reconstrucția centrului orașului Galați sau construcțiile noi de pe litoral și acum construcțiile noi din centrul Capitalei și în special noua sală a Palatului Republicii și locuințele din piața ce o vor înconjura, toate acestea au marcat rînd pe rînd trepte importante în dezvoltarea arhitecturii noastre actuale.

Realizarea în acest scurt răstimp a unui volum de construcții impresionant cit și a unui ritm de realizare nemaicunoscut în trecut în țara noastră, avîntul general al arhitecturii românești pe care îl constatăm azi, nu ar fi fost posibil în condițiile capitalismului, nu ar fi fost posibil fără avîntul general al dezvoltării economice a țării, fără baza materială creată de politica înțeleaptă de construcție a socialismului dusă de partidul și guvernul nostru.

Pentru a face față sarcinilor și ritmului nou cerut de construcția socialistă și a folosi cât mai bine energiile creatoare ale constructorilor arhitecți și ingineri, în 1949 se organizează primele institute de proiectare, singura formă organizatorică în care era posibilă realizarea sarcinilor vaste și complexe care necesitau colaborarea în colective strîns unite a unui mare număr de diverși specialiști și putea asigura unitatea de gândire corespunzătoare intereselor generale economice și politice ale statului nostru. În aceste institute de proiectare, alături de arhitecții cu mai multă experiență și împreună cu ei a crescut și s-a dezvoltat și noua generație de tineri arhitecți. Împreună, tineri și virstnici, sprijiniți și îndrumați de partid și de organele de stat s-au transformat și au crescut în spiritul cerințelor noi ale construcției socialismului formînd azi un mînunchi puternic de arhitecți capabili să răspundă cu cinste sarcinilor din ce în ce mai mari ce li se pun pentru a proiecta și realiza lucrări de asemenea amploare și răspundere cum nici unul din arhitecții din trecut nu au avut ocazia să creeze. Arhitecții din vremea burgheziei nici nu puteau visa la realizarea unor lucrări de amploarea celor din Valea Jiului, Onești, Galați, celor de pe litoral sau din centrul Capitalei.

Regimul democrat popular a creat însă condiții nu numai pentru avîntul cantitativ al arhitecturii noastre ci – de altfel ca și în toate celelalte domenii ale activității creatoare – se poate afirma în deplină siguranță că arhitectura noastră a pășit în acești ani într-o etapă calitativ nouă, superioară etapelor anterioare din istoria arhitecturii românești. Superioritatea calitativă a arhitecturii noastre de azi se datorește în primul rînd importanței noi pe care ea o are în societate. Cotitura istorică petrecută în viața socială a țării noastre în acești 15 ani a schimbat însăși esența arhitecturii, eliberînd-o de aservirea ei intereselor meschine ale unui pumn de bogătași. Arhitectura a devenit la noi o problemă importantă de stat. Arhitecților le revine înalta menire de a sluji interesele generale ale poporului.

Această schimbare fundamentală în însăși esența arhitecturii noastre este suficientă pentru a ridica valoarea ei pe o treaptă nouă, superioară tuturor epocilor istorice anterioare, când era folosită de clasele dominante ca instrument de aservire și dominare a poporului.

Un asemenea salt istoric a fost împlinit pentru prima dată în istorie în Uniunea Sovietică, de aceea experiența arhitecturii sovietice este de mare importanță pentru toate țările de democrație populară. Pilda vie a arhitecturii sovietice a fost mereu pentru noi o demonstrație minunată a situării omului nou al societății socialiste în centrul atenției creatorilor de arhitectură și o manifestare strălucită a grijii pentru om a statului sovietic.

Aceleași nobile idealuri nu puteau să nu însuflească puteri noi și arhitecturii noastre, a cărei vitalitate azi este mărturisită de progresul ei continuu și rapid și de realizările sale din ce în ce mai numeroase, care răspund tot mai bine cerințelor oamenilor muncii și sint din zi în zi mai prețuite. Arhitectura românească actuală reflectă din ce în ce mai bine grija societății socialiste pentru creșterea nivelului de trai și pentru dezvoltarea culturii poporului, grija de om, care a devenit obiectul central în munca de creație a arhitecților.

Cită deosebire între idealurile nobile ce constituie esența arhitecturii noastre și interesele meschine și egoiste ale proprietarilor și antreprenorilor particulari care constituie esența predominantă a arhitecturii capitaliste. Arhitectura burgheză nu poate ieși din impasul creat de „libertatea inițiativei particulare” care generează încetinciu dezvoltarea haotică a orașelor capitaliste și care face utopică împlinirea consecventă a oricărui plan armonios de sistematizare și dezvoltare a orașului în întregul său, irealizabilă fără existența unei economii socialiste planificate, singura în stare să asigure împlinirea sistematică a unor astfel de planuri. Arhitectura burgheză nu poate elimina contrastul izbitor dintre centrul și periferia orașelor, dintre orașe și sate, dintre așezările jalnice ale proletariatului și cele ale bogăților – sfidătoare prin luxul și extravaganța lor, sau dezumanizate prin stridența și bizateria formelor stîrnite de nevoia de reclamă sau pur și simplu de capriciul individualist al gustului – de cele mai multe ori îndoielnic – al clientului particular.

Ce greu sint de reparat efectele dezvoltării haotice a orașului capitalist resimțim noi din plin în activitatea de construcție și reconstrucție a orașelor țării noastre, activitate care cere eforturi imense și uneori sacrificii grele pentru realizarea unei sistematizări armonioase a noilor ansambluri pe care le realizăm azi.

În contrast cu societatea capitalistă, în orînduirea noastră economia planificată asigură arhitecturii condiții optime de dezvoltare și înflorire dîndu-i posibilitatea practică de a realiza armonia și unitatea organică a noilor ansambluri ce se construiesc și chiar posibilitatea de a tinde la crearea unității orașelor în întregul lor – aceasta rămînînd însă o acțiune de perspectivă mai îndelungată. Pe bună dreptate se poate afirma – deci – că principala caracteristică a arhitecturii socialiste este ansamblul și că aceasta devine pe zi ce trece tot mai mult și o caracteristică principală a arhitecturii noastre. Posibilitatea practică oferită arhitecților pentru prima dată în istoria țării noastre – de a realiza mari ansambluri, orașe noi sau chiar reconstrucția unor zone de sute de kilometri pătrați, ca pe litoralul Mării Negre sau în Valea Jiului, – a ridicat și urbanismul pe o treaptă nouă calitativ superioară, l-a transformat dintr-o însumare de cunoștințe și deziiderate adesea cu caracter utopic în condițiile capitalismului, în știință a sistematizării și construcției localităților și regiunilor, bazată pe dezvoltarea lor economică planificată, rațională și științifică.

Condițiile optime create de regimul nostru dezvoltării arhitecturii, sprijinul și îndrumarea partidului, posibilitățile largi de desfășurare oferite capacității creatoare a arhitecților, cât și experiența arhitecturii sovietice, a permis ca, într-un timp istoric relativ scurt, să se formeze și să se limpezească principiile esențiale ale arhitecturii noastre care se apropie acum cu pași mari de perioada ei de maturitate. Arhitecții noștri nu trebuie însă să aștepte formarea și cristalizarea spontană a trăsăturilor principale ale arhitecturii socialiste așa cum s-a petrecut de-a lungul istoriei cu arhitecturile celorlalte epoci. Noi avem posibilitatea – înarmați cu cunoașterea științifică marxist-leninistă a legilor dezvoltării societății – să cercetăm și să descoperim pe baze științifice, legile de dezvoltare ale arhitecturii noastre, să definim conștient trăsăturile sale principale.

Un ajutor deosebit de prețios ne-a fost acordat în repetate rînduri prin îndrumările directe date de conducerea partidului la proiectarea unor lucrări importante sau prin documente ale partidului și în special în expunerea făcută în noiembrie 1958, plenarei C.C. al P.M.R. de către tov. Gh. Gheorghiu-Dej. În toate aceste ocazii, conducerea de partid a atras atenția arhitecților asupra necesității de a integra creația de arhitectură în realitățile economice și politice actuale, de a pune în concordanță soluțiile tehnice și economice cu principiile generale ale dezvoltării economice a țării, de a depune toate eforturile pentru a realiza – în condițiile unui preț de cost cât mai scăzut – construcții bune și frumoase, cu un confort corespunzător cerințelor actuale și ținînd seama de regulile urbanistice. Îndrumările date în această plenară au ajutat pe arhitecți ca și pe ceilalți constructori să obțină, într-un interval de numai cîteva luni, succese remarcabile în reducerea costului construcțiilor și în special al locuințelor fără reducerea confortului, ceea ce a făcut posibilă creșterea substanțială a volumului de construcții din acest an față de anii precedenți.

Poate exista o fericire mai mare pentru arhitecții noștri decît să-și pună cu entuziasm toate cunoștințele și puterile lor în slujba poporului, în slujba realizării minunatelor construcții ale socialismului, decît să ia parte directă la avîntul arhitecturii noastre de azi fiindu-i deschise fiecăruia cele mai largi orizonturi și posibilități de afirmare creatoare ?

Înfăptuirea acestor sarcini mărețe ale arhitecturii noastre – ași spune fără teamă de exagerare, sarcini de importanță istorică pentru dezvoltarea arhitecturii socialiste în țara noastră – este azi o realitate a zilelor noastre, o realitate mai frumoasă și mai bogată decît cele mai mari visuri ce ne puteam făuri cu mulți ani în urmă. Pentru că într-adevăr realitatea merge azi mai repede decît toate pronosticurile cele mai îndrăznețe făcute de noi în trecut cînd, tineri studenți fiind, încercam să visăm la viitorul arhitecturii în țara noastră.

Într-adevăr au fost de ajuns numai 15 ani de dezvoltare liberă și independentă a poporului nostru, ce pășește pe calea socialismului, pentru a preface toată țara într-un vast șantier, pentru a o împinzi în lung și în lat cu un număr din ce în ce mai mare de construcții ce pregătesc viața fericită a noastră și a copiilor noștri.

Noi, arhitecții, putem afirma fără preget că acești 15 ani au pus o temelie de nădejde minunatei clădiri a viitorului patriei noastre pe care o proiectează cel mai desăvîrșit arhitect al zilelor noastre : Partidul nostru drag.

oziția omului de știință într-un regim de democrație populară este cu totul alta decât într-un regim capitalist. Activitatea de creație științifică fiind una din formele muncii de construcție a socialismului, munca omului de știință are un loc în cadrele muncii întregii clase muncitoare. Omul de știință este astfel răspunzător de munca sa de creație, de creșterea tinerelor cadre, de orientarea științifică pe care o imprimă colectivului de muncitori într-un anume domeniu de cercetare științifică. Acest lucru l-am simțit și noi matematicienii.

În țara noastră, sub impulsul dat de David Emanuel, de Poppeiu, Țițeica și Davidoglu la București, de Th. Angheluță la Cluj, de Alexandru și Vera Myller, de S. Sanielevici la Iași, avem o școală matematică serioasă cunoscută și stimată peste granițele țării.

O dată cu instaurarea regimului de democrație populară, matematicienii români și-au pus problema: în ce mod trebuie organizată cercetarea matematică la noi în perioada construirii socialismului?

Împreună cu tov. M. Haimovici, Andrei Popovici, Tiberiu Popovici și N. Teodorescu am discutat mult această problemă. Lipsurile erau evidente. În teoria elasticității, în analiza numerică, eram mult rămași în urmă. Domeniile acestea de cercetare matematică sînt de mare importanță pentru ridicarea nivelului tehnicii. Dar noi avem cercetători formați în aceste domenii.

Iată o muncă ce ni se impunea.

Matematicienii noștri tineri erau sensibili la frumusețile algebrei abstracte și topologiei generale, ale analizei funcționale și ale teoriei funcțiilor de variabilă reală, dar ei disprețuiau și teoria plasticității și pe cea a elasticității și fugeau cu oroare de analiza numerică și de teoria ecuațiilor fizicii matematice.

Problema se punea complex: a crea o școală de ceea ce se numește uneori „matematici aplicate” fără a slăbi școala existentă de „matematici pure”. Ar fi fost greșit să negăm interesul cercetărilor asupra ramurilor fundamentale ale matematicilor, fără de care aplicarea în practică riscă să se epuizeze repede.

Matematica este o știință abstractă și ea nu poate servi practicei decât fiindcă e abstractă și cu atît mai mult servește practicei, fizicii și tehnicii, cu cît e mai abstractă. Aparatul foarte abstract al geometriei diferențiale moderne servește mecanicii cuantice; teoria funcțiilor de variabilă complexă servește hidrodinamicii, teoria funcțiilor de variabilă reală servește analizei numerice și statistice.

Un cercetător oricît de mare ar fi el, are o viziune strîmtă a științei cînd nu vede că matematica se aplică. Problema creării unui curent favorabil matematicilor aplicate ne-a preocupat și la Institutul de Matematici și la Facultatea de Matematici și Fizică și la Societatea de Științe Matematice și Fizice din R.P.R. Acum puteam face un bilanț. Colectivul de probabilități și statistică, de sub conducerea prof. A. Onicescu și a celui mai vechi colaborator al său G. Mihoc e un colectiv puternic construit și care a format numeroase cadre tinere. V. Vilcovici și Caius Iacob au condus în cercetare pe tinerii noștri hidrodinamicieni, Tiberiu Popovici a condus munca Institutului de Calcul din Cluj. N. Teodorescu formează pe tinerii care studiază ecuațiile fizice matematice. Eu însumi am reușit să creez un grup de cercetători în domeniul teoriei elasticității, teoriei plasticității și reglogiei.

În acest mod la al IV-lea Congres al matematicienilor români figurau, și chiar la loc de cinste, colectivele de matematici aplicate. Școala matematică românească era

astfel întregită. Colectivele noastre de mecanică au fost prezente și la marile manifestări internaționale : Congresul internațional de mecanică teoretică și aplicată din Bruxelles 1956, Conferința de mecanica fluidelor de la Krynice (Polonia) 1957, Congresul iugoslav de mecanică rațională din Abazzia, 1958, Colocviul asupra neomogenității în elasticitate de la Varșovia 1958.

În munca aceasta de a crea un curent de matematici aplicate la noi în țară, am fost izbiți de faptul că conceptul de matematici aplicate se schimbă în zilele noastre. Tehnica celei de a doua jumătăți a secolului XX e dominată de automatizarea ei. Automatizarea a adus după sine două consecințe importante pentru științele matematice.

Pe de o parte mașinile rapide de calcul, prin faptul că permit efectuarea unor calcule enorme și dau rezultatele cu o precizie oricât de mare, schimbă înțelesul criteriului de practică a unei metode de matematici aplicate. O metodă de calcul putea fi nepractică atunci când cerea calcule pe cari nu le putea efectua un birou de calcul în câțiva ani. Dacă aceste calcule pot fi efectuate la mașină în câteva ore, problema e alta. Mai mult decât atât ; de oare ce calculele sînt făcute de mașină, justificarea lor trebuie să ne preocupe și matematicianul are de făcut matematică mult mai abstractă.

Pe de altă parte proiectarea automatelor și munca la mașina de calcul aplică tocmai acele capitole ale matematicilor care erau reputate a fi prototipul cercetării matematicii „pure“ : algebra abstractă, cu teoria numerelor și logica matematică.

N-aș fi sincer, dacă nu aș mărturisi că ceea ce m-a atras către studiul automatizării e faptul că în cartea și în cercetările inginerului sovietic M. A. Gavrilov se întrebuinta logica matematică. Și ar fi greu de explicat bucuria intensă pe care o simt când formule și teoreme de algebra logicei de mult cunoscute mie, apar ca necesare în studiul funcționării unor mecanisme automate : scheme cu contacte și rele, circuite cu diode și triode, cu pentode și cu tranzistori, cu crietroane și cu inele magnetice.

Logicile cu mai multe valori erau privite de mulți cu neîncredere, de unii cu antipatie, ca un obiect care în cazul cel mai bun are un caracter teratologic. Când însă putem arăta că anume dispozitive întîlnite în tehnică ascultă de legile logicilor cu mai multe valori atunci discuțiile asupra valorii cercetărilor de logică nechryppiană capătă altă sonoritate.

Colectivul nostru ce lucrează asupra aplicațiilor logicei matematice în automată a ajuns să fie cunoscut în lume. Eu am publicat recent o carte *) în care am strîns cercetările noastre, pînă acum răspindite în revistele din țară și străinătate și o alta **), prima dintr-o colecție de „Monografii asupra teoriei algebrice a mecanismelor automate“ care constituie o introducere în studiul acestei teorii.

Mașinile rapide de calcul fac ele adunările, scăderile, înmulțirile și împărțirile. Dar pentru a le face să lucreze, pentru a putea programa munca mașinii, omul trebuie să disece formulele. Iată un alt loc unde se aplică legea formală.

În ultimii ani s-au deschis perspective nebănuite matematizării altor discipline.

Cibernetica arată că o cunoaștere a fiziologiei scoarței cerebrale nu va mai putea fi făcută fără ajutorul matematicii.

* „Teoria algebrică a mecanismelor automate“, 704 p. Ed. Tehnică 1959

**) Scheme cu comandă directă cu contacte și rele, 201 p. Ed. Acad. R.P.R., 1959

Lingvistica matematică începe să apară: statistica limbajului, traducerea automată, microgramatice se îmbină cu teoria codurilor necesare și telemecanicii (măsura și comanda la distanță).

Economia matematică apare, așa cum au apărut totdeauna aplicațiile matematicilor la studiul unor fenomene noi: ca un șir de rezolvări cu mijloace matematice a unui șir de probleme precise: probleme de programare liniară (în transporturi, în amestecul de benzine, în planificarea producției), de programare dinamică, de teoria jocurilor, de teoria așteptării și a deservirii în masă ș.a. O problemă de acestea rezolvată și calculată. (cu o mașină rapidă de calcul), duce la economii de milioane.

Matematica este o știință frumoasă. Eleganța sa arhitectonică cere oricărei teorii matematice să îmbine perfecțiunea totulului cu grația detaliului.

Matematicianului, și numai lui, îi e îngăduit să unească bucuria largilor perspective ale abstractului cu conștiința înțelegerii fenomenelor naturii și posibilitatea transformării ei. Și mândri de unealta noastră, matematicienii români ne-am înscris în rîndurile celor ce făuresc o lume mai bună.

Acad. A. OTETEA

 egimul nostru de democrație populară, de la instaurarea sa, a acordat o deosebită atenție istoriografiei și i-a pus la dispoziție toate mijloacele materiale pentru a-i asigura o rapidă și puternică dezvoltare. În transformarea revoluționară a economiei, societății și culturii noastre, istoriografiei îi revenea sarcina de a relua, în lumina marxism-leninismului, marile probleme ale istoriei noastre care au fost ignorate sau denaturate de istoriografia burgheză și de a face din istoriografie un factor activ în lupta pentru educația maselor și pentru combaterea ideologiilor dușmănoase.

În prima perioadă de pregătire, de adaptare a cadrelor vechi și de formare a unor cadre noi, istoricii noștri și-au concentrat activitatea asupra întocmirii unor instrumente de lucru indispensabile progresului științific și care fusese neglijate de istoriografia burgheză. Acestea sînt culegerile de documente, de cronici și de inscripții, bibliografii, fără de care munca istoricului se irosește în cercetări duse adesea la întâmplare și fatal condamnate la o documentare incompletă. Adunarea materialului documentar în mari colecții și completarea lui cu bibliografie și cu indici, au permis inițierea unor cercetări monografice care să lămurească, pe baze marxiste și cu ajutorul unei documentări complete, unele din problemele fundamentale ale istoriei României.

Și mai grea a fost moștenirea istoriografiei trecute în ceea ce privește conținutul și spiritul operelor pe care ni le-a lăsat. Cu toate protestările lui Bălcescu și Kogălniceanu împotriva istoriei care n-avea „în vedere decît biografia domnilor, nepomenind nimic de popor“, „izvor al tuturor mișcărilor și isprăvilor, fără de care stăpînitorii n-ar fi nimic“, istoricii burghezi au continuat să facă istoria domnilor și a claselor stăpînitoare. Cu toate că Bălcescu a recunoscut în revoluție un factor esențial al progresului și nu vedea posibilă realizarea unirii romînilor într-un stat național decît ca „o sinteză a tuturor revoluțiilor“, istoricii burghezi au ignorat rolul istoric al maselor și au luat o poziție ostilă față de luptele revoluționare ale poporului, în care n-au văzut decît anarhie și regres. Ei nu s-au ocupat de mișcarea muncitorească. Răscoalele țărănești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea au fost trecute cu vederea pentru a exalta „serviciile“ dinastiei. În locul antagonismelor

sociale, s-a propovăduit ideea armoniei dintre asupritori și asupriți și s-au accentuat contradicțiile rasiale și naționale. Istoriografia s-a făcut astfel instrumentul politicii șovine față de minoritățile naționale și față de vecini, mai ales față de U.R.S.S.

Sub îndrumarea Partidului, istoriografia noastră marxistă și-a luat sarcina de a relua de la baze istoria poporului nostru din punctul de vedere al clasei muncitoare, în spiritul internaționalismului proletar, al păcii și al prieteniei între popoare, conform învățăturii marxism-leninismului și celor mai bune tradiții ale trecutului nostru. Ea și-a însușit ideea că istoria adevărată nu poate nesocoti, fără a se expune la grave erori de interpretare, legăturile poporului nostru cu popoarele vecine și cu istoria universală. Printr-o aplicare tot mai consecventă a principiilor materialismului istoric, am ajuns să concepem istoria noastră ca o parte integrantă a mișcării generale de emancipare a maselor muncitoare, mișcare ce duce în mod necesar la triumful socialismului.

Hotărârile Congresului al II-lea al P.M.R. au dat acestei evoluții a istoriografiei noastre un puternic impuls și o direcție fermă. Trăsind istoricilor sarcina de a întocmi un tratat general de Istoria României, Partidul a făcut indispensabilă concentrarea tuturor forțelor noastre din sectorul istoriei într-un front unic și soluționarea problemelor fundamentale. Primele rezultate ale acestei inițiative au fost întocmirea tematicii tratatului și elaborarea unui prim proiect de periodizare a istoriei noastre. În ceea ce privește tratatul însuși, lucrările de elaborare sînt în curs și primele volume sînt prevăzute pentru sfîrșitul acestui an.

Restructurarea istoriei noastre pe baze marxiste nu se putea face fără o publicație sistematică a izvoarelor medievale și a documentelor din epoca modernă care se referă la mișcările țărănești și muncitorești și la războiul independenței. Un colectiv de paleografi și de diplomațiști din cele trei centre universitare ale țării a terminat în 1956 publicarea unui corp de *Documente privind Istoria României* consistînd din 27 volume pentru istoria medie și 9 volume pentru războiul independenței. Publicația e precedată de o *Introducere* în două volume care cuprind o serie de studii privitoare la științele ajutătoare ale istoriei (paleografie, diplomatică, cronologie, sigilografie), care umplu un gol de mult simțit în istoriografia noastră.

Pentru a înlesni cercetătorilor folosirea colecției, s-a început pregătirea unui indice general de nume de persoane, de locuri și de materii. În vederea publicării unui corp de cronici medievale s-a întocmit un *Repertoriu al cronicelor manuscrise existente pe teritoriul R.P.R.* În același timp s-a pregătit ediția critică a opt cronic, din care două au fost date la tipar. S-au cules apoi *Informațiile cronicarilor străini cu privire la teritoriul R.P.R. din secolul al X-lea pînă în secolul al XIV-lea*. Un volum cuprinzînd știrile slave, bizantine și orientale a fost terminat. De asemenea se culeg inscripțiile din cuprinsul țării în vederea unei ediții critice. Cele din București și împrejurimi se vor publica anul acesta. În sfîrșit, o bibliografie istorică în cinci volume e aproape de isprăvit.

Un impuls deosebit de puternic și de sistematic s-a dat săpăturilor arheologice. În locul explorărilor izolate și întîmplătoare, s-a impus sistemul săpăturilor planificate în vederea lămuririi unor probleme fundamentale ale istoriei noastre. Importante fonduri, alocate în fiecare an de stat, au permis arheologilor noștri să lărgească într-o măsură considerabilă cercul cunoștințelor noastre asupra perioadei vechi și medii a istoriei țării noastre.

După o primă fază, mai mult de erudiție a activității istoricilor noștri, în cursul căreia s-a realizat amalgamul istoricilor vîrstnici, formați înainte de 1944, și tînăra generație, s-a trecut la o etapă superioară, de interpretare și de creație.

Înarmați cu concepția și metoda materialismului istoric, medievistii noștri au atacat mai întîi problemele ignorate sau denaturate în trecut: formarea statelor feudale romînești, centralizarea statului, formarea poporului și limbii romîne, feudalismul timpuriu, lupta împotriva cotorpirii turcești, stabilirea sarcinilor materiale ale stăpînirii turcești și efectele lor asupra societății noastre, perioada destrămării feudalismului și apariției relațiilor capitaliste.

Cercetările cu privire la epoca modernă s-au concentrat asupra celor trei evenimente capitale, din punct de vedere politic al secolului al XIX-lea, revoluției din 1848, Unirii Țărilor Romîne și războiului pentru independență. Pentru soluționarea acestor probleme s-au scos la iveală documente noi și s-au elaborat studii care vor servi autorilor tratatului de Istoria Romîniei pentru redactarea capitolelor închinete acestor probleme. Centenarul Unirii a fost un prilej nu numai de însuflețite manifestații populare, ci și de pregătire a patru volume de documente și de numeroase studii care au reînnoit complet subiectul.

O atenție deosebită s-a acordat de istoriografia noastră răscoalelor țărănești și mișcării muncitorești. Semicentenarul răscoalei țărănești din 1907 a fost comemorat printr-o serie de comunicări, care au fost publicate într-un volum de Academia R.P.R.

Cît privește istoria contemporană, ea a fost complet ignorată de istoriografia burgheză, sub pretextul că ea nu se poate scrie din lipsă de izvoare autentice și de perspectivă istorică. Aici totul trebuia luat de la bază. Înainte de toate au trebuit constituite cadre de cercetători. Ei au fost recrutați dintre redactorii de ziare, lectorii școalelor de cadre ale Partidului și din tineri absolvenți ai Facultăților noastre. Formați și îndrumați de Partid, ei au întreprins tratarea sistematică a istoriei contemporane, începînd cu perioada avîntului revoluționar din 1917-1922 pînă în zilele noastre.

Istoricii noștri au răspuns, deși nu în mod destul de critic, și sarcinii trasate de Congresul al II-lea de-a reconsidera moștenirea culturală a trecutului. Încercări de reconsiderare a operelor lui M. Kogălniceanu, B. P. Hașdeu, A. D. Xenopol, C. A. Aricescu, N. Iorga și alții n-au izbutit să facă o demarcație destul de precisă între ceea ce e mort și ceea ce e viu în opera acestor istorici, fiindcă criticii lor n-au mers pînă la rădăcina socială a ideilor lor.

În concluzie, istoriografia noastră a realizat în cei cincisprezece ani de la 23 August 1944 o cotitură decisivă. Ea s-a afirmat prin studiile și lucrările sale ca un factor important în lupta ideologică a clasei muncitoare împotriva ideologiei burgheze și a pus bazele istoriei marxiste care se ocupă de toate „de istoria producătorilor de bunuri materiale, de istoria maselor muncitoare, de istoria popoarelor“.

În acest sens, lucrări considerabile au fost realizate și s-au pregătit altele care așteaptă să vadă lumina tiparului. Aceste lucrări atestă progresele realizate de istoriografia noastră marxistă și constituie o garanție de dezvoltare și mai puternică în viitor.

Infiripată cu trudă de-a lungul unui veac de frământări, tinăra școală muzicală românească se afla de fapt la începuturile ei în jurul anului 1944. Activitatea creatoare a pleiadei de muzicieni din ultimele decenii, în frunte cu strălucitul George Enescu, se îndrepta într-o măsură destul de însemnată spre valorificarea tezaurului muzicii populare; încercările de a îmbina bogăția acestui tezaur – bogăție de care oamenii de artă începeau să fie conștienți – cu mijloacele și cuceririle muzicii culte apăreau din ce în ce mai des pe scena creației noastre muzicale. Dar acest drum, care ne pare azi firesc, nu se contura pe atunci atât de limpede. Domnea încă în sufletul multora neîncrederea în posibilitatea și valoarea unei școli naționale românești, pentru care militau singuri câțiva compozitori; pe de altă parte, confuziile și frământările din secolul XX semănau o oarecare derută în legătură cu stilul, limbajul și chiar conținutul muzical, printre cei ce se ocupau de probleme de compoziție. Calea nouă deschisă artei după 23 August 1944 s-a dovedit și în acest sens – al clarificării concepțiilor estetice și ideologice – binefăcătoare pentru dezvoltarea muzicii românești. Cei 15 ani care au urmat au fost mai rodnici în creație decât toate deceniile anterioare și astăzi putem vorbi cu seriozitate de o școală națională de compoziție, care se dezvoltă înfloritor.

Generația de compozitori din care fac parte pășea în urmă cu 15 ani dincolo de pragul adolescenței. De aceea noi n-am apucat să cunoaștem frământările înaintașilor noștri, după cum nu ne-am zbatut în dificultățile lor materiale. Dimpotrivă, zi de zi ne-am simțit în toți acești ani înconjurați de grijă, încurajați în căutarea și încercările noastre de începători, priviți cu căldura și încrederea atât de necesare unui creator. Mai mult decât atât: am simțit – și cred că nu vorbesc numai în numele meu personal – cum năzuințele noastre artistice se împletesc cu năzuințele întregului popor: și ce stimulent poate fi oare mai viu decât acesta? Ne-am văzut antrenați ca factori activi la crearea societății noi, ale cărei idealuri nu pot fi de cât împărtășite întru totul de un adevărat slujitor al artei.

Convingerea aceasta profundă că țelurile artistului sînt în concordanță cu țelurile masei, că el crează pentru oameni și, deci, pe înțelesul lor, s-a infiripat și s-a întărit din ce în ce mai mult în sufletul creatorilor noștri, în anii ce au urmat lui 23 August. Pentru mine personal, a fost în acest sens revelatoare rezoluția P.C.U.S. în legătură cu problemele de muzică, care a apărut în anul 1948. Citind-o, am găsit confirmarea puternică a ceea ce simțisem instinctiv pînă atunci în legătură cu menirea artei și cu profundul ei umanism.

Am găsit atunci răspunsul la o seamă de întrebări pe care mi le pusesem ascultînd unele lucrări moderniste, scrise de dragul formulelor abstracte, al căror rost nu-l înțelegeam. Mi s-a confirmat cu această ocazie că idealul meu de a exprima prin muzică emoția, de a transmite ideii și sentimente care să se ardeseze mulțimii de ascultători – și nu unui cerc restrîns – nu este un țel pueril sau perimat, ci un țel nobil, pe care l-au îmbrățișat toți marii artiști ai lumii.

Înscriindu-mă în anul următor la secția de compoziție a conservatorului de creație și începînd să compun din ce în ce mai mult, am urmat în chip firesc drumul de creație realist-socialistă, singurul care corespunde năzuințelor mele intime.

ia de 23 August 1944 înscrie o cotitură decisivă în evoluția socială a poporului nostru, în consecință o orientare ideologică revoluționară, al cărei timbru particular se imprimă în mod necesar și intim pe creația științifică de orice fel. Nu a fost deci cu puțință ca 23 August să nu fi proocus modificări esențiale și în dezvoltarea științelor noastre biologice. Prin natura însăși a lucrurilor însă ele nu s-au putut produce atât de rapid. A fost nevoie de perioade mai lungi sau mai scurte de acclimatizare a unor concepții infiltrate de mult în gândirea cercetătorilor, de reconsiderarea unor tematici angajate, a căror putere de atracție nu este întotdeauna ușor de învins. În multe cazuri a fost necesară o adaptare a bazei materiale și a unor mijloace de lucru, orientate de mai înainte într-un anumit sens, sau chiar organizarea lor din nou. Dar cu toate acestea o perioadă de cincisprezece ani este suficient de lungă pentru ca în cursul ei să se fi conturat în mod deslușit caracteristicile particulare ale unui complex de discipline cultivate în acest răstimp sub o nouă constelație de factori determinanți.

Vom încerca să descifrăm pe scurt caracteristicile biologiei, așa cum ea s-a dezvoltat la noi în acești din urmă cincisprezece ani.

Evenimentul principal care s-a produs aproape concomitent cu 23 August și cu puterea zăgazelor rupte, a fost deschiderea porții, zăvorâte pînă atunci, spre știința din răsărit. Biologia sovietică ne era cunoscută mai înainte numai prin cele mai răsunătoare descoperiri ale ei, înregistrate și în literatura apuseană care ne era accesibilă. Ne-a rămas ascunsă însă cea mai mare parte din producția științifică atât de cuprinzătoare și de diferențiată a biologilor sovietici. A fost neobișnuit de greu, de cele mai multe ori de-a dreptul imposibil, să sezisăm spiritul nou al ansamblului de cercetări și de interpretări din domeniul biologiei cultivate în U.R.S.S. Oficialitatea se împotriva în mod programatic schimbului de publicații, cu toată propunerea repetată a lui Racoviță de a se angaja un schimb de publicații științifice cu U.R.S.S.

În aceste condiții, legăturile care au fost încercate de unii oameni de știință erau prea puține și riscate. Nimic nu a mai stat însă în calea difuzării producției științifice după 23 August. Publicațiile ne vin în condiții deosebit de avantajoase, jurnalele de referate, Institutul de Studii Romîno-Sovietic, cu seria de biologie a analelor sale, schimbul activ de publicații și de cercetări etc. ne-au familiarizat în mod eficient și într-o atmosferă de prietenie și colegialitate, cu conținutul dar mai ales cu directivele principale și cu factura ideologică a biologiei din Țara Socialismului. Traducerile unor opere fundamentale ale biologilor sovietici, au făcut cunoscute în rîndul oamenilor noștri de știință, cu și mai multă putere sugestivă, opera și gândirea biologică din răsărit.

Retrospectivele făcute pînă acum în periodicile noastre au insistat mai ales, sau exclusiv, asupra efectului pe care intensele și amicalele relații științifice romîno-sovietice l-au produs în volumul și direcția generală a cercetării științifice de la noi. Acest efect este într-adevăr copleșitor. Dar se accentuează prea puțin influența pe care comuniunea spirituală cu știința sovietică a avut-o asupra noastră prin larga ei popularizare și prin noile legiferări privind organizarea învățămîntului de toate gradele.

Ca să rămînem în domeniul limitat al biologiei subliniem, sub acest raport, stăruitoarea și fecunda răspîndire în păturile largi ale publicului nostru, a biologiei miciruniste, a evoluționismului, a materialismului, sub formă de broșuri, de arti-

cole de reviste, de expoziții, etc. Știm că probleme ca originea vieții, originea omului, darvinismul, etc., au pătruns astfel adânc în cunoștiința muncitorimii și a țărănimii, ca să nu vorbim de pătura noastră cărturărească de toate vârstele și în special de tineret.

În învățămîntul nostru mediu și în învățămîntul biologic universitar, darvinismul și biologia micurinistă alcătuiesc puncte esențiale în programe și ele contribuie în mod categoric la formarea unei concepții materialiste, dialectice în rîndul tinerimei noastre studioase. Adăugăm organizarea loturilor școlare, a lucrărilor de genetică, de fitopatologie, de entimologie, parazitologie, microbiologie, etc. de la facultatea de biologie, care obișnuiesc pe elevi și pe studenți cu munca de aplicație a biologiei și cu ideea legăturii indisolubile între teorie și practică, între știință și funcția socială.

Această educație biologică a maselor reprezintă de pe acum și mai ales va reprezenta în viitor, prin sine însăși, un factor cu greutate incomensurabilă în orientarea și mai categorică a biologiei noastre în sensul materialismului dialectic și în fixarea ei viguroasă pe noua poziție.

Ne simțim datori să accentuăm că biologia noastră a cunoscut etape glorioase și a avut somități cu renume mondial înainte de 23 August. *Brînză, Grecescu, E. Teodorescu, I. Athanasiu, Gr. Ștefănescu, Bujor, Antipa, Voinoc, Racoviță* alcătuiesc o galerie de eternă mîndrie a biologiei cultivate de romîni. Știm că Racoviță întemeiasc și organizase o nouă disciplină biologică și transformase institutul său de speologie din Cluj în centrala mondială a cercetărilor biologice în domeniul subteran și un far luminos pentru biologia de pretutindeni.

Opera lor este masivă și fundamentală. Ea merită din plin respectul nostru. În general însă, biologiilor noștri principali și chiar cei citați erau adepții mecanicismului, care domina știința apuseană, în care se formaseră. Doar un reprezentant de frunte, iubit și respectat al biologiilor noștri, ca *Emil Racoviță* izbutise să evadeze, dar nu complet, din mecanicismul atotstăpînitor, grație geniului său și grație educației sale marxiste din tinerete.

Putem înfățișa, față de biologia noastră dinainte de 23 August, evidente progrese raportate tocmai datorită spiritului nou de după această dată.

Aceste progrese se afirmă în abandonarea concepției directe mecaniciste și adoptarea concepției materialist-dialectice, în angajarea operelor colective și în a celor legate de practică.

Alături de opera înaintașilor amintiți putem să punem monografiile monumentale privind *Uredimalele și Ustilaginalele din R.P.R.*, care deși opere de sinteză, se întemeiază mai ales pe cercetările personale ale autorului lor, acad. Tr. Săvulescu.

Progresele se afirmă în special după întemeierea Academiei R.P.R. în 1948, care aduce noutăți fundamentale, dictate de timpurile noi: organizarea largă și amănunțită a muncii de cercetare în științele naturii sub formă de institute sau colective; planificarea operelor fundamentale de sinteză și grija pentru puritatea ideologică a publicațiilor.

Așa iau naștere marile lucrări colective: „Flora R.P.R.” și „Fauna R.P.R.” Din prima au apărut șase volume, al șaptelea fiind sub tipar, iar celelalte cinci sînt în bună parte lucrate. Din a doua au văzut lumina tiparului treizeci și trei de fascicule din unsprezece volume. Ele sînt opere fundamentale de inventar critic al organismelor ce trăiesc la noi și servesc nu numai drept surse de documentare și consultare științifică pentru specialiști, de instruire naturalistă pentru amatori, ci și drept baze de plecare pentru numeroase probleme de aplicație în fitotehnie, pomol-

logie, viticultură, în studiul buruienilor, al dăunătorilor, în zootehnie, piscicultură, etc.

Acceași concepție academică de editură a avut drept rezultat tipărirea operelor complete sau alese ale unor biologi romini sau străini ca : *E. Teodorescu*, *E. Racoviță* (în redacție), *Mecnikov*, *Timiriachev*, *Miciurin*, *Viliams*, *Gluscenko*, iar anul trecut : *Originea speciilor* a lui Darwin.

Până în 1948 creația biologică teoretică se desfășura în laboratoarele și stațiunile de cercetare ale universităților. De atunci încoace li s-au asociat colectivele de cercetare ale Academiei la București și ale filialelor ei de la Cluj și Iași. Din ianuarie 1958 colectivele dispartate au fost reunite într-un *Centru de Cercetări Biologice* destinat, prin însuși actul său de naștere, să se transforme cât mai curind în Institut de Biologie.

Tematica biologică universitară și academică din ultimii cincisprezece ani este foarte bogată. Cele opt periodice de specialitate se dovedesc a fi insuficiente pentru a o publica în întregime și la timp. Unele lucrări mai voluminoase, cu dimensiune intermediară între o contribuție și o monografie, se găsesc aglomerate la pragul tiparului.

Privită în ansamblu, această fecundă producție reflectă directiva ideologică a timpurilor noi și în majoritatea ei arată legături cu practica. Ele se suprapun adesea în sensul lor aplicat cu lucrările institutelor de științe biologice aplicate, cum sînt ICAR-ul, ICES-ul, colectivele de pomologie, de viticultură, etc. Este locul să accentuăm că producția științifică a acestor din urmă unități este foarte valoroasă și trece la rîndu-i adesea din domeniul aplicat în cel teoretic, dovedind și mai mult inexistența unei frontiere între cele două tipuri de științe.

Rezumind observațiile făcute în această retrospectivă, constatăm că științele noastre biologice și-au început în mod organic postulatele care domină în general creația, interpretarea și aplicația științifică, azi la noi. Volumul lor este impresionant, oglindind cu prisosință elanul oamenilor de știință și ajutorul masiv al factorilor de stat răspunzători.

Acad. MIHAIL RALEA

înt perioade leneșe în istorie, în care modul de producție și relațiile de producție întîrzie cu o inerție deosebită. Altă dată „perioadele critice”, cum le numea Saint-Simon, se precipită în cîțiva ani și societatea ia subit o nouă înfățișare. Am trăit, generația mea, două-trei stadii istorice : resturi de feudalism, o scurtă etapă de capitalism, apoi, în fine, construirea socialismului. Sîntem în măsură deci, a putea să stabilim comparații și să încheiem bilanțuri.

În 1944, abia acum cincisprezece ani, s-a prăbușit o structură socială și a început să se înfiripe o alta, azi în plină dezvoltare, în plină maturitate. Dar, după cum se știe, o bază socială înlocuită implică și o schimbare de suprastructură. A urmat adîncilor transformări de după 1944, o altă concepție despre cultură, alte orientări și orizonturi ale năzuințelor noastre spirituale. Cursul culturii noastre a pornit pe alt drum : acela al construirii socialiste. După cincisprezece ani putem stabili azi o situație generală.

Revoluția înfăptuită în această direcție de regimul nostru a fost salvarea materială și demnitatea omului de litere și artă. Scriitorii și artiștii au fost adunați în sindicate ca ori ce muncitori cinstiți ; Statul a purtat de grijă de viața, de sănă-

tatea și odihna lor. Li s-a dat o menire, un rost respectabil în viața societății. Artistul a devenit un cetățean stimat cu drepturi și datorii precise, solidar cu vremea și țara lui, cu munca creatoare a tuturor făuritorilor unei societăți noi.

Fiecare a fost așezat în locul în care îl cereau aptitudinile sale. În stadiul capitalist, personalitatea cu însușirile sale specifice era înăbușită. Producția spirituală fiind o marfă ca ori care alta, se cerea nu o contribuție în funcție de competență și de ceea ce era merit să facă cineva, conform talentului său particular, ci numai în funcție de ceea ce, comercial, se cerea pe piață. Scriitorii și artiștii trebuiau să poată face ori ce, adică ceea ce era rentabil pentru un patron, nu ceea ce îl îndemna să facă aptitudinea personală a cuiva.

Un muzicant chemat să scrie simfonii trebuia să compună pentru un jazz sau române pentru o revistă, un pictor peisagist ori portretist să zugrăvească biserici ori reclame de magazine, un scriitor să compună anonim foiletoane sau romane politice pentru editura „Ignat Herz“.

Dar nu s-au schimbat numai condițiile creației, ci și conținutul său. O societate putredă de lene și dezorientare se plictisește. Căscatul era expresia curentă a existenței acestor îmbuibăți inutili. Ei căutau meru să se „amuze“. Nervii lor trebuiau biciuiți prin bizarerie și prin stranii aiureli. Acestor paraziți le trebuiau senzații tari. De aici o producție artificială, formală, de procedee și trucuri copiate după ultimii neurastenici parizieni. Totul nu era ce spui, ci cum spui. Fi-rește, nu toată lumea se preta la astfel de mimetisme – talentele rare și reale își găseau, după câte cazne și piedici, formula reală a talentului lor.

Regimul nostru a cerut artistului în primul rând să fie cinstit cu el și apoi un sens social în ceea ce creiază, solidaritatea cu eforturile de plâsmuire ale unei lumi proaspete. Adică a scos artistul din solitudine și cabotinaj și l-a încadrat în momentul istoric în care trebuie să trăiască. Aceasta înseamnă cunoașterea, adâncirea și solidaritatea cu poporul său, cu idealurile care se concretizau, cu atmosfera de șantier a colectivității din jurul lui.

Popoarele care muncesc își iubesc munca, obiectul și materialul pe care lucrează. Ele se confundă, se identifică cu realitatea pe care o prelucreză și o prefac. Trîndavii și ipohondrii fug de realitate. Ei se refugiază în situații rare și imposibile, în utopii absurde și neinteligibile. Sau, ștergînd ori ce semnificație a lumii exterioare, se refugiază în plâsmuiri abstracte, goale de orice sens, în rebu-suri penibile, în care ori ce urmă de artă e camuflată, pentru a oferi spectatorului ori cititorului enigme de dezlegat, uimire și refuz de a înțelege ceva, fie măcar pe calea sugestiei indirecte. De la Mallarmé la arta abstractă e un drum urmat de maniacii noutăților cu ori ce preț, a obsedațiilor de elucubrații în care intenția și tratarea artistică e total anulată.

Maiorescu și „Junimea“ s-au adresat elitelor. Un cerc restrîns și abscons de preți-nși inițiați trebuia singur să priceapă ceva. Noi, după 1944, nu căutăm să cre-iem în Republica noastră, avidă de regenerare și construcție, pepiniere de exemplare aristocratice. Noi nu voim să educăm elite, ci să ridicăm mase. Ne adresăm prin arta noastră poporului în masivitatea lui. Scriitorul trebuie să fie un rezonator al frămîntărilor mulțimii. Actualitatea cu problemele ei pasionante trebuie să se reflec-teze ca un ecou al aspirațiilor unanime. Marii scriitori și artiști, de la Shakespeare, Balzac și Tolstoi, la Michel Angelo și Beethoven, n-au urmărit un dialog secret cu cîțiva inițiați, ci au prezentat realitatea umană în același timp universală și națio-nală cu tot zbuciumul ei. Expresie și formă națională pentru fond uman general. Adică generalul omenesc transmis prin realități concrete ale locului și timpului nostru. Dacă marii creatori s-au adresat lumii întregi, ei au utilizat limbajul, dalta sau penelul patriei lor. E ceea ce s-a numit specificul național. Nici unul din cei

mari, care trăiesc în mintea noastră de secole, n-au cultivat opere artificiale de seră. Ei s-au confundat în lumea, în moravurile, în problemele particulare ale nației lor și le-au înfățișat cu mijloace expresive naționale. Scriitorul și artistul au devenit misionarii luptelor sociale ale patriei lor într-o anumită epocă istorică. Așa se întâmplă și la noi acum în ultimul deceniu și jumătate. Scriitorii au coborât din cabinetele lor solitare în lumea largă. Au încercat s-o înțeleagă și s-o interpreteze. Huhurezii sălbatici și izolați vor muri de singurătate la periferiile unei lumi pe care n-o înțeleg și care nu-i înțelege. Să le fie de bine! Trecînd pe lângă ei, istoria îi va ignora ori îi va uita. Dar aceștia aproape că nu mai sînt. Încadrați cu toții într-un singur suflu, înfruntăm bucuroși vremea cu imperativele ei.

Respect și grijă pentru viața și condiția umană a scriitorului, orientare socială, expresie națională, în spiritul ideilor înaintate ale marxism-leninismului, realism. Artiștii de azi trăiesc o altă viață, mai plină, mai semnificativă, mai fecundă. Lumea culturii ține astfel pasul cu marile transformări revoluționare. Contribuție la talmăcirea și răspîndirea lor.

MOȘTENIREA CULTURALĂ

Acad. TUDOR VIANU

Moștenirea culturală este o expresie adeseori întrebuițată în convorbirile și în publicațiile noastre de la 23 August 1944 încoace și care indică o preocupare constantă a regimului de democrație populară și cuprinde în sine un program. Când se vorbește despre moștenirea culturală se afirmă în același timp că munca culturii nu poate fi reluată în ori ce moment de la început și că, pentru a ajunge la o creație oarecare în domeniul științelor, al artelor, al literaturii, savantul și artistul au nevoie să se sprijine pe rezultatele cele mai de seamă ale creației anterioare de cultură. Căci aceasta este caracteristica oricărui fapt de creație în vreuna din ramurile științelor sau din acele ale plămuirii frumosului: ori care din aceste fapte înseamnă un răspuns original la una din nevoile prezentului și, în același timp, o îmbogățire a cuceririlor trecutului. Pentru a sporii capitalul de cultură adunat de-a lungul secolelor și mileniilor este însă nevoie a-l cunoaște, a ști cu de-amănuntul care dintre cîștigurile lor merită a fi păstrate, care dintre ele pot sluji ca temelie a unei construcții noi, merită a fi reluate și desăvîrșite sau urmează a fi părăsite, ca unele inapte de a oferi prezentului materiale, bază de lucru sau indicații folositoare creației de cultură de astăzi. Lumea de cultură a trecutului nu stă în fața sa-

vantului și artistului de astăzi ca o masă omogenă și indiferentă, fără articulații interioare, fără pulsația vieții. Creatorul care i se adresează, pentru a extrage din bunurile acelei lumi substanța necesară faptei lui originale, are față de trecut o atitudine critică, îl prefiră, îl cerne, selectează din el ceea ce îi poate deveni util. Insușirea moștenirii culturale este deci un act de *asimilare*, în sensul care i se dă cuvîntului în biologie, și este o acțiune de cultură a prezentului.

Aceste principii leniniste enunțate aci în forma lor cea mai generală, au fost aplicate și în epoca de după 23 August 1944, adică în epoca regimului de democrație populară și a construirii socialismului. La o parte însușirea moștenirii culturale în domeniul științelor, al artelor plastice și al muzicii, pentru că acestea pun probleme speciale, pe care alții le pot discuta cu mai multă pricepere. Mă restrîng la moștenirea bunurilor de cultură ale literaturii naționale și universale și mă întreb îndată: ce putea fi selectat din toate acestea, ce se putea extrage din ele ca substanță nutritivă pentru nevoile prezentului, prin care metode și mijloace și cu ce succese au fost împlinite sarcinile lămurite în opera de critică și folosire a trecutului?

Socialismul e orînduirea pusă în serviciul oamenilor, a tuturor oamenilor care prin munca lor iau parte la creația socială colectivă, e orînduirea așintită spre înăl-

țarea condiției acestor oameni, un moment hotărâtor în progresul general al omenirii. Nimănui nu-i mai poate fi admisă suficiența de a crede că progresele omenirii încep cu noi și că nimic din ce ne-a lăsat trecutul n-a reprezentat expresii ale înălțării umane, după nevoile timpului care le-a produs. Socialismul este conștient că el duce mai departe toate acele acțiuni de eliberare și dreptate umană, care, după ce au înlăturat sclavia și iobăgia, asigură acum libertatea, buna stare, cultura marilor mase muncitoare. Fondul uman al socialismului îl face apt pe acesta să selecteze din tot ce oferă tradiția literaturii naționale și universale, toate marile ei realizări, toate operele de seamă ale scriitorilor clasici, fiindcă toate au dat expresie, la timpul lor, aspirațiilor mai înalte ale popoarelor, toate își trag și își impun valoarea din fondul lor uman, recunoscut de noi cei de astăzi, angajați precum sintem într-o nouă luptă a omenirii, cu emoție și recunoștință.

Se pune adeseori problema valorii în literatură și artă. Răspunzând în mod foarte general la întrebarea pusă de această problemă se poate spune că au valoare și, ca urmare, au fost integrate în patrimoniul de cultură al omenirii, au ajuns pînă la noi și ni se impun astăzi, toate acele opere literare și artistice care au exprimat un conținut uman, fiindcă au dat satisfacție în trecut unei aspirații a poporului către dreptate și libertate. Cînd sintem zguduiți de tragedia lui Oedip, împrejurarea se explică prin faptul că eroul lui Sofocle înfățișează pentru noi, prin tăria lui de caracter, prin curajul lui în fața adevărului, un moment al luptelor omului cu *destinul*, un concept prin care se cuvine a înțelege ansamblul forțelor care-l oprimă pe om. Fondul profund uman al creațiilor lui Sofocle, ca și al întregii tragedii grecești, este incontestabil. Aceeași însușire o putem recunoaște poemelor eroice ale popoarelor vechi și moderne, tuturor marilor poeți lirici și dramatici din trecutul mai mult sau mai puțin îndepărtat. Valoarea tuturor acestora provine din valoarea lor și socialismul, care este el însuși o etapă în

dezvoltarea umanismului, recunoaște și prețuiește această valoare. Lipsite de valoare sînt pentru prețuirea actuală numai operele lipsite de umanitate, adversare năzuințelor mai înalte ale omului, bolnăvicioase și mizantropice, și pe acestea prezentul socialist este în dreptul lui să nu le selecteze să nu le scoată din uitare, să nu le promoveze.

Pentru a-și îndeplini misiunea lor umană și pentru a susține lupta popoarelor pentru dreptate și libertate, operele literare trebuie să se întemeieze pe observație și cunoaștere, pe observația și cunoașterea omului și a societății. Există în ori ce operă literară, ca de altfel în ori ce operă artistică, două energii puse la lucru, observația și imaginația. Observația procură artistului cunoașterile lui, îi furnizează înțelegerea vieții; imaginația organizează datele observației în altă ordine decît aceea în care ele s-au prezentat în realitate, le introduce în structuri fabuloase noi, dar uneori depășește terenul observației și-l poate prezenta în forme nefirești sau mistificatoare. Observația și imaginația sînt deopotrivă necesare creației artistice. Echilibrul acestor funcțiuni asigură unei creații de artă caracterul ei realist; dezechilibrul lor produce sau platitudinea observației neelaborate, nefînăitate pînă la potența ei tipică, sau ficțiunea arbitrară și nesemnificativă. Se înțelege atunci de ce socialismul arată preferința lui creațiilor artistice realiste, în rîndul cărora se rînduiesc și toate marile creații clasice. Pentru a putea izbuti în opera lui revoluționară, socialismul are nevoie de cunoașterea realității. Acțiunea socială nu se poate lipsi de cunoașterea socială și de cunoașterea sufletului individual, care în esență este tot un produs al relațiilor sociale, al muncii omului în societate, al asimilării culturii, al luptelor de clasă. Psihologia individuală este, în esență, un capitol al științei societății și, în literatură, portretul moral al unui erou tragic sau comic, la Racine sau la Molière, prezintă tot un rezultat al dezvoltării societății, într-unul din momentele ei. A fost deci firesc ca în preferințele epocii la care ne referim acum să se fi arătat un interes

predominant operelor aparținând tradiției clasice și realiste.

În fine, pentru a aminti ultimul principiu călăuzitor al selectărilor operate de epoca noastră în materia moștenirii culturale, trebuie vorbit despre valoarea de artă a creațiilor literare. Evident, trebuie combătută părerea filistină, după care arta ar fi o simplă podoabă adăugată din afară conținuturilor, o aparență atrăgătoare, un vâl înșelător azvîrlit asupra acelor conținuturi. Artă, forma artistică, este modalitatea perfectă a organizării fondului, expresia lui deplină, cu mare răsunet motiv. Lipsindu-se de perfecția realizării artistice, adică de intensitatea expresiei, de căldura ei comunicativă, de seducția formei, operele artei se lipsesc de puterea lor de a se transmite și scad în influența lor publică. Operele cu un conținut relativ bogat, dar cu o organizare primitivă și neatrăgătoare, nu obțin audiența dorită și n-au putința să intervie cu rol hotărîtor în formarea stărilor colective ale opiniei și sentimentului, adică să devină o putere a societății. Forma imperfectă trădează fondul. Din această pricină, se cuvine ca în selectarea operată în materia literară a trecutului, să funcționeze și criteriul perfecțiunii artistice, pentru a ne determina a reține din acea materie numai operele frumoase, adică cele înzestrate cu însușirea unei mari expresivități și a seducției. Tot ce este stingaci, diform, improvizat, imperfect, poate fi lăsat la o parte, dacă ne gândim la interesele publicului mare, al mulțimilor care doresc să se înalțe și să se înobileze sufletește prin artă.

Comentez, în toate acestea, programul de cultură al epocii de după 23 August 1944, în raport cu moștenirea literaturii universale și naționale. Niciodată, în țara noastră, nu s-a tradus mai mult din marile literaturi vechi și moderne, după un plan mai sistematic, cu o participare mai întinsă a scriitorilor de profesie, cu o conștiință

mai vie a exigenței filologice și artistice. Spiritele amare vor putea găsi pe alocuri unele neajunsuri în această activitate, dar, judecînd cu onestitate și seriozitate, nu se va putea contesta faptul că există actualmente în curs de desfășurare, un vast plan de traduceri, menite să înzestreze, în cițiva ani, cultura noastră literară cu toate instrumentele ei și să înlesnească unui român asimilarea întregii culturi literare a lumii, fără să părăsească teritoriul limbii sale naționale.

De asemeni, clasicii literaturii române s-au bucurat de o deosebită atenție. La început, a apărut ca o sarcină mai urgentă difuzarea în masele largi ale tuturor operelor însemnate prin calitatea lor umană, prin adevărul lor realist, prin desăvîrșirea formei lor artistice, scrise de scriitorii romîni în secolul al XIX-lea și al XX-lea. Eminescu și Creangă, Caragiale, Sadoveanu și Arghezi au fost difuzați în tiraje care depășesc cu mult suma edițiilor lor de la apariția operelor pînă în momentul noii politici literare. Marii scriitori romîni au ajuns astfel în toate mîinile și au putut să intre, abia prin această împrejurare, ca factori de mare importanță în educația socială, morală și artistică a poporului întreg.

Cu prilejul pregătirii edițiilor populare, despre care am vorbit mai sus, s-a format în editurile de stat și un personal editorial instruit treptat în problemele istoriei literare și ale criticii de texte. Învățămîntul filologic și-a asumat și el scopul formării unui astfel de personal, încît pentru sarcina de însemnătate națională a publicării întregului tezaur al literaturii noastre mai vechi și mai noi în temeinice ediții critice, se va putea conta de aici înainte nu numai pe vechii specialiști, dar și pe tineri crescuți sub ochii și instruiți după exemplul lor. Într-un anumit fel orice ediție trebuie să fie critică, pentru că fiecare din ele trebuie să asigure autenticitatea textelor. Ceea ce se numește însă, într-un sens mai special, ediții critice, adică ediții înzestrate cu stu-

dii de reconsiderare a autorilor din punctele de vedere ale epocii noastre și cu un bogat aparat critic, istoric și filologic, a alcătuit o altă preocupare în opera de însușire a moștenirii literare. S-au făcut și în această privință progrese salutate cu satisfacție în publicul larg și de către studioșii literaturii române, dar construirea unui *corpus* întreg al tuturor creațiilor valabile din trecutul nostru literar este în momentul de față o activitate în desfășurare, cu bune per-

spective. Editura Academiei R.P.R. poate să-și recunoască aici una din sarcinile ei.

Problema moștenirii culturale în domeniul literaturii, cu toate exigențele care derivă din conceptul ei, a fost una din preocupările cele mai active ale bogatei activități de cultură ale deceniului și jumătate de la liberarea țării. Succesele obținute pe acest teren se înscriu printre realizările cele mai bune ale criticilor, ale filologilor, ale traducătorilor, ale editorilor de azi.

CE A DAT PARTIDUL SCRIITORILOR NOȘTRI

OV. S. CROHMĂLNICEANU

Partidul a dat scriitorilor noștri, mai înainte de toate, o altă condiție socială. În lumea de ieri a banului, poetul era condamnat prin însuși exercițiul meseriei sale, la o existență penibilă. A te ocupa cu scrisul și a trăi în mizerie ajunsese aproape o regulă obștească. De altfel, pînă la 23 August 1944, cei puțini care izbutiseră în România să-și câștige pîinea, dedicîndu-se exclusiv literaturii, constituiau adevărate curiozități naționale. În țara unde, pentru a trăi, Eminescu a fost nevoit să facă sălahorie la „foaia de pripas“, Caragiale să vîndă bere, Creangă să-și deschidă un debit, Arghezi să imagineze fără succes nesfîrșite proiecte comerciale, străinilor li se puteau prezenta printre diferite ciudațenii locale și cîțiva „scriitori profesioniști“.

Regimul burghezo-moșieresc a lăsat în viața noastră literară urme de genul acesta: Autorii romîni obișnuiesc să moară foarte tineri, roși de ftizie sau cu cugețul clătînat, pe un pat de spital. Bălcescu la 33 de ani, Eminescu la 39, Ion Păun Pincio la 27, Traian Demetrescu la 33, Anton Bacalbașa la 35, Șt. O. Iosif la 38, Cerna la 32, Petică la 27, Săvescu la 28, Al. Sahia la 29.

În „Patul lui Procust“, Camil Petrescu rezumă foarte clar această condiție, arătînd ce înțelegea Nae Gheorghidiu prin a-l face pe Ladima „om“.

„Ladima nu era un om. El nu putea fi numit de pildă membru în nici un consiliu de administrație, așa cum sînt numiți și încasează jetoane oameni care n-ar putea să scrie exact titlul mai complicat și mai nuanțat al vreunei instituții, în consiliul căreia figurează. El nu putea fi numit nici director de bibliotecă la vreun Senat, nici la vreun muzeu, nici atașat de presă, ca atîtea zeci, în cine știe ce capitală străină. Nici Eminescu, de pildă, n-a fost om. N-a putut fi făcut mai mult decît revizor școlar (și deși a fost un excelent revizor, n-a putut rămîne nici acolo).“

Nu e vorba aici numai de aspectul economic al problemei, deși el are o însemnătate capitală. Pentru ordinea socială burgheză, chiar atunci cînd își avea traiul asigurat, scriitorul rămînea, conform mentalității lui jupîn Dumitrache, un „coategoale“, un „scîrța-scîrța pe hîrtie“, un individ prin definiție „neserios“, incompatibil cu o funcțiune de răspundere. Maiorrescu găsea, de pildă, pretenția lui Caragiale de a fi numit director al Teatrului Național, o obrăznicie. Indeletrnicirile beletristice ale lui Ion Pillat în familia Brătianu, din care poetul făcea parte, erau amintite cu jenă. Pe Gala Galaction, superiorii săi ecleziastici l-au sfătuit să se lase de scris, dacă vrea să urce scara ierarhiilor bisericești.

Partidul a dat scriitorului român o altă condiție socială, răsturnînd tocmai această

stare de fapt. Revoluția l-a scos împreună cu toți oamenii muncii din robia capitalistă. Existența lui nu mai e dependentă de capriciile „celor zece mii“, „care se plictisesc și suferă de obezitate“. El nu mai trebuie să „facă frumos“ pentru ca stăpînii banului să-i azvîrle resturile de la masa lor. În cincisprezece ani de regim democrat-popular, scrisul a devenit la noi o îndeletnicire cinstită de societate și răsplătită așa cum se cuvine. Partidul, așa cum a făcut să dispară odată cu alte vestigii ale unui trecut rușinos, imaginea proletarului, lăsat fără de lucru în fața porților închise ale uzinei, sau imaginea țaranului venit la conac să se tocmească rob cu nevasta și copiii pentru o baniță de mălai, a scos din circulație și imaginea tradițională a poetului „strîns în casă pe piscul dintre hornuri“, visînd „pentru Domnul cu dulce în zadar“ și așa cum spune Arghezi, hrănindu-se zilnic „c-un ceai și două cornuri“.

Astăzi scriitorul român nu numai că-și poate câștiga existența ocupîndu-se strict de meseria lui, dar e stimulat prin numeroase mijloace să-și vadă de ea în liniște, neconstrîns de un imperativ economic sever și opac la particularitățile activității creatoare.

Prin grija Partidului, statul democrat-popular a înființat „Fondul Literar“, care susține cu împrumuturi de milioane de lei anual, nevoile imediate ale scriitorilor angajați într-o operă de durată. Case speciale de creație cu un confort excepțional le stau la dispoziție. Mihai, eroul lui Camil Petrescu din nuvela „Mănușile“ (o seară cu masă bună și iubire) visa un pat alb într-un sanatoriu de munte, un pat cu rufărie curată, în care în sfîrșit, odihnit, să poată citi și scrie „fără silă, așa parcă de la el“ și-și făcea socoteala în gînd că aceasta s-ar fi putut realiza numai cu cît pierdea într-o seară la poker fostul lui coleg de liceu, marele om de afaceri Dimianu. Partidul a dat scriitorilor, nu camera de spital rîvnită și ea zadarnic în vremea burgheziei, ci castelul Hohenzollernilor de la Peleş.

Munca literară nu și-a cîștigat în lumea care construiește socialismul doar răsplata ei dreaptă materială. Partidul a ridicat meseria de scriitor la o prețuire obștească necunoscută în trecut. Romanțierul, poetul, dramaturgul sînt socotiți „ingineri ai sufletelor omenești“, „artileria cu tragere lungă“ a frontului ideologic. Ei au un rol social de o excepțională însemnătate în uniașa operă revoluționară pe care o întreprinde avântgama conștientă a proletariatului, fiind chemați să lucreze prin mijloacele specifice ale artei lor la făurirea conștiinței comuniste.

Dacă burghezia și moșierimea românească refuzau să vadă în scriitor altceva decît un fel de histrion și se arătau gata în viața publică să-i prefere ultimul elector „cu situație“, clasa muncitoare i-a chemat pe oamenii condeului cu cea mai deplină încredere și în rînd cu principalii mandatarai ai poporului să-și spună cuvîntul în treburile obștești. Tudor Arghezi, George Călinescu, Mihai Beniuc, Geo Bogza, Demonstene Botez, ș.a. sînt deputați în Marea Adunare Națională. Mihail Sadoveanu și Mihail Ralea, vice președinți ai Prezidiului. În fruntea Teatrului Național, a editurilor, a revistelor literare stau scriitorii. Partidul le-a dat pentru întîia oară o răspundere civică efectivă, integrală, de maximă importanță. Pînă și calomniatorii de profesie ai socialismului sînt nevoiți să recunoască aceasta și de unde imediat după Revoluție strigau că pe scriitori îi așteaptă foamea și mizeria neagră în statul muncitorilor și țaranilor, acuma țipă că asupra lor se exercită o operă de corupție, prin neobișnuite avantaje materiale.

Ideea că literații nu pot fi altceva decît niște slugi, persistă — cum se vede — în mentalitatea burgheză, chiar atunci cînd e vorba de propaganda anticomunistă. Celor care o subvenționează le e imposibil să înțeleagă că Revoluția nu trebuie să cumpere conștiințele pentru a le cîștiga de partea sa.

Partidul le-a dat scriitorilor o concepție nouă de viață, un ideal, pentru întîia oară

în deplină concordanță cu rosturile fundamentale ale artei. Există un tribut tragic pe care l-a plătit literatura trecutului. Ori cât de strălucite sînt realizările ei, o anumită limitare fatală, impusă de presiunea ideologică a claselor stăpînitoare le urmărește totuși.

Lipsite, cu rare excepții, de o înțelegere științifică a proceselor social-morale, idealurile scriitoricești cele mai nobile intrau într-un fel în contradicție cu realitățile vieții. Splendida revoltă eminesciană se frîngea în deznădejde dureroasă. Întrebările îndrăznețe argheziene rătăceau în ceturile mistice. Formidabila putere de observație a lui Căragiale nu putea nici ea să strănpungă un anume zid invizibil, îndărătul faptelor, către concluzii ultime revoluționare.

Dar acestea sînt cazurile fericite, pentru că ilustrează o rezistență excepțională a geniului creator la diversele orbiri ideologice, care tind să-i mutilizeze manifestările de plenitudine umană. Cîte talente nu s-au măcinat însă în astfel de ciocniri? Cîți scriitori înzestrați nu s-au pierdut înainte de eliberare datorită falselor concepții pe care le-au îmbrățișat? Cîte porniri autentice de simpatie pentru suferințele țărănimii n-au fost deturnate de ideologia semănătorismului sau poporanismului de la punctul lor de plecare? Cîte revolte sincere împotriva asfixierii morale, la care condamnă viața ordinea capitalistă nu a risipit în gesturi puerile, absurde și fără nici o eficiență, suprarealismul? Cîte energii artistice reale nu s-au cheltuit zadarnic în jocurile sterile cu cuvintele ale hermetismului sau ale altor practici poetice formaliste? Crimele burgheziei românești în materie literară nu se rezumă numai la scriitorii lăsați să piară roși de ftizie sau nebuni în mansarde, spitale și ospicii. Pe mulți, clasele stăpînitoare de la noi i-a lovit tot atît de crunt, jefuindu-le talentul, împingîndu-le activitatea la un impas tragic prin faptul că se sprijinea pe o concepție greșită asupra vieții.

Inarmîndu-i cu ideologia revoluționară a proletariatului, partidul le-a dat posibilita-

tea scriitorilor să se smulgă de sub asemenea influențe dezastruoase. Aici nu-i vorba de simpla schimbare a unei concepții de viață în favoarea alteia. Marxismul e **sin-gura** filozofie pe care realitatea nu o desminte, ci dimpotrivă îi confirmă punctul de vedere prin înăși desfășurarea ei istorică. Spiritul de Partid, adoptarea deschisă, conștientă a concepției proletariatului revoluționar asupra lumii, nu numai că-i îngăduie, dar îi garantează scriitorului aplicarea în creație a **realismului celui mai consecvent**. Talentul său se va mișca pentru înțitia oară **cu adevărat liber** de orice mistificare ideologică, în condițiile de afirmare cele mai favorabile. Nu e deci o întimplare că foarte mulți dintre scriitorii noștri cu o activitate notorie și înainte de 23 August 1944 și-au conturat întreaga personalitate în procesul însușirii concepției marxiste asupra lumii, după eliberare, cînd au și dat operele lor majore. Cine a întrevăzut în poetul ierburilor de pe Bărăgan și în gazetarul Zaharia Stancu, pe vigurosul romanțier de azi? Cine ar fi ghicit că în ghețurile de cleștar ale versurilor lui Cicerone Theodorescu se ascunde cîntărețul tandru și delicat al căminului familial, al „uliței noastre”, în care a început în sfîrșit să scipească sărbătoarea, adică bucuria socialismului? Lirica revărsată larg în căderi solemne de cataractă, trezind ecouri grave de orgă în păduri, pentru a celebra forța mulțimii, sau a chema la răspundere înaintea lumii pe dușmanii vieții, n-a izbucnit oarecum surprinzător în poemele lui Eugen Jecbeleanu scrise sub semnul revoluției proletare? Lucruri asemănătoare se pot spune despre Maria Banuș și despre Marcel Brelașu, despre Nina Cassian și despre Mihai Dragomir ca și despre alții alții.

Chiar unor scriitori care au o operă impresionantă în urma lor, cum sînt Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi sau Camil Petrescu, Partidul, ajutîndu-le să privească realitatea în spiritul ideilor revoluționare ale clasei muncitoare le-a prilejuit descoperirea răspunsului hotărîtor la căutările dramatice, chinuitoare ale creației lor anterioare. Opera lor a cîștigat astfel o rotun-

jime, o împlinire de capitală importanță, luminându-se prin concluzii într-un mod deosebit. Cine nu înțelege aceasta are despre literatură o imagine contabilicească, ci-tește cărți și nu autori. „Mitrea Cocor“, „Nada Florilor“, „Nicoară Potcoavă“ nu sînt numai niște romane noi, de o mare valoare, ale lui Mihail Sadoveanu. Ele sînt și completări la „Baltagul“, la „Noaptea de Sânziene“, la „Frații Jderi“, la „Hanu Ancuței“ și la altele. alte cărți neuitate, închinată mișcării poporului nostru în timp, dramei sufletului țărănesc, care se luptă să-și apere omenia în fața invaziei relațiilor sociale capitaliste și a tuturor mutilărilor morale aduse de răspîndirea lor. Fără aceste ultime opere nimeni nu poate susține că l-a înțeles cu adevărat pe Sadoveanu, după cum momentul revoluționar din creația marelui nostru prozator apare în întreaga lui însemnătate numai raportîndu-l la problematica centrală a unei asemenea opere monumentale. La fel „Cîntare Omului“ e un răspuns la zbaterea durosă a conștiinței lui Arghezi din „Psalmi“ și din numeroase alte versuri ale sale. Ce a adus aici complet inedit, răsturnător, concepția marxistă, se măsoară reconstituind înălțările și căderile poetului, situînd ipostaza actuală ca o concluzie la capătul unui șir lung de asalturi neputincioase, dar îndrjrite, neobosite împotriva necunoscutului.

Cînd Arghezi scrie, punînd să vorbească umbra omului :

*Sînt petecul de noapte, dat fie din născare,
Și ies și intru-n tine în zori și în amurg.
Din mine, viu și-n mine te-ntorci, în bezna
mare,
Firimîțată-n oameni și-n zilele ce curg.*

*În mine-i scris destinul cu slove nevăzute.
Ghicește-ți-l, să-l așli, de-ți este plin sau
gol.*

*Țișinele zidite alunecă tăcute,
De-abia lăsînd să treacă un fum, ca un
simbol.*

(„Umbra“-„Cîntare omului“)

Cînd Arghezi murmură aceste rînduri, ele fac să vibreze într-un acord nou, alte zeci de versuri ale sale din trecut.

Cînd proclamă triumfător :

*E timpul, slugă veche și robul celui rău,
Tu, omule și frate, să-ți fii stăpînul tău,*

(„Cel ce gîndește singur“-„Cîntare omului“)

cuvintele reînsușesc într-un vuiet simfonice de o intensitate necunoscută încă, toate vechile lui răzvrătiri.

„Minunea“ vieții în fața căreia poetul se oprea tulburat de neliniști metafizice se desleagă, fără să înceteze astfel de a fi izvor pentru poezie, ci dimpotrivă.

Omul nu mai apare creația cu finalitate misterioasă a unei voințe impenetrabile, supranaturale, ci produsul lui însuși, al muncii sale. Concepția marxistă asupra lumii îndreaptă către straturile cele mai profunde ale vieții viziunile poetului. El încețază să sondeze zadarnic printre plămuiți arbitrar și fantomatice ale spiritului terorizat de bezne, ci sfredelește acum îndrăzneț solul realității obiective.

Pé Camil Petrescu, iarăși Partidul l-a învățat să găsească în interpretarea materialist-istorică a raporturilor intelectualei cu societatea cheia problemelor care l-au frămîntat o viață întreagă. Figura lui Bălcescu în opera lui nu e numai un admirabil portret de cărturar devotat pînă în cele mai intime fibre ale sufletului său cauzei poporului, ci și un strigăt arhimedic de satisfacție.

Camil Petrescu descoperă de astă dată adevărata luciditate intelectuală cu toate răspunderile ei social-morale în fața istoriei. Fără să fi ajuns însă la convingerea justității punctului de vedere marxist în problemele care l-au preocupat mereu, niciodată autorul lui „Danton“ n-ar fi putut scrie o carte ca „Un om între oameni“, n-ar fi fost în stare să reconstituie cu atîta amplitudine și profunzime realistă, cu atîta rezonanță în actualitate, revoluția din 1848.

Revizioniștii neagă rolul orientării ideologice în creație, tocmai pentru că se tem de efectele ei. Pretinzându-se marxști, nu le convine să spună deschis că-i deranjează materialismul dialectic. De aceea proclamă teoria „realismului spontan“ al scriitorului de talent. Cu alte cuvinte, concepția despre viață a artistului nu joacă nici un rol în creație. Acesta exprimă adevărul vieții de la sine, împotriva chiar a concepțiilor sale greșite. Și aici îl citează ca exemplu pe Tolstoi sau pe Balzac. Mai mult, adaogă că o orientare conștientă a creației în spiritul unei ideologii, fie ea oricât de justă, duce la opere minore, lipsite de valoare artistică. Și aici se năpustesc asupra principiului leninist al spiritului de partid în literatura realist socialistă. Toate teoriile acestea se bazează pe niște sofisme grosolane. Din faptul că legitimistul Balzac a dat un neîntrecut tablou al epocii Restaurației, din faptul că opera apostolului non-violenței de la Iasnaia Poliana a izbutit să fie o oglindă a primei revoluții ruse, nu rezultă deloc că ideile false asupra vieții nu stînjenesc creația unui scriitor oricât de talentat. Intii, se pot cita nenumărate cazuri în care artiști la fel de mari ca Tolstoi sau Balzac au prezentat deformat, artificial, vizibil, sub puterea talentului lor, realitatea, tocmai din cauza orientării ideologiei greșite. Cine poate susține că lui Gogol i-ar fi lipsit simțul observației sau că nu era și el realist în mod „spontan“? Dar se compară episodul compus în spiritul strict al ideilor naive pe care autorul le avea despre moșierul avansat de tipul Kostangioglu cu restul romanului „Suflete Moarte“? Nu izbește aici convenția și schemă? Nu sînt „Paradisul“ și „Purgatoriul“ divinului Dante, amîndouă mai puternic dependente de dogmele bisericii catolice, sub puterea vizionară a „Infernului“? Nu plătește titanul de la Weimar nicăieri tributul său filistinismului burghez german?

La noi, Rebreanu sau Goga n-au scris pagini dezolante după ce au înbrățișat o ideologie reacționară? De ce nu i-a ajutat „realismul spontan“ să dea, în ciuda con-

cepțiilor greșite de la care porneau în abordarea vieții, opere la fel de valoroase ca în prima parte a activității lor creatoare?

Pe urmă, nici un marxist adevărat nu va susține vreodată că Tolstoi e realist dintr-o chemare lăuntrică, inconștientă și misterioasă, care ține de geniul lui scriitoricesc și n-are cea mai vagă bază ideologică. Lenin arată limpede din ce punct de vedere asupra vieții decurge critica socială necruțătoare a lui Tolstoi, ce l-a îndemnat pe acesta să înfățișeze toată mizeria omească a Rusiei țariste. „Protestul său fierbinte, pasionat, adeseori necruțat de aspru împotriva statului și a bisericii polițienești și oficiale redă atitudinea democrației țărănești primitive în care veacurile de iobăgie, de abuz și de jaf al funcționării, de iezuitism bisericesc, de înșelăciune și șarlatanie, adunaseră munți de vrăjmășie și de ură. Neînduplecata sa negare a proprietății particulare asupra pămîntului redă psihologia masei țărănești într-un moment istoric, cînd vechea proprietate medievală, alți cea moșierească cît și cea „atribuită“ de stat, a devenit o piedică cu totul de nesuportat în calea dezvoltării ulterioare a țării, cînd vechea proprietate asupra pămîntului era destinată în mod inevitabil celei mai crunte, mai necruțătoare dărîmări. Demascarea capitalismului, — adaogă Lenin, — făcută cu cea mai adîncă simțire și cea mai înflăcărată revoltă redă toată groaza țaranului patriarhal de care a început să se apropie un dușman nou, nevăzut, neînțeles, care venea de undeva din oraș sau de undeva din străinătate, care dărîma toate temeliele vieții sale țărănești, care aducea cu sine o nemaivăzută ruină, mizerie, moarte, sălbăticire, prostituție și sifilis — toate dezastrelor epocii acumulării primitive, înăsprite de o sută de ori prin transportarea pe pămînt rusesc a celor mai noi metode de jaf elaborate de d-l Cupon.“

Realismul lui Tolstoi nu răsare, așa dar, într-un mod ciudat și inexplicabil dintr-o concepție reacționară asupra vieții. Dimpotrivă, el e pe plan literar, reflexul ele-

amentelor înaintate din ideologia contradictorie a autorului „Invierii“ și rămîne limitat tocmai de opiniile naive, înapoiate ale acestuia, potrivite — cum spune Lenin — doar „unui țaran patriarhal“ și nu unui „scriitor de cultură europeană“. Revizioniștii își dau iluzia că luptă împotriva marxismului, dar se războiesc de fapt cu morile de vînt. Nu e nici o contradicție în ceea ce spune Lenin despre Tolstoi și ceea ce cere el scriitorilor în vestitul articol „Organizația de Partid și Literatura de Partid“. Înainte de a-l „interpreta“ într-un mod atît de original, exegeți subtili ca Vidmar ar face bine să-l citească, întîi, ceva mai atent pe marele dascăl al proletariatului.

Tot așa și în ceea ce-l privește pe Balzac. Contradicțiile marxismului se produc numai în capul revizioniștilor care opun admirația lui Marx pentru creatorul „Comediei Umane“, ideii legăturii între concepția de viață a scriitorului și forța realistă a artei lui. E nevoie sau de foarte mult tupeu sau de foarte multă ignoranță pentru a susține că Balzac, omul acesta care se interesa de toate, care avea cultul științei, al muncii constructive, al energiei, care chiar ca legitimist nu-și făcea prea multe iluzii asupra aristocrației decăzute din timpul restaurației, și-i privea cu simpatie pe adevărații republicani a înfățișat realitățile sociale ale epocii atît de exact, numai dintr-un miraculos instinct artistic. În înverșunarea lor împotriva spiritului de partid al literaturii revoluționare, revizioniștii, care se pretind apărătorii gândirii marxiste „autentice“, „eliberate“ de orice dogmă „vie“, „creatoare“, ajung să îmbrățișeze teze estetice, abandonate astăzi pînă și de critica burgheză. Pentru că, greu, în vremea noastră, un specialist în problemele scrisului, partizan convins al autonomiei valorilor artistice, dar cult și inteligent, s-ar mulțumi să rezume procesul creator la „miracolul“ talentului și ar refuza să recunoască rolul ideilor filozofice, morale, politice, sociale sau religioase în evoluția literaturii. Pe tărîmul esteticii,

bancruta frauduloasă a revizionismului contemporan începe să se facă simțită și prin aceasta.

Reprezentanții lui sînt siliți să invoce pînă la urmă cele mai primitive și mai șubrede teorii idealiste asupra artei, pentru a-și apăra pozițiile. Și ne oferă astfel spectacolul de un haz rar întîlnit: apărătorii din oficiu ai literaturii revoluționare, sufletele alarmate de „osificarea“ ei în cadrul realismului socialist se relevă peste noapte susținătorii „artei pentru artă“. Amatorii de „desdogmatizări“ radicale, mințile „pline de îndoieli în fața oricărui principiu“ se închină în fața „misterului magic“ al creației. În sfîrșit, profeții „ritmului modern“ de viață al secolului nostru, secolul „științei, tehnicii și mașinei“ se sperie de ideea scriitorului lucid, conștient de țelurile muncii sale. Intreaga istorie a literaturii mondiale și a artei în genere stă sub^a semnul unui proces continuu și progresiv, de aducere din ce în ce mai insistență a actului creator în planul conștiinței. Edgar Allan Poe a arătat cum a compus „Corbul“ lucrînd ca un matematician. Baudelaire și Flaubert au lăsat reflecții asupra artei literare, de o pătrundere uimitoare. Aproape că nu există în veacul nostru scriitori mari care să nu fie dublați și de observatori lucizi ai „tainei“, prin care ia naștere un roman, o nuvelă, un poem, sau o piesă de teatru. Proust sau Cehov, Thomas Mann sau Fedin, Eluard sau Brecht, Jean Paul Sartre sau Aragon sînt cîteva, exemple imediate. Mai pot fi citate nenumărate altele. Maiakovski a explicat într-o broșură, „cum se fac versurile“.

Mă îndoiesc foarte serios că pînă și autorii prezentați în articolele revizioniștilor ca descoperitori inconștienței de adevăruri artistice ar fi de acord cu imaginea pe care o dau despre ei asemenea interpretări. Apărătorii jugoslavi ai lui Mallarmé sau Joyce au însă un singur mare noroc, clienții lor sînt morți și nu pot interveni.

În orice caz, a stîrnit un tărăboi imens în jurul specificului literaturii contemporane, a spiritului ei „modern“ și a pleda

teza artistului care nu știe ce face și lucrează în stare de transă, renunțând complet la concursul inteligenței, e o dovadă de haos ideologic indescriptibil. Ce minte așezată poate susține că a avea asupra realității o concepție coerentă, clară, în perfectă concordanță cu cele mai noi rezultate ale științei, verificată prin practica istorică, e un impediment în creație? Aceasta echivalează cu a crede că un cercetător în biologie, de exemplu, va lucra mai bine dacă va fi convins că Dumnezeu i-a dat viață lui Adam, suflându-i în gură, decît dacă va fi adeptul materialismului dialectic. Și la fel în astronomie, pornind de la ideea că universul e finit, sau în chimie de la teoria flogistonului.

Ajutîndu-i să-și însușească singura concepție științifică asupra lumii, concepția marxistă, Partidul a deschis scriitorilor noștri posibilitatea de a descoperi prin înlăturarea oricărei umbre de mistificare ideologică, fața cea mai adevărată a realității. Și alți autori, înainte, au examinat cu incontestabilă putere de pătrundere lumea satului românesc, sufletul țărănesc în diferitele ipostaze ale „dramei pămîntului”. Dar nici unul n-a reușit să meargă pînă acolo unde a ajuns Zaharia Stancu în „Desculț”, Marin Preda în „Moromeții”, „Desfășurarea”, „Ferestre întunecate” sau „Îndrăzneala” și acum în urmă Titus Popoviți în „Setea”.

Și alți autori, înainte, au vestejit moravurile boierimii românești. Dar nici unul n-a izbutit să prezinte descompunerea acestei clase, într-un asemenea tablou obiectiv, precis, cu virtuți de radiografie, ca Petru Dumitriu în „Cronica de Familie”.

Ce să mai spun despre lumea uzinelor și cartierelor muncitorești, pînă ieri aproape complet absentă din literatura noastră sau prezentată deformat, livresc, artificial ca un peisaj exotic fabricat în închipuire? Un întreg univers moral inedit e scos astăzi la iveală de romanele și nuvelele lui Nagy Istvan, Eugen Barbu, Remus Luca, de schițele și reportajele lui Nicolae Țic, un univers al îndrăznelei și forței proletare, al

solidarității de clasă, al setei de cunoaștere și energiei constructive. Nu e vorba însă aici doar de o explorare îndrăzneală a unor zone din realitate, la hotarul cărora se oprea altădată observația scriitorilor.

Concepția revoluționară asupra vieții le-a îngăduit să descopere o problematică nouă literară. Raporturile dintre individ și colectivitate, între libertate și necesitate, între viață și neant apar într-o imagine complet inedită. O jerbă de sentimente cu coloratură încă necunoscută, caracteristice oamenilor care încep să zărească zorii de „coral” ai Comunei, ființelor superioare care se luptă cu timpul, cu legile gravității, cu tot ce-i putregaiul lumii de ieri strălucește, de pildă, în exploziile lirice nucleare ale inimei lui Mihai Beniuc.

Viziunea nouă a realității tinde să implice tot mai mult istoria în literatură, imprimînd și prin aceasta operelor create în ultimii ani, un caracter original. Deprinzîndu-se să cerceteze viața oamenilor în adîncime, în uriașa complexitate a determinărilor ei, scriitorii noștri de azi, înarmați cu concepția marxistă ajung în mod firesc să surprindă conexiunile destinului indivizilor cu cele ale societății întregi. Operele lor devin astfel romane, nuvele, drame, poeme cu un subiect anumit și totodată momente vii de istorie contemporană.

Evenimentele ei capitale, actul de la 23 August, reforma agrară, naționalizarea, pornirea satului pe făgașul socialist, ș.a.m.d. trăiesc răsfrînte în soarta unor eroi memorabili, în procesele lor de transformare morală, în întîmplările decisive din existența lui Anton Moșan, țaranul care cîștigă „îndrăzneala”, a lui Mitrea Cocor, care descoperă „drumul spinos al înțelegerii”, a lui Bucsi, care învață să fie un muncitor-director de întreprindere, sau a lui Adam Jora, pescarul care reușește să biruie dușmănia mării. Prezența atît de vie a istoriei în literatura noastră nouă e un indice al lărgirii perspectivei scriitoricești.

Cadrul strîmt, convențional al scenei a fost înlăturat și faptele prezentate într-o carte se prelungesc departe, în mișcarea amplă, generală a vieții sociale.

Dăruindu-le scriitorilor o concepție nouă despre lume, Partidul le-a dat implicit și o nouă etică profesională. Datorită lui a devenit evident faptul că o literatură mare nu poate lua naștere decât dacă e însuflețită de o dragoste nemărginită pentru om și o ură neîmpăcată față de tot ce-l înjosește. Partidul a dăruit din temelii mitul scriitorului care nu vrea să slujească decât arta în sine, deasupra claselor, a binelui sau răului, a adevărului sau minciunii. Tipul acesta de creator, atit de răspândit la noi înainte de eliberare, aproape că a dispărut și nu peste multă vreme va deveni o piesă de muzeu, ciudată ca „ploșnița“ lui Maiakovski. Participarea pasionată, cu toată ființa, la viața poporului, identificarea cu aspirațiile lui, constituie pentru scriitorii noștri, azi, o condiție vitală de activitate.

Frigu-i tăios și spumele-s amare — scrie

Mihai Beniuc

*Busola joacă-n soare și sub lună,
Iar veghea-i lungă, lungă-naintare,
Prin vijelia hohotind nebună —
Dar vom răzbi tot noi pînă-n Comună.
Cine-i cu noi, avîntă-se pe mare!*

Partidul nu s-a mulțumit să-i înarmeze pe scriitorii noștri cu o concepție revoluționară asupra vieții, să lege nemijlocit activitatea lor de cel mai înalt ideal al omenirii, dar a ajutat și ajută ca rezultatele pe care le presupun asemenea transformări fundamentale să se reflecte **practic** în munca literară.

E vorba aici de o îndrumare permanentă, fermă, atentă și înțeleaptă. Fără ea, scriitorii, chiar însuflețiți de cele mai bune intenții, n-ar putea sluji cauza revoluției cu o **maximă eficiență**. Partidul are vederea de ansamblu, el stăpînește strategia și tactica generală a uriașei bătălii pentru eliberarea poporului nostru de toate formele alienării pe care le-a generat societatea împărțită în clase. El conduce asaltul, el știe și hotărăște care e într-un moment dat direcția loviturii principale.

Partidul a determinat configurația tematică a literaturii noastre actuale, stăruint mereu ca în centrul ei să stea problemele construirii socialismului și sub aspectele lor majore. Lui i se datorește faptul că astăzi creația scriitorilor noștri s-a apropiat într-o măsură considerabilă de viața oamenilor muncii, de realitățile noi, că majoritatea cărților care apar contribuie nemijlocit la educația comunistă a maselor.

Una din ideile ventilate de revizionisti este cea a „angajamentului“ pe cont propriu. Cu ocazia întîlnirii de la Veneția dintre Est și Vest, în Martie 1956, Sartre cerea ca participanții să-și definească pozițiile în raport cu problema literaturii angajate, pornind de la un fapt concret. De pildă, propunea el, apelul Partidului Comunist Chinez ca fiecare autor, ținînd seama de absența unei literaturi noi destinate copiilor și de rolul acesteia în formarea conștiinței socialiste, să scrie o povestire pentru cititorii minori. Marco Ristici, delegatul jugoslav, s-a arătat partizanul literaturii angajate. E natural și firesc, adăoga el, ca diriguitorii politici ai unei țări să dorească sprijinul literaturii și artei în acțiunile lor. Acolo unde se construiește o viață nouă e chiar în interesul oamenilor de cultură să participe la edificarea ei. Dar aceasta — revenea Ristici — rămîne o chestiune personală și diriguitorii politici n-au nici o cădere să se amestece în rezolvarea ei. „La noi“ — dădea el exemplu — „sînt scriitori care se străduiesc să participe la o asemenea muncă, pentru că ea corespunde naturii lor scriitoricești, pentru că nu e în opoziție cu etica lor scriitoricească și cu concepțiile lor estetice. Dar nu e nevoie să se ceară acest efort tuturor scriitorilor.“

Sartre l-a luat pe drept cuvînt peste picior pe Ristici, răspunzîndu-i: „La dumneavoastră, poate, pentru că aveți mulți scriitori și puțini locuitori, dar în China sînt șase sute de milioane de chineji și un număr foarte mic de scriitori.“

Ristici relua de fapt teoria antileninistă a „partizanatului“, formulată de Lukacs. Scriitorul „angajat“ ajută luptei revoluțio-

nare, pe cont propriu, ca franc-tiror, nesupunându-se nici unui fel de comandament. Aceasta nu e însă decît o formă a „anarhismului boeresc“, intelectual, înfierat în aștepta rîndurii de Lenin.

Și suprarealiștii pretindeau că slujesc revoluția, tipărindu-și publicațiile cu cerneală fosforescentă, pentru a putea fi citite pe întuneric. Și ei afirmau, la noi, imediat după 23 August, că înțeleg să susțină lupta pentru înfăptuirea societății comuniste, ocupîndu-se de „erotizarea proletariatului“. Și negativiștii au pretenția că „ajută“ „în felul lor“ Partidul, dar s-a văzut, în Ungaria, cum.

A accepta să te angajezi într-o bătălie și a refuza în același timp ideea unui comandament, a unui plan de acțiune, a unei concertări de mișcări tactice și strategice, e o aberație totală. Chiar „partizanatul“ invocat de Lukacs n-are nimic comun cu așa ceva. Fără îndoială că un artist nu va crea niciodată ceva autentic dacă pentru el comanda socială nu devine un imperativ profund interior, personal. Aceasta nu exclude însă deloc încadrarea deliberată într-o disciplină a luptei. Șolohov a spus-o foarte clar arătînd că el, ca scriitor sovietic, nu ascultă decît de inima lui, dar că ea e dată Partidului.

Opera de îndrumare e o aplicare în munca literară a criteriului marxist, prin care practica verifică teoria. Cele mai frumoase declarații de atașament față de cauza Revoluției nu valorează nimica dacă nu se traduc în realizări, capabile efectiv de a o susține. Grație Partidului, scriitorii romîni se prezintă astăzi, la cincisprezece ani de la eliberare, cu un bilanț de înfăptuiri, pentru care pot fi mîndri. În ultimă instanță, pe tărîm cultural, ca și pe tărîm economic, justetea unor puncte de vedere se judecă prin compararea rezultatelor. Revizionişții afirmă că dezvoltarea „independentă“, fără amestecul forurilor de Partid, asigură literaturii revoluționare o adevărată înflorire. Ce scrieri de tipul acesta au apărut în anii din urmă, acolo unde se promovează astfel de principii? Cu ce opere care să afirme ideologia socialistă, etica socialistă, se prezintă litera-

tura de acest tip în fața occidentului capitalist, foarte dispus în ultima vreme să-i popularizeze realizările? Ce diferență e între ele și lucrurile publicate curent de revistele burgheze? Sînt întrebări la care neputința de a da un răspuns arată foarte limpede de fapt ce înseamnă teoria „partizanatului“ literar.

Partidul a dat, în sfîrșit, scriitorilor noștri un nou public cititor. Acesta nu mai e format dintr-un pumn de filistini cu urechea ciulită la ce spun cîțiva snobi blazați în căutare de senzații tari, ci de masa mare a oamenilor muncii, avidă de cunoștințe, dornică să se instruiască, înclinată să privească literatura nu ca o pierdere de vreme plăcută, ci ca un lucru extrem de serios. În fața unui astfel de public, orice poză, orice acrobație gratuită, orice tendință de a epata, se acoperă de la sine cu un imens ridicol. Nu s-a observat îndeajuns că modernismul nu mai „prinde“ în literatura noastră actuală și pentru că gesturile lui de bravadă sînt complet deplasate în raport cu noul cititor. A o indigna pe doamna Piscupesco, obligînd-o să asculte fabula lui Urmuz „Pelicanul și Babița“ e eventual un act de răzbunare împotriva filistinismului burghez. A-l face pe distinsul domn Constant (se pronunță Constantg, oprind între beregată și nas ultima silabă) să caute semnificația unui poem dadaist compus prin tragerea cuvintelor din pălărie, poate fi la rigoare o farsă izbutită. A încerca să-l pui în asemenea situații pe un muncitor care după opt ore de lucru în uzină ia o carte în mînă cu cea mai sinceră dorință de a-și lărgi orizontul spiritual, e o josnicie fără, între altele, nici o șansă de reușită.

Psihologia noului cititor acționează direct asupra scriitorului. El se știe urmărit, ascultat, discutat, de mii și mii de oameni, pe care nu-i disprețuiește ca altădată, ci dimpotrivă îi stimează. Aceasta asociază scrisului un sentiment ascuțit de răspundere. Munca poetului, prozatorului, criticului, dramaturgului a cîștigat la noi, în

ultimii cincisprezece ani, enorm în seriozitate. Tipul moftangiului înarmat cu un condei și cu câteva formule radicale nu prea își mai găsește loc în viața literară. Chiar și tentativele lui de a adopta, pentru circumstanță, limbajul revoluționar, se lovesc de atitudinea noului public cititor care încet, dar sigur, se orientează către valorile autentice, respingând platitudinea și impostura.

Scriitorii noștri trăiesc și o satisfacție prea puțin cunoscută în trecut. Adresându-se azi direct maselor, care fac istoria,

ei au bucuria să constate cum cuvântul devine forță, sub ochii lor. Extrem de receptiv la literatura care răspunde năzuințelor sale, sufletul noului cititor se galvanizează imediat sub efectul cărților bune. Acestea devin adevărați fermenți în viața socială și e uimitor cât de adânc au pătruns operele cele mai izbutite ale literaturii noastre actuale în conștiința oamenilor muncii.

E de fapt mulțumirea supremă a muncii scriitorului și ea se datorește tot Partidului, care prin revoluția culturală a făcut-o posibilă.

BAZELE ESTETICE ALE CRITICII NOASTRE LITERARE

N. TERTULIAN

rămas încă prea puțin studiată sub raport teoretic-metamorfoza puternică produsă în structura criticii literare românești prin acțiunea concepției marxiste asupra lumii, influența adâncă exercitată asupra judecării propriu zis literare prin proiecția fenomenelor estetice pe fondul dialecticii evenimentelor social-istorice, transformarea substanțială produsă în viziunea asupra operei diferiților scriitori prin utilizarea conceptelor marxiste asupra vieții sociale și prin detectarea formelor de „mistificare” și „alienare” ideologică exercitate în trecut asupra creației literare de către ideologia burgheză.

Ce a reprezentat opera lui Mihail Sadoveanu pentru critica veche? Chiar în formele ei cele mai evaluate — această critică nu a văzut în opera lui Sadoveanu decât „cea mai înaltă expresie a instinctului de sălbăticie”; dialectica internă a creației lui Sadoveanu a fost redusă la antinomia între „civilizație” și existența „idilicelor sălbătăciuni” — la aspirația de regresivitate către o existență vegetativă, fără reflecție, la „o mișcare de înapoiere” în fața zgomotului și depravației vieții „civilizate”. „Din toată opera lui Sadoveanu rezultă o constatare staționară: spre a realiza un univers liniștitor pentru ochiul său ce suferă de aglomerarea umană, scriitorul se slujește me-

re de mișcări regresive”. Este evident că o asemenea critică nu putea să nu manifeste o indiferență și o insensibilitate programatică față de realele implicații sociale și ideologice ale operei sadoveniene, față de reflexul contradicțiilor fundamentale ale societății burgheze în opera scriitorului. Critica marxistă a înlăturat însă cu vigoare ideea că „materia (operei) pare mereu aceeași și anume contemplarea oamenilor în starea sălbatică”, a restabilit reala dialectică socială care formează nervul lăuntric al operei sadoveniene, a descifrat sensul umanist și profund antiburghez al creației scriitorului descoperind printre altele un întreg vast teritoriu, ignorat sau ținut în quasiobscuritate de vechea critică burgheză: viața vechilor târguri de provincie moldovenești în opera sadoveniană. Departate de a vedea în opera lui Sadoveanu o simplă „monografie a sufletului redus” — critica marxistă a putut dezvălui pentru prima oară în ciclul de opere consacrate evocării vieții țigului vechi moldovenesc — existența unui „protest plin de tristețe împotriva abrutizării și înjosirii omului”, — reflexul tulburător al dramei „elanurilor omenești înăbușite de un mediu social larvar, ostil dragostei, frumuseții și sensibilității”, reflexul dramei „sensibilității umane rănite de meschinăria lumii burgheze”. Concep-

tele sociologice ale analizei marxiste au îngăduit criticii contemporane să ofere o caracterizare inedită a structurii lumii evocate în operele de acest gen ale lui Sadoveanu: au fost descifrate astfel realismul și subtilitatea cu care Sadoveanu urmărește procesul dezumanizării în mediul sufocant mic-burghez, modul în care magma informă a prejudecăților tiranice a automatismelor și rutinei caracteristice acestui mediu supune unui ireversibil proces de „alienare” și distrugere elanurile și aspirațiile unor ființe ca Maria Stahu („Apa morților”), Tina („Floare ofilită”) sau Daria Mazu („Locul unde nu s-a întâmplat nimic”), modul în care se constituie „tradiția socială mizeră” a unei complicități în compromisuri, în renunțări, în ambiții înfrînte. În asemenea opere critica marxistă a relevat conștiința tragică a „mărginirii lumii burgheze”, a „umilitoarelor ei tipare morale”, a descifrat „renunțarea îndurerată” care copleșește pe eroii acestor scrieri în fața convențiilor înrobitoare, a rutinei și monotoniei exasperante, a analizat diferitele forme de reacție față de un asemenea mediu, de la mizantropia otrăvită a lui Radianu din „Însemnările lui Neculai Manea” și pînă la „îndrîjirea disperată” a Haei Sanis. Contrastul este evident: acolo unde vechea critică vedea mereu doar expresia unei spaime regressive în fața civilizației, o „verificare negativă” a „instinctului de sălbăticie” (insatisfacția Mariei este mai mult o anxietate de **sălbăticie**”, „Tincuța e o ființă **sălbatică** ce se rănește iute și iremediabil la înfiul gest neprietenos”, Neculai Manea are un „suflet de primitiv”, în „Apa morților” „minusculul țîrg e privit ca un loc de pierzare, ca o îngrămădire neliniștitoare pentru suflet”) — critica marxistă a dezvăluit existența unei „note de dureros protest împotriva dezumanizării săvîrșite de societatea capitalistă”, stabilind înrudirea profundă cu Cehov, existența unei critici sociale neiertătoare la adresa „beneficiarilor vieții rutiniere” și a unei sensibilități îndurerate față de

victimele acestui mod de viață (ceea ce este oricum cu totul altceva decît abstracta „regresiune în fața civilizației”!) Substanța unor asemenea scrieri o forma existența „tragismului și înduioșării izvorîte din înțelegere”, a „ironiei și criticii îndurerate iscate din refuzul acceptării unei astfel de vieți”. (v. Ov. S. Crohmălniceanu: „Țîrgul vechi moldovenesc în literatura lui Sadoveanu”, în „Viața Românească”, nr. 3/56.)

Nu mai puțin interesante sînt acele contribuții ale criticii marxiste — deopotrivă în opoziție cu imaginea unilaterală a unui Sadoveanu „asiatic”, „scitic”, creator al unui univers ireal de făpturi „instinctive, tăcute și rituale” — contribuții care au pus în valoare laturile variate ale „umanismului” scriitorului, analizele pătrunzătoare consacrate semnificației (umaniste) a formelor „ironiei” în opera sadoveniană sau a funcției „surisului” și atitudinii „ataractice” a scriitorului. O gama variată a ironiei în creația sadoveniană, afinitățile ei cu ironia **caragialiană** — sensul ironiei blinde, îngăduitoare la adresa lumii micilor funcționari sau al ironiei reci, dure, teribile la adresa exponenților lumii burgheze (în „Cazul Eugenei Costea”); „Natura socială a umorului său”, văzut ca un „mod de temperare (blajin sau aspru) a moravurilor”, „funcția terapeutică” a „surisului” în opera sadoveniană ca o formă de detașare umanistă de lumea pasiunilor și instinctelor — au conturat o fizionomie inedită a „umanismului” sadovenian, îngăduind criticii să formuleze concluzia după care „Sadoveanu ar trebui așezat printre marile spirite critice, printre marii ironiști alături de Voltaire, Anatole France, Cehov și Shaw, firește cu specificul său” (V. Paul Georgescu, „Surîzînd, surîzînd”, în vol. omagial „Mihail Sadoveanu” și cronicile din „Gazeta literară”, 13 și 20 nov. 1958).

Una dintre cuceririle importante ale criticii noastre marxiste a fost spulberarea mitului autonomiei valorii estetice, distrugerea prejudecății estetizante după care

„ideile autorului nu sînt în chestiune într-o operă literară”, demonstrarea exactă a modului în care atitudinile ideologice ale scriitorului își pun amprenta directă asupra structurii estetice a operelor. Ce a văzut critica veche în opera Hortensiei Papadat-Bengescu?... „O literatură fundamental feminină, fără nici o scăpare din cercul închis al condiției sexuale”, „o lungă, fină, inteligentă clevetire de femeie de lume, într-un limbaj imposibil, absolut vorbit”, a remarcat „sensibilitatea autoarei pentru factorul sanguin”, stabilind în acest sens că „literatura Hortensiei Papadat-Bengescu este o expresie a ororii de încrucișat” sau a definit opera scriitoarei ca o literatură a unei „minuțioase puteri de analiză, de calitate proustiană, împinsă pînă la înfinitesimal în adîncul unor complicate probleme de conștiință”. Critica marxistă a efectuat pentru prima oară o adevărată radiografie ideologică a operei Hortensiei Papadat-Bengescu, a definit perspectiva critică a scriitoarei la adresa formelor parvenitismului și snobismului în „lumea bună”, „venva ironică” a scriitoarei la adresa strategiei complicate utilizate pentru penetrația într-un strat social mai înalt, modul în care urmărind „viața de dincolo de fațadă” — scriitoarea desfășoară un tablou exact al artificializării și mortificării sentimentelor naturale, spontane într-o lume dominată tiranic de convenționalism și snobism (în „Concert din muzică de Bach” și, mai ales, în „Drumul ascuns”). Critica marxistă a identificat însă cu precizie și formele de „mistificare” și alterare ideologică pe care le-a suferit viziunea scriitoarei, a denunțat tendința ei de a căuta în „puritatea biologică” criteriile de selecție morală a eroilor, a detectat o anume tendință a H. P. Bengescu, de a căuta „modele în trecut” și de a însoți într-un anume caz repulsia față de parveniți, față de „burghezii proaspeți, abia spălați pe mâini” cu „elogiul retoric al boierimii”; meritul analizei marxiste a operei scriitoarei stă în a fi urmărit modul în care, asemenea deformațiuni ideologice

și-au pus într-o serie de împrejurări amprenta negativă asupra structurii estetice a operei, au alterat în anume cazuri realismul scrisului H. P. Bengescu, s-au tradus într-un anumit „paseism” și într-un „interes de tip naturalist pentru procesele de descompunere biologică”, au forțat retrograd — de pildă — cursul romanului „Rădăcini” unde ideea unei „societați stratificate” cu aureolarea vechei boierimii a dus la plămuirea de personaje neviabile, la figuri de o paliditate absolută (Baldovin și Dia). Este aci un exemplu elocvent al modului în care analiza în spirit marxist a contradicțiilor ideologice din viziunea unui scriitor poate avea consecințe considerabile în judecata estetică asupra operei, poate detecta exact anume contradicții esențiale în structura ei estetică (v. Silviu Iosifescu „Hortensia Papadat-Bengescu”, în vol. „Drumuri literare”, pag. 181—232).

Au rămas pînă acum prea puțin studiate implicațiile filosofice și estetice ale actului criticii literare, modul în care ori ce judecată serioasă asupra operei unui scriitor descinde în ultimă analiză dintr-o anume filozofie asupra vieții și artei, amprenta pe care o pune „Weltanschauung”-ul filosofic al criticului asupra judecăților sale estetice. Natura filozofică latentă a actului oricărei judecăți critice nu poate apărea surprinzătoare celui care ar confrunța deosebirile între caracterizarea dată operei lui Arghezi, în lumina teoriei „matricei stilistice” și a „categoriilor abisale” din filozofia lui Blaga (Pompiliu Constantinescu a utilizat categoria blagiană a „transcendentului care coboară” pentru a defini natura operei argheziene) — caracterizarea dată poeziei argheziene în lumina conceptului **filozofic** al „autonomiei” și „gratuității” artei (proza lui Arghezi văzută ca o „curată poezie a mișcării de invectivă” — fără nici o finalitate social-politică precisă) și analiza marxistă a operei argheziene care va defini cu precizie factura artistică intimă a pamfletului arghezian, pe baza

identificării exacte a rădăcinilor social-istorice ale scrisului poetului.

Benedetto Croce demonstra o dată într-un articol intitulat semnificativ „La critica letteraria come filosofia” („Nuovi saggi di estetica” pag. 203—221) existența implicată a unor concepte estetice precise chiar la baza judecăților unui asemenea critic cu aparențe de frivolitate, voluptos al „gustului” pur și spirit „afilosofic” — ca Jules Lemaitre: „Nici un critic nu a fost poate mai fățiș afilosofic ca Jules Lemaitre, care este desigur printre cei mai buni cunoscători de poezie și de literatură apăruiți în Franța... Dar de unde provenea la Lemaitre teoria, scumpă lui, a criticii ca impresiune vie și directă asupra operei de artă — impresiune pe care nu ajunge să o genereze sau să o modifice nici o judecată morală, nici o considerațiune științifică; de unde, dacă nu din filozofia modernă a artei, din Estetica, și înainte de toate, din **Critica puterii de judecată** a lui Immanuel Kant, care (a citit-o el sau nu, puțin importă) propaga ideea că gustul estetic procedează „fără referire la vreun concept” și afirmă o „finalitate fără reprezentarea scopului”? cînd vorbind despre proza lui Arghezi — critica veche vedea în compunerile argheziene niște „pamflete sterilizate, ineficiente practic”, întrucît dacă „diatriba presupune intenții de discreditare a unui individ sau a unei clase”, dimpotrivă „pamfletul arghezian (cînd este artistic) depășește într-atîta intenția încît rămîne o construcție valabilă în sine, expresie cel mult a unei **gratuite înversunări de imagini**” (s.n.) devenind „**curată poezie a mișcării de invectivă**” — concepția estetică latentă din care descindea o asemenea critică era cea a artei ca „pură contemplație”, degustînd în pamfletele argheziene „înjurătura... inefectivă practic, **numai pentru colorarea ei** (s.n.)”, purificată de orice sensuri social-istorice, de orice finalitate practică socială. Conceptul estetic latent era cel al „gratuității” ca atribut inerent artei adevărate. Aceasta explică de ce

substanța unei asemenea critice devenea analiza exclusivă a tehnicii și procedeeelor pur formale ale prozei argheziene, a „spiritului de relație imens în cadrul unei viziuni totale a universului de forme” care ar forma „taina arghezianismului”, a metaforei argheziene ca „o metamorfoză, o deplasare subită pe spațiu restrîns sau larg, de la o unitate la alta, cu o lipsă deplină de dogmatism morfologic”. („Mitropolitul ia din proviziile „eparhiale” partea leului, Mitropolitul însă are mitră, deci e vorba de „leul cu mitră”, imagine ce a încetat de a fi o metaforă, intrînd în himeric”). În critica marxistă afirmată și dezvoltată în țara noastră după eliberare — studiul prozei argheziene a fost efectuat cu nu mai puțină penetrație estetică, cu nu mai puțină comprehensiune pentru valorile estetice decît în critica veche, — dar în cu totul alt spirit. Ov. S. Crohmălniceanu, în studiul său consacrat „Prozei lui Tudor Arghezi” („Viața Romînească” nr. 2/57), subliniind că în bucățile lui de proză, poetul „obișnuiește să-și dezvăluie geniul destructiv, forța cu care știe, întors spre negație, să strivească, sub batjocură, să acopere de ridicul sau să cufunde în ignominie” și punînd în valoare procedeul favorit al scriitorului, „capabil să **integreze** în înțelesul cel mai propriu al cuvîntului adică să însumeze infinitii mici, să le dea o expresie vie, palpabilă” — stabilea în plan estetic o relație surprinzătoare și elocventă între factura apocaliptică a prozei lui Arghezi și cea a tablourilor lui Hieronymus Bosch, întîlnind și la Arghezi aceeași „acuzare caricaturală, fantastică și grotescă a liniilor”, sugerînd ca și la Bosch „aparențe subumane, telurice”. Consecvent însă conceptului estetic al realismului — criticul raporta logica estetică intimă a pamfletului arghezian la viziunea generală a poetului asupra ordinei burgheze: demonstrînd că dacă figurile care formează obiectul înversunării argheziene (ministrii, deputații, politicienii, negustorii, popii, profesorii, militarii, regii și excrocii) cheamă în minte

ideea apartenenței animaliere, dacă ființa lor „trage vizibil spre măgar, porc, șarpe, guzgan sau maimuță” — aceasta nu face decât să resfrîngă în plan estetic viziunea argheziană asupra ordinii burgheze ca o ordine „strîmbă, întoarsă, monstruoasă”, care „ridică deasupra print-ro delecție antinaturală exemplarele înzestrate cu însușirile cele mai degradante”, că aceasta nu face decât să răsfîngă în plan estetic viziunea argheziană asupra unora dintre păcatele capitale ale faunei burgheze (trufia, cupiditatea, luxura, lingușirea). „Dobitocia îngîmfată a măgarului, lașitatea guzganului, lubricitatea maimuței ținesc din fiecare gest al acestor creaturi”. Dezvoltînd ideea osmozei desăvîrșite între „factura artistică intimă” a pamfletului arghezian și teribila viziune critică a poetului asupra „păcatelor capitale” ale ordinii burgheze, subliniind că „nimeni n-a făcut la noi o radiografie mai completă și mai teribilă a întregului organism social, indicînd pas cu pas abcesele, centrele infecțioase și tumorile” — critica marxistă a pulverizat ideea „gratuității” valorii estetice a prozei argheziene. După cum în opoziție cu punctul de vedere al unui Pompiliu Constantin, care vedea sursa blestemelor apocaliptice și a iritării poetului în „misticismul iudaic al Vechiului Testament”, în „blestemul milenar al profeților”, în formația eclesiastică a poetului — critica marxistă a putut dezvălui realele rădăcini social-istorice ale viziunii argheziene, subliniind că „dacă Arghezi a fost călugăr, nu e mai puțin important faptul că a început să-și scrie pamfletele ca ex-ierodiaconul Iosif în paginile „Faclei” „socialiste”, iar „contactul cu mișcarea muncitorească i-a dat fostului monah o perspectivă critică asupra societății de un radicalism, pe care nu l-a atins niciodată Bloy.” Este aci un exemplu elocvent al metamorfozei puternice pe care a exercitat-o concepția filozofică și estetică marxistă asupra interpretării critice a conținutului operei unui scriitor.

Critica noastră marxistă a demonstrat

că natura psihologică intimă a unui scriitor nu poate fi înțeleasă cu precizie decât pe fondul unei analize exacte a genezei ei social-istorice, că tot ceea ce părea la o privire superficială a aparține „accidentului psihologic”, capătă un sens nou prin proiectarea pe fondul condiției social-istorice, de clasă, a fizionomiei aceluși scriitor. În studiul său „Questions de méthode” („L. Existentialisme et marxisme” publicat în „Temps modernes” sept. și oct. 1957) într-o ultimă tentativă iluzorie de reabilitare a existențialismului — Jean Paul Sartre tindea să reproșeze „marxismului contemporan” o pretenșă escamotare a determinantelor individuale singulare în analiza diferitelor fenomene istorice și ideologice, o pretenșă „universalitate abstractă” a explicațiilor sociologice oferite diferitelor fenomene ideologice și literare, o „insuficiență euristică” (explicativă) a schemelor marxiste, pretenșă existență în interiorul „marxismului contemporan” a „spațiului gol al unei antropologii concrete”. Paradoxul poziției lui Sartre constă în faptul că încercarea sa de legitimare a existențialismului se sprijină pe singurul argument al acestei pretenșe... carențe a marxismului: „Obiectul existențialismului — prin carența marxistilor (!) — este omul singular în câmpul social, în clasa sa, în mijlocul obiectelor colective și al altor oameni singurari...” Sartre recomandă în consecință integrarea unor „discipline occidentale” (a psihanalizei și a unor teze ale sociologiei americane) în interiorul materialismului dialectic — ca soluție pentru determinarea exactă a specificității și singularității unui fenomen literar sau ideologic (de ex. fenomenul Flaubert).

Cele mai bune pagini din critica noastră contemporană demonstrează cât de profund străine sînt adevăratelor creații ideologice în spirit marxist acel dogmatism sociologic și acea „universalitate abstractă” pe care le atribuie Sartre în mod tendențios „marxismului contemporan.” („Valéry este un intelectual mic-burghez,

nu încape nici o îndoială. Dar nu orice intelectual mic-burghez este Valéry. Insuficiența euristică a marxismului contemporan este conținută în aceste două fraze"). Analiza marxistă a creației unui scriitor de tipul lui Camil Petrescu nu a ocolit și nu a escamotat nici o clipă trăsăturile singulare, ireductibile ale personalității sale. Critica marxistă a recunoscut în fizionomia lui Camil Petrescu existența acelor trăsături, acelor „accidente psihologice” pe care le-a creionat cu intenții caricaturale și Lovinescu a: „frenesia preeminenței în toate formele vieții”, sentimentul infailibilității, pretenția de a explica singur, complet, imediat totul, un imens orgoliu al inteligenței și o perpetuă agresivitate polemică.” Contribuția inedită a criticii marxiste stă însă în faptul de a fi descifrat la originea tuturor acestor trăsături singulare ale personalității lui Camil Petrescu — nu vreun „complex infantil” după modelul explicațiilor psihanalitice sugerate de Sartre în cazul lui Flaubert — ci o dramă spirituală cu profunde semnificații sociale: „orgoliul inteligenței nu l-a stăpinit” pe scriitor „doar ca urmare a unei prea bune păreri despre sine”, întrucât „drama lui Camil Petrescu rezidă în încercarea disperată a unui singur individ de a epuiza printr-o bună parte a existenței sale toate răzvrătirile, iluziile și dezamăgirile intelectualului care se încapăținează să nu fie decît intelectual și ține să ducă lupta împotriva ordinii ostile din jur numai în această calitate”. „Relegată la marginea societății, inteligența se va ambiționa să arate ce poate să facă. Spiritul ultragiāt ține să-și dovedească posibilitățile; trăiește tentația afirmării... Și ce satisfacție mai imediată își poate oferi decît orgoliul forței sale de-a dărîma prejudecățile, de a răsturna opiniile acceptate, de a-și impune un punct de vedere propriu?” (Ov. S. Crohmălniceanu: „Camil Petrescu și demonul polemicii”, în „Viața Românească”, nr. 5/1958). Nici umbră de acel dogmatism sociologic, de acea „universalitate abstractă” a explicației sociologice

pe care o atribuie în mod prezumțios Sartre „marxismului contemporan”; analiza personalității lui Camil Petrescu are un caracter „capilar”, fizionomia scriitorului este urmărită în implicațiile ei psihologice intime (în primul rînd în „orgoliul inteligenței” și în „întărirea polemică”) — dar aceste trăsături psihologice singulare își capătă o explicație firească pe fondul condiției specifice a intelectualului din societatea burgheză dornic să se opună „imbecilității sumbre” a acestei orînduiri exclusiv cu mijloacele inteligenței; nici umbră de acea „juxtapunere inertă a epocii și a obiectului” despre care vorbește Sartre — ci o osmoză fină și precisă între analiza psihologiei singulare a scriitorului și explicația sociologică marxistă.

Estetica marxistă a stabilit principiul conform căruia în opoziție cu cunoașterea științifică care ținde spre o cît mai radicală „dezantropologizare” a rezultatelor ei — în reflectarea artistică „nu poate să existe nici un obiect estetic fără subiect estetic”; aci obiectul (opera de artă) e impregnat de subiectivitate în întreaga sa structură, astfel încît s-a putut spune că în opera de artă nu există „atom” sau „celulă” fără subiectivitate, întregul ei implicînd subiectivitatea ca pe un element constitutiv. Fidelă acestui principiu, critica noastră a manifestat o sensibilitate particulară față de definirea „universului” propriu scriitorilor supuși analizei: în studiul consacrat poeziei Mariei Banuș — Dumitru Micu a descifrat cu finețe nu numai atributul general al versurilor poetei: „poezia setei de viață”, „iubirea imensă, mereu renăscută, pentru tot ce înseamnă manifestare, fior al vieții” — dar a fixat și **candoarea** ca un atribut particular al „vitalismului” poetei, a opus „lirismului vizionar, solemn, obiectiv” al lui Eugen Jebeleanu, tablourile mai vagi, mai vapoaze ale Mariei Banuș, mișcările ei mai sfioase dar mai suple, vocii bărbătești, temătoare, puternice a primului, vocea „mlădioasă, catifelată”, de o adîncă feminitate a celei

de a doua — totul pe fondul „cîntecului general” dedicat de Maria Banuș idealurilor păcii universale, libertății și plenitudinii vieții.

Estetismul a ajuns la o hipertrofie a rolului subiectivității în procesul creației artistice, la o absolutizare a procesului de transfigurare a „materiei” operei prin acțiunea „subiectului creator”, la proclamarea unei poziții rigide și ireductibile între istoria „fenomenelor fictive sau artistice” și istoria „fenomenelor reale”. De aci fetișizarea individualității scriitorului considerată în cea mai pură izolare solipsistă, de aci analiza „monadică” a personalității literare, de aci propagarea tezei „caracterului extra-estetic” al oricăror considerații sociologice, filozofice sau etice în analiza creației literare (opera de artă fiind considerată „o creație și nu un reflex, un monument și nu un document”.) Critica marxistă a restabilit reala dialectică istorică între cele mai fine particularități estetice ale operei unui scriitor și sensurile obiective ale dezvoltării istorice: observînd predilecția lui Geo Bogza pentru „dinamitarea” formulelor banale și a raporturilor comune, descoperind pasiunea ferventă a lui Geo Bogza pentru „demascarea banalului” și descoperirea senzaționalului în substanța evenimentelor cotidiene — critica marxistă conjugă această particularitate singulară a personalității lui Bogza cu universul etic al scriitorului revoluționar, cu acea atitudine războinică a scriitorului împotriva „formulelor abstracte menite să mascheze realitatea cotidianului în capitalism”, cu concepția militantă a scriitorului pentru care „ori ce fapt este un act care are sens și valoare dinamică, fiecare om ocupă un post de luptă în marea bătălie universală și fiecare act al său e semnificativ și comportă o mare răspundere morală (de unde gravitatea bogziană)”, „tentativa lui Bogza fiind în general de a înlătura vâlul iluziilor pentru a ne situa în contact direct cu realitatea, cu substanța cotidianului” (Paul Georgescu: „Senzaționalele aventuri ale banalului” în

vol. „Încercări critice”, II, pag. 210—211). „Universul” specific al scriitorului este raportat astfel la dialectica social-istorică a creației sale, particularitățile estetice ale operei își capătă o justificare prin valoarea lor obiectivă.

*
* * *

Cît de adîncă și de radicală este metamorfoza produsă în structura criticii literare rominești în anii de după eliberarea țării — se poate judeca după faptul semnificativ că în 1943, într-un articol publicat în revista „Saeculum” și intitulat: „Filozofia și critica literară” — Lucian Blaga salută cu voluptate și fericire apariția „sensibilității metafizice” în rîndurile generațiilor mai noi de critici literari, faptul că „cea mai tînără generație de critici literari” se arăta dispusă și hotărîtă să aplice la studiul literaturii filozofia sa spiritualistă și teoria sa a „categoriilor abisale”, faptul că o asemenea critică se dovedea capabilă să îmbrățișeze cu comprehensiune „o poezie de sensibilitate sau viziune metafizică”. Triumful concepției marxiste asupra lumii în critica noastră literată a creat o deplină solidaritate ideologică între orientarea realist-socialistă a literaturii contemporane și orientarea dominantă a criticii. Tocmai însușirea concepției marxiste asupra lumii a îngăduit criticii noastre să sublinieze cu tărie noutatea revoluționară a conținutului literaturii contemporane: această orientare ideologică și perspectiva filozofică marxistă au îngăduit criticii să definească cu atîta precizie noua dialectică a timpului în poezia lui Mihai Beniuc („Calitatea specifică a poeziei sale este aceea că, vorbind despre trecut, întrezărește viitorul și că nu uită trecutul atunci cînd scrutează viitorul”), să analizeze cu pătrundere și subtilitate modul în care „conștiința socialistă a desfășurării timpului istoric” impregnează întreaga viziune asupra destinului aristocrației funciare în „Cronica de familie” a lui Petru Dumitriu (Ion Vițner: „Des-

compunerea unei clase" în vol. „Firil Ariadnei”) sau să definească opoziția radicală între viziunea marxistă asupra vieții sociale țărănești în „Moromeții” lui Marin Preda și viziunea unui prozator ca Ladislav Reymont — la care viața țărănească apare într-o dependență strictă și aproape exclusivă de marile ritmuri ale naturii. (Silvian Iosifescu : „Moromeții” în vol. „Drumuri literare”).

Concepția marxistă oferind criticii literare cunoașterea legilor celor mai generale de dezvoltare a societății, a raporturilor complexe între existența socială și conștiința socială, a condiționării intime existente între dialectica fenomenelor literare și dialectica fenomenelor social-istorice, a relațiilor necesare dintre transformările radicale produse în structura artei și momentele de cotitură din istoria omenirii, a criteriilor obiective în judecata valorii sau non-valorii estetice a operelor — a restituit implicit criticii noastre literare funcțiunea ei militantă, de îndrumare. Estetismul — cu concepția sa „solipsistă” și „monadică” asupra individualității operei literare — a făcut întotdeauna, consecvent cu sine însuși, elogiul spontaneității absolute în dezvoltarea artei, elogiul autonomiei absolute, necondiționată a dezvoltării creației artistice, elogiul hipertrofiei subiectivității în creația literară — manifestînd o aroganță ironică și refractară la adresa funcțiunii de îndrumare a creației din partea criticii literare, la adresa acelor critici care ar fi tins să-și asume fie și o clipă, funcțiunea de pedagogi, de oracoli, de călăuze ai artei, de legislatori... de profeti”. Critica literară marxistă a repudiat întotdeauna cu vigoare și hotărîre ideea operei de artă ca o „lume în sine” („mondo a se”), ca „un univers închis”, a subliniat întotdeauna cu tărie — împotriva estetismului — faptul că individualitatea și specificitatea unei opere literare își pot afirma valoarea numai în măsura **coincidenței** cu logica necesară a dezvoltării istorice. Hipertrofiei subiectivității din critica estetizantă — critica literară mar-

xistă i-a opus teza raporturilor necesare între dialectica fenomenelor literare și dialectica obiectivă a fenomenelor social-istorice. Critica literară marxistă nu a manifestat nici un fel de îngăduință sau spirit concesiv față de penetrația unor tendințe străine ideologiei clasei muncitoare în prima versiune a „Pasării furtunii” de Petru Dumitriu, față de accentele de fatalism, de elogiul al întîmplării oarbe, de elogiul al predestinării și zădărniciiei eforturilor omenești — prezente în partea finală a romanului, nu a manifestat nici un fel de îngăduință sau spirit concesiv față de efectele escamotării prezenței forțelor revoluționare ale clasei muncitoare în „universul închis” al „Groapei” lui Eugen Barbu, nu a manifestat nici un fel de îngăduință sau spirit concesiv față de edulcorarea criticii legionarismului în „Bietul Ioanide” de G. Călinescu (efectele unei asemenea atitudini militante a criticii noastre literare s-au dovedit profund pozitive : ameliorarea sensibilă pe care a suferit-o „Pasarea Furtunii” în a doua ei versiune, prin triumful în roman al concepției marxiste asupra raporturilor între libertate și necesitate, evoluția încununată de succes a prozei lui Eugen Barbu pe drumul realismului socialist, prin „Oaie și ai săi” și „Șoseaua Nondului”, opere remarcabile dedicate activității revoluționare a clasei noastre muncitoare, interesul ideologic și literar incontestabil pe care l-au trezit fragmentele din „Scrinul negru” de G. Călinescu publicate în „Viața Românească”). Estetismul a redus conținutul întregii activități critice la simpla distincție între „poesia” și „non-poesia”, la simpla disociație între „bellezza” și „bruttezza”, la simpla detectare a existenței sau inexistenței aceluși „accent... inconfortabil” care trebuie să caracterizeze orice operă de artă adevărată — manifestînd o insensibilitate și o indiferență programatică față de funcția ideologică și socială a literaturii : „...întreaga critică de artă poate fi contrasă în această propozițiune ultra-scurtă...” — „Există o operă de artă a” —

cu corespondentul negativ: — „Nu există o operă de artă a”. Critica literară marxistă, pornind de la studiul consecințelor estetice pe care le au asupra structurii operei de artă implicațiile ei ideologice — și-a fixat drept criteriu fundamental confruntarea operei literare cu exigențele obiective ale logicii dezvoltării istorice: spiritul de partid al criticii noastre literare s-a manifestat în confruntarea perpetuă a structurii operelor literare cu exigențele obiective ale legilor construcției socialiste, în analiza riguroasă a conținutului operelor literare pe baza exigențelor ideologice socialiste, în lupta intransigentă împotriva penetrației în creația literară a oricăror forme ale ideologiei burgheze. Într-o comunicare ținută în cadrul celui de-al III-lea Congres Internațional de Estetică (Venezia, 1956), intitulată „Estetica e Poetică”, Elemire Zolla, colaborator fervent al revistei lui Ignazio Silone „Tempo Presente”, încerca să legitimeze teoretic o distincție cu caracter de opoziție între judecata estetică și judecata partizană, între judecata estetică și judecata polemică, „practică” (aceasta din urmă aparținând „poeticeii” — atitudinii militante în favoarea unui curent determinat): tendința explicită a lui Elemire Zolla era de a elibera judecata estetică de „egemonia culturale-politică” în numele unei exigențe de „spontaneitate și creativitate”, în numele „traducerii metodologice a unui principiu de libertate”, în numele „tensiunii constante către transcenderea propriei limitări contingente.” „A distinge („judecata estetică” de „judecata polemică” n.n.) înseamnă deci efortul de a ține propriul discurs deschis pentru dialog, de a evita pietrificarea sectară, de a menține vie exigența de spontaneitate și creativitate, de a uita jocul hegemoniilor practice politico-culturale, **de a face jocul și avantajul tuturor care să nu fie jocul nimănu!**” (s.n.) („Atti del III Congresso Internazionale di Estetica”, Venezia 3—5 settembre 1956, Edizioni della Rivista di Estetica, Torino, pag. 63). Critica literară marxistă a demonstrat că nu poate

exista o judecată estetică viabilă — liberă de confruntarea cu logica necesară a dezvoltării istorice, liberă de lupta activă pentru triumful realismului socialist în creația literară: în lumina acestui principiu critica noastră literară nu a manifestat nici un fel de îngăduință sau comprehensiune estetică față de acele lucrări inspirate de o viziune negativistă asupra vieții socialiste, descinzând din pseudo-teoria unui realism abstract — ci a denunțat cu intransigență și fermitate, dincolo de elogiul faptului tern, comun, „diurn”, liber de „mesaje înalte”, dincolo de elogiul reflectării „existenței imediate” și al situațiilor ambigue — existența ideologiei defetiste a micului burghez, existența „miopiei crunte și încăpăținate mic-burgheze de a nu recunoaște în jur decât ceea ce repetă tabloul vechii lumi”, existența ideologiei invarianței ticăloșiei lucrurilor din viața înconjurătoare. Critica aspră la adresa unor asemenea lucrări nu era dictată doar de sentimentul carenței lor ideologice, nu era dictată doar de subordonarea judecății estetice „hegemoniei” intereselor „cultural politice” — dar era dictată și de sentimentul mediocrității lor. Critica formulată la adresa scrierilor de acest gen avea o reală rațiune literară, întrucât ea nu pleca de la exigența anti-estetică a necesității reflectării **cantitative** a realității în „totalitatea ei estensivă”, de la exigența unei reflectări a realității în totalitatea ei „enciclopedică” — ci pleca de la principiul estetic marxist că reflectând fie și un episod singular, sui-generis, cu totul particular al realității noastre socialiste, „micul univers” pe care-l formează orice operă literară autentică trebuie să respecte riguros în structura sa proporțiile și raporturile reale ale fenomenelor vieții, trebuie să reflecte cu precizie în singularitatea faptului evocat relații fundamentale și raporturile de forțe dominante în realitatea noastră socialistă. Critica ideologică — „polemică”, „practică”, cum o numește

Elemire Zolla — și critica estetică se află într-o unitate armonioasă în critica literară marxistă.

Formarea și consolidarea progresivă a unei critici literare marxist-leniniste în țara noastră de-a lungul celor cincisprezece ani de la eliberare — reprezintă unul din marile succese ale activității Partidului clasei muncitoare pe tărîmul revoluției culturale. Critica literară mar-

xistă a devenit unul dintre cele mai puternice instrumente ideologice în lupta Partidului pentru construcția socialistă, una dintre cele mai eficace arme în lupta împotriva tendințelor de penetrație ale ideologiei burgheze și ale revizionismului contemporan, critica literară marxistă a devenit un detașament de avangardă în lupta pentru triumful definitiv al culturii socialiste.

ASPECTE ALE PEISAJULUI LITERAR ÎN PRIMII ANI DE DUPĂ ELIBERARE

DUMITRU MICU

Evenimentele de la 23 August 1944 găsesc literatura română în cel mai greu impas pe care-l cunoaște istoria ei. Dacă în decenine ce despart primul război mondial de momentul instaurării dictaturii regale, asaltul curenților decadente, generate de ideologia imperialistă, pune la grele încercări creația realistă și democratică, — în perioada regimului fascist dintre 1938—1940 și mai ales în aceea a dictaturii militar-fasciste și a războiului banditesc împotriva Uniunii Sovietice, întreaga literatură ce putea aspira la acest nume ajunsese să fie încătușată pînă la sugrumare. Revistele apărute în acei ani învăluiți în neguri de sînge sînt tot atîtea cimitire ale literaturii romîne. Din paginile lor de bolboroseli mistico-patriotarde se ridică doar rareori — și cu cîtă precauție impusă de împrejurări! — voci în care vibrează conștiința epocii. Cărțile de adevărată literatură tipărite din 1940 pînă la eliberare se pot număra pe degete. O seamă de scriitori dintre cei ce se afirmaseră între cele două războaie sau mai înainte nu mai activează, fiind opriți s-o facă, sau activează în serviciul barbariei fasciste, descalificîndu-se, astfel, încetînd de a mai exista ca oameni de cultură. Acei dintre scriitorii democrați cărora nu le era interzis să se manifeste erau siliți să publice, fie lucrări cu subiect din trecut, de un realism critic ce nu viza decît aluziv

stări de lucruri contemporane (de ex. volumul III din *Frații Ideri* de M. Sadoveanu sau piesa *Șun* de G. Călinescu), fie opere al căror sens protestatar, deși foarte străveziu, scăpa vigilenței cenzorilor, ca în cazul poeziilor lui Mihai Beniuc. Dacă în obtuzimea lor, zbirii fasciști izbuteau să deslușească în vreo pagină tipărită o intenție ostilă regimului terorist, autorul acelei pagini plătea îndrăzneala cu libertatea sa.

Eliberarea țării aduce cu sine eliberarea literaturii. Cele dintii semne ale înnoirii vieții literare se arată încă din primele luni de după doborîrea puterii fasciste. La 24 septembrie 1944, Societatea Scriitorilor Romîni ține o adunare, în cadrul căreia conducerea fascistă este izgonită și se alege un nou comitet, format din scriitori democrați și avînd ca președinte pe Victor Eftimiu. Peste cîteva zile, *Știința* publică Declarația noii conduceri a obștii scriitoricești, ce anunță adeziunea Societății la Proiectul de Platformă al Frontului Național Democrat, elaborat de Partidul Comunist din România. Societatea scriitorilor e una din cele dintii organizații de masă ce aderă la Proiectul de Platformă. O primă sarcină ce stătea în fața Societății reorganizate era propria-i curățire de elementele fasciste. Promotorii ideologiei fasciste în literatură, trădătorii de țară, vînduți Germaniei hitleriste și slugilor ei, Antoneștii, fură demascați și îndepărtați din

rîndurile scriitorilor. În schimb, Societatea își deschise porțile acelor scriitori care, din considerente politice, fuseseră ținuți în timpul odioasei dictaturi în afara ei, deși meritau pe deplin titlul de membri ai S.S.R. Fenomene similare se petreceau și în celelalte asociații de creatori. În august 1945, toate categoriile de artiști, împreună cu scriitorii și ziariștii, țin un congres comun, al cărui rezultat este unificarea tuturor organizațiilor de creatori și publicațiști, constituirea Uniunii Sindicatelor de Artiști, Scriitori și Ziariști — U.S.A.S.Z.

Asemenea evenimente exprimau însă doar aspectul exterior al procesului de adînci prefaceri prin care trecea arta și literatura noastră. Conținutul noilor forme organizatorice îl constituia orientarea nouă pe care o lua cu necesitate, sub influența transformărilor sociale, activitatea creatoare în toate domeniile. Primii ani ai puterii populare sînt, în literatură, anii delimitării pozițiilor, ai separării apelor de uscat. Ne aflăm în perioada luptei pentru desăvirșirea revoluției burghezo-democratice.

Cum a acționat partidul pentru atragerea scriitorilor—și a intelectualilor îndeobște—în luptă alături de forțele populare? Concomitent cu acțiunea de demascare a partidelor istorice, el a desfășurat o uriașă muncă de popularizare a țelurilor sale, a programului de guvernămînt al F.N.D. La adunări, la mitinguri de mase, prin presă, radio și pe atîtea alte căi, scriitorii, asemeni tuturor cetățenilor, au putut lua cunoștință de ceea ce urmărea partidul și mulți din ei, recunoscînd justetea politicii lui, și-au dat, încă din primul moment, adeziunea la revoluția populară. Intîlnirile personale dintre conducătorii partidului și o seamă de scriitori și artiști, în primii ani de după eliberare, au contribuit în bună măsură la apropierea creatorilor de clasa muncitoare. De o însemnătate hotărîtoare pentru precizarea liniei partidului în problemele culturii a fost cuvîntarea rostită de tov. Gheorghiu-Dej în sala Savoy în cadrul campaniei electorale din toamna anului 1946, cuvîntare centrată pe ideea că

„...democrația este legată în mod organic de știință și cultură“...

În momentul cînd tov. Gh. Gheorghiu-Dej adresa intelectualității chemarea de a merge împreună cu poporul spre o nouă viață, în rîndurile partidului sau alături de el se găseau o seamă de reprezentanți de frunte ai științei și artei romînești. Dintre scriitori, Mihail Sadoveanu, cel mai mare prozator român al secolului, vechi militant în slujba idealurilor de democrație și progres social, se afla în prima linie a combatanților cu arma cuvîntului alături de forțele populare. Conferința ținută de decanul scriitorimii romîne în 1945, sub egida ARLUS-ului și publicată în broșură sub titlul *Lumina vine de la Răsărit*, apoi reprodusă în volumul *Caleidoscop*, a avut un însemnat rol mobilizator în rîndul literaților și al cărturarilor în genere. Cu conștiința imensei răspunderi ce revenea meșteșugarilor slovei într-un moment de răs_pîntie a istoriei naționale, marele scriitor își îndemna confracții și pe toți oameanii de carte să caute a fi la înălțimea chemării lor.

„Cărturari de pretutendeni din această țară, uniți-vă! Puneți-vă în slujba poporului!

În voi mi-e nădejdea, între voi sînt sigur că se găsesc inimi devotate și lipsite de viclenie!

Mă adresez tuturor aceluia care socot că-și iubesc neamul, tuturor celor ce s-au socotit și se socotesc democrați. Căci o lumină nouă se revarsă din Răsărit“.¹⁾

Asemenea lui Mihail Sadoveanu cuge-tau mulți alți scriitori și în publicațiile din primii ani de după eliberare se pot citi numeroase articole, semnate de autori intrați în istoria literaturii, în care vi-brează conștiința menirii sociale a artei și artistului. Iată un pasaj din articolul *Interpretul celor mulți*, publicat de Gala Galaction în ziarul *Victoria*:

„Cu voia sau fără voia lui, un mare artist este și un mare cetățean. Nu pentru

¹ Mihail Sadoveanu: „Lumina vine de la Răsărit“, în *Caleidoscop*, ed. V. Ed. de Stat, 1946, p.

că l-am vedea îmbulzindu-se în agora printre noi ceilalți, răzbătătorii și gălăgioșii. Nu pentru că l-am găsit totdeauna perorind și gesticulind, la răspintiile cetății noastre... Dar pentru că freamătul obștei noastre trece prin simțirea lui ca printr-un sistem de antene. Pentru că vuetelul oceanului social trezește de-a pururi, în inima lui, acel ecou prin care cochilia marină mărturisește prezența zbuciumului mării¹⁾

Un vibrant apel adresează tovarășilor de breasă Emil Isac, într-un articol publicat în *Contemporanul*, ce, pornind de la premiza că „scriitorii mari ai lumii, în orice epocă, au fost totdeauna și forțe active ale progresului, începind de la Homer și pînă la Anatole France“, face o amplă incursiune în istoria literaturii universale, citează nume ilustre de artiști-cetățeni, pentru ca, în partea finală, să slăruie asupra misiunii scriitorului român.

„Prin lupta voastră, — zice autorul *Cărții unui om*, — se înobilează și cariera de literat și nu aveți teamă de „egalizarea“ nivelului estetic, al cărui orgoliu vă împiedică pasul. Și nu vă fie rușine că în creațiunea voastră eternitatea se prezintă în fețele palide ale sutelor de mii de copii săraci și a sutelor de mii de țărani născuți și fiinuți în întunerecul sufletesc, pentru a căror luminare au purtat făclia deșteptărei adevărații „apostoli ai neamului“ — exemplă trahunt — trași în roată, înțepați în furci, legați în lanțuri și aruncați în închisori de acei *beati possidentes* care au cerut: literatură bine crescută și scriitori-slugi, după cum le dicta tabietul“²⁾

Cu obișnuitul său patos, pledează, tot în *Contemporanul*, pentru inspirația din actualitate — Cezar Petrescu.

„A existat vreodată, — se întreabă prozatorul, — un mai fertil cîmp de investigație pentru un romancier? Umanitatea

¹⁾ Gala Galaction: *Interpretul celor mulți*, în *Victoria*, nr. 154 din 25.IV.1945.

²⁾ Emil Isac: *Răspunderea scriitorului*, în *Contemporanul*, nr. 36 din 30.V.1947.

surprinsă într-o mai acută criză, care evoluează sub ochii noștri?

Moare o lume? Naște alta.

Romancierul, scriitorul, dar, repet, în special romancierul identificat epocii sale, va să descifreze semnele ascunse celor mulți, să exprime nădejdea insului și a colectivităților³⁾

Am citat din articolele unor scriitori reputați, parte dintre ei cu un nume cunoscut încă înainte de primul război mondial. S-ar putea transcrie pasaje din tot atît de inspirate articole, semnate de reprezentanți ai generațiilor scriitoricești ce s-au afirmat între cele două războaie și în special în deceniul al patrulea, precum Ion Călugăru, Mihai Beniuc, Zaharia Stancu, Eugen Jebeleanu, Cicerone Theodorescu, Radu Bouréanu, M. R. Paraschivescu și alții. Spre a nu abuza de citate, reproduc doar un paragraf dintr-un articol de Mihai Beniuc, caracteristic pentru vederile futuror scriitorilor care se situau pe baricadele luptei sociale. Intitulat *Funcția socială a scriitorului* articolul pledează pentru „dinamitarea“ turnului de fildeș, pentru participarea scriitorului la viața epocii sale:

„În această perioadă, rolul scriitorului poate deveni covârșitor, dacă el își înțelege misiunea. Pentru aceasta însă trebuie dinamitat întii și întii turnul de fildeș. Dacă vrem să fim ceea ce trebuie să fim, nu mai putem privi realitatea prin gaura cheii sau prin geamuri colorate. Optica răstălmăcitoare de sensuri a generațiilor de pînă mai ieri trebuie părăsită definitiv“⁴⁾

O contribuție de însemnătate primordială la popularizarea politicii culturale a partidului, la atragerea scriitorilor în lupta pentru democrație populară, pentru făurirea unei literaturi noi, a dat încă din primii ani de după eliberare, presa de partid și în general presa progresistă, care

³⁾ Cezar Petrescu: *Scriitorii tineri de ieri și de mine*, în *Contemporanul*, nr. 28 din 4.I.V.1947.

⁴⁾ Mihai Beniuc: *Funcția socială a scriitorului*, în *Victoria*, anul I nr. 1 din 20 oct. 1944.

sprijinea activ acțiunile forțelor democratice, conduse de avangarda clasei muncitoare. Aproape nu e număr din *Scinteia*, *România liberă*, *Victoria* (director: N. D. Cocea, redactor responsabil: G. Ivașcu), *Tribuna poporului* (director: G. Călinescu) în care literatura să nu-și aibă măcar un colțisor. Aceste ziare demascau pe scriitorii și editorii colaboraționiști, infierau manifestările retrograde ale publiciștilor de dreapta, ideile nocive strecurate în scrieri cu caracter aparent strict literar, popularizau prin articole și note literatura progresistă și revoluționară internațională, inclusiv cea sovietică, publicau poezii și schițe ale unor ostași de pe front, cîntece de luptă născute între zidurile închisorilor fasciste, lucrări pătrunse de vuietul noilor vremi ale unor scriitori români cu experiență sau începători. Principalul scop urmărit de presa progresistă, în frunte cu *Scinteia* era, evident, acela de a mobiliza toate forțele literaturii în serviciul democrației populare. *Scinteia* îndemna stăruitor scriitorii să-și caute izvoarele inspirației în actualitate, relevînd bogăția fără seamăn a materialului pe care-l oferea creației viața fremătătoare a maselor dezrobite. O notă apărută în nr. 31 din 21 X. 1944 al ziarului, bunăoară, conține, alături de critica adresată unor reviste literare rupte de prezent, sugestii tematice permanent valabile:

„Anii din urmă, cu tot ce au făptuit cotropitorii hitleriști și aliații lor, trebuie să se oglindească în literatură. Incordarea poporului român și lupta lui — sub diferite forme — împotriva cotropitorilor hitleriști e plină de teme admirabile, care ar interesa în gradul cel mai înalt pe cititor. Lupta ilegală, care s-a dus pentru eliberarea țării, duelul dintre patrioți și agenții siguranței, pildele de eroism ale acelor care au rezistat, mergînd pînă la sacrificiul vieții lor, sînt momente dramatice, care ar putea sluji ca teme; ca și ieșirea maselor la iveală, meetingurile de pe stadioane, viața de stradă, uzină și ogor, tot ceea ce gîndește, simte și pentru care se

încordează, în acest moment istoric poporul român...

Scriitorii — dacă vor să facă parte din avangarda progresistă a poporului, așa cum le este sarcina — trebuie să se inspire din actualul moment istoric și să-l exprime în opera lor“.

Problema tematicii și a spiritului noii literaturi romine este reluată mereu, în primii ani de după 23 August 1944, ca și mai tîrziu, în coloanele *Scintei*. Găsim, de pildă, în nr. 276 din 6. VI. 1945 un articol semnat de Ion Călugăru și intitulat *Sensul moral al literaturii*, ce pledează pentru o literatură

„...în care să se simtă ritmul vast al muncii, al vieții în plinătatea creației“

și care, avînd „un adînc sens moral“,

„...să împlinte în conștiința tuturor adevărurile despre frumusețea vieții, despre nobilele elanuri ale eroilor din trecut, cuceritori ai libertății pentru popoare și oameni, cuceritori ai spațiilor în lupta cu natura, despre sensibilitatea eroică a oamenilor stăpîni pe tehnică, care reprezintă o a doua natură“.

Rolul concret de a grupa scriitorii dornici să-și dedice talentul cauzei pentru care lupta poporul, în frunte cu „clasa în atac“, revenea, firește, publicațiilor literare. Frunzărind revistele din cei dintîi ani după 23 August 1944, căpătăm imaginea vie a mișcării literare din perioada respectivă, recunoaștem tendințele, direcțiile ei de dezvoltare. Merită a fi menționat faptul că, îndată după răsturnarea fascismului, asistăm la o adevărată eflorescență de publicații literare. Vechi reviste, unele cu o bogată tradiție progresistă, suptimate de guvernul dictaturii militaro-fasciste, reapar. Iese astfel, de sub tipar, în noiembrie 1944, primul număr din noua serie a *Vieții românești*. Cuvîntul introductiv, semnat de directorul publicației, Mihai Ralea, arată ce a fost *Viața românească* în trecut și ce tinde ea să devină în viitor. Iată un fragment din acest articol:

„Tot ce triumfă acum face parte din crezurile noastre. Ca și altădată, ne alăturăm

lupte duse de toți acei care voiesc omenie, dreptate, libertate. Perspectivele deschise la 23 August trebuiesc consolidate. Ele se cer cucerite definitiv mai ales în domeniul spiritual. Le vom cere mereu în literatură, în artă, în filozofie, în modul de a gândi al fiecăruia. Trebuie să creăm, în locul stupidelor dogme obscurantiste, iluminare umanitară. Va trebui să schimbăm pînă în adîncuri structura concepțiilor noastre îmbibate de superstiții primitive și prejudecăți retrograde.“

Viața romînească din 1944—1946 primește colaborarea unor scriitori și critici precum: M. Sadoveanu, Hortensia Papadat-Bengescu, Ion Călugăru, Mihai Beniuc, Geo Bogza, Maria Banuș, Cicerone Theodorescu, D. Corbea, Nestor Ignat, Silvian Iosifescu, Ion Vițner, ș.a.

Odată cu reparația vechilor reviste, vin pe lume publicații literare și literar-sociale noi, unele cu un caracter democrat-antifascist, manifest. Cea dintîi în ordine cronologică, *Orizont*, subintitulată *Literatură, artă, cultură, gîndire socială*, apare la 1 noembrie 1944 avînd în frunte pe Sașa Pană, și continuă pînă în 1947, cînd se transformă, trecînd sub conducerea lui Miron Radu Paraschivescu, în *Revista literară*, devenită, la rîndul ei, în 1948, *Flacăra*, organ al Uniunii Sindicatelor de Artiști, Scriitori și Ziariști. *Manifestul către cititori și colaboratori*, publicat în primul număr din *Orizont*, anunță hotărîrea revistei de a merge în pas cu vremea, sprijinind lupta forțelor populare:

„Am rupt lanțurile robiei fasciste. Am zvîrlit la canal călușul care ne-a înnăbușit de patru grei și nenorociți ani. Dar lupta pentru cucerirea drepturilor și respectarea obligațiilor într-un regim de reală democrație abia începe...“

...Poet, romancier sau eseist, scriitorul trebuie să fie luptătorul în mîna căruia stă condeiu, armă temerară, menită să lumineze și să încinte mințile... Să luptăm pentru libertatea și demnitatea vieții, evocînd în scrisul nostru lanțul de constrîngeri și nelegiuiri la care am fost supuși în anii de teroare fascistă“.

În paginile revistei apar articole cu caracter politico-social, filozofic, estetic, studii literare, recenzii, biografii de scriitori democrați romîni și străini, versuri și proză, traduceri din literatura sovietică și din cea progresistă occidentală, note. Colaboratori: N. D. Cocea, Ion Călugăru, Athanase Joja, Aurel Baranga, Al. Șahigian, Camil Baltazar, Ion Vițner, Scarlat Calimachi, Ovid S. Crohmălniceanu, Sașa Pană, Horia Liman, St. Roll, Veronica Porumbacu, Mișu Dragomir și încă mulți alții, cărora după metamorfozarea publicației în *Revista literară și Flacăra*, li se adaugă noi și noi tovarăși de arme, cu neputință de amintit aci, căci ar însemna să transcriem numele aproape tuturor scriitorilor și publiciștilor contemporani. Citez doar pe cîțiva din acei colaboratori ai *Revistei literare* care, în 1947, se aflau la începuturile activității lor (revista promova cu mult curaj noile talente) și care, în cursul anilor, s-au afirmat în diverse ramuri ale creației literare: Vladimir Colin, Traian Coșovei, George Dan, Dan Deșliu, Ion Horea, Remus Luca, Gavril Mihai (poeti), Marin Preda, Petru Vintilă, Haralamb Zîncă (prozatori), Radu Lupan, V. Mindra, Savin Bratu, B. Elvin (critici).

Tot în 1944, în decembrie, luă ființă săptămînalul *Veac nou*, organ al Asociației Romîne pentru strîngerea legăturilor cu Uniunea Sovietică, în cuprinsul căruia era rezervat un loc însemnat și literaturii. Se publicau traduceri din scriitori sovietici, articole despre literatura sovietică, recenzii la cărțile sovietice apărute în romînește. Gorki, Maiakovski, Fadeev, Alexei Tolstoi, Șolohov, scriitori sovietici de seamă au ajuns la cunoștința publicului romînesc celui mai larg prin paginile lor traduse în *Veac nou*. Dintre studiile de orientare în literatura sovietică, în problematica ei, reproduse în revistă, merită, în primul rînd a fi amintite acela al lui Alexei Tolstoi, *25 de ani de literatură sovietică* și acela al lui A. Fadeev, *Cîteva probleme ale dezvoltării literaturii sovietice*. Nu lipsesc din sumarul publicației nici colaborările unor scriitori romîni, cronicile literare (semnate, deobi-

cei, de Ieronim Șerbu), notele oglindind mișcarea literară contemporană autohtonă.

În 1945 apare *Lumea*, „săptăminal literar, artistic, social“, condus de G. Călinescu. Articolul de fond publicat în primul număr sub semnătura directorului revistei (*Arta și lumea*) dezbate problema raportului dintre artist și societatea timpului său, accentuând ideea că :

„...marele artist visează în chip necesar în mijlocul colbului evenimentelor, dând viziunilor ieșite din efemeritate sigiliu transcendent, în vreme ce izolatul se sterilizează. Artist se cheamă individul care scoate plastic din eveniment semnificația absolut umană“.

Fără să fi avut o linie fermă de orientare, primind în cuprinsul său multe materiale confuze ideologic, publicației îi revin, totuși, merite incontestabile, precum acela de a fi militat, prin editorialele semnate de G. Călinescu, ca și prin articolele unor colaboratori de talia lui Camil Petrescu și a altora, pentru însușirea valorilor autentice ale artei împotriva curentelor moderniste, — sau acela de a-și fi deschis coloanele scrisului unor poeți și prozatori atașați cauzei progresului ca Geo Bogza (*Moartea lui Iacob Onisia* ș.a.), Eugen Jebeleanu, Cicerone Theodorescu, Maria Banuș, Aurel Baranga, etc., de a fi promovat unele din primele scrieri ale lui Marin Preda, Dan Deșliu, Andrei Băleanu (versuri) etc., de a fi popularizat literatura sovietică (apăreau traduceri din Maiakovski, Esenin, Leonov și alții), de a fi combătut diverse materiale din presa reacționară.

Un eveniment de seamă în viața culturală a noii României e cel pe care-l înscrie apariția revistei săptămânale *Contemporanul* (1946). Dintre toate periodicele culturale apărute pînă atunci, *Contemporanul* e acela care, în articole și studii scrise la un nivel științific ridicat și avînd o aleasă ținută publicistică, militează mai hotărît, mai consecvent, pentru o literatură nouă, pătrunsă de ideile cele mai înaintate ale veacului, angajată în lupta de edificare a noii societăți, accesibilă maselor dornice de lumină. În paginile din primii ani ai publicației gă-

sim articole, studii și cronici, adesea substanțiale, semnate, între alții de : G. Călinescu, Camil Petrescu, Ion Călugăru, M. R. Paraschivescu, G. Ivașcu, Ion Vițner, Ovid. S. Crohmălniceanu, Traian Șelmaru, N. Moraru, Al. I. Ștefănescu, N. Tertulian. Literatură sau declarații și intervenții în cadrul unor discuții publică o seamă de scriitori, precum Hortensia Papadat-Bengescu, Cezar Petrescu, Emil Isac, Zaharia Stancu, Ion Călugăru, Geo Bogza, Marcel Breslașu, M. R. Paraschivescu, Eusebiu Camilar, Laurențiu Fulga, V. Em. Galan, Nina Cassian și alții.

Literatura de orientare democratică este promovată și în alte publicații cu caracter social-cultural apărute imediat după eliberare, ca *Scînteia tineretului*, *Tinerețea*, *Torța*, *Răspîntia* etc.; ea pătrunde chiar în periodice precum *Revista Fundațiilor*, aie cărei preocupări erau, în general, departe de a fi ancorate în contemporaneitate. În *Revista Fundațiilor* găsim proză de Sadoveanu, Gala Galaction, Geo Bogza, Laurențiu Fulga, versuri de Tudor Arghezi, Victor Eftimiu, Maria Banuș, D. Corbea, Nina Cassian, ș.a. Anumite cotidiane politice consacră la intervale regulate o pagină sau cel puțin o rubrică literaturii și artei. În afară de paginile culturale ale *Scînteii*, *României libere* și ale celorlalte ziare amintite mai sus, merită a fi menționată pagina literar-artistică a *Națiunii*, organ al Partidului Național Popular, ce apare în anii 1947—48 sub direcția profesorului G. Călinescu.

Difuzarea literaturii cu un conținut înaintat s-a făcut, firește, din primii ani de după eliberare, și pe calea volumelor. În acest scop se crează în 1945 o editură nouă, Editura de Stat, care lansează în 1945—1946, alături de cărți de filozofie și știință, opere literare, precum *Caleidoscop*, ed. II-a de Mihail Sadoveanu, *Un om așteaptă răsăritul* de Mihai Beniuc, *Turmele*, ed. II-a de Eusebiu Camilar, *Singura cale*, povestire de D. Corbea, *Oameni și cărți* de Silviu Iosifescu, antologia *Sang des poètes* (versuri din Rezistența franceză), etc. Cărți de literatură nouă tipăresc de ase-

menea Editura *Scinteia*, Ed. *Orizont*, Ed. Frontului Unic Muncitoresc, Ed. Ministerului Artelor și alte edituri ale unor organizații democratice.

Anii primei etape a democrației populare sînt, în literatură, nu numai anii înregimentării politice a scriitorilor în oastea revoluției, ci și anii începutului de clarificare ideologică și ai primelor realizări pe tărîmul creației pătrunse de suflul noii epoci. Peisajul literar al anilor 1944—1947 prezintă o diversitate de aspecte. Descrierea cit de sumară a unora din acestea va înlesni descifrarea semnelor viitoarei evoluții a creației. Fenomenul cel mai caracteristic al vieții literare este, neîndoios, apariția unor opere care tîneau și izbuteau într-o anumită măsură să înnoiască nu numai mijloacele de expresie, ci însăși substanța literaturii, preocupările, mesajul ei. A. Toma, Mihai Beniuc, Ion Călugăru, M. R. Paraschivescu, D. Corbea, Al. Șahighian, și nu numai ei — au căutat stăruitor, încă din primii ani de după eliberare modalități artistice apte să comunice un conținut tematic-ideologic inedit operei lor. Unor asemenea căutări, Mihai Beniuc le dă, în poezia sa *1 mai 1945*, expresie lirică:

*Pe vechile, ruginitele coarde,
Cum am să cînt, să descînt
Această nouă viață ce arde,
Ce vine năvalnică-n tropot,
Intîiul Mai slobod
Pe rominescul pămînt?*

Mai mult sau mai puțin înfăptuite artistic, în periodicele primilor ani liberi apar scrieri ce transmit viziuni diferite prin natura lor de aproape tot ce se produsese pînă atunci în literatura romînă, idei care nu puteau fi exprimate liber în trecut. Astfel A. Toma vestește sosirea timpului mult așteptat al dreptății sociale:

*Ne vine dreptatea, ne vine.
Destul cu scrișniri și suspine,
Nălțați grele frunți aplecate,
Robaci din a muncii cetate, —*

*Mijește o rază de bine
In muced bordei și-n uzine,
Mijește, — lucește, — răzbate, —
Simți, soră? simți, frate?*

și cheamă la luptă pentru înfăptuirea cu un ceas mai de vreme a visului de mai bine:

*Voi toți cei cu rîvna fierbinte,
Sus pumnii! Nălțați jurăminte,
Scut vajnic să faceți din piepturi
In sfîntul război pentru drepturi!
Voința, unirea, sînt arme
Ce pot asupra s-o sfarme, —
Rob trudnic, fii gata! Fii altul!
Fii om! Dăm asaltul!*

(*Ne vine dreptatea!*)

Mihai Beniuc, unul dintre poezii cei mai activi în anii dintii ai puterii populare, ca și astăzi, în versurile sale publicate în periodicele progresiste ale vremii, apoi adunate, împreună cu o seamă de poezii mai vechi, în volumul *Un om așteaptă răsăritul* (1945), exprimă emoția de a fi ajuns să trăiască adevărat clipa eliberării, profețită cu ani în urmă, bucuria revederii Clujului, a cărui jale poetul o cîntase în volumul cu acest titlu, apărut în 1943, entuziasmul muncii constructive, hotărîrea de luptă pentru înlăturarea pe veci a asupririi. Poezia *Toboșarul timpurilor noi* conține profesia de credință a poetului, sintetizînd mesajul întregului volum:

*Nimenea nu știe pînă mine
Ce se mai alege și din noi —
Fost-am, totuși, eu și voi rămîne
Toboșarul timpurilor noi.*

*Iată azi, cu mii de cai putere,
Timpuri noi s-anunță pentru noi.
Eu voi fi — se cere, nu se cere —
Toboșarul timpurilor noi*

Sub semnătura lui D. Corbea apăreau, în 1944—1945, ca și mai tîrziu, versuri de evocare a suferințelor aduse omenirii de ultimul război, de condamnare a fascismului, precum și stihuri inspirate din actualitatea arzătoare, versuri ce dădeau glas aspirațiilor milioanei de oameni (un vo-

Ium se și intitulează *16 milioane*, un altul *Torente*) clamau împotriva dușmanilor poporului, chemau masele la luptă împotriva lor. Multe din ele — cele de factură folclorică, în deosebi, — impresionează prin simplitatea și prospețimea lor. În *Faptele eroilor*, spre exemplu, poetul imaginează un dialog cu o pasăre întoarsă împreună cu biruatorii fascismului de pe câmpurile de bătaie:

— *Pasăre mică, răătăcită
printre obuze și foc,
vorbește despre faptele lor.
Le-ai adus apă în cioc,
le-ai răcorit
înfierbintatele frunți?
Cînd au trecut peste moarte,
Din ce și-au făcut punți?...*

Întrebările continuă pe acest ton, iar pasărea răspunde:

— *Din aripi am dat
și pe fața lor
roua-am scuturat.
Fața lor zimbea,
rana se-nchidea,
armele luau
și din nou luptau.
De la ei din vii,
cîntam melodii*

În final, poetul se adresează „glorioșilor eroi”, înapoiți pe la casele lor, întrebîndu-i ce răsplată așteaptă pentru sacrificiile și izbînda lor. Răspunsul e un îndemn mobilizator:

*De oreți să slăviți
morții și pe noi.
cot la cot, uniți.
fării, temelii
puneți, și zidiți.*

Poezii de atitudine politică directă, apărute întii în reviste, conțin volumele Magdei Isanos: *Cîntarea munților* (1945) și *Țara luminii* (1946). Una din cele mai emoționante și combative e cea intitulată *Am văzut și eu oameni plecînd*, în care suavitătea atît de particulară a poetei stinsă în floarea vîrstei se unește cu dezgus-

tul și indignarea față de „rîturile de porc” ale profitorilor de pe urma războiului. După evocarea deosebit de sugestivă a timpului înnegurat cînd „tinerii țărani, jumătate goi”, plecau „în vagoane de marfă, cîntînd cîntece monotone și triste”, spre stepele rusești, unde mulți din ei aveau să-și lase trupurile („Secară și grîu a crescut din ei în Rusia”), poeta prevestește apropierea „zilei de apoi” pentru lumea întemeiată pe „nerușinare și nemernicie”:

*Doamne, ochii lor unde sînt? Unde sînt
brațele lor pline de forță și de supunere?
Oare mai marii lor s-au trudit să numere
crucile și schilozii?*

*Mie, cînd bate vîntul, mi se pare
că aud cîntece, mulțimi de picioare,*

*călcînd în cadență. Nerozii
care-au murit în Rusia se-ntorc
să te judece, rit de porc,
îmbogățitule de război!*

*Ai dreptul să tremuri. Ascultă!
E ziua de-apoi!*

Remarcabile poezii militante găsim în ciclul *Cîntece sub tancuri*, datat 1940—41, din volumul *Bucurii* al Mariei Banuș. Una din acestea e tulburătorul în simplitatea lui *Cîntec de leagăn*, dedicat „copiilor războiului”:

*Trece sania, trece,
lupu-n zăpadă petrece,
neamțu-n zăpadă petrece,
trece sania, trece.*

*Se duce călăul, se duce,
Tăicuțu c-un glonț o să-l culce,
Cu mii de gloanțe o să-l culce.
Se duce călăul, se duce...*

Germani ai liricii noi, ce avea să ia amploare în etapa construirii socialismului, se află cu prisosință și în versurile publicate în 1944—47 de alți poeți asupra cărora începuse să se exercite încă înainte de eliberare, pe o cale sau pe alta, influența ideologică a clasei muncitoare. E vorba despre Eugen Jebeleanu, Cicerone

Theodorescu, Radu Boureanu, Aurel Baranga, Mihnea Gheorghiu și alții. Toți aceștia îmbrățișează idealurile Revoluției și, cum e natural, sentimentele lor civice tindeau să ia forma poeziei. Poezii numiți trecuseră însă, fie prin ermetism, fie prin suprarrealism, fie prin curente sau formule ale liricii decadente și creația lor din primii ani de după război se resimte, natural, într-o oarecare măsură, de experiențele anterioare. Dar mici prețiozități stilistice nu pot împiedica afirmarea artistică a unor sentimente și idei ale vremii noi. În ciuda unor anumite gratuități imagistice și voitei contorsionări a versului, *Cîntecele de galeră* ale lui Cicerone Theodorescu transmit un fierbinte mesaj mobilizator. Iată câteva strofe din *Jurnal 1941*, poezie ce evocă ororile fascismului:

*Cea mai de sus spînzurătoare
pe-al meu l-a ales, dintre popoare.
Să spînzure, în cea mai de sus,
Pe-al meu l-au pus...*

*Cîntau ucigașii — cu tragic elan —
cîntau căpcăunii, în septembrie an,
chemînd la ospăț din fîntîna flămîndă
Reptilul dezastru, obtuza osîndă.
Și ce-a urmat cine știe
Iertare în inima lui nu va scrie !*

Tot astfel, în poezia lui Eugen Jebeleanu, văpaia ideii poetice topește corpurile străine, *id est* rămășițele unui manierism ermetizant, tendința spre o simbolistică abstractă, fișnind, superbă, în numeroase poezii. Autorul *Poemelor de pace și luptă*, al poemului *Bălcescu* și al aceluși monument al liricii noastre noi, care este *Surrisul Hiroshimei*, publică, în 1945, în afară de poemul *Ceea ce nu se uită*, scris în timpul războiului, în care pe cît îmi amintesc, aveam impresia odată (*Almanahul literar* nr. 1, din 1951) că descopăr puntea de trecere între vechea și noua lirică a lui Jebeleanu — publică, zic, o poezie, datată 1932 (*Răscoala*, în *Orizont*, nr. 16 din 1 iulie 1945) ce ne impune să căutăm izvoarele creației actuale, realist-socialiste a poetului nostru mult mai adînc în trecut

dect am fi bănuit că se găesc. Poezia, tributară ermetismului, comunică un sentiment de revoltă socială convertit într-o viziune de apocalips, amintind viziunile profetice din versurile lui Ady :

*Cerul e ca o cerneală și nu am scris
nici unul dreptatea cu el sau cu singe.
Pumnul stă doar în cuget închis...
Ajunge !
Astăzi am văzut întors orașul,
Sprijinindu-se ca un scaun pe turle.
Nu știu de ce, în mine, vrăjmașul
Mărimii a sunat furtună pe surle...
Haideți ! Căii aplecați ca o prăbușire
Ne vor sălta trupurile ușoare,
Dar săbiile și- vor raze amare,
Cunună punînd fiecăruia mire.*

Cum se vede, problematica socială alimentează inspirația lui Eugen Jebeleanu, nu numai de cincisprezece-șaisprezece ani încoace, ci de peste un sfert de veac. Cu atît mai mult, această problematică va forma substanța creației de după eliberare a poetului, inclusiv a poeziilor scrise în 1944—45, chiar dacă nici acestea nu sînt încă deplin eliberate de rămășițele unui imagism convențional. Cu tot caracterul oarecum livresc al viziunii „celor căzuți pentru libertate” (poetul imaginează un convoi de umbre ce înconjoară lumea, călare pe vînt), poezia cu acest titlu izbutește să dea concretețe maximă ideii că eroii luptei de eliberare a poporului continuă și după moarte să trezească groază în tirani :

*Treziți-vă, martiri ai libertății !
V-așteaptă, nechezînd la scară, vîntul.
Incălecați-l, și la drum !*

*Fețele voastre nu mai sînt terestre,
La șel de palide-s ca fața lunii,
Dar zborul vostru-ngheață la ferestre
Pe unii.*

*Oști mute,
Voi încremeniți tiranii
C-un singur zîmbet aruncat din fugă,
Dar milioanele, sărmanii,
Sînt zborul vostru cald ca o glugă.*

Semne de înnoire fundamentală se arată încă din cei dintii ani de libertate și în proză și dramaturgie. În 1945—46 apăreau în „*Scinteia*” schițe pe teme sociale de cea mai stringentă actualitate sau care evocau momente din istoria mișcării muncitorești din România, precum *Un om care n-are treabă* și *I mai 1920* de Ion Călugăru. Același scriitor publică, în 1946, în „Contemporanul”, schița *Am dat ordin să tragă* și altele, iar mai târziu, în 1949, va publica în colecția *Cartea poporului*, nuela *Măseaua stricată*, inspirată de frământările din 1945, după ce cu un an înainte îi va fi apărut romanul *Lumina primăverii*. Despre ce este vorba în narațiunile lui Ion Călugăru? *I mai 1920* descrie o demonstrație muncitorească și încercarea neizbutită a guvernului de a provoca o încăierare între muncitorii și elevii de liceu, pentru ca, sub pretextul apărării ordinii publice, cei dintii să fie mitraliați. *Am dat ordin să tragă* înfățișează repri-marea sîngeroasă a demonstrației din piața Teatrului Național (13 decembrie 1918) *Un om care n-are treabă* fixează un instantaneu ce demască propaganda imperialistă. În sfîrșit, *Măseaua stricată*, descriind măcelul din 8 noiembrie 1945 din piața Palatului, denunță complicitatea social-democraților de dreapta cu asasinii oamenilor muncii.

Fără să reprezinte realizări deosebite, schițele și nuvelele lui Ion Călugăru, privite în perspectiva dezvoltării ulterioare a prozei noastre, dezvoltare pe care o anticipază, nu sînt lipsite de semnificație. Cu atît mai mult, trebuie apreciat ca o expresie a unor tendințe înaintate în epica romînească, romanul *Lumina primăverii*, operă solidă în paginile căreia, ca de altfel și în acelea ale romanului *Trustul*, publicat în 1937, apar siluete de muncitori revoluționari, aspecte ale mișcării muncitorești și socialiste din primii ani de după cel dintii război mondial.

Printre scrierile pătrunse de spiritul veacului nou, produse în perioada pe care o cercetăm, merită a fi citat și amplul reportaj *Ninge peste Ucraina* de Aurel Ba-

ranga, ce descrie cu un realism crud atrocitățile comise de hoardele fasciste coto-pitoare în lagărele lor de exterminare din Transnistria.

Un loc de frunte în proza primilor ani de după eliberare și în genere în literatura contemporană ocupă operele lui Geo Bogza, în special magnificul poem *Cartea Oltului* (1945) și volumul de reportaje *Oameni și cărbuni din Valea Jiului* (1946). Valoarea literară a celor două cărți nu e, desigur, egală. Dar, și una și cealaltă aduc ceva nou în scrisul autorului: perspectiva. Volumul *Țări de piatră, de foc și pămînt*, ciclurile *Lumea petrolului*, *Periferia*, etc. se încheiau, fie cu o priveliște sumbră, fie cu o consemnare sarcastică. *Cartea Oltului* se încheie altminteri. Identificînd pe planul ficțiunii destinul Oltului cu acela al poporului român, poetul prevede pentru țara sa un viitor sublim.

În *Oameni și cărbuni în Valea Jiului*, credința într-un viitor mai bun este exprimată direct, discursiv. Înainte de a începe să descrie aspecte ale acelei „văi a plîngerii” care mai era Valea Jiului în 1945, și după ce sfîrșește zugrăvirea, reporterul aduce minerilor un salut patetic, vestindu-le iminenta schimbare a sorții lor :

— „Vă salut, mineri din Valea Jiului, și vă vestesc că sfîrșitul suferințelor voastre e aproape. Niciînd în viața omenirii n-au încolțit simburii atît de puternici ai unui nou ev de libertate și fericire: nucleul descătușat al atomului și aceste grăunțe de cărbune stropite cu sînge omenesc.

— Vă salut, mineri din Valea Jiului și prin voi salut minerii din lumea întregă...”

Anul de cotitură în proză și întreaga noastră literatură este 1948. Dar unele din operele ce aveau să vadă lumina atunci încep să apară în reviste sau să fie anunțate încă din 1947. Astfel, în *Contemporanul* apar capitole al lui Zaharia Stancu, și tablouri din piesa *Omul din Ceatal* de M. Davidoglu. Presa anunță un nou roman al lui Mihail Sadoveanu. Este vorba

despre „Păuna-Mică“ ce va apărea în 1948. Toate aceste opere sînt prea bine cunoscute, spre a mai fi necesară prezentarea lor.

Dintre prozatorii generațiilor mai tinere ce aveau să se afirme definitiv ca scriitori ai realismului socialist peste cîțiva ani, publică în 1945—47 lucrări remarcabile, dar care se mențin încă în marginile vechiului realism, Eusebiu Camilar, (*Avizuha*, 1945, *Turmele*, 1946), Marin Preda (nuvele ce vor intra în volumul *Întîlnirea din pămînturi*, (1948), Laurențiu Fulga (fragmente din romanul ciclic *Focul negru*), Haralamb Zîncă, Petru Vintilă și alții.

În dezvoltarea ei complexă, noua literatură întîmpina, în anii 1944—47, rezistențe diverse, cea principală fiind aceea care, — manifestîndu-se fățiș, agresiv, în ziarele reacționare scoase de partidele istorice (*Dreptatea*, *Liberalul*, *Curierul*, *Ardealul*) și în anumite cărți apărute în edituri burgheze, vechi unele, compromise în timpul războiului (*Socec*, *Cartea Românească*, *Naționala-Ciornei*, *Cugetarea*) altele de-abia înființate (*Forum*, *Pro-Pace*, *Publicom*, *Viitor*) sau ascunzîndu-se sub masca apolitismului în anumite gazete zilnice care nu purtau firma vreunui partid, servind însă cu zel reacțiunea (*Timpul*, *Semnalul*) și în reviste sau culegeri pretîns neutre, ca de ex. *Universul literar*, cele două numere din *Caiet de poezie* al *Revistei Fundațiilor*, *Agora*, „colecție internațională de artă și literatură“ *Revista cercului literar-Sibiu*, *Ramuri*, *Vreerea-Timișoara*, *Provincia-Turnu-Severin*, *Democrația și Prietenii artei* — exprima tendința izolării complete a literaturii de politică și în genere de frământările sociale, încercarea de reabilitare a discreditațiului turn de fildeș. Purtătoare a acestei tendințe se face și publicația, apărută sub auspiciile Institutului Francez din București *Ecrits de France*, în al cărui sumar intrau selecțiuni din articolele și scrierile beletristice apărute în revistele pariziene burgheze de după război, dîndu-se o mare atenție în-

deosebi popularizării teoriilor și literaturii existențialiste.

Cea mai directă atitudine ostilă democratizării literaturii, orientării ei spre realitatea socială și-a găsit expresia în faimoasa teză a „crizei culturii“, pusă în circulație de cîțiva publiciști pe care nu era greu de înțeles cine îi inspira. Pretindeau anume „crizistii“ că în România cîrmuită de guvernul de la 6 martie libertatea de exprimare ar fi fost înăbușită, din care pricină, cultura nu se putea chipurile dezvolta. Ei insinuau de asemenea că angajarea culturii în serviciul poporului ar duce la degradarea ei. Bine înțeles, riposta cuvenită unor asemenea afirmații aberante ce sfidau evidența n-a întîrziat. Revista care a dus mai stăruitor campania de demascare a tezei „crizistilor“ a fost *Contemporanul*. Dintre articolele apărute în cadrul acestei campanii, merită o mențiune specială cel semnat de Miron Radu Paraschivescu în nr. 15 din primul an al publicației. Intitulat *Plînsul maimușelor* sau *Unde e criza*, articolul, în cuprinsul căruia mustește acidul unei distrugătoare ironii, arată că, dacă exista o criză în primii ani de după eliberare, aceasta era criza facultăților creatoare ale unor inși ca Ion Caraion, Virgil Ierunca și alții, care, înainte de a fi făcut dovada propriilor posibilități, găseau nimerit să se plîngă de lipsă de libertate. Citînd nume de scriitori precum Sadoveanu, Galaction, G. Călinescu, care creau, fără să întîmpine opreliști și să se plîngă de vreo „criză“, autorul articolului observă spiritual că, după cum nimeni nu e de vină că maimușele nu pot zbura, tot astfel „crizistii“ nu au, de ce să arunce asupra societății răspunderea pentru neputința lor personală de a scrie. Miezul articolului lui M. R. Paraschivescu e în pasajul care arată ce „libertate“ a dispărut cu adevărat, odată cu prăbușirea fascismului.

„O criză a existat în România — nu însă în România democrată, ci în aceea fascistă. Pe atunci, da, era cu putință ca poezii și scriitorii de talent să înalțe osanale puter-

nicilor politici ai zilei, să se ploconească în stihuri și laude răbdurii în fața tuturor pontifilor banului. Și scriitorul trebuia să-și roage stăpînul să-i rabde laudele, că altfel răbda el de foame. Sperăm că nu aceasta va fi fiind, în mintea celor ce fipă azi de dorul libertății, libertatea de a scrie „cum îi taie capul“, că asta era de fapt libertatea de a scrie cum îl taie rinza, libertatea de a se vinde cui dă mai mult. Această libertate, da, e pe cale să piară în România noastră democratică“.

Cîtă rea credință era în afirmațiile reacționare despre pretinsa „criză a culturii“ își dă seama numaidecît ori cine răsfoiește publicațiile literare la care colaborau adepții „purismului“, ai falsului apolitism, criticii ostentativ estetizanți și poeții decretați de ei ca „interesantissimi“. N-a existat în istoria Romîniei un alt moment în care cele mai diverse și opuse tendințe să se fi manifestat în literatură în atît de ascuțite forme ca în cel din primii doi-trei ani de după eliberare. Intre cele două războaie, spre a nu mai vorbi de anii dictaturii militaro-fasciste, singura literatură aflată la adăpost de ori ce pericol era cea îmbibată de iz naționalist și mistic sau mistico-naționalistă de-a binelea. Acesteia, oficialitatea îi dădea girul ei, în vreme ce scrierile de altă natură expuneau pe autorii lor la tot soiul de primejdii, inclusiv la aceea de a înfunda pușcări. Opere cu caracter revoluționar manifest, nici vorbă să poată apărea legal sub dominația burgheziei „liberale“. Publicațiile îndrumate de partidul clasei muncitoare, ca *Veac Nou*, *Bluze albastre*, *Reporter*, *Era nouă*, n-au durat mai mult de cîteva numere, fiecare. Cărțile lui Mihail Sadoveanu ajunseseră să fie arse, ciopărțite cu toporul. Dar nu numai operele animate de idei democratice și progresiste erau supuse persecuției, în perioada dintre cele două războaie. Cîte cărți n-au fost interzise pentru „pornografie“? Așa ceva nu se întîmpla în anii cînd „crizistii“ se vîitau că nu sînt „liberi“ să scrie ce vor. Privati într-adevăr de libertate erau, firește, autorii fasciști, criminali de război; literatura acestora nu

putea circula, natural, iar cei dornici, eventual, să o continue nu erau, se-nțelege, liberi s-o facă. Incolo, nu existau însă interdicții. Vedeau lumina tiparului poeme, nuvele, romane, în care dezmățul tuturor elucubrațiilor ultra moderniste se afișa fără pudoare. Așa sînt romanul: *Zilele nu se întorc niciodată* — și volumul de nuvele *Intîmplări dintre amurg și noapte* de Sorana Gurian, cărți confecționate după ultima modă occidentală, străbătute de „angoasă“, ducînd la ultimele consecințe eratismul morbid; romanul *Frunzele nu mai sînt aceleași*, alt roman de noroi, produs de un Mihail Vilara — proclamat de faimosul transfug Ierunca drept „un mare scriitor“ — volumele de versuri *Plantațiu de Constant Tonegaru*. *Decor penitent* de Mihail Crama și multe altele, poemele apărute în diverse reviste sau semnăturile unor Gafton, Lituon, Mircea Popovici, ș.a. cărți de o bizară banalitate a unor supra-realiști întîrziți, ca Gherasim Luca și Trost (*Un lup văzut printr-o lupă*, *Inventatorul iubirii*, *Le Vampire Passif*, etc.) Nu se poate vorbi, precum se vede, nici de o limitare a libertății de creație, nici de o criză editorială în perioada de care ne ocupăm. Și, totuși, exista o criză și încă una mortală. Criza culturii burgheze. Cultura burgheză agoniza într-adevăr. Agoniza fiindcă, reflectînd fizionomia unei lumi aflată la asfințitul său, servind activ această lume, condamnată la pieire de însuși mersul ineluctabil al istoriei, de viața însăși, se anula pe sine însăși, nu mai era cultură. Aparțin oare artei autentice, durabile, acele introspecții bolnăvicioase, lipsite de ori ce semnificație, ce fac conținutul „romanelor“ citate? Au vreo atingere cu marea lirică niște poezii ce conțin strofe ca acestea?:

Iadul orașului ne lustruiește adesea

pantofii,

trasînd șiruri de vagonete cu destinația

somn,

Seara, cînd cerul aprinde mangal pe la

tîmple,

Oamenii devin bruni ca flacoanele cu iodoform.

(Mircea Popovici: *Pădurea de iod*)

— *Ascultă, domnule pion, ascultă-mi chitara cu coarde vocale, ascultă cum se îndepărtează coloana în pas alergător, psst... undeva sînt femei neînfruntate de buzele mele, mă proclam cel mai mare erou, sînt dezerter.*

(Constant Tonegaru: *Pianul somnambul*)

Producții de acest gen puteau (și încă mai pot) produce delicii unui număr infim de snobi, dar noul public cititor, căruia revoluția culturală îi făcea accesibile comorile artei nepieritoare, n-avea ce să găsească interesant în ele. Ingustîndu-se tot mai mult cercul celor deprinși să admire jocul straniu al unor sentimente numai pentru că este straniu, să se extazieze în fața unei metafore al cărei filc e închis cu șapte lacăte și să savureze pornografia discretă, literatura decadentă a rămas, în țara noastră, fără public. Retrasă în turnul de ivoriu ea s-a asfixiat în propriile-i miasme, care, chiar de mai răzbat, din cînd în cînd, subțiate, pînă la noi, răsfrîndu-se în versurile cite unui poet rătăcit, nu pot altera simțitor vigoarea liricii noastre actuale.

În timp ce reprezentanții ideologiei burgheze se sforțau să devieze cursul literaturii, să tragă literatura romînă în întregul ei la punctul unde se afla beletristica burgheză decadentă în momentul anterior instaurării fascismului — creația scriitorilor animați de dorința perpetuării filonului realist, democratic și progresist al artei noastre, a dezvoltării lui pe baza experienței revoluționare, duceau — cu oricîte poticneli — literatura înaintea, spre înflorire. Condiția biruinței noului în literatură, a apariției unor opere care să reflecte veridic, cu forță artistică, realitatea în continuă transformare, este, evident, claritatea orientării ideologice. Această claritate o poate asigura scriitorilor numai însușirea spiritului de partid, situarea hotărîită, fățișă, pe pozițiile militante ale

clasei muncitoare. Rezultatul reflectării veridice a realității concret istorice în dezvoltarea ei revoluționară este realismul socialist. În anii construcției socialiste, realismul socialist a devenit principala metodă călăuzitoare a literaturii noastre. Cum? Afirmațiile calomnioase ale revizioniştilor, după care această metodă le-ar fi impusă scriitorilor din afară, nu rezistă nici celei mai superficiale confruntări cu datele istoriei literare. O seamă de scriitori, alăturați partidului cu mulți ani înainte ca el să fi devenit partid de guvernămînt, au încercat, dintr-un impuls firesc al conștiinței lor, să oglindească viața în perspectiva prefacerilor ei viitoare, reliefind rolul forței sociale celei mai înaintate; astfel au apărut: nuvela *Uzina vie*, de Al. Sahia, versurile revoluționare ale lui A. Toma, M. Beniuc și alții. Nuvela *De la cinci pînă la cinci* de Ion Călugăru, etc. Nu era oare normal ca acești scriitori să continue cu mai multă perseverență eforturile în aceeași direcție, după eliberare, cînd oameni ca Filip și Bozan începeau să dirijeze destinele țării? Nu era normal de asemenea ca și scriitorii atașați ulterior luptei partidului să încerce a crea o literatură nouă? Realismul socialist n-a apărut în literatura romînă dintr-odată, printr-un decret. Primii lui germeni se află în literatura dintre cele două războaie, mlădițele vestind efflorescența viitoare se arată în chiar primii ani de după eliberare. La afirmarea vigoasă a noii metode s-a ajuns printr-un proces, dacă nu îndelungat, oricum, complex. Principalul rol în încetățenirea ei l-a avut viața însăși, realitatea obiectivă. Viața reală se impunea în primii ani de după eliberare cum se impune azi, cu o putere nemărginită, atenției scriitorilor, iar pentru a se lăsa piclată veridic, se cerea examinată din acel unghi de vedere care singur permite scrutarea fenomenelor în toată adîncimea lor. Pentru dobîndirea unei optici capabile să descrie în viață esențialul, dinamica interioară a dezvoltării, e necesară o concepție înaintată — concepția marxist-leninistă. Aceasta, vorbind în general. În particular,

scriitorul are de soluționat, în practica sa creatoare, o multitudine de probleme, pe care i le aduce în față viața. Ghidul său va fi învățătura partidului, care, aplicată la domeniul concret al literaturii, își găsește întruchiparea în principiile de temelie ale esteticii marxist-leniniste. Aceste principii au ajuns la cunoștința scriitorilor noștri pe căi numeroase. Încă din primii ani ai puterii populare, partidul a acordat toată atenția cuvenită orientării literaturii. Indicații prețioase în acest sens se găsesc în cuvântările conducătorilor partidului la diferite adunări și congrese, în articolele de îndrumare apărute în presa de partid zilnică sau în revistele literare. Asemenea articole sînt, bunăoară, cele publicate de tov. Leonte Răutu, în *Contemporanul*, unul: *Discuții asupra artei în Uniunea Sovietică*, altul: *Despre realismul socialist în Revista literară*, articole ce expun clar, concis, principiile realismului socialist și cheamă scriitorii să depună eforturi pentru însușirea lor. Descoperirea literaturii sovietice de către scriitorii noștri este de asemeni un fenomen ce a dat un puternic impuls dezvoltării literaturii noastre pe drumul realismului socialist. Citind cărțile sovietice editate de *Cartea Rusă*, lucrările sau fragmentele de lucrări apărute în *Veac Nou*, venind personal în contact cu scriitorii sovietici ce vizitau țara sau călătorind ei în U.R.S.S., scriitorii români au putut face cunoștință îndeaproape cu o literatură ce rezolva de mult, cu succes, probleme de creație pe care ei, prin 1945—46, de abia începeau să și le pună. Un important rol în clarificarea unor probleme teoretice și de orientare ideologică generală au avut discuțiile literar-artistice și filosofice, purtate în 1946 în Uniunea Sovietică și rezoluțiile elaborate de C.C. al P.C.U.S., cu acest prilej, precum și o

seamă de studii ale unor teoreticieni sovietici ai artei, traduse în românește. În 1948 aveau să apară în limba română, sub titlul *Lenin despre literatură*, textele leniniste de bază consacrate problemelor literaturii.

O contribuție incontestabilă la orientarea creației pe făgașul realismului socialist a dat, încă din primii ani de după 23 August 1944, critica literară românească, ea însăși în plină formare și căutare de sine. Articolele de teorie literară, cronicile, articolele și notele polemice, apărute în *Scinteia*, *Orizont*, *Contemporanul*, *Revista literară*, sub semnăturile criticilor citați, chiar fără să fie scutite de anumite neclarități, au fost, la timpul lor, de un real ajutor, nu numai cititorilor, pe care îi orientau în problematica literară, dar și creatorilor. Multe din ele, ca de pildă *Năzuința spre poezie* de Nestor Ignat (*Scinteia*), *Dreptul la sinucidere* de I. Vițner (*Contemporanul*), *Pe ruinele turnului de fildes*, *Imagine și realitate în poezie* (ș.a.) de Ov. S. Crohmălniceanu (*Contemporanul*) se citesc și azi, nu numai cu interes, dar și cu profit intelectual.

Roadele clarificărilor ideologice s-au vădit curînd: romanul *Desculț*, povestirea *Mitrea Cocor*, noile poezii ale lui Mihai Beniuc din volumul *Versuri alese*, volumele *Bucurie*, *Singele popoarelor*, *Vioara roșie*, piesa *Minerii*, apoi, în anii următori, alte și alte opere trainice.

Firește, nu toți scriitorii noștri au ajuns deodată — nu toți au ajuns încă — la realismul socialist. În momentul trecerii de la desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice la revoluția socialistă, însă, marea majoritate a celor mai reprezentativi scriitori contemporani se aflau alături de partid, hotărîți să-i urmeze cuvîntul.

AUTOMATIZAREA PRODUCȚIEI — EXPRESIE A PROGRESULUI TEHNIC ÎN R.P.R.

S. SCHÄCHTER
R. LAZĂR
F. MUNTEANU

Introducere

ehnica proceselor industriale a evoluat pînă la un asemenea nivel, încît intervenția omului a început să devină din ce în ce mai dîticilă și aceasta din cauza rapidității, exactității și complexității acestor procese. Posibilitatea și necesitatea automatizării a apărut ca urmarea unui șir de succese și realizări obținute de știință și tehnică, în special în domeniul electronice, semiconductorilor etc. Recent încă, automatizarea părea o tehnică a viitorului; astăzi, a devenit o tehnică a prezentului. Ea joacă rolul celui mai important organizator al producției, permite o conducere mai justă a acesteia și reduce esențial ciclul de confecționare a produselor. Introducerea dispozitivelor automate necesită mult mai puține investiții decît au fost necesare în perioada introducerii agregatelor de forță moderne, în perioada mecanizării producției. De aceea eficacitatea automatizării este incomparabil mai mare decît tot ce a putut da mecanizarea și duce la un ritm ne mai văzut de creștere a productivității muncii, ritm care depășește cu mult victoriile obținute de industria mecanizată asupra muncii manuale.

Performanțele și posibilitățile automatizării sînt imense și cele cîteva exemple pe care le dăm nu ne pot da decît un tablou restrîns. În Uniunea Sovietică, înainte de automatizare, centrala electrică de pe Nipru era deservită de 290 oameni, iar

după introducerea automatizării — doar de 6 oameni. Linia automată de prelucrare a blocurilor motor la uzina de tractoare din Harcov a înlocuit munca a 80 mașini unelte și 58 muncitori, reducînd timpul de prelucrare pe bucată de la 195 la 3,5 minute. Se deschide astăzi prin introducerea automatizării posibilitatea unei revoluții tehnice și mai profunde decît cea din secolul al XVIII-lea.

Principalele căi ale progresului tehnic în etapa actuală sînt: electrificarea completă a țării, mecanizarea principalelor operații, mecanizarea complexă, mecanizarea proceselor auxiliare, automatizarea unor instalații și agregate, automatizarea complexă și, în sfîrșit, realizarea de întreprinderi complet automate. Electrificarea completă a țării este necesară, deoarece, pentru a putea trece la o formă superioară de progres tehnic, este necesar să se dispună în ori ce punct al țării de energie electrică. Fără energie electrică nu poate fi concepută nici mecanizarea, nici automatizarea. Mecanizarea principalelor operații contribuie într-o mare măsură la sporirea producției și îmbunătățirea calitativă a bazei ei tehnice. O formă superioară de mecanizare este mecanizarea complexă, în care operațiile mecanizate sînt extinse și corelate între ele, sub forma unui ciclu de operații; productivitatea muncii crește astfel și mai mult. Avînd la dispoziție mecanizarea complexă a proceselor principale, se poate

trece apoi la mecanizarea proceselor auxiliare.

Automatizarea parțială a unor agregate și instalații reprezintă o formă simplă de automatizare. Ea păstrează în general procesul tehnologic neschimbat, substituind într-o serie de puncte doar forța vie de muncă. În mod obișnuit, aceste puncte sînt caracterizate prin operații ritmice, care se succed la intervale de timp bine determinate.

Automatizarea complexă reprezintă o extindere largă a automatizării parțiale. Lanțuri întregi de operații sînt coordonate acum automat, omul rămînînd doar să controleze funcționarea lor normală. Automatizarea complexă reduce considerabil timpul de lucru, mărînd astfel vizibil productivitatea muncii. Caracteristic pentru acest mod de automatizare este restructurarea procesului tehnologic. În asemenea stadii de automatizare se introduc mașinile de comandă. Aceste mașini comandă nu numai procesul dat, ci și efectuarea de analize și măsurători capabile să furnizeze date, care să schimbe „logica” și programul desfășurării procesului.

Dacă progresul tehnic este strîns legat de cuceririle științei, aplicarea lui, realizarea unei înalte creșteri a producției, depînd de condițiile sociale în care se găsesc oamenii, de raporturile de producție dintre ei.

În condițiile socialismului, automatizarea duce la creșterea nivelului tehnico-cultural al oamenilor muncii, la lichidarea deosebiri dintre munca fizică și cea intelectuală. Așa se explică faptul că, în condițiile socialismului, pentru progresul tehnic luptă păturile largi ale oamenilor muncii. În diferite întreprinderi din Uniunea Sovietică au apărut entuziaști ai mecanizării și automatizării. Fiecare muncitor vede că mecanizarea și, în special, automatizarea, permit eliberarea lucrătorilor de la secții nocive și grele; fiecare înțelege că aceasta aduce reducerea zilei de lucru. Cu totul alta este situația în țările capitaliste. În condițiile concurenței, oamenii de afaceri, care tind să-și asigure beneficii suplimentare, nu pot să nu recurgă la automatizare. Însă, acolo,

automatizarea înseamnă o creștere treptată a armatei de șomeri, cîștigul social rezultat în urma creșterii productivității muncii revenind numai capitaliștilor. La o întreprindere de rafinare a petrolului din S.U.A. unde munciau 900 oameni, au rămas numai 12, ceilalți nefiînd repartizați altundeva, ci aruncați pur și simplu pe drumuri, după introducerea automatizării. La una din societățile de asigurare din Londra, din totalul de 2400 funcționari, au rămas în slujbă 70, ca urmare a punerii în funcțiune a unei mașini electronice de calcul.

Toate acestea duc la înăsprirea contradicțiilor sistemului capitalist. Panica în care au intrat economiștii burghezi, în legătură cu consecințele sociale ale automatizării, i-a făcut să vadă în introducerea ei cauza contradicțiilor ce se ascut în cadrul societății capitaliste contemporane. Milton H. Aronson, redactorul unor reviste americane din domeniul automatizării, arată pe drept cuvînt că automatizarea nu poate prefăce c țară bolnavă economică într-una sănătoasă și invers; ea poate face o economie sănătoasă, mai sănătoasă și o economie bolnavă, mai bolnavă.

Pentru obținerea unui înalt nivel al producției se impune introducerea unui ritm înalt al creșterii productivității muncii, care se realizează printr-un progres tehnic continuu. E ceea ce a stat în centrul atenției partidelor comuniste și muncitorești în politica de industrializare. Să amintim critica severă de la Congresul XX al P.C.U.S. împotriva tezei unor economiști sovietici, care susțineau că fenomenul de uzură morală a utilajului este propriu numai sistemului capitalist; se arăta în dezbaterile Congresului că această teză justifică rutina și conservatismul, că a interzice introducerea tehnicii înaintate înseamnă a „fura” munca socială, a frîna dezvoltarea productivității muncii.

Cîteva caracteristici ale introducerii automatizărilor în țările socialiste și în țările capitaliste.

Factorul motor în introducerea automatizărilor este strict legat de sistemul economic. În societatea capitalistă, dezvoltarea

tarea automatizărilor, ca de altfel a întregii economii, fiind subordonată obținerii profitului maxim, factorul motor este constituit de tendința de a micșora cheltuielile legate de salariile personalului, ceea ce face ca atenția principală să fie îndreptată asupra unor ramuri de producție avantajate din acest punct de vedere. În țările capitaliste cu un nivel scăzut al salariilor, posibilitatea introducerii automatizărilor se dovedește mai redusă.

În societatea socialistă, dezvoltarea economică este impulsionată de nevoile mereu crescînde ale societății, care duc, la rândul lor, către creșterea masivă a producției. Aceasta depinde în mod esențial, de progresul tehnic. Pentru economia socialistă, tendința de a micșora întreaga muncă socială constituie factorul motor în introducerea automatizărilor.

În economia capitalistă automatizarea duce la reducerea numărului muncitorilor ocupați, dar, în același timp, aruncă pe piață o cantitate tot mai mare de produse, ceea ce duce la restrîngerea continuă a pieții, la creșterea puternică a șomajului. Se poate spune pe drept cuvînt că noua revoluție tehnică aduce capitalismului noi frământări sociale, ce grăbesc inevitabil răsturnarea lui pe cale revoluționară.

În țările socialiste economia planificată nu cunoaște crize. Întregul produs social și întregul venit național sînt puse la dispoziția oamenilor muncii, cererea lor crește împreună cu fondul de salarii în același ritm ca fondul de mărfuri. Așa se explică de ce, într-o serie de ramuri industriale, Uniunea Sovietică a întrecut din punct de vedere tehnic S.U.A. Coeficientul mediu de utilizare a volumului util al furnalelor în U.R.S.S. era în 1957 de 0,79, în timp ce era în S.U.A. de la 0,9 la 1 și în Anglia de la 1,15 la 1,5. Producția specifică pe metru pătrat de vatră a cuptoarelor Martin este de 9 tone în U.R.S.S. și de 5,6 tone în S.U.A. La expoziția industrială din New York pentru automatizarea producției (iunie 1958) U.R.S.S. a prezentat 77 de exponate, reprezentînd utilaj automat fabricat în serie și mai multe prototipuri,

care — după specialiștii americani — depășesc cu mult ceea ce s-a realizat în S.U.A.

Problema centrală a introducerii automatizărilor este eficiența economică a acestora. Ea trebuie să fie calculată ținîndu-se seama de creșterea producției, adică raportînd-o la investiții în mașinile clasice, ce ar aduce la aceeași creștere a producției pe timpul de funcționare a utilajului. O caracteristică, cel puțin pentru prima etapă, o constituie faptul că investițiile necesare pentru aparatura automată sînt mai mici decît cele ce trebuie investite în utilaj convențional spre a obține aceeași producție.

Se consideră eficientă o automatizare amortizată în timp scurt. În general, investițiile pentru automatizarea în industria constructoare de mașini se amortizează în 3—4 ani, la centrale electrice în 2—2,5 ani, în industria chimică 1—1,5 ani, iar în transporturi într-un an. După calcule preliminare, investițiile necesare pentru automatizarea producției de fibre sintetice în U.R.S.S. trebuie să se amortizeze în decurs de 7—8 luni.

Costul instalațiilor automate scade și mai mult pe măsură ce producția acestora capătă un caracter de serie. Pentru instalații noi costul aparatului de automatizare reprezintă cca 6% din întregul preț.

Prin introducerea dispozitivelor de automatizare scad cheltuielile de exploatare căci, de exemplu, consumul de energie este în general mai redus. Suprafața ocupată de utilaj la aceeași producție se reduce în proporție de 25—50%. Prețul de cost se reduce de asemenea de la 25—50%. Un studiu prezentat de Universitatea din Chicago asupra a 12 cazuri de automatizare, de la fabricarea șocolatei și pînă la căile ferate, arată că reducerea personalului e evaluată de la 13% la 92%, iar în medie la 64%.

Automatizarea producției apare ca o etapă de dezvoltare a progresului tehnic, care a creat industria modernă, producătoare de produse de masă. Acest proces a început odată cu introducerea metodelor de producție bazate pe principiul detaliilor interschimbabile (în jurul anului 1800), s-a

continuat prin construirea liniilor de asamblare a produsului (în jurul anului 1900) și se continuă în zilele noastre cu tendința de a transforma procesul de producție discontinuu, într-un flux tehnologic continuu. Toate aceste etape au reprezentat soluții importante în creșterea productivității muncii, incomparabile însă cu ceea ce realizează și, în special, va realiza introducerea automatizării.

Automatizarea și-a făcut loc treptat, prezentând perfecționarea diferitelor componente ale procesului de producție. De la dispozitivele de control automat al parametrilor s-a trecut la construcția liniilor automate. Acestea au păstrat însă întocmai procesul tehnologic, automatizarea înlocuind operațiile pe care omul le executa la mașini și operațiile de deplasare între mașini. În acest fel procesul automatizării reproduce în mare măsură caracteristicile tehnologice ale producției mecanizate anterior. În realitate, o serie de etape intermediare, necesare procesului în banda mecanizată, nu sînt necesare automatizării complexe. De aceea se ridică problema unei noi metode de producție, unei noi tehnologii adecvate procesului de automatizare. Este necesar să se facă uneori modificări afectînd și produsul, în așa fel încît întregul proces tehnologic să fie adecvat automatizării complexe. Schimbarea tehnologiei are o mare însemnătate pentru micșorarea operațiilor auxiliare procesului, aceste operații ajungînd în industrie la 45%, iar în industria constructoare de mașini la 50% din timpul total de lucru. Un exemplu grăitor în această privință îl constituie producția radio receptorilor; asamblarea pieselor, procesul care se automatizează în general cel mai greu, reprezenta aici cea mai mare parte a timpului necesar de lucru; prin introducerea schemelor tipărite (un nou procedeu tehnologic) procesul s-a automatizat și productivitatea muncii a crescut de 100 ori.

Nu toate ramurile producției sînt la fel de pregătite spre a fi automatizate și direcțiile lor de dezvoltare diferă. Automatizarea nu este o noutate în rafinările de

petrol, ce tratează un produs fluid și care reprezintă stadiul cel mai avansat în evoluția actuală. Ea revoluționează condițiile de lucru în birouri și transformă profund sarcinile obișnuite în industria mecanică, unde se trece de la o producție discontinuă la una continuă. Automatizarea găsește în căile ferate un cîmp vast de aplicații diverse și a și avut consecințe importante asupra volumului mîinii de lucru. Pentru industriile cu proces discontinuu, ca industria constructoare de mașini și cea metalurgică, etc. direcția principală o constituie economia mîinii de lucru, putînd afecta 25—80% din valoarea produsului.

În industriile cu proces de fabricație continuu (ca industria chimică, a petrolului, alimentară) mîna de lucru reprezintă cca 4% din valoare și factorul motor al introducerii automatizării îl constituie de astă dată utilizarea mai efectivă a aparatului, îmbunătățirea calității, micșorarea pierderilor, economia de energie.

Dacă în prima grupă introducerea automatizării unui flux continuu va contribui la creșterea considerabilă a productivității, în grupa a doua vor fi obținute rezultate excepționale în special prin introducerea automatizării totale și conducerii procesului cu ajutorul mașinilor electronice de comandă. Introducerea mașinilor de calcul electronice în muncile de birou reprezintă un mare pas în domeniul automatizării.

Deosebirile dintre sistemele sociale apar și în politica tehnică din domeniul automatizării. Politica în domeniul automatizării în etapa introducerii de masă începe în S.U.A. și Anglia prin construcția liniilor automate, se urmărește apoi funcționarea lor satisfăcătoare și, pe baza experienței, se merge încet în direcția formelor de automatizare mai complexe; aceasta, pentru că nestabilitatea pieții nu permite realizarea de investiții de perspectivă și se impun numai investițiile care se amortizează la timp. În Uniunea Sovietică s-a privit de la început în viitor. În perioada imediat următoare celui de al doilea război mondial, cînd toate forțele erau îndreptate spre refacerea economiei, s-a început pro-

iectarea celei mai perfecționate instalații automate din lume, fabrica automată de pistoane, realizată în 1950. Deși în S.U.A. și Anglia atenția era îndreptată spre liniile automate, iar în Uniunea Sovietică abia se începuse introducerea acestora, oamenii de știință sovietici priveau totuși departe, spre producția totală automatizată și câștigau experiență în domeniul noii tehnologii cerută de automatizare, rezolvînd cu mult înaintea celorlalți cele mai complicate probleme ale automatizării complexe.

Vastul program de cercetări, atenția specială acordată construirii uzinelor-cheie, producînd aparatură de automatizare, (în 1965 producția mijloacelor de automatizare se va mări în comparație cu 1958 de 15 ori, a mașinilor electronice de calcul de 5 ori, a reguletoarelor de 6 ori; se vor crea 2000 tipuri noi de dispozitive de automatizare), politica introducerii în masă a liniilor automate (în 1965 vor funcționa 4000 linii automate, față de 60 în 1954), ca și linia susținută de sprijinirea inițiativei maselor în direcția inovațiilor, formează câteva laturi ale acestui plan. În U.R.S.S. a fost creat pentru prima oară un sistem autoacordabil pentru comanda automată a proceselor de producție. La nodul feroviar Moscova s-a realizat primul mecanic automat din lume care conduce, fără intervenția omului, o garnitură de cale ferată după graficul dat, cu indici mai buni decît o face cel mai experimentat mecanic. A fost creată pentru prima oară în lume o mașină pentru realizarea regimului optim de exploatare a zăcămintelor de țifei și gaze; efectul economic rezultat prin folosirea ei totalizează sute de milioane ruble.

Tot un aspect al politicii tehnice îl constituie problema cadrelor. E suficient să amintim că în U.R.S.S. promoția anuală de ingineri este de 5 ori mai mare decît în Anglia și de 2 ori mai mare ca în S.U.A. Se consideră, în general, că gradul de automatizare al unei țări este în funcție de numărul de ingineri și tehnicieni disponibili.

Introducerea automatizărilor are puternice repercusiuni social-economice. În țările capitaliste automatizarea nu poate fi

realizată, în general, decît de întreprinderi mari, cu producție de masă și de bușeu asigurat. Există deci un prag financiar al posibilităților de introducere a automatizării. Aceasta duce, așa dar, la concentrarea capitalurilor, la ascuțirea contradicțiilor dintre țările capitaliste dezvoltate și slab dezvoltate economiceste. Se poate spune că automatizarea reprezintă pentru capitalism un pericol social, dar refuzul de a introduce automatizarea constituie un pericol economic.

Și atitudinea muncitorilor față de introducerea automatizărilor este diferită, în țările socialiste și cele capitaliste. În țările capitaliste sindicatele au luat atitudine împotriva urmărilor introducerii automatizărilor și cer o introducere dirijată, urmată de un program de măsuri legat de plasarea muncitorilor înlocuiți; refuzul patronilor a dus la lupte greviste născute de introducerea automatizărilor (din care cea din 1956, de la industria de automobile din Anglia, a atras atenția opiniei publice mondiale). Confruntînd lozinca americană în legătură cu scopul automatizării: „îndepărtarea muncitorului de producție“, cu lozinca sovietică: „să se dea producătorilor posibilitatea de a produce mai mult, fără eforturi suplimentare“ ni se demonstrează diferența specifică și funcția opusă pe care o are automatizarea în țările capitaliste și în cele socialiste. Merită să amintim discuția dintre președintele centralei sindicale americane AFL-CIO, Walter Reither și reprezentantul administrației Uzinei Ford din Cleveland, uzină cu un înalt nivel de automatizare. Arătîndu-i o linie automată foarte perfecționată, reprezentantul administrației a observat că lui Reither îi va fi greu să încaseze cotizații sindicale de la aceste mașini. Reither a răspuns că administrației îi va fi probabil și mai greu să le vîndă automobilele pe care le produce.

Stadiul actual al problemei automatizării în R.P.R.

Partidul și Guvernul nostru au arătat în repetate rînduri importanța introducerii tehnicii noi și, în special, importanța mecanizării și automatizării proceselor de

producție. În anii primului cincinal, în care obiectivul era crearea bazei economice a socialismului, s-a dat o atenție deosebită în primul rând mecanizării, ca o etapă mai ușor de atins și mai necesară pentru noi, având în vedere nevoile tehnice relativ scăzute de la care am plecat.

Aceeași linie se continuă cu putere și în cel de al doilea cincinal. În același timp au fost introduse și o serie de automatizări, în special la uzinele nou create. La ora actuală există în industria noastră dispozitive și instalații automate, pe care le vom urmări pe scurt în principalele sectoare din industrie. Mare parte din acestea sînt urmarea ajutorului tehnic pe care l-am primit din partea Uniunii Sovietice, prin proiectarea și livrarea de instalații automate, cum sînt centralele electrice, uzina de rulmenți de la Birlad, laminorul de la Roman, instalațiile pentru fabrica de lapte praf Remetea etc.

În expunerea făcută la ședința Plenarei C.C. al P.M.R. din 26—28 noiembrie 1958 de către tov. Gh. Gheorghiu-Dej se arată că una dintre problemele de cea mai mare importanță, care trebuie să stea în atenția partidului și a întregului popor, este ridicarea continuă a nivelului tehnic în toate ramurile economiei.

Politica partidului în domeniul automatizării constituie parte integrantă a măsurilor ce trebuiesc luate în vederea realizării sarcinii ce stă în centrul preocupărilor de Partid și de Stat, creșterea neconținută a nivelului de trai al maselor.

În cele ce urmează vom prezenta pe scurt situația actuală și unele perspective de dezvoltare în câteva ramuri importante ale industriei noastre. Datele folosite corespund nivelului anului 1958, iar perspectivele indicate se referă la perioada viitorilor cîțiva ani.

Industria grea.

În industria siderurgică s-au obținut în anii puterii populare o serie de succese în domeniul mecanizărilor și automatizărilor. La două furnale moderne s-au realizat

automatizarea complexă a sistemului de încărcare, automatizarea comutației șuberilor de la preîncălzitoarele de aer, centralizarea măsurătorilor și controlului, reglarea automată termotehnică. A fost prevăzut cu dispozitive de automatizare un cuptor Siemens Martîn de 185 tone. Cu aceste dispozitive s-au realizat automatizarea completă a regimului termic și a presiunii în cuptor, reglarea puterii termice a cuptorului, automatizarea operațiilor de inversare a camberelor regeneratoare. Drept rezultat s-au obținut la combustibil economii de 20%, la material refractar de 10% și un spor de producție de 12%.

Au putut fi înregistrate de asemenea contribuții proprii în domeniul automatizării unor operații, dintre care amintim automatizarea furnalului de la Hunedoara și dispozitivele automate ale automotorului electric Diesel. Introducerea mecanizării pe o scară mai largă a creat în etapa actuală condiții pentru realizarea de automatizări parțiale, în instalații deja mecanizate. În această situație se găsesc numeroase utilaje importante din industria siderurgică, a construcțiilor de mașini, industria chimică, de petrol și gaze, industria alimentară și ușoară.

Dacă problema realizării automatizărilor complexe se impune pentru noile unități ce urmează a fi instalate, pentru unitățile existente problema principală în această etapă o constituie introducerea dispozitivelor de control automat al parametrilor tehnologici și, odată cu modernizarea utilajului, introducerea diferitelor mașini și instalații automate, precum și așezarea acestora în flux tehnologic continuu.

La Roman 60% din dispozitivele de acționare a mecanismelor ce iau parte la procesul de laminare sînt prevăzute cu comandă automată, de la acționarea țevii sau de la un alt mecanism prin releu fără contact; la Uzinele Niculae Cristea din Galați sînt 3 laminoare automatizate: transport și evacuare automate, control și reglare termotehnică, benzi transportoare

automatizate ale subansamblului, încărcarea automată printr-un sistem de programare.

Pentru a ne da seama de cheltuielile cenerate de introducerea dispozitivelor de automatizare merită să arătăm procentul din cheltuielile totale, reprezentate de acestea. Pentru furnale el este de 1,11, la oțelăriile Siemens Martin 1,91, la laminoare 3,04, la instalații refractare 4,56, la uzini cocschimice 1,14 și la alimentare cu apă 4,75. La Roman, automatizarea a reprezentat 2% din costul total de investiții. Se poate spune că industria siderurgică este unul din sectoarele în care automatizarea a pătruns mai mult la noi în țară. Acest lucru se datorește în bună parte specificului acestei ramuri industriale, faptului că s-au creat unități noi și că s-au întreprins multe modernizări. E necesar ca toate construcțiile noi să fie prevăzute cu ultimele realizări în domeniul automatizărilor și să se urmărească cu perseverență lărgirea frontului automatizării în acest domeniu.

Sectorului energetic al economiei naționale îi revine sarcina de a întâmpina din timp necesitățile în plină dezvoltare ale industriei, în ansamblul ei.

Dirjecțiile principale urmărite de introducerea automatizării în acest sector au fost: instalații care să reducă la minimum întreruperile în alimentarea cu energie electrică, instalații care să îmbunătățească calitatea energiei electrice (tensiune, frecvențe) și instalații ce reduc prețul de cost al energiei (reducerea mării de lucru, combustibil etc.).

În 1956 s-a realizat o stație de 35/6 kv de tip intermedie în varianta fără personal. Stația a fost prevăzută astfel cu o singură persoană de serviciu acasă și ori ce avarie este telesemnalizată nediferențiat, fiind necesară deplasarea. S-a economisit spațiu în clădirea stației, s-a economisit mîna de lucru, s-au redus instalațiile din camera de comandă. S-au obținut economii de inves-

tiții, 9% din totalul investițiilor afectate construcțiilor și 6,16% din totalul afectat instalațiilor electromecanice. Cheltuielile de exploatare s-au redus prin micșorarea personalului de la 6 oameni la 2, adică cu circa 70%. S-a proiectat și realizat o stație complet automatizată, fără personal de tip exterior, de 36/6/kv.

În perioada următorilor 2—3 ani se prevede introducerea masivă de automatizări și telemecanizări. În industria constructoare de mașini, introducerea automatizării se dezvoltă în două direcții:

— grupa „a”, din care fac parte mașinile de lucru unde se automatizează un ciclu restrîns de operații, executate toate în cadrul unei singure mașini:

— grupa „b”, din care fac parte mașinile de lucru unde se automatizează un ciclu larg de operații ce se execută pe mai multe mașini, cari, pentru a fi corelate într-un tot unitar, sînt legate între ele prin mijloace mecanice, electrice, electronice.

Industria chimică.

Date statistice satisfăcătoare nu sînt disponibile la ora actuală pentru toate domeniile industriei chimice. Trebuie însă luat ca bază faptul că procesele tehnologice în flux continuu sînt acelea ce se pretează cel mai bine automatizărilor. Problema perfecționării industriei chimice fiind foarte importantă pentru țara noastră, prezentăm pe scurt caracteristicile legate de introducerea automatizărilor în producția sodiei calcinate, concluzii în general valabile pentru majoritatea automatizărilor din acest domeniu:

— Costul investițiilor într-o uzină cu grad înaintat de automatizare crește cu 8—15%, față de investiția pentru o uzină convențională.

— Automatizarea aduce o reducere a consumului de materii prime de cel puțin

5%, reprezentând principalul obiectiv al eficacității ei în acest domeniu.

— Se asigură o funcționare mai corectă a instalațiilor și crește deci gradul de folosire a utilajului tehnologic. Se poate estima o creștere a producției, pentru același utilaj, de 5—8%.

Pe scurt, în legătură cu introducerea automatizărilor în industria chimică, pot fi arătate următoarele obiective realizate, sau în curs de realizare:

— Montarea unei uzine automatizate pentru producerea sodiei amoniacale, după un proiect sovietic, la Govora.

— Uzina de la Borzești (sodă), livrată în întregime de U.R.S.S., cu un grad important de automatizare.

— Instalațiile noi de la Uzinele Năvodari pentru fabricarea acidului sulfuric sînt prevăzute, după proiectul sovietic, cu automatizarea secțiilor de spălare, uscare, absorbție.

— Multe agregate automate sînt cuprinse în combinatul pentru producerea fibrelor sintetice de la Săvinești.

— Combinatul de îngrășăminte azotoase de la Roznov este prevăzut cu un număr important de dispozitive automate.

Industria petrolului și gazelor.

Dacă în rafinării sînt introduse o serie de dispozitive de control al parametrilor tehnologici, în special la Rafinăria Teleajen și cele din Valea Prahovei, în exploatarea zăcămintelor de țiței și gaz mai există lipsuri în ceea ce privește automatizarea complexă sau parțială și de control tehnologic automat. Aceste procese necesită de aceea un volum mare de instalații și personal și sînt încă multe de făcut în vederea îmbunătățirii calității și a promptitudinii operațiilor efectuate.

Industria sticlăriei.

În industria sticlăriei 40% din producția anuală de sticlărie de ambalaj este realizată cu utilaje semiautomate și mașini automate (față de utilajul clasic, la utilajul semiautomat productivitatea a crescut de 4 ori, iar la mașinile automate de 100 ori;

s-au introdus mașini automate pentru tras țevi de sticle (înlocuiesc 120 oameni în 24 ore), pentru prelucrat fiole. La fabrica de la Azuga s-a realizat înlănțuirea fazelor de fabricație.

Industria sticlăriei poate fi automatizată pe o scară înaintată. Sînt create condițiile pentru a se realiza o linie automată cu fazele: pregătirea materiilor prime, transport în silozuri, dozarea materiilor prime, amestecarea lor și transportul amestecului la cuptoare.

Industria alimentară.

Industria alimentară din R.P.R., este dotată în unele locuri cu utilaje vechi, slab mecanizate. O analiză statistică a salariilor arată că acestea reprezintă un procent redus (3% din prețul produsului) și că direcția introducerii automatizărilor în acest domeniu este deci recomandată în scopul îmbunătățirii raportului materie primă prelucrată — produs și reducerii consumului specific de materii auxiliare.

În vederea acestui scop sînt indicate automatizarea parametrilor tehnologici (control, măsură, reglare, telecomandă), manevrele făcîndu-se mai departe manual și înlocuirea utilajelor cu funcționare discontinuă prin cele cu funcționare continuă, acolo unde există posibilitatea de modernizare.

Ținînd seama de caracterul producției, de numărul mare de unități mici, de producția cu caracter discontinuu, cel mai indicat ar fi ca introducerea automatizărilor să se facă în acest sector prin studierea posibilităților automatizării de un grad înaintat pe o serie de întreprinderi pilot. În această etapă ar fi indicate următoarele: o fabrică de zahăr, una de ulei, un antrepozit frigorifer, o fabrică de spirt, o fabrică de conserve.

Trebuie ținut seama de eficacitatea economică deosebită pe care o are introducerea reglajului parametrilor-tehnologici în acest sector.

*

Deși rezultatele introducerii automatizării sînt unanim recunoscute, în rîndurile tehnicienilor și economiștilor noștri există încă o oarecare reținere în atacarea acestor probleme. Se mai aude destul de des afirmația că automatizarea încă nu este o problemă actuală a tehnicii noastre, că utilajul existent nu permite o preocupare serioasă în această direcție și calificarea personalului tehnic nu creiază bazele unei dezvoltări pe scară largă, în sfîrșit, că atenția trebuie îndreptată exclusiv spre introducerea mecanizărilor. Deși există o serie de explicații posibile care stau la baza acestei concepții, ea trebuie considerată în ansamblu drept necorespunzătoare cu realitatea. La baza acestei concepții stă deseori o imagine falsă a automatizării, a diferitelor ei faze de dezvoltare. Cei ce înțeleg prin automatizare numai automatizarea completă sau totală (secții și fabrici în întregime automate) și nu văd importanța automatizărilor parțiale, a introducerii controlului parametrilor tehnologici, a extinderii unor realizări existente în această direcție, rămîn printre purtătorii concepției amintite. Experiența mondială ne arată că procesul de introducere a automatizărilor în întreprinderile existente se face treptat, prin introducerea automatizărilor parțiale utilizînd în general rezervele interne ale întreprinderii. Despre rezultatele economice ale introducerii automatizărilor parțiale este suficient să arătăm că ea duce la o creștere a producției, în același timp, în siderurgie și industria chimică cu 10—15%, iar prețul de cost al producției scăzînd la centralele electrice cu 20—25%, în siderurgie cu 20%, iar în industria chimică cu 10—15%. Introducerea automatizărilor parțiale și a controlului parametrilor tehnologici este pe deplin actuală la nivelul tehnicii țării noastre și ea trebuie să se realizeze paralel cu dezvoltarea mecanizărilor. Dar preocuparea de a construi procesul de producție în vederea realizării unui grad cît mai mare de automatizare nu

a devenit încă o preocupare suficientă nici pentru întreprinderile noi construite, — și aceasta este o lipsă importantă. Mai sînt tovarășii cu munci de răspundere în conducerea tehnică sau economică a întreprinderilor, care se opun uneori chiar deschis introducerii automatizărilor. A lupta pentru progresele tehnice este o datorie de cinste a oricărui om al muncii din țara noastră.

Pentru a realiza un curent de masă în domeniul introducerii diferitelor automatizări parțiale la nivelul întreprinderilor este nevoie de un minim de aparataj și de o cunoaștere cît mai detaliată a experienței căpătate în acest domeniu. Deși, după cum am arătat, se produc în țară o serie de aparataje de automatizare, nu există o documentație în legătură cu ele, care să stea la dispoziția tehnicienilor, mai există încă un anumit paralelism în producția acestor aparate. De altfel nici presa de specialitate (revista „Electronica și Automatica“) nu reflectă decît foarte puțin experiența obținută în domeniul introducerii diferitelor automatizări la noi în țară.

Se constată o lipsă de legătură între diferitele grupuri de proiectare, ce există pe lîngă institutele departamentale și întreprinderile ce realizează aparatura de automatizare. Sînt ramuri în care problema mecanizării și automatizării nu s-a pus încă la noi, ca, de exemplu, munca în birouri, sau altele, în care abia a început să se pună (automatele din comerț). Sînt lipsuri în ceea ce privește pregătirea cadrelor de specialitate, a tipizării elementelor, a extinderii rezultatelor obținute. E datoria noastră să sporim atenția acordată acestor probleme în întreaga economie.

Puncte de reper pentru viitor.

Problema organizării introducerii automatizării proceselor de producție se cuvine plasată în centrul atenției cadrelor conducătoare din economie, a muncitorilor, inginerilor și tehnicienilor din întreprinderi.

Pe baza analizelor amănunțite a situației existente în diferite ramuri, în ceea ce privește starea tehnică a utilajelor, gradul lor de mecanizare, procesele tehnologice speci-

fice etc., se simte lipsa unei lucrări de sinteză, la nivelul economiei naționale, cuprinzând sarcinile ce pot fi realizate și etapele de rezolvare în problema automatizării. Acest studiu ar trebui să determine, pe baza calculului economice, eficacitatea și volumul investițiilor, cercetându-se ordinea de introducere, efectele sociale și modul specific de rezolvare.

Pentru ca randamentul automatizării să fie ridicat apare necesară strânsa legătură dintre știință și producție, secțiunile de cercetare și proiectare în automatică, existente la noi în țară, trebuind strâns legate de procesul de producție al diferitelor ramuri ale industriei. Există desigur multe puncte comune în posibilitățile de automatizare în diferitele ramuri ale industriei. De asemeni, utilajele, aparatele și dispozitivele de automatizare pot fi adesea asemănătoare, sau chiar aceleași. Pentru eliminarea paralelismului, scurtarea timpului de studii și proiectări, este necesară crearea unui centru coordonator competent, care să cunoască situația de ansamblu a problemei automatizării actuale și a perspectivei de viitor. Acest centru coordonator are datoria să se ocupe de proiectarea instalațiilor automate din ramurile principale ale economiei naționale, de fabricația asamblarea unor elemente de automatizare, ce nu se produc în prezent. Este indicată de asemeni rezolvarea sarcinii de unificare treptată, de tipizare și omologare a prototipurilor și subansamblelor de automatizare, pentru evitarea paralelismelor în producție, sau a introducerii în industrie a aparatului cu caracteristici inferioare. Acest centru coordonator ar trebui să mai rezolve sarcina montării instalațiilor principale la lucrările ce se realizează, a punerii în funcțiune și a reparațiilor capitale ale acestora.

E oportun ca instituțiile economice și diferitele publicații să se ocupe mai îndeaproape de problemele ridicate de automatizare. Astfel, Institutul de Economie R.P.R. nu a elaborat pînă în prezent nici o lucrare privind problemele de automatizare din țara noastră. Revista de specialitate ASIT „Automatica și electronica“ nu a pu-

blicat pînă în prezent nici un studiu concret referitor la lucrări de automatizare într-o întreprindere și nici un studiu de orientare pe ramură. Deși a coordonat întocmirea unor studii, Comisia de Automatizare a Academiei nu a reușit să imprime o linie unitară și nici să antreneze mase largi de ingineri și tehnicieni în introducerea automatizărilor.

Este de datoria noastră să creăm un climat de masă în întreprinderile de toate tipurile, pentru introducerea prin forțe proprii de automatizări parțiale, cu efecte economice imediate. Pentru atingerea acestui scop, un rol important îi revine ASIT-ului în mobilizarea cadrelor de ingineri și tehnicieni, în a pune la dispoziția acestora un minim de cunoștințe din domeniul automatizării prin organizarea de cursuri, conferințe și ședințe de informare, pentru a deveni în acest fel promotorul răspîndirii schimbului de experiență.

O inițiativă laudabilă a fost aceea a filialei ASIT-Sibiu, care a organizat o consfătuire tehnico-științifică în domeniul introducerii mecanizării și automatizării în industria bunurilor de larg consum.

*

Academicianul Șaumian spunea: „*Dacă tehnica este pîrghia lui Arhimede cu care se poate răsturna globul pămîntesc, atunci automatica este punctul de sprijin al acestei pîrghii*“.

Bine înțeles că nimeni nu se gîndește să răstoarne globul pămîntesc, dar participant la uriașele transformări în dezvoltarea productivității muncii poate și trebuie să fie fiecare dintre noi. Omul a ajuns la o astfel de perfecțiune a „pîrghiei și punctului său de sprijin“ încît astăzi, fără cheltuiala muncii fizice, cu o simplă apăsare pe butoane, pune în mișcare mii de mecanisme și realizează o muncă, pe care nu ar putea-o îndeplini o armată de oameni. Omul învinge timpul și spațiul înălțimilor de nebănuit ale oceanului aerian, cosmosul, adîncimile pămîntului și mărilor, supune forțele oarbe ale naturii, stăpînește energia atomului. Și toate acestea cu ajutorul tehnicii, realizate de el.

ARTA PLASTICĂ ROMÎNEASCĂ DUPĂ 23 AUGUST 1944

IONEL JIANU

Evoluția artei plastice românești din ultimii cincisprezece ani constituie un capitol important al culturii noastre democratice, căci pictorii, sculptorii și graficienii nu s-au mulțumit să oglindească numai schimbările intervenite în existența socială, ci au participat în mod activ la lupta pentru realizarea lor.

Încă din toamna anului 1944, în primele luni după Eliberare, artiștii plastici s-au dovedit pe deplin conștienți de misiunea lor istorică. Sub îndrumarea Partidului Comunist Român, ei au contribuit cu însuflărire la luptele politice, au executat afișele, placatele și panourile pentru întrunirile publice ale organizațiilor progresiste, au publicat vehemente caricaturi antifasciste în presa de partid și au sprijinit, prin operele lor, campania pentru frontul antihitlerist, pentru democratizarea și reconstrucția țării, precum și lupta împotriva reacțiunii și a partidelor istorice.

Nevoile aceluia moment politic cereau o concentrare a forțelor artistice în domeniul graficii militante. Și astfel Iser și-a regăsit verva caustică și forța de desenator satiric, pictorii ca Ștefan Constantinescu, M. H. Maxy, G. Labin, Titina Călugăru, Florica Cordescu și Marcela Cordescu, au părăsit vremelnice pictura pentru a executa afișe, desene și placate, arhitecți ca G. Gusti, Mircea Alifanti,

Damian Ascanio sau Paul Mănculescu s-au afirmat în grafica militantă. Noi talente în frunte cu Ligia Macovei, Ștefan Szönyi, I. Cova, I. Doru, Mihai Danu, Maria Constantin, Eva Munteanu, Lelia Zuaf, Eva Cerbu etc. s-au alăturat graficienilor mai vechi cum erau J. Perahim, V. Kazar sau Lazăr Sin.

A fost o epocă de creație febrilă, în care artiștii au acoperit cerințele de fiecare zi ale luptei politice cu un admirabil elan combativ.

Era firesc ca noua orientare a artei românești să se afirme mai întâi în grafică, această artă fiind mai legată de actualitatea imediată și având un caracter militant mai vădit.

În anii 1945—1947, când lupta împotriva reacțiunii a fost deosebit de înverșunată, pictorii și desenatorii s-au aflat în primele rinduri ale forțelor progresiste grupate în jurul Partidului Comunist Român. Afișele create cu prilejul numeroaselor campanii politice din acea vreme și-au dovedit eficacitatea și s-au bucurat de un puternic răsunset în masele populare.

Ele se definesc, în comparație cu cele dinaintea de 23 August 1944, prin următoarele trăsături caracteristice: locul precumpănitor îl ocupă acum afișul politic în comparație cu afișul comercial, turistic,

sportiv sau cultural, care era precumpănit în trecut. Realizate în focul luptei împotriva forțelor reacționare, ele au un caracter combativ, vehement și pasionat, exprimând un patos al ideii, prin intensitatea mesajului și limbajul înflăcărat al artiștilor, care își afirmă poziția partinică, sprijinind acțiunea clasei muncitoare. Ele nu mai servesc interese particulare, ca înainte, ci răspund cerințelor vieții sociale, avînd adesea tonul imperativ al unor adevărate manifeste politice.

Și în sectorul desenului satiric se schimbă, după 23 August 1944, atmosfera morală și poziția artistului față de societate. Caricatura devine o artă cu un conținut nou. Se constată dispariția treptată a caricaturilor cu subiecte frivole, care ironizau adulterul, concubinajul, cochetăria, gelozia, aventurile galante și alte aspecte mărunte din lumea burgheză, caricaturi prețuite îndeosebi odinioară de clasele exploatatoare ca un agrement ieftin pentru ele. În caricatură apare o tematică nouă, legată de lupta de clasă, de problemele actualității politice, de combaterea ideologiei burgheze și a uneltirilor reacțiunii împotriva clasei muncitoare.

În pictură și în sculptură, evoluția se dovedește mai lentă în această primă etapă. Mai există încă manifestări categoric formaliste, ca expoziția grupului suprarealist din iunie 1946. Se constată totuși o creștere a interesului față de viața oamenilor muncii. La Saloanele oficiale începe să apară o tematică nouă, înfățișînd chipuri de muncitori sau aspecte din viața lor. În 1945 se deschide chiar o expoziție consacrată minerilor din Valea Jiului. Dar noua orientare a artei plastice nu se va concretiza decît în expoziția grupării „Flacăra”, din aprilie 1948.

În prefața din catalogul acestei expoziții, se declara foarte categoric:

„Orientarea către om și către viață, către mediul muncitoresc — privit în trecut cel mult sub unghiul pitorescului și al

anecdotei — acesta a fost și este principiul călăuzitor al celor care alcătuiesc grupul plastic Flacăra”.

Acest principiu era ilustrat prin lucrările care figurau în expoziție. Din 225 tablouri, 148 — adică 66% — reprezentau scene de muncă, figuri de muncitori sau aspecte din viața lor. Se mai aflau și tablouri de compoziție ca **30 Decembrie, Republica, Victoria, Manifestanți, 1848, Grivița Roșie, 1 Mai în pădure**, legate de lupta clasei muncitoare. Pentru a ne da seama de importanța cotitirii pe care o reprezenta expoziția „Flacăra” din 1948, e de ajuns s-o comparăm cu Salonul oficial din 1947, unde figurau 211 tablouri, dintre care numai 7 înfățișau chipuri de muncitori. Din 94 peisaje doar 3 oglindeau aspecte industriale, în schimb numărul naturilor moarte se ridica la 25, reprezentînd peste 20% din totalul lucrărilor expuse. Rezultă limpede din această comparație că expoziția „Flacăra” a însemnat începutul unei etape noi în evoluția artelor plastice din țara noastră.

În cadrul revoluției culturale, Partidul Muncitoresc Român și guvernul democrat-popular au luat o serie de măsuri pentru îndrumarea și stimularea activității artistice, pentru organizarea, pe baze noi, a vieții artistice și asigurarea unor noi condiții de creație.

În urma hotărîrii Cîmitetului Central al Partidului Muncitoresc Român din decembrie 1948, guvernul Republicii Populare Romîne prin decretul nr. 31 din 21 ianuarie 1949 pentru stimularea activității științifice, literare și artistice a decis decernarea unor importante premii de stat pentru cele mai valoroase realizări în domeniul științei, literaturii și artei și acordarea titlurilor de artist al poporului, maestru emerit al artei și artist emerit acelor creatori care s-au distins prin opere excepționale. În cei zece ani care au trecut de la publicarea acestui decret s-au acordat artiștilor plastici cincizeci și cinci premii de stat, șase titluri de artist al poporului, șaptesprezece

titluri de maeștri emeriți ai artei și șase-sprezece titluri de artist emerit.

Prin decretul nr. 343 din 20 August 1949 s-a înființat Fondul Plastic al artiștilor din Republica Populară Română iar în decembrie 1959 a luat ființă Uniunea Artiștilor Plastici din R.P.R., care numără astăzi cca 700 membri, avînd șapte filiale și șase cenacluri în provincie.

Rolul artistului în societate s-a schimbat. El n-a mai fost socotit, ca în trecut, un simplu boem, un biet visător, incapabil „să se descurce” în problemele materiale ale vieții, situat la periferia ierarhiei sociale. Dimpotrivă, el a fost privit cu dragoste și cu respect ca un activist pe frontul ideologic, ca un creator care, prin opera sa, ilustrează marile cuceriri ale noii epoci și dezvăluie drumurile viitorului.

Tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej, în „Cuvîntarea la a 10-a aniversare a eliberării Romîniei” a arătat că: „**Au dispărut vremurile cînd cînturarii noștri erau tratați cu nepăsare și dispreț și lipsiți adesea de cele mai elementare condiții de trai și activitate creatoare. Regimul democrat-popular a creat condiții deosebit de favorabile activității științifice și literar-artistice. Niciodată oamenii de știință, scriitorii și artiștii nu s-au bucurat de asemenea posibilități de viață și de muncă, de atîta cînte și dragoste ca astăzi, în condițiile regimului democrat-popular, interesat vital în progresul creației științifice și artistice. Prețuind munca nobilă a intelectualității noastre creatoare, poporul cere oamenilor științei și culturii să țină pasul cu viața, să răspundă problemelor noi, arzătoare, ridicate de viață, de cerințele construcției socialiste, să creeze noi opere științifice și artistice de valoare, capabile să-l ajute și să-l însușească în lupta pentru dezvoltarea continuă a economiei naționale, pentru un avînt puternic al industriei și agriculturii, pentru creșterea continuă a nivelului de viață material și cultural al maselor muncitoare.**

În aceste condiții, eliberarea întregii țări de sub jugul exploatării a însemnat și o eliberare a artiștilor de

sub constrîngerile din trecut ale claselor exploatătoare. Arta și-a schimbat destinația. În loc de a mai servi ca un mijloc de agrement pentru huzurul unui număr restrîns de privilegiați ca odinioară, ea s-a adresat poporului muncitor, cu un mesaj mobilizator, îndeplinindu-și funcția educativă pentru ridicarea maselor la conștiința propriei lor puteri și a propriei lor meniri. Arta a devenit o artă de luptă, un mijloc esențial de formare a noii conștiințe socialiste.

În etapa care a urmat după expoziția „Flacăra” din 1948 și care s-a desfășurat pînă la Expoziția de stat a artelor plastice din 1954, schimbarea de destinație a artei, noua poziție a artiștilor față de societate, transformările determinate în concepția, în viziunea și în limbajul artistic de adîncile prefaceri intervenite în existența socială au început să se reflecteze în opere valoroase, create pe baza metodei realismului socialist. Tablouri de compoziție ca **Ana Ipătescu** de Al. Ciucurencu, **Grivița 1933**, de G. Miklossy, **Semnarea apelului pentru pace** de Camil Rescu și **Odișna la cîmp** de Corneliu Baba, portrete de cînturari progresiști ca acelea ale academicianului **A. Toma** de J. Al. Steriadi, **Mihal Ralea**, **G. Călinescu** și **K. H. Zambaccian** de Al. Ciucurencu sau ale lui **Mihail Sadoveanu** și **Lucia Sturza Bulandra în rolul Vassiei Jeleznova** de Corneliu Baba, compoziții statuare ca **Întîlnire** de Boris Caragea, **Oțelar** de Ion Irimescu, monumentul lui I. V. Stalin de D. Demu ridicat la București, busturile monumentale ale lui **O. Băncilă**, de Ion Irimescu, **Maxim Gorki** și **G. Storin** de Ion Vlad, reliefurile monumentale **Pintea Grigore și haiducii săi judecînd un boer** de Geza Vida, **Ștefan cel Mare după lupta de la Vaslui** de Mac Constantinescu, T. N. Ionescu și I. Tureacă, **Eliberarea** de C. Baraschi, ilustrațiile realizate de C. Baba pentru **Mitrea Cocor** și **Scrisoarea pierdută** de Caragiale, E. Taru pentru schițele lui I. L. Caragiale, J. Perahim pentru **Evghenii Oneghin**, de A. Pușkin, pentru **Clim Sanghin** de M. Gorki și pen-

tru **Vasili Tiorchin** de Tvardovski, gravurile lui Gy Szabo Bela, G. Naum, G. Ivan-cencu, Hans Herman, desenele lui V. Kazar și acuarelele din China ale Ligiei Macovei reprezintă numai câteva dintre succesele realizate de arta cea nouă, în această etapă.

Ceea ce caracterizează această etapă este efortul artiștilor mai vechi de a-și însuși metoda realismului-socialist, pe de o parte, și avântul cu care îmbrățișează noile idealuri artistice tineretul abia ieșit de pe băncile Institutelor de artă, pe de altă parte. Reprezentanții ai tuturor generațiilor de artiști participă cu însuflețire la noua orientare a artei românești și se străduiesc să creeze opere pilduitoare, care să oglindească viața cea nouă din patria noastră, chipul eroic al constructorilor socialismului, momentele și figurile înălțătoare din trecutul de luptă al poporului.

Lupta împotriva formalismului, a academismului și a naturalismului, rămășițe ale ideologiei burgheze, este dusă de pe o poziție principală, cu sprijinul activ al Partidului Muncitoresc Român.

Dacă mai există o anumită sfiiciune în procesul de oglindire a noilor realități, dacă se ajunge uneori la rezolvări schematice și convenționale, lipsite de vibrația unei intense trăiri, aceasta se datorește faptului că transformările ivite în conștiința artiștilor se desăvârșesc mai greu, ei având de luptat și împotriva vechilor deprinderi și procedee artistice. Dar cu fiecare expoziție anuală de stat progresul apare tot mai vădit, sporind numărul creatorilor care își însușesc metoda realismului socialist.

Expoziția de stat a artelor plastice din 1954 înseamnă un hotărât pas înainte pe acest drum, o încheiere a fazei de adaptare și de șovăiri și începutul unei noi etape de mari realizări artistice.

Noul profil al unei arte puse în slujba poporului se configurează tot mai puternic în această etapă actuală. El poate fi definit prin câteva trăsături caracteristice foarte precise.

Înțelegând că țelurile proletariatului coincid cu legile obiective de dezvoltare a istoriei, artiștii plastici luptă de pe pozițiile clasei muncitoare pentru construirea socialismului. Operele lor capătă un pronunțat caracter popular, combativ și educativ.

La baza noii arte se afirmă concepția umanismului socialist care, spre deosebire de umanismul antic, de cel de pe vremea Renașterii și de cel din orinduirea capitalistă, pune accentul principal pe forța de coeziune morală a maselor, pe eficacitatea efortului colectiv, pe solidaritatea activă a oamenilor muncii, capabilă să domine și să transforme natura. Această nouă concepție face ca, în majoritatea tablourilor de compoziție realizate în perioada actuală, eroul principal să fie poporul muncitor, creatorul tuturor bunurilor materiale și morale ale societății, adevăratul făuritor al istoriei.

Arta cea nouă se adresează maselor largi ale poporului, ridicată la o viață nouă de revoluția socialistă și de cea culturală. Ea le oglindește visurile, năzuințele, frământările și luptele într-un limbaj cât mai limpede, mai direct, mai ușor accesibil. Din contactul artiștilor cu munca din fabrici și uzine, din gospodăriile agricole colective și de pe șantierul marilor construcții ale socialismului a rezultat o apropiere de actualitate, o înțelegere mai adâncă a noilor realități, o îmbogățire a conținutului și a tematicii, fapt care apare din ce în ce mai vădit în creația noastră plastică din ultimii ani. Participarea efectivă la viață, optimismul, elanul liric, intensitatea expresiei coloristice, amplitudinea și claritatea schemei compoziționale contribuie la redarea cât mai deslușită a ideii generale, care se desprinde din faptul particular înfățișat de imaginea artistică.

Se constată o nouă ierarhie a genurilor de artă. În pictură, tabloul de compoziție ocupă primul loc, urmat de portret, pictura de gen, peisaj, interior și natură moartă. Tendința către tablourile de mari dimensiuni este din ce în ce mai

accentuată, pictura pierzindu-și caracterul intimist de odinioară. În sculptură, compoziția, grupul statuar, relieful și bustul monumental trec în frunte, iar după ele se situează portretul, sculptura pe temă sportivă, sculptura de gen și plastica mică. Atât pictura cât și sculptura monumentală, își află posibilități de dezvoltare nemai-cunoscute în trecut.

Marea tradiție realistă și progresistă a artei românești, inaugurată cu mai bine de un veac în urmă de pictorii revoluționari de la 1848, este îmbogățită și dusă mai departe. Metoda realismului socialist se dovedește căea cea mai potrivită pentru îndeplinirea noilor țeluri ale artei. În cadrul acestei metode se manifestă o mare bogăție și varietate de stiluri personale, în interpretarea creatoare a noilor realități.

Aceste trăsături caracteristice ale creației plastice din etapa actuală pot fi ilustrate prin numeroase exemple concrete.

Operele de pictură și de sculptură împodobesc noile construcții socialiste, parcurile și piețele orașelor, instituțiile, cluburile muncitorești, casele de cultură și casele de odihnă pentru oamenii muncii, stadioanele, căminele culturale, localurile organizațiilor de stat, ale organizațiilor de mase și ale întreprinderilor industriale, gările, halele, restaurantele de stat, școlile, etc. S-au și realizat ansambluri decorative monumentale la Fabrica de penicilină din Iași, la Combinatul chimic din Făgăraș, la Prezidiul Marii Adunări Naționale, la Gara Prieteniei din Giurgiu și la gările Hunedoara, Curtici, Timiș și Nicolina, la Teatrele de stat din Galați, Constanța și Deva, la Casa de cultură a Tineretului din raionul Gheorghe Gheorghiu-Dej din București sau la Casa de cultură maghiară A. Petöfy, la stadioanele 23 August, Dinamo, Republicii din București, la parcul sportiv din Constanța și la cel din Oradea, la Teatrul secuesc de stat din Sf. Gheorghe, la Teatrul Muzical și la Teatrul de Operă și Balet din București, etc.

Căpătînd un caracter de for public, operele de artă pot fi văzute și admirate de marile mase, în centrele de intensă circulație, și astfel mesajul lor poate pătrunde mai direct în rîndurile poporului căruia i se adresează.

Crește într-un ritm vertiginos și în proporții uriașe interesul acestor mase populare pentru artă, ca un rezultat al revoluției culturale înlăptuite de Partidul Muncitoresc Român și de statul de democrație populară. Consecințele acestui fapt pot fi deslușite în cifre: în anii 1957—1958 numărul vizitatorilor Muzeului de artă al Republicii Populare Române s-a ridicat la 478.791 pe cînd înainte de 23 August 1944 cu greu se putea atinge cifra de 10.000 vizitatori anual pentru cele patru muzee din București. În cercurile de artă plastică, organizate de Casa populară de creație, activează 4.500 artiști amatori, aleși dintre oamenii muncii. În ultimii opt ani au apărut în Republica Populară Romînă peste 200 albume și cărți de artă, adică mai multe decît în cei 44 de ani de la 1900 pînă la 23 August 1944, iar tirajele lor au depășit un milion de exemplare devenind de cinci ori mai mare. Numai în anul 1958 și în primul trimestru al anului 1959 s-au tipărit 196.590 planșe colorate cu reproduceri după cele mai de seamă tablouri din patrimoniul artistic național. Aceste cifre depășesc cele mai îndrăznețe visuri din trecut. Și ele oglindesc dimensiunile noii realități. Dar dacă cercetăm cine sînt vizitatorii de astăzi ai muzeelor, înțelegem și mai bine adevăratele semnificații ale revoluției culturale. Noul public al muzeelor e alcătuit astăzi din muncitori din uzine, țărani colectivști, ostași ai Armatei populare, lucrători din aparatul de stat, din organizațiile de masă, elevi și ucenici, din oameni ai muncii setoși de cultură, dornici de artă. Și de aceea, astăzi, arta a devenit cu adevărat un bun al poporului.

Pentru a satisface nevoile și cerințele acestui public nou artiștii noștri plastici au creat lucrări de un mare interes tema-

tic și de o strălucită forță expresivă, artistică, inspirate din însăși viața actuală a maselor muncitoare, ca **Portret de muncitor** sau **1 Mai Liber**, de Al. Ciucurencu, **Munca pe șantierul naval din Brăila** sau **Recolta** de H. Catargi, **În uzină**, de M. H. Maxy, **Proba oțelului** de O. Anghelujă, **Se toarnă oțelul** de G. Șaru, **Șantierul Bicaz** de Th. Harșia, **Tractorul** de Eugen Popa, **Șantier naval** de Stelian Borteanu, tablouri care au figurat și la Expoziția de artă plastică a țărilor socialiste de la Moscova din 1958; de asemenea lucrări menite să amintească trecutul de suferință și de luptă a poporului ca reușitele compoziții **Epilogul Răscoalelor** de Al. Ciucurencu, **Țărani** (1907) de Corneliu Baba, **Înmormintarea partizanului** de Ștefan Szönyi, **Ribnița** de Tiberiu Krausz, pline de patos și de suflu eroic. E cu neputință să alcătuim aci o listă a tuturor izbînzilor picturii noastre din ultimii cinci ani. E de ajuns să arătăm că maeștrilor din vechea generație ca C. Ressu, Marius Bunescu, N. Dărăscu, D. Ghiță, Nagy Emeric, ș.a. li s-au alăturat artiștii ajunși la deplina maturitate a talentului lor ca Al. Ciucurencu, Corneliu Baba, Lucian Grigorescu, H. Catargi, Catul Bogdan, Ștefan Constantinescu, G. Labin, Aurel Ciupe, I. Marșic, Ștefan Szönyi, sau tineri afirmați în anii puterii populare ca Eugen Popa, G. Șaru, Covaliu Brăduț, Pavel Codiță, Costin Ioanid, Ion Pacea, C. Pauleș, Gh. Ionescu, Mariana Petrașcu, Dan Hatmanu, Eugen Crăciun și alții alții, toți alcătuind frontul larg al reprezentanților actualei picturi românești.

Și sculptura cunoaște un remarcabil avînt. S-au ridicat în orașele țării o seamă de monumente ca **Monumentul Eroilor Patriei** din București de M. Butu-noiu, T. N. Ionescu, Zoe Băicoianu, I. Dămăceanu și V. Barabas, cele ale **Ostașului Român** de Iulia Oniță la Oradea și de G. Covalschi la Arad, monumente ale **Ostașului Sovietic** la București de C. Baraschi, la Iași de Boris Caragea, la Ro-

man de M. Schulmann. Statuia lui **V. I. Lenin** de Boris Caragea se va înălța în Piața Victoriei din București. Pe dealul de la Bobilna s-a construit un **Monument al țăranilor răsculați în 1437** de A. Kos pe cînd faptele eroice ale lui Gheorghe Doja, conducătorul țăranilor romîni și maghiari au fost evocate în lucrările sculptorilor Gheza Vida, Ion Vlad, A. Szobotka, Artur Vetro, St. Csorvassy, A. Orgonaș etc. Statuia lui **Ștefan cel Mare** de Effimie Birleanu și V. Florea a fost instalată la Suceava, statuile ecvestre ale marelui Domnitor create de O. Han și C. Baraschi vor fi ridicate în orașele țării, în timp ce figura sa, a plăeșilor și a oștenilor săi, constituie tema reliefulor monumentale executate de Mac Constantinescu, T. N. Ionescu și I. Tureacă (**Ștefan cel Mare după lupta de la Vaslui**) sau de V. Florea și V. Condurache (**Ștefan cel Mare și plăeșii săi**). Monumente consacrate răscoalelor țărănești din 1907 sînt în curs de turnare pentru București, Iași, Craiova, Bacău, Pitești și Suceava după proiectele sculptorilor C. Medrea, Ion Irimescu, Naum Concescu, Veturia Ilica etc. La Tirgu Mureș a fost realizată de Ștefan Csorvassy și Martin Izsak statuia savanților **J. și F. Bolyai**, la Constanța statuia inginerului **Saligny** de O. Han, la Cîmpina bustul monumental al lui **Nicolae Grigorescu** de Ion Vlad. La București și la Deva vor fi în curînd inaugurate statuile doctorului **Petru Groza** de Romulus Ladea și C. Baraschi. Monumentele consacrate lui **Mihail Eminescu** (C. Baraschi, Ion Irimescu, Ovidiu Maitec), lui **Nicolae Bălcescu** (C. Baraschi), lui **George Enescu** (Ion Jalea), lui **Victor Babeș** (O. Han) sînt în curs de instalare. **Monumentul Eliberării**, **Monumentul Eroilor ceferiști**, acela al **Unirii Țărilor Romîne** și al **Războiului pentru cucerirea independenței de stat**, statuile lui **Horia, Cloșca și Crișan**, **Tudor Vladimirescu**, **Vasile Roaită**, **Constantin Brîncoveanu**, **Vlad Tepeș**, acela al **generalului Suvorov** fac parte din vastul program de monumente întocmit în ulti-

mii ani în regimul de democrație populară.

Statui monumentale, înfățișând chipul omului nou, constructor al socialismului, împodobesc fabricile și uzinele țării (**Oțelar** de Ion Irimescu, de Andrei Szobotka, de G. Covalschi, **Turnător** de A. Kos, **Furnalist** de M. Schulmann etc.).

În parcurile din stațiunile de odihnă pentru oamenii muncii, în piețele orașelor, s-au ridicat numeroase busturi reprezentând figuri de eroi ai clasei muncitoare, de poeți, scriitori, dramaturgi, compozitori, artiști plastici sau savanți progresiști. **Ilie Pintilie** la București, lași și **Doftana**, **Bela Breiner** la Oradea, **Iosif Rangheț** la Arad, **E. Thälmann** la Orașul Stalin, **A. Petöfy** la Sighișoara, **Ovidiu** la București, **Ion Creangă** la Humulești, **Ștefan Gheorghiu** și **I. L. Caragiale** la Ploiești, **G. Enescu** la Liveni, **Th. Aman** la Craiova sînt cîteva dintre aceste noi realizări.

În compoziția statuară, în portretistică, în sculptura de gen, s-au înfăptuit numeroase lucrări de valoare pe tema luptei pentru pace, a ogîndirii chipului omului nou, a internaționalismului proletar, a alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, a ilustrării paginilor glorioase din trecutul de luptă al poporului, a evocării figurilor marilor înaintași. De la simbolismul metafizic și temele mitologice sau religioase, care predominau în sculptura dinainte de 23 August 1944, s-a trecut la ogîndirea plină de patos a vieții noi și a oamenilor noi, de pe o poziție partinică avîntată. Artiștii poporului Ion Jalea, Corneliu Medrea și C. Baraschi, maeștrii emeriți ai artei G. Anghel, Boris Caragea, Ion Irimescu, Gheza Vida, artiștii emeriți Romulus Ladea, Mac Constantinescu, sculptorii din tînăra generație în frunte cu Ion Vlad, D. Demu, Naum Corcescu, Ovidiu Maitec, Artur Vetro, Lelia Zuaf, C. Lucaci, Mircea Ștefănescu, G. Covalschi, Maria Bișcă Neleanu, Nestor Culluri, Iulia Oniță,

Al. Pușkaș, Petre Balogh și atîția alții participă alături de maeștri consacrați ca O. Han sau de sculptori încercați ca Eugen Szervatius, Zoe Băicoianu, Ion Vlasiu, Cristea Grosu, Ion Lucian Murnu și alții la înflorirea actuală a sculpturii din Republica Populară Romînă.

În domeniul graficii, de la afișul și ilustrația de carte pînă la gravura de șevalet, acuarela, monotipul și desenul satiric se constată aceeași angajare fermă pe drumul realismului socialist, aceeași efervescentă creatoare, aceeași afirmare avîntată a tinerelor talente alături de exponenții generațiilor mai vechi.

Corneliu Baba, J. Perahim, Florica Cordescu, Marcela Cordescu, A. Demian, Eugen Taru, Aurel Stoicescu, Roni Noel Florin, Maria Constantin, Ion Ion, (Gh. Iacob și Marius Cilievici) în ilustrația de carte, P. Grant, I. Molnar, I. Cova, L. Alămaru, Vincențiu Grigorescu, Trofim Brinză, Val Munteanu în afiș, Gy Szabo Bela, J. Perahim, Hans Herman, Gh. Naum, Gh. Ivancencu, Corina Beiu Angheluță, Iulian Olariu, Eva Cerbu în gravură, G. Iuster, Mariana Petrașcu, M. Constantinescu, Emilia Dumitrescu, Maria Constantin în acuarela, V. Kazar, Paul Erdős, Geta Brătescu, Cornelia Danet, Ana Iliuț în desen, J. Perahim, I. Ross, E. Taru, Cik Damadian, M. Gion, I. Doru, Adrian Lucaci, Benedict Gănescu, Nell Cobar în desenul satiric, au creat o operă bogată, vie, combativă, pusă în slujba poporului, asigurînd graficii romînești un nivel neatins în trecut.

Succesele înregistrate în arta noastră plastică în ultimii 15 ani s-au obținut în condițiile unei lupte neobosite duse împotriva rămășițelor formaliste, academiste sau naturaliste.

Intrînd definitiv în fondul comun al artei romînești, ele îndreptățesc afirmația noastră plină de mîndrie că în Republica Populară Romînă înfloresțe astăzi o artă nouă, pentru o lume nouă.

NOI PIETE MONUMENTALE ÎN R.P.R.

Numeroasele edificii de valoare artistică ce împodobesc orașele țării sînt, în general, izolate, risipite. Din cauza disocierii arhitecturii de urbanism, lipseau pînă acum ansamblurile închegate pe baza unei concepții spațiale. Această lacună este pe cale de a dispărea.

În București, au început lucrările amplului complex din jurul *Palatului Republicii*; altele pornesc să încadreze arhitectural vasta piață a *Gării de Nord*. La caracterul de metropolă al Capitalei vor mai contribui și cele patru nuclee monumentale în studiu la Institutul „*Proiect București*”: e vorba de secvența de piețe de-a lungul magistralei Nord-Sud și anume: *piețele Victoriei, M. Eminescu, N. Bălcescu* și cea a *Unirii*.

Preocupări similare — păstrîndu-se proporțiile — se vădesc și în cîteva orașe din provincie. Astfel, la *Galați*, noul centru refăcut după distrugerile germane constituie unul din ansamblurile urbanistice cele mai impunătoare din țară. La *Ploești* se execută prima tranșă a construcțiilor *centrului civic*. Recent a avut loc un concurs public pentru sistematizarea *pieței Unirii din Iași* și un altul pentru *Craiova*, unde concomitent cu planurile noului Teatru Național s-a studiat și o ambianță demnă de importantul lăcaș de cultură.

Actualul impuls, fără precedent, al monumentalității arhitecturale, atrage atenția asupra caracterului social al acesteia, asupra rostului ei în urbanismul democratic ca și asupra ineditelor ei posibilități plastice.

★

La congresul Uniunii internaționale a arhitecților, ținut la Moscova în 1958, s-a confirmat că în remodelarea urbană trebuie să existe loc și pentru o monumentalitate nouă. Sensurile acesteia diferă însă de cele din trecut. În primul rînd apare o antiteză fundamentală din punct de vedere etico-social; un contrast nu mai puțin profund reiese din considerente tehnice și estetice. Dar ceea ce frapează principial este diferența de destinație: edificiile tradiționale îndeplineau mai ales un rol reprezentativ sau simbolic, serveau unor scopuri mistice, memoriale sau decorative, funcția utilitară fiind subsidiară dacă nu absentă, pe cînd azi majoritatea monumentelor de arhitectură sînt clădiri publice în slujba directă a poporului.

În rațiunea ei ideologică, monumentalitatea de altă dată materializa ideea de autoritate, a unei autorități avînd interese opuse celor ale maselor. În arhitectura

oficială, amploarea dimensiunilor și fastul decorativ simbolizau forțe superioare, alcătuiau mărturii concrete ale permanenței acestora.

Monumentalitatea urbană reflectă o fază a civilizației; ea depinde de tehnică, de condițiile economice, de forma de producție. În trecut uimea lungă durată a lucrărilor și numărul muncitorilor. Acum, prin industrializarea ramurei construcțiilor și mecanizarea șantierelor, se reduce considerabil munca brută iar execuția înregistrează viteze record.

Față de realitățile sociale prezente, arhitectura pompoasă ca și emfatismul retoric al ansamblurilor și-au pierdut rostul. Atributele măreției și demnității se obțin cu mijloace noi și servesc colectivității.

★

Monumentalitatea arhitectonică presupune oarecare amploare de forme deși principial nu importă atât mărirea reală a construcțiilor sau grupărilor lor cit raporturile elementelor compoziționale. Efectele de măreție sînt în funcție de perspectivă și de contraste comparative: prima dă simțămîntul adincimii, ultimele schimbă dimensiunile vizuale. Un rol însemnat revine scării arhitecturale și, respectiv, celei urbanistice. Ambele au variat în cursul istoriei, concepția artistică a clădirilor publice avînd substrat ideologic.

Sub regimurile autocrate, începînd cu arhitecturile primitive, exagerarea dimensiunilor, disproporția dintre edificiu și statura umană impresionînd imaginația populară, însufla mulțimilor respect și chiar teroare. Accentuîndu-i-se micimea, omul se supunea mai ușor forțelor simbolizate prin clădiri. Azi nu se mai recurge la supradimensionare, la gigantism spre a se exprima plastic ideea unei forțe dominante. În schimb însă tematica funcțională duce la construcții extrem de vaste.

Sensuri ideologice posedă și alte elemente ale monumentalității, nu numai dimensiunile. Astfel impresia statică a edificărilor clasice cu simetrii și ordonanțe centrale era legată de o idee conservatoare, de intenția de a se inspira maselor simțămîntul menținerii ordinii și instituțiilor existente. Felul de amplasare a părților compoziției între ele și față de ansamblu și vecinătate și în special schemele axiale corespundeau scopului de inerție atât în lucrările Antichității și Renașterii cit și în acelea ale neoclasicismului perioadelor recente. În contrast cu aceasta, planimetriile contemporane și echilibrul volumelor neasemănătoare imprimă complexelor arhitecturale și urbanistice un caracter deosebit de dinamic.

Un factor nelipsit al măreției este repetarea motivelor: fără uniformitatea unei succesiuni de elemente egale în spațiu nu poate exista o compoziție unitară, ansamblul nu posedă coeziune, nu există ritm. Repetarea ordonată a părților constructive identice capătă prin prefabricarea standardizată o nouă justificare pe lingă cele cunoscute.

★

Mai de grabă decît în edificii izolate, monumentalitatea contemporană posedă modalități de exprimare în grupări, în *piețe*, în *centre civice*, unde prevalează funcția colectivă, socială.

Ordonanțele geometrice bazate pe axe dominante și simetrii riguroase nu conve-neau nici înainte decît unor teme majore. Dacă ele nu erau la locul lor în așezările modeste ale trecutului, cu atît mai mult apar deplasate astăzi.

Reminiscente ale vechilor idei formaliste, academiste, mai răzbat sporadic și în urbanismul de azi și nu au dispărut nici în R.P.R. Astfel primele soluții pentru sistematizarea orașului *muncitoresc Hunedoara* prezentau o falsă monumentalitate prin trasee nepotrivite și simetrii cu nimic justificate. Cu drept cuvînt s-a revenit în 1958 iar proiectul definitiv pus în aplicare, elaborat pe bază de criterii realiste se adaptează foarte

bine denivelărilor terenului și celorlalte condiții locale. Tot așa, mergîndu-se prea departe în urmărirea grandiosului, se ajunsese la efecte disproporționate în planul inițial pentru reconstrucția *centrului din Galați*. Abandonîndu-se această cale, în proiectul final, în mare parte executat, trasarea urbanistică ca și arhitectura clădirilor corespund întru totul cerințelor portului dunărean, cu rezultate de primul ordin.

Experiențe ca cele menționate au folosit ulterior cînd s-au întocmit programele concursurilor publice pentru sistematizarea centrelor din alte orașe de provincie precum și la judecarea soluțiilor propuse. De curînd au avut loc la sediul *Uniunii arhitecților din RPR* expozițiile — urmate de instructive discuții de creație — ale proiectelor cîtorva din aceste concursuri.

Pentru *centrul civic de la Ploiești*, alinierea și regimul de construcție fiind stabilite de *I.C.S.O.R.*, obiectul competiției s-a limitat la încadrarea arhitecturală a pieței, potrivit importanței orașului. Tema prevedea ca element major complexul edificiilor administrative compus din Sfatul popular orășănesc și cel regional; piața urmează a fi completată cu un mare magazin-universal așezat izolat, un cinema precum și cu blocuri de locuit pe laturile est și vest. Lucrările acestora, din urmă, prevăzute ca primă urgență, au și început. E de observat că orașul Ploiești neavînd o arhitectură tradițională proprie, toți concurenții au adoptat un stil corespunzător sistemelor constructive moderne.

Un alt concurs, care s-a bucurat de o participare masivă (aproape două sute de arhitecți grupați în 46 de colective), a fost acela pentru sistematizarea *Pieței Unirii din Iași*. În mijlocul unui oraș de veche tradiție culturală, viitoarea piață e concepută ca un centru administrativ și de circulație. Funcția mixtă de spațiu urban reprezentativ destinat manifestațiilor publice și de nod de tranzit a pus aici probleme complicate și mai mult prin dezideratul de a se păstra clădirile istorice din perimetru.

Programul cerea amplasarea unor edificii de seamă: sediul PMR, Sfatul popular și eventual Opera de Stat, fiecare necesitînd degajări ample. Juriul s-a pronunțat contra soluțiilor formale care — urmărind crearea unor fronturi regulate — au dus la simetrii forțate sau la piețe închise de tip medieval. Interesant ca rezolvare cu criteriile de funcționalitate contemporană, meritos în concepția generală deși nelipsit de defecte de amănunt, este proiectul premiat „*ex aequo*” al arh. *Sena Farb* și *Gabriela Bertumê*. În planimetria propusă, piața se deschide pe latura sudică permițînd o largă vedere spre dealul Galața, ceea ce introduce un element de armonie poetică potrivit ambianței specifice a Iașilor.

La concursul pentru *Teatrul național din Craiova*, rezolvarea urbanistică a zonei limitrofe a constituit elementul decisiv. Ideia tratării acestui spațiu central ca un parc a fost exclusă, apreciîndu-se că edificiul impune în jurul său o esplanadă clădită în acord cu cadrul și scara orașului. La clasificarea proiectelor, juriul a luat în considerare participarea la ansamblu a construcțiilor apropiate (fostul Palat de Justiție și clădirea ridicată în stil românesc de marele *arhitect Mincu*). Lucrarea distinsă cu premiul I a *arh. Gh. Filipeanu* și *L. Srulovici* se detașează, printre celelalte, prin realismul soluției, economicitatea ei și posibilitățile execuției în etape.

★

Rațiuni de prestigiu național determină ca monumentalitatea să facă parte din atributele inerente unei capitale. Viitoarea înfățișare a piețelor principale din București corespunde acestui scop. Proiectul pentru sistematizarea *Zonei Palatului Republicii* dovedește o neobișnuită grandoare în concepția spațială, învingînd dificultățile legate de amplasarea edificiilor existente. Piața Republicii apare mai puțin ca un nod rutier cît, mai degrabă, ca un ansamblu social-cultural, ca centrul reprezentativ al țării întregi.

Dintre cele două porțiuni alcătuitoare, cea dindărătul Palatului — în curs de lucru — va fi dominată de noua sală de 3000 locuri, impunător mărginită de 9 blocuri de locuit, unul dintre ele înalt de 15 etaje.

Ineditul forme cupolare ce acoperă marea sală, policromia fațadelor și accentul vertical al blocului-turn vor conferi compoziției o expresie dinamică, o notă modernă și elemente de contrast în ambianța stilistică generală. Și mai impresionantă va fi piața din fața Palatului Republicii cînd — în a doua fază — va fi considerabil mărită și completată cu un nou edificiu de vaste proporții, amenajări peisagiste, fîntîni și grupuri statuare.

În cursul verii acesteia încep lucrările construcțiilor destinate să încadreze arhitectural *Piața Gării de Nord* unde Ministerul Transporturilor și Telecomunicațiilor se găsea pînă acum cam izolat. De-a lungul laturilor libere ale pieții vor fi gata în 1960 fronturi continue cu blocuri de locuit de dimensiuni impresionante. Circulația tangențială lasă loc în centru *monumentului Eroilor ceferiști de la Grivița 1933*, înconjurat de peluze.

Un caracter de deosebită măreție va prezenta în viitorul apropiat *Piața Victoriei*. Sistemizarea ei se întocmește de către un colectiv condus de *acad. prof. Duiliu Marcu*.

În *pieța M. Eminescu*, o mare clădire de locuit este în lucru pe colțul cu Bd. Magheru. Reconstruirea pe criterii de ansamblu a celorlalte colțuri va schimba caracterul pieții, dominată de edificiul *ISEP* proiectat a fi mărit, cu fațada dublată simetric pînă la începutul străzii *M. Eminescu*.

Două alte piețe centrale de vaste proporții pe magistrala Nord-Sud sînt studiate actualmente de *prof. arh. Octav Doicescu* și colectivul său: e vorba de *Piața N. Bălcescu* și aceea a *Unirii*. Dar aici datele tematice nu s-au precizat definitiv. Există mai multe alternative pentru rezolvarea complexelor probleme de circulație ca și de amplasarea viitoarelor clădiri. În ori ce caz, și pe laturile acestor piețe arhitectura civică se va îmbina cu aceea a blocurilor de locuit, ordinea și proporțiile cu utilitatea imediată. Expresia unitară a ansamblurilor urmează să se obțină prin forme plastice înrudite, afinitatea de ambianță atenuînd diferențele funcționale vizibile.

Arh. Jean Monda

ARTA ROMÎNEASCĂ SE AFIRMĂ PESTE HOTARE

Zilnic gzetele ne aduc vești despre succesele artei noastre peste hotare. În ultimul timp ele au devenit atît de numeroase încît nu se stinge bine ecoul stîrnit de o manifestare muzicală, o expoziție sau o carte romînească prezentată sau tradusă în străinătate, că se și suprapun din diverse colțuri ale lumii mărturii ale interesului pe care îl deșteaptă valorile culturii noastre socialiste.

Un cronicar al acestor manifestări recente și al formelor de prețuire cu care sînt întimpinate pretutindeni își asumă o sarcină dificilă. Doar nu e puțin lucru să poți trece în revistă aproape douăzeci de prezențe romînești, cam cîte s-au manifestat în ultimele două luni.

Însemnările de față nu-și propun să epuizeze toate semnificațiile acestor succese deosebite, care au devenit posibile datorită sprijinului acordat artei romînești de regimul democrat-popular, cît să facă succint cronica lor, adică să releve multiplicitatea modului în care se înfățișează lumii talentul creator al poporului nostru.

Pe plan muzical este bine cunoscut turneul de prestigiu întreprins de Filarmonica „George Enescu” în R. P. Polonă, R. Cehoslovacă și R. P. Ungară. Într-un timp record de 28 de zile, au fost prezentate sub bagheta dirijorului George Georgescu și Mircea

Basarab, 13 concerte, dintre care jumătate în centre cu vechi tradiții precum Varșovia, Praga, Budapesta, etc.

La Praga, unde asista ca invitat la Festivalul „Primăvara la Praga“, Aram Hacıaturian, marele compozitor sovietic, a avut numai cuvinte de laudă pentru ținuta de ansamblu a orchestrei, pentru sonoritatea melodică și eleganța interpretărilor ei.

La Budapesta, bătrînul maestru Kodaly Zoltan, una dintre personalitățile reputeate ale vieții muzicale maghiare s-a întrecut în exclamații entuziaste.

Cam în același timp, ovații nesfîrșite salutau și răsplăteau arta dirijorală a lui Constantin Silvestri, primul mesager al artei românești în Australia. Turneul șefului de orchestră român la Sidney și Melbourne „a încîntat publicul“ — spune corespondentul ziarului „Daily Mirror“ — și a evidențiat înalta școală a artei noastre interpretative.

Odată cu elogiul vocii lui Ion Dacian, întreaga presă germană a lăudat calitățile operetei „Plutașul de pe Bistrița“ jucată la Berlin într-o sală de 2000 de locuri de-a lungul întregii stagiuni. Ceea ce dovedește că după succesele înregistrate la Drezda, Kiev și Belgrad cu „Ana Lugojana“ și „Lăsați-mă să cînt“, opereta românească face, sau mai exact, continuă să facă o frumoasă carieră internațională.

Fiindcă tot sîntem la sectorul muzică, să amintim de bunele impresii lăsate în R. Cehoslovacă de Elena Cernei, invitată să cînte în „Carmen“ la opera „Smetana“. Reușita a fost atât de copleșitoare încît Emmanuel Bondeville, directorul Operei Naționale din Paris a invitat-o să cînte în stagiunea viitoare în capitala Franței. La Paris, a dobîndit frumoase satisfacții Dan Iordăchescu cu prilejul recitalului dat la televiziunea franceză cu un program ce cuprindea de la Rossini și Giordano pînă la Enescu și Brediceanu, un bogat repertoriu de arii și recitative. De altfel de aici tînărul bariton a plecat la Viena la concursul Schubert — Haydn. Trebuie să presupunem că premiantul altor mari competiții internaționale cum au fost cele de la Varșovia, Berlin, Salzburg și Geneva, nu se va dezminți nici de astă dată.

În ce privește expozițiile, după expoziția de la Budapesta a pictorului Al. Ciucurencu și a graficianului Paul Erdős, expoziție al cărei răsunset a fost atât de mare încît a făcut ca municipalitatea din Szolnok și Debreșin să-i ofere, peste plan, o mult apreciată de publicul vizitator găzduire, după succesul expoziției de desene a Floricăi Cordescu tot la Budapesta, am mai fost prezenți cu expoziții la Varșovia și New-York.

La Varșovia s-a deschis în luna mai în Palatul Culturii și Științei, Expoziția de artă plastică romînă. Considerată drept un eveniment cultural de prim rang, expoziția ce a cuprins peste 200 de lucrări: picturi, sculpturi, lucrări de grafică, linogravuri și acuarelă, a edificat vizitatorii asupra dezvoltării artelor plastice în țara noastră și a permis cunoașterea importantelor realizări obținute și în acest domeniu. Bunele aprecieri de care s-au bucurat pînzele lui Corneliu Baba, Lucian Grigorescu, sculpturile lui Vida Geza, etc. constituie o confirmare a succesului obținut de expoziția de pictură contemporană romînească de la Moscova.

La New-York s-a deschis în sălile Muzeului american de istorie naturală, expoziția „Arta populară în România“. Un public numeros cifrat la cîteva zeci de mii de persoane, a luat contact cu valorile folclorului românesc. Grăitoare pentru interesul pe care l-a suscitat expoziția sînt elogiile cu care criticul de artă Harry Shapiro, directorul Muzeului de istorie naturală, a salutată organizarea ei: „Expoziția de artă populară romînească la New-York este nu numai unică pentru America, dar și excepțional de impresionantă și frumoasă. Arta populară europeană este puțin cunoscută la noi și consider că nu există o introducere mai bună și mai bogată în această artă decît cea a Romîniei.“

S-ar cere să mai adăugăm la aceste succese romînești recenta traducere în limba franceză de către editurile pariziene „Editions du Seuil“ și „Hachette“ a romanului

„Sfârșit de veac în București“ de Ion Marin Sadoveanu, a „Bijuteriilor de familie“ de Petru Dumitriu, și a romanului pentru tineret „Fram, ursul polar“ al maestrului Cezar Petrescu.

Mi-am amintit notînd toate acestea de un articol vechi pe care Liviu Rebreanu l-a publicat în „România literară“ din 1933 (an II, nr. 59) și din care spicuiesc rîndurile ce denunță boicotul oficial al regimului burghez la adresa literaturii și artei romînești: „In bugetele de numeroase miliarde ale statului român nu a figurat niciodată vreun capitolăș, măcar de ochii lumii, pentru încurajarea și propășirea cărții, a artei. De literatură și carte guvernării romîni nu se ocupă decît la banchete, în discursuri emfactice și goale ca a doua zi să apară în gazete și să le facă reclamă culturală“. In aceste condiții era firesc ca nimeni să nu audă de noi. Carol Ardeleanu, într-un interviu apărut în „Universul literar“, an XLIII, nr 24 din 12 iunie 1927 deplîngea dezinteresul oficialităților :

„...Ar trebui ca statul să acționeze mult mai mult ca să ne facă, neprecupețind efortări, cunoscuți în străinătate.“ Autorul exprima speranța, o speranță pe care au nutrit-o mulți dintre intelectualii-patrioți din trecut: „Spre deosebire de acei care privesc mișcarea noastră literară cu pesimism, eu susțin că avem o mișcare temeinică, care va răzbate în curînd peste graniți.“

Optimismul lui Carol Ardeleanu în ce privește „mișcarea literară“ este astăzi confirmat și depășit de realizările întregului nostru front cultural-artistic.

Prezențele romînești de peste hotare, tot mai frecvente și mai solicitate, o demonstrează cu prisosință. Este acesta încă un reflex al descătușării forțelor creatoare ale poporului nostru, al drumului ascendent pe care pășim de 15 ani.

H. Zalis

EXPOZIȚII VOLANTE

a și panourile cu fotografii ale frunțașilor în producție, expozițiile volante au devenit un element familiar al peisajului nostru urban. E un frumos obicei al țărilor socialiste, dovadă a unei etici superioare. Locuitorul unui oraș occidental care, întîlnind o fată frumoasă pe care are sentimentul de a o fi văzut nu știe unde, își amintește în cele din urmă că o cunoaște dintr-o reclamă indiscretă de ciorapi sau de costume de baie, nu poate trăi decît un sentiment penibil. Surpriza de a întîlni însă o țesătoare a cărei figură o cunoști dintr-un panou de frunțași în producție dă naștere unui cu totul alt sentiment. (Și fără îndoială că unele fiime schematic făcute pe această temă nu alterează cu nimic frumusețea ideii). Am văzut recent, în piața Bălcescu, o expoziție volantă ingenios alcătuită, intitulată „Desvoltarea industriei bunurilor de consum în orașul București“. Prin intermediul fotografiilor artistice montate ale acestei expoziții, bucureșteanul face cunoștință cu autorii — văzuți fiecare la locul său de muncă — ai produselor care-i sînt atît de familiare: pantofii, cămășile, ciorapii, conservele, untul, brînză și celelalte produse de consum pe care le întîlnește zilnic în magazine. Expoziția prezintă fotografii ale unor uriașe hale moderne, fotografii înfățișînd condițiile de muncă înaintate din unitățile create în întreprinderile de industrie ușoară (țesătorii de nylon, fire poliamidice, electropluș, etc.), grafice, table și desene viu colorate. Allăm că producția în întreprinderile textile din București a crescut de la 100, în anul 1950, la 170,2 în 1958, că „Fabrica de Confecții Gh. Gheorghiu-Dej“ produce în fiecare minut 2¼ costume bărbătești, că în domeniul

pielării producția a crescut în aceiași ani de la 100 la 185,8, etc. Alegînd mijloacele de agitație vizuală cele mai sugestive, expoziția înveștește zidurile orașului, influențează plăcut psihologia trecătorului, transmite un sentiment optimist, reconfortant, precum și o idee exactă asupra succeselor înregistrate în anii noștri în domeniul producției și al productivității muncii.

G. V.

DESPRE ACTIVITATEA CULTURALĂ ȘI ARTISTICĂ DIN UZINE

Privită de sus, într-un tablou de ansamblu, uriașa mișcare culturală și artistică de mase din ultimii ani emoționează înainte de toate prin latura sa grandioasă: mii de artiști amatori, mii de elevi și studenți muncitori, mii de oameni care citesc concentrați în biblioteci, care învață și ascultă muzică. Nu putem înțelege însă cu adevărat această mișcare impresionantă prin dimensiuni, decît urmărind-o în resorturile ei intime, observînd *de aproape* felul în care se manifestă aspirația spre cultură și artă a maselor, observînd formele de manifestare particulare și unice ale acestor aspirații. Știm, în general, că muncitorilor noștri le place să citească. Dar acest adevăr abstract devine cu atît mai convingător, mai real și mai impresionant atunci cînd vedem că muncitorului tăbăcar Dumitru Turcan de la secția Vegetal a uzinei „Kirov”, de exemplu, îi plac mai ales cărțile care-l inițiază în domeniul geografiei, al istoriei și al astronomiei. Sau că muncitorii și muncitoarele în halate albastre, cu degete fine și mișcări abile de la secția marochinărie a aceleiași uzine, citesc în fiecare joi, în cadrul cercului lor de lectură, înconjurați de munți de sandale ușoare și elegante, cite o schiță de Gorki sau de Cehov. Salariații P.T.T.-ului au o celebră orchestră de fluierași: nu o orchestră de mandoline, nici o orchestră de acordeoane, ci tocmai o orchestră de fluierași. La „Ernst Thälman” muncitorii și tehnicienii au simțit dorința de a-și organiza un cineclub. Muncitorii de la „Klement Gottwald” au o cunoscută formație teatrală, înființată încă în anul 1948. Ei au jucat piese de Alecsandri, Caragiale, Mihail Sebastian, Simonov, Baranga, iar în stagiunea actuală reprezintă, fără să se lase intimidată de precedentul Teatrului Național I. L. Caragiale, piesa „Sălbatecii” de Serghei Mihalcov. Cele două interprete feminine ale piesei sînt muncitoare la „F. C. Gheorghiu Dej”, întreprindere vecină în a cărei sală de teatru își prezintă spectacolele echipa teatrală de la „Klement Gottwald”. Din cinci interpreți, cel puțin trei dovedesc un talent incontestabil. Am remarcat mai cu seamă pe Traian Tănăsescu — de altfel veteranul echipei — care interpretează cu umor fin și reținut rolul doctorului veterinar.

Există în unele uzine ansambluri artistice întemeiate pe o tradiție mai veche, proprie muncitorilor din uzina respectivă. Așa e bine cunoscuta formație de dansuri de la Kirov. Încă prin anii 1942—43, un instalator, Preda Gheorghe, care de altfel lucrează și astăzi în uzină, a organizat o echipă de dansuri care făcea repetiții prin pivniți, deoarece patronul Baldovin al fostei fabrici „Gralex” interzicea ori ce activitate de acest fel. După eliberare, echipa de la „Gralex” a crescut și a început să devină cunoscută peste tot: ea pleca duminicile la țară, în comuna Videle, la Jilava, la Popești-Leordeni, dădea reprezentații în parcul Libertății. Astăzi, formația de dansuri de la Kirov a atins un grad de măiestrie impresionant. Interpreții nu au numai virtuozitate tehnică, ei sînt adevărați artiști, și aceasta se vede în felul cum știu să creeze atmosfera specifică fiecărui dans. I-am văzut trecînd de la grația ușoară, dantelată a unei suite muntenesti la explozia de vitalitate și entuziasm a unui dans ucrainian, din a cărui interpretare reiese că dansatorii au urmărit cu atenție spectacolele ansamblului Moiseev. Repertoriul

ansamblului conține și un dans cu temă intitulat „Pe drumul eliberării”, pe scenariu original și muzică originală. Am admirat acordul desăvârșit realizat între compozitor și coregraf ca și ideea ingenioasă, dictată de un real simț artistic, de a transmite subiectul propriu zis, referirile directe la subiect, mai ales prin fundalul muzicii și al decorului, în așa fel încât interpretarea coregrafică să nu alunece într-o pantomimă. Artă dansului rămâne în sfera sa de redare a emoțiilor și sentimentelor și nu e stingherită de fel de latura narativă. E o sugestie deosebit de prețioasă oferită coregrafiei noastre noi: dansul poate deveni un gen profund agitatoric, nu numai prin subiecte epice dar și prin încercarea de a transmite *sentimente* specifice omului nou, vremii noastre. N-am putea vedea oare, pe scena Teatrului de Operă și Balet, dansuri care să transmită sentimentul oamenilor muncii care vin în contact cu cultura, admirația față de comuniști, sentimentul de libertate pe care-l trăiește omul nou, dorința de pace a oamenilor?

S. L.

EXPOZIȚII DE ARTA PLASTICĂ ALE COPIILOR

Tradiționalei expoziții a „Tineretului școlar”, i s-a alăturat anul acesta o „Expoziție a pionierilor și școlărilor din capitală”. Noua manifestare, care selectează lucrările celor mai puțin vîrstnici desenatori — participanții ei umără cam unsprezece ani — afirmă cu prisosință prezența copiilor noștri în realitățile vieții socialiste. Dincolo de subiectul lucrărilor — tematica a fost propusă prin concurs — faptul e dovedit prin amănuntele acumulate de micii desenatori în jurul episodului central. În desenul Paulei Sulea — elevă în clasa V-a — desen intitulat „În plină construcție”, în primul plan se află, alături de scheletul clădirii ce se ridică, un milițian care dirijează circulația a multiple vehicule moderne. Drept fundal, jefița a așternut o impunătoare clădire finită, a cărei siluetă arhitecturală amintește „Casa Științei”. Desigur, desenatoarea nu prea cunoaște legile perspectivei și nu reproduce exact raporturile dimensionale. Creionul a adunat pe hîrtie mai multe elemente decît cuprinde firesc privirea și de altfel, diriguitorul circulației va opri, anevoie, automobilul care dă să intre în schelăria noii construcții, înălțată de oameni uriași, față cu înălțimea etajelor. Dar șabulația lucrării se bazează pe observații reale, sintetizate. Departe de a fi rodul unor imaginații diformante, deficiențele desenelor înșantile se datoresc lipsurilor tehnice, specifice vîrstei. Nimic voit arbitrar în cuprinsul lor. Copilul nu-și permite, precum anumiți epigoni primitiviști, să coloreze pisica în albastru și calul în violet. El înșăfășează chipurile oamenilor în roș sau gălbui fiindcă asta era nuanța dominantă în epiderma modelului, și zidul casei e verzui atunci cînd tînărul desenator a văzut nenumărate clădiri astfel zugrăvite.

De altfel, după cum demonstrează „Expoziția tineretului școlar”, copiii își perfecționează simțitor tehnica desenului, înaintînd în vîrstă. Și pentru această constatare nu e necesară referirea la excepții ca Grette Roteman, jefița care la doisprezece ani minuește umbrele estompei cu o îndemînare ce dovedește studii, susținute. E suficient să observi copiii care desenează spontan, în orele mai mult sau mai puțin libere. Cornel Dimitrescu, în vîrstă de 13 ani, a așternut pe hîrtie „Primirea unei delegații RAU”. Avionul a aterizat. Reporterii fotografi au înconjurat pista încercînd să surprindă urările de bun venit. Mișcărilor lor sînt însă rigide, dar e limpede că pasărea cu elice a fost suficient de încăpătoare ca să-i cuprindă și că ei nu vor trebui să se înghesuie prea tare ca să pătrundă în birourile ce-i așteaptă în fundalul desenului. Spre deosebire

de anumiți pictori occidentali — ce-i drept mai vîrstnici cu cel puțin douăzeci de ani — copii au simțul raporturilor dimensionale și le socotesc sine-qua-non-uri ale desenului.

Indreptate pe un făgaș sănătos, nevedelist, expozițiile plastice ale celor mici sînt neîndoios interesante. Ar fi de dorit însă, ca pe lângă noile promoții de desenatori, să întîlnim în cadrul lor și participanții expozițiilor precedente. Desigur, copiii sînt oarecum inegali și înclinația plastică poate ceda locul unei înclinații pentru mecanică sau muzică. Totuși vechile pasiuni persistă. Or, în vara aceasta n-am mai întîlnit aproape nici unul din expozanții anului trecut. Chiar toți să fi părăsit creioanele colorate? Sau e vorba doar de o neglijență organizatorică?

I. Radu

CINE PLĂTEȘTE ȘI CINE BENEFICIAZĂ?

Cui servește sistemul „securității sociale” din Anglia? Cine plătește și cine beneficiază de pe urma lui? Întrebările acestea pe care le pune specialistul britanic Brian Abel-Smith nu sînt simple malificii publicistice: i le-au impus anchetele sale. Iar aceste anchete nu pun într-o lumină prea ispititoare eficiența sistemului, devenit în ultimii ani una din „marile piese” ale propagandei pentru statul capitalist „al buneii stări”...

Tapajul propagandei care încearcă să acrediteze ideea că statul burghez „transformat” de azi își schimbă esența socială și reușește să asigure „securitatea socială” a maselor populare, este spulberat în mod sistematic de fenomene care confirmă exact contrariul, și anume nesiguranța crescîndă a condițiilor materiale de viață ale majorității populației. Schimbările din ultimul deceniu în sistemul serviciilor sociale din Anglia, arată Abel-Smith, sînt caracterizate prin faptul că ele funcționează din ce în ce mai mult în avantajul categoriilor înstărite, avantajele pentru clasa muncitoare fiind într-o evidentă scădere față de perioada antebelică. „În rîndurile burgheziei găsim pe principalii beneficiari ai schimbărilor aduse serviciilor sociale”.

Cine plătește? Este falsă părerea răspîdită, spune Abel-Smith, că fondurile „securității sociale” se alimentează din impozitul progresiv pe venituri. În realitate, ele provin în mare parte din taxe de consumații, deci din punga oamenilor muncii, în special din taxele pe alcool și tutun. În aparență, cine cîștigă mai mult plătește mai mult. În realitate însă, un funcționar comercial plătește aceeași cotizație ca și muncitorul agricol. Impozitul reținut acestuia din urmă este de 18% din venituri, iar la cel dinții — de 130%.

Cine beneficiază? Numeroase regulamente limitează eventualele „abuzuri” în sistemul securității sociale. De exemplu, un muncitor concediat pentru „purtare proastă” nu primește timp de 6 săptămîni indemnizația de șomaj, iar în caz de boală — indemnizația frizează mizeria. Contractele de serviciu prevăd clauze speciale pentru directori, avocați etc., și altele pentru muncitori.

Drepturile la pensie avantajează oamenii cu stare. Directori de bănci, avocați, diverși liber-profesioniști au drepturi la pensii complete chiar după 10 ani de cotizații, deși au adeseori venituri copioase în afara salariului.

Universitățile de stat engleze sînt deschise exclusiv tinerilor din clasele înstărite, iar alocațiile pe care le acordă statul pentru anii de studii sînt mult mai mari decît cele acordate școlilor de 10 ani, la care se limitează școlarizarea copiilor de muncitori. John Vaizey a demonstrat într-un studiu recent, că părinții cu venituri între 500—200 lire sterline anual primesc din partea serviciilor de educație și instrucțiune alocații cu 80%

mai mari decât cei cu venituri reduse. Prin urmare, posibilitatea de a trimite copiii la școlile cele mai scumpe, de a le asigura învățătura pînă la diplomă, este practic rezervată categoriilor înstărite. Acestea pot de asemeni folosi — prin sistemul serviciilor sociale — medicii cei mai buni, spitalele cele mai scumpe, la care muncitorii nu au acces. Alocațiile pentru copii sînt mai mici decât reducerile de impozite pentru copii, și fiind aplicate asupra veniturilor, sînt de asemeni în avantajul oamenilor cu stare. etc. etc. etc.

Concluzia lui Abel-Smith este limpede: dintr-o cucerire a proletariatului englez, în sistemul capitalist „Securitatea socială” a devenit practic un beneficiu al claselor avute.

P. I.

GENERAȚIA ÎNFRÎNTĂ

„Beat generation” reprezintă cea mai puternică mișcare literară din SUA, curentul artistic cel mai discutat. Sensul exact al acestei mișcări, care se vrea a fi tinerii generații, ne este sugerat chiar de cuvintele care-i alcătuiesc emblema. Jack Kerouac, șeful școlii, susține că „beat” trebuie luat în sensul propriu al cuvîntului, adică bătut, doborît, „beat generation” însemnînd generație înfrîntă. John Clelon Holmes, apologetul mișcării, socotește că „beat” semnifică o stare de spirit inexprimabilă și că ar fi vecină cu beatitudinea extazului mistic. A fi „beat”, înseamnă pentru John Clelon Holmes „a te găsi precipitat la punctul cel mai coborît al personalității și a privi de acolo în sus”. Sau cum s-ar spune, a te afla într-o stare de prostrație și a contempla universul. Chiar definiția acestei mișcări literare spune foarte multe, aproape totul, despre conținutul ei de idei și despre direcția, despre orientarea principalilor ei reprezentanți.

De altfel, amplele articole publicate în „Express” din 21 mai 1959 și „France Observateur” din 12 martie 1959 confirmă raporturile organice, directe, pe care apariția acestei „beat generation” le are cu procesul de descompunere a capitalismului. Marasmul moral specific unui tineret crescut în vijelia jazzului și în isteria bombei atomice, reiese cu prisosință din această declarație a lui Holmes: „Toată lumea spera că după război va fi o lume frumoasă, dar lucrurile nu s-au schimbat cu nimic. Noi nici măcar n-am avut cei zece ani de pace care au urmat primului război mondial. Încă din 1947, la noi, toată lumea vorbea despre apropiatul măcel general. Așa dar, noi ne-am regăsit singuri, față în față cu noi înșine. Ceea ce era important erau simțămintele noastre, pasiunea noastră pentru viață, adică jazzul, alcoolul, desfrîul nelimitat”. Asta a fost tot ceea ce a vrut să salveze „generația înfrîntă”, întreg patrimoniul ei spiritual. Mai e nevoie să spunem că această mișcare era incomodată cel mult de anumite împrejurări, dar nu zguduită de ele, că felul ei de a gândi și de a-și alunga singurătățile, o descalifică și o anulează? Entuziasmele și depresiunile acestei generații complezente cu propria ei lașitate, complice cu propria sa desaxare, trădează de fapt incapacitatea ei de a trăi o viață cinstită, de a înfrunța in justiția socială și traduce în fapt dorința de a camufla, sub o dezo!are incurabilă, hotărîrea de a menține intacte stările sociale împotriva cărora pretinde că se revoltă. Cît privește viața de fiecare zi a membrilor „generației înfrînte”, sînt revelatoare următoarele scene, următoarele întîmplări autentice. „La Los Angeles”, un tînăr poet citește din opera sa în fața profesorilor și elevilor. Un ascultător îl întrerupe:

— Dar ce vrei să demonștrăți, la urma urmei?

— Nuditatea — răspunde poeful.

— Și ce înțelegeți prin nuditate?

Poetul lasă manuscrisul din mână, își desface cureaua pantalonilor, se dezbracă pînă la piele și continuă lectura.

În vorbitorul închisorii Sf. Quentin deținutul nr. A. 47.667 se recomandă reporterului:

— Sînt Nea! Cassady, membru al „beat generation“. Sînt aici pentru vînzarea de stupeficante și efracțiune cu mina armată.

Într-un apartament din Mexico, un tînăr prozator, care trăiește pe seama unei familii ultra bogate, se distrează ochind cu focuri de revolver un pahar de gin așezat pe capul soției sale. Într-o seară trage cîțiva centimetri sub țință.

La New-York, un tînăr ucide pe un băcan căruia nu-i fură nici banii, nici marfa. Se descoperă în fața cadavrului și adresîndu-se victimei:

— Îți mulțumesc. Vroiam numai să știu cum te simți după ce ai ucis pe cineva!

Am putea continua și cu alte exemple care ar justifica din plin renumele de golani, pederasți, bestii, de care se bucură mulți membri ai acestei mișcări literare. Dar să ne ocupăm de profilul ei artistic. Teoreticienii lui „beat generation“ susțin că viața nu-i altceva decît o experiență care trebuie trăită din plin, independent de valorile morale. Această concepție este o veche cunoștință a noastră. Trăirismul românesc ne-a învățat să cunoaștem exact ceea ce se ascunde sub această „patimă de viață“. Aberyțiile și desmățul fărădelegilor fasciste se nutresc din setea de experiență. În domeniul tehnicii artistice „beat generation“ îi citează pe Sade și pe Luther, procedînd după stilul paranoicilor, disprețuind rațiunea și preamărind incoerența. A te exprima clar înseamnă după această școală literară a mărturisi că nu simți emoții și să dai dovadă de lipsă de talent.

„Am o tehnică umitoare pe care o numesc proză spontană, declară Jack Kerouac. Nu-mi caut niciodată cuvintele, deoarece cred că aceasta este o greșeală. Unii scriitori, cînd nu găsesc cuvîntul potrivit, se opresc pentru a se gîndi. Eu nu! Cînd nu găsesc cuvîntul potrivit continui: „bla, bla, bla“... Întră desigur în această mărturisire dorința de a scandaliza, de a irita, dar demiterea de la inteligență nu-i prin aceasta mai puțin tristă, iar prostia mai fecundă.

Deasupra patului lui Jack Kerouac, agățat de un cui, se află un sul de hîrtie. Sînt foile sale de căpătîi și pe care pretinde că-și notează vocabulele cele mai sonore pe care le aude în vise, gîndurile cele mai profunde care i se arată în coșmaruri.

Ginsberg, fruntaș al acestei generații, și-a intitulat prima operă „Urletul“, vrînd să transmită cititorului efluvia pure și nostalgiile vagi ale sufletului său sacru. „Am scris această carte, spune Ginsberg, într-un ritm inspirat de liturghie. Am vrut să-i înfățișez pe profeți urlînd în deșert și conform unei sintaxe moderne, adică haotice“.

Rezultă din toate acestea că „generația înfrîntă“ face din viciu, din crimă și din demență un program, o comportare și o metafizică.

Există la „beat generation“ o atracție a forțelor instinctului, o chemare a actului gratuit, toate afișate cu ostentație, dar care sînt departe de a constitui, așa cum membrii acestei mișcări o pretind, semnul unei indiscutabile originalități. Delirul irațional a fost revendicat cu multe decenii în urmă de curentele avangardiste care l-au alimentat și l-au întreținut cu opere tot atît de mediocre. Metoda de lucru a scriitorilor din „beat generation“, și anume a pătrunde în zonele interzise și necontrolate ale spiritului uman, profitînd de somnul conștiinței sau, mai clar, a explora subconștientul, a mai ispitit și pe alți artiști ale căror opere zac în clipa de față în groapa comună. „Beat generation“ este, cel mult, încă un document al disoluției societății capitaliste. Literar vorbind, cărțile acestei mișcări sînt lipsite de ori ce valoare. Totul e distrus prin exces, strivit prin abuz, ucis prin artificio în aceste opere care cultivă febra de dragul febrei.

Impostura literară și mistificarea nu sînt în concepția lui „beat generation“ o înfracțiune prea gravă, cită vreme fiecare dintre reprezentanții ei autorizați are pe conștiință delice mult mai grave.

L. E.

PICTURĂ, METAFIZICĂ ȘI MECANICĂ

P

ictura de avangardă sau pictura modernă, cum îi mai place să se numească, și-a sărbătorit recent în mod public zeii tutelari: impostura și extravaganța. Ziarul „New York Herald Tribune“ din 4 iunie 1959 cuprinde un amplu reportaj despre ultima invenție a artei abstracte. Un tînăr sculptor, pe neuitatul său nume Jean Tinguely, a perfecționat o mașină pentru producerea în serie a picturilor abstracte. Pentru modesta sumă de un dolar orice cetățean al S.U.A. va putea deveni un artist, și încă unul de avangardă. Jean Tinguely a creiat aparatul său dînd glas dorinței de a stimula frumoasele însușiri ale spiritului și inimii omenești. Și este de-a dreptul înduioșător să afli că mister Tinguely a mai adus și în trecut servicii umanității. Astfel el a inventat un aparat pentru imaterializarea sculpturii. Aparatul este un motor electric a cărui energie învîrtește la mari viteze diferite sculpturi, așa încît ochiul le percepe ca imateriale. Grație ințelei aparatului și falsei impresii a ochiului, se creiază într-o clipă visul de aur al fizicienilor idealști: dispariția materiei. Hotărît lucru, Jean Tinguely, astăzi în vîrstă de 37 de ani, a înțeles ceva din năzuințele cele mai secrete ale societății burgheze.

Invenția care a trezit interesul ziarului american este într-un fel reluarea aparatului pentru imaterializarea sculpturii. Cel puțin aceeași concepție prezidează amîndouă mecanismele. Jean Tinguely a ajuns, după o profundă meditație, la concluzia riguros adevărată că arta abstractă reprezintă trainica înfrățire dintre metafizică și mecanică, întrepătrunderea neantului cu inerția. Drept care a și brevetat mașina sa meto-mecanică. Este suficient să conectezi curentul electric (reprezentantul direct al neantului) pentru ca mîna mecanică (purătorul de cuvînt autorizat al inerției) să se plimbe înfrigurată pe hîrtie. Schimbînd vitezele și creioanele se poate crea un tablou la fiecare zece minute. Așadar Jean Tinguely a avut în vedere și „productivitatea“ muncii artistice. Mașinile lui mister Tinguely au dimensiuni și forme diferite. Unele pot lucra în guașă, altele în tuș, iar în sfîrșit altele în creion. În două ore orice om cu vocație artistică poate crea cea mai variată galerie de tablouri. Nici marele forțe ale Renașterii, a căror capacitate de muncă și a căror fecunditate artistică este celebră, nu se pot lua la întrecere cu mașinile lui Tinguely.

Ceea ce nu spune ziarul new-yorkez este că pentru a pune capăt sfidătoarei concurențe a acestor mașini în domeniul prezentării chipurilor, sentimentelor și ideilor, pictorii abstracti pregătesc în taină sfîrșimarea lor. Acțiunea va fi dusă, bineînțeles, în numele artei ultragiate...

Al doilea eveniment din viața picturii moderne este legat de numele lui Salvador Dali. În planetariul londonez, Salvador Dali, sau cum i se mai zice „Avida Dollars“ (anagrama numelui său servind de minune pentru a sugera cupiditatea mult trîmbișatului „geniu“ supraréalist) a răspuns celor mai indiscrete întrebări puse de un auditoriu compus din 300 de admiratori.

Publicația franceză „Paris-Match“ din 16 mai 1959 reproduce dialogul dintre pictor și sală.

— Sînteți nebun ?

— Unica diferență între mine și nebuni, răspunde Dali fără a se tulbura, este că eu nu sint dement.

Nu are nici un rost să reproducem toate răspunsurile lui Dali fiindcă ele nu depășesc în spirit și excentricitate rîndurile de mai sus, dar dovedesc în schimb cît de jos poate coborî un artist. Oribila alianță încheiată de către arta decadentă cu snobismul, cu vulgaritatea și cu decrepitul este desăvîrșit ilustrată de această întîlnire a lui Salvador Dali cu discipolii săi și de-a lungul căreia întrebări despre cele mai bune rețete culinare s-au amestecat cu cele mai ritoase pornografii.

Nu-i lipsit de haz că Papa și-a întins mîna binecuvîntătoare asupra lui Dali, asigurîndu-l de întreaga sa încredere. Aceasta s-a petrecut la capătul unei dramatice întrevederi între artist și pontif, în momentul în care acesta din urmă împărtășea reprezentantului divinității pe pămînt hotărîrea de a clădi o catedrală care să fie simbolul îngemănării religiei cu arta și știința. „Catedrala — spunea Salvador Dali — va avea forma unei pare de foc așa cum a arătat înainte de tragica sa dispariție satelitul Vanguard, iar din crucea electronică vor ieși în efluvii arii muzicale pentru a reinvia impresiile credincioșilor din Evul Mediu“. La aceste cuvinte Papa a acceptat să-l mute din indexul artiștilor iconoclaști în cel al drept-credincioșilor.

Vidul artistic pe care-l reprezintă arta abstractă și ultimele ei semnificații se regăsește în aceste două întîmplări.

L. E.

ADEVĂRATA AVANGARDĂ

 u o săptămîină înainte ca presa noastră să relateze discuțiile pe care aceasta le-a suscitat la Helsinki am văzut una din manifestările cele mai elocvente, a ceea ce reprezintă pentru noi adevărata avangardă. Eram undeva, într-un mic oraș de provincie — pînă de curînd pomenit în cărțile noastre de geografie mai mult din respect pentru trecutul lui istoric. Doar un autobuz îl leagă de stația terminus a unei căi ferate mai puțin umblate.

Am nimerit în studioul stației locale de radioficare, copie redusă, dar la fel de solemnă, cu uriașul geam de sticlă care-o desparte de cabina de emisie, cu microfoanele și semnalele luminoase: ATENȚIE! EMISIE! MICROFONUL DESCHIS!, ca și surorile sale mai mari din București. Dar reprezentanții avangărzii, băieții și fetele din brigada artistică de agitație a întreprinderii „Străduința“-Ițcani, o fabrică nu prea mare de încălțăminte, dintr-o comună suburbană a Sucevei, nu se arătau impresionai. Desfășurarea repetiției era mereu întreruptă de glume în lanș și risete fără sfîrșit, pe care autoritatea bonomă a responsabilului brigăzii nu părea a ține neapărat să le curme. La gîndul că emisiunea urma să se retransmită doar cu o oră mai tîrziu, am simțit un fel de panică; în același timp am înregistrat, cu uimirea necredinciosului Toma, textul plin de verovă al programului.

Parcă anume spre stupefacția mea și consternarea revuiștilor de profesie, — brigada vorbea cu același șiresc desăvîrșit despre realizări și despre lipsuri. Într-un text rimat, plin de savoare, erau relatate mizeriile pe care le înlăturaseră mecanizarea ridicării pieilor din bazine, instalarea benzilor rulante de transport, adunarea tuturor serviciilor administrative într-una din clădirile recent construite. Un concurs original „Cunoașteți textul?“ imbina frapant melodii cunoscute cu versuri critice, pline de spirit. Soliști talentați interpretau cîntecele preferate ale fruntașilor întreprinderii. Citeva scene scurte, numai miez, țintuiau la stilul deriziunii atitudinii învechite.

La cinci minute după terminarea repetiției aflasem totul despre brigadă, dintr-o avalanșă de replici așifate, pline de humor, care mă cam amețiseră.

Cum lucrăm în brigada artistică? Ne adunăm toți la un loc, cineva întreabă: „Ei, ce mai e nou? Ce mai e de criticat?” și pornim la treabă. Fiecare vine cu o idee, cu o propunere. La Botoșani, la concursul pe regiune (unde au obținut primul loc alături de brigada Fabricii de Spirit) eram fără responsabil, plecase la București; un sfert de oră înainte de a intra, ni s-a cerut să schimbăm un skeci. Noi, băieți buni, l-am schimbat. Din '52 pînă acum am făcut cincisprezece programe. A, nu, la faza inter-regiuni nu mai mergem cu programul ăsta; s-a învechit; l-am prezentat de două ori. Facem altul. O să ajungem la București, ba și la Viena!

Mai aflu că brigada e alcătuită numai din fruntași — „așa că la noi nu intră ori cine!” — că a sărbătorit trei căsătorii între membrii ei.

M-am ascuns apoi în cabina de emisie, după aparate și tablouri de comandă, să nu le fac trac. Dar emisiunea a mers strună, într-un ritm drăcesc. Protagonisti mă căutau din ochi: „cum e?” Greșisem din nou: băieții ăștia nu știau ce-i tracus.

După emisiune s-au urcat cu toții, de-a-valma, în camionul care aștepta să-i ducă înapoi la Ițvani. Mi-am vîrit în mină, la întimplare, un text al programului pe care îl cerusem, mai pușin o pagină: n-aveau decît două exemplare și, oricum, nu erau exacte — programul suferind îmbunătățiri pe parcurs.

Am plecat tulburată, cu senzația că tinerii aceștia au descoperit corespondența între viață și artă. Ca și în fabrică, pe scenă ei crează în colectiv, iar munca făcută laolaltă exclude falsul orgoliu individual, generator de emoții. Intransigența aceasta firească a fruntașului, căruia calitatea sa îi conferă dreptul să laude și să critice, din fabrică au luat-o. Pe scenă, nu sînt altceva decît o brigadă de producție angajată cu toate celelalte în bătălia pentru indicii de plan, numai că aici luptă cu mijloacele specifice artei. În schimb, în viață, brigada a devenit un fel de familie în care s-au stabilit legături de prietenie, ba chiar de rudenie. Scena i-a dezghețat, le-a ascuțit limba, le-a dat o siguranță și o agilitate explozivă. Tocmai în acest flux de influențe, în care termenul cel mai puternic îl reprezintă, fără îndoială, viața, stă lăria, farmecul și noutatea acestei brigăzi, a altor altora, în care am găsit adevărata avangardă a artei de mîine.

Ioana Munleanu

„DOMNUL PUNTILA ȘI SLUGA SA MATTI” de Bertolt Brecht la Teatrul Muncitoresc C. F. R.

Teatrul Muncitoresc C.F.R. s-a dovedit fericit inspirat, înscriind în repertoriul acestei stagiuni suculenta comedie a lui Bertolt Brecht „Domnul Puntila și sluga sa Matti”. Prezența în repertoriul unui teatru dramatic a unei opere a marelui scriitor german atestă discernămint, gust și îndrăzneală artistică. Teatrul trebuie felicitat, deci, în primul rînd pentru selectarea „domnului Puntila” care dă prestigiu unui repertoriu.

Domnul Puntila și sluga sa Matti e, ca modalitate artistică, una dintre cele mai interesante lucrări dramatice ale lui Brecht. Scrisă în anii exilului, în perioada trecerii sale prin Finlanda, piesa are drept cadru „țara celor optzeci de mii de lacuri”. Humorul gras al celuiia care a scris „Romanul de cinci parale” străbate fiecare replică a acestei savuroase comedii. Humorul nu e de suprafață, spirituală încrucișare de florete, ci vizează probleme sociale profunde.

Domnul Puntila și sluga sa Matti, folosește toate formele comicului — comic de caractere, de situații și limbaj. Moșierul finlandez Puntila, înzestrat cu toate tarele clasei sale trăiește de-a lungul piesei într-o quasi permanentă euforie bahică. În aburii beției, Puntila întreține cu șoferul său Matti raporturi cordiale, supralicitându-i afecțiunea și covârșindu-l cu manifestări grandomane de afecțiune. Culmea comicului e atinsă atunci când, năucit de băutură, Puntila hotărăște să-și căsătorească fiica cu Matti. Beat fiind, Puntila nu-și leapădă însă complet — și în aceasta rezidă subtilitatea lui Brecht — condiția sa de clasă. Prudent, bejivul generos și euforic, nu iscălește contracte și nu minuieste bani. Generozitatea și umanitarismul său rămân deci pe un plan abstract, strict verbal. Treaz, moșierul Puntila redevine crud și despot, aspru și vindicativ, trăsături care se dizolvă treptat în mod comic sub presiunea alcoolului. Pendularea între beție și luciditate, treptele străbătute între două stări generează zeci de momente comice.

După opinia lui Brecht, în centrul acestei piese trebuie să se afle șoferul Matti, reprezentant al filozofiei și humorului popular. Matti cenzurează cu ironie usturătoare și lucidă elanurile pseudo-generoase ale lui Puntila în care refuză să creadă o singură clipă. Puntila, prin situații și caracter este comic — Matti are humor. E o distincție esențială.

Domnul Puntila și sluga sa Matti exemplifică strălucit formula marxistă a despărțirii rîzind de trecut.

Sarcina regizorului care montează comedia lui Brecht nu este ușoară. Trebuie păstrat cu subtilă măsură și fermentul comic al piesei și substanța socială. Humorul trebuie să circule nestîmjenit pe scenă contaminîndu-i generos pe spectatori dar nu în detrimentul mesajului piesei. „Domnul Puntila” e de fapt un model de piesă brechtiană în care scriitorul nu violentează voința și sentimentele spectatorilor săi oferindu-le totodată multiple posibilități de înțelegere a realității.

Lucian Giurchescu a realizat un spectacol remarcabil, trecînd cu succes aceste probe de foc. Spectacolul Teatrului Muncitoresc C.F.R. e cuceritor prin ritm și humor, unitate de joc și decor. Giurchescu a dovedit în acest spectacol, oricît de peremptorie ar părea afirmația noastră, că posedă un stil regizoral care s-a mulat perfect pe scheletul comediei lui Brecht. Am înregistrat cu satisfacție permanența acestui stil, patru ani după spumosul spectacol **Slugă la doi stăpîni** realizat de acelaș regizor și premiat la festivalul tinerilor actori din 1954. În mod evident regizorul are receptivitate pentru comedie și o nesecată fantezie în reliefarea mișcării scenice. Demn de remarcat însă că regizorul nu e captat în primul rînd de pitorescul formal, ci preocupat de tilcurile majore ale piesei. Spectacolul acesta realizat de un teatru uneori nedreptățit de cronică dramatică, se impune printre cele mai bune realizări ale actualei stagiuni bucureștene.

Decorurile Sandei Mușatescu, scenografă de talent discret și subtil, se impun prin fantezie grațioasă și humor. E un decor figurativ care folosește panouri ușoare de o policromie delicată. S-au păstrat indicațiile lui Brecht care prevedea o cortină mică și întruchipări simbolice ale lunii și soarelui coborîte pe sfori subțiri, dar s-au realizat decoruri realmente originale. În decorul tabloului penultim panourile ni s-au părut excesiv stilizate în dauna unității generale scenografice.

În acest cadru, regizorul a imprimat personajelor o mișcare scenică rafinată dar nu formală și un ritm furtunos. În tabloul în care Puntila, în căutare de alcool, își pește cele patru logodnice, Giurchescu a realizat splendide situații de comedie făcînd să apară în lumina oscilantă a reflectoarelor, panouri care figurau case la

ferestrele cărora își făceau apariția personajele. Actorii s-au integrat perfect în viziunea regizorală clară a spectacolului. Trebuie evidențiată, în primul rând, compoziția savuroasă a lui S. Mihăilescu-Brăila, actor de multiple resurse, excelent deopotrivă în comedie și dramă, înzestrat cu humor dezinvolt și naturalețe a gestului. S. Mihăilescu-Brăila, deși tânăr, intră cu o uimitoare ușurință în pielea personajelor vîrstnice fără să abuzeze de artificii exterioare. Măștii actorului i se adaugă putine elemente, în schimb gesticulația, timbrul vocii și expresia ochilor se schimbă în raport cu noul personaj pe care îl are de realizat interpretul. „Puntila beat trebuie să stîrnească rîsul, Puntila beat ne face să gîndim”, se spune în prospectul lui „Berliner Ensemble” și în aceasta constă de fapt succesul interpretării date de Mihăilescu-Brăila moșierului Puntila. Colea Răutu, încercat actor de comedie, a creat un Matti robust, ironic, nelipsit de o undă de lirism, o prezență scenică intensă. Mai mult nerv ar spori valoarea interpretării și ar definitiva unitatea de stil a spectacolului. Titu Vedeu, în rolul atașatului, logodnicul Evei, a realizat un excelent tip de comedie. Suficiența, vecină cu imbecilitatea, nereceptivitatea la humor, au fost scoase în evidență printr-o mască voit inexpressivă și printr-o voce găunoasă și afectată.

Maria Pătrașcu, în rolul Evei, fiica lui Puntila, a demonstrat nebănuite posibilități pentru comedie. E remarcabilă în deosebi în scena examenului la care o spune Matti. I-am reproșat în acest rol o anumită monotonie a mijloacelor artistice, care nu viciază însă nivelul, în general valoros al interpretării.

Înzestrată cu humor cuceritor, dinamică ne-a apărut Tamara Buciuceanu, interpreta Lainei. Gestul s-a sincronizat perfect cu glasul și mișcarea. Dody Caian-Russu, Sabina Mușatescu, Elvira Petreanu și Cecilia Teodoru au realizat galeria celor patru femei din Kurgela peșite, la beție, de Puntila. În viziunea lui Brecht ele „aparțin figurilor nobile ale piesei”, care privesc cu un ochi plin de humor și ironie euforia moșierului bețiv. Cele patru interprete au alcătuit o echipă omogenă, alertă sau gravă — după cum e cazul. Am remarcat în deosebi personajele interpretate de Elvira Petreanu și Dody Caian-Russu. Jeni Oancea, (Fina) în limitele unei partituri restrinse, a realizat un personaj cu contururi clare.

Un cuplu foarte reușit l-au constituit I. A. Manolescu și Kitty Mușatescu, actorii experimentați, cu un simț al humorului sec, și care, din păcate nu sînt întrebunțați pe măsura valențelor specifice. Talentatul actor de comedie, Tr. Dănceanu, a creat un judecător flegmatic și onctuos chiar și în scenele de beție. În roluri epizodice și sumare Ion Pascu, Ernest Maftei, St. Mihailescu, Al. Vasiliu, Mircea Gheorghiu, Gavril Tănase s-au integrat meritoriu în armonia generală a spectacolului. Mihai Constantinescu a interpretat rolul, important ideologic, dar sumar ca text, al lui Surkhala „cel roșu”. Actorul s-a străduit să suplinească prin prezență fizică și glas ingratitudinea textului. Genoveva Preda, într-un rol de două replici, a fost o apariție candidă.

Am lăudat, aproape fără rezerve, pe toți interpreții spectacolului. Toți actorii joacă bine în acest spectacol, dirijat de o mîna vicioasă și matură în același timp. După vizionarea spectacolelor lui **Berliner Ensemble**, am regretat, la spectacolul montat de Giurcescu, lipsa cîntecelor, atît de proprii teatrului brechtian.

În concluzie un spectacol remarcabil, fidel spiritului brechtian și în același timp original, nesupus tiraniei modelului prestigios.

Sorin Arghir

„FRONTUL EVENIMENTELOR CULTURALE ȘI SOCIALE” – O REVISTĂ MILITANTĂ

P

intre publicațiile legale conduse de partid, apărute după istoricul Congres al V-lea, cronologic, între primele, trebuie socotită și revista bucureșteană „Frontul evenimentelor culturale și sociale”. Apărută la 11 decembrie 1932, săptămînalul și va înceta existența, dacă ținem seama de indicațiile fișierului Bibliotecii Acaemiei, la 5 martie 1933.

Cele 13 numere păstrate în colecția Bibliotecii Academiei, amintesc, prin problematica abordată și modalitatea tratării, de „Era nouă”. „Frontul evenimentelor culturale și sociale” a avut un caracter prin excelență social-politic îndreptîndu-și atenția spre demascarea fondului economic al fascismului și a politicii fascizante a cercurilor guvernante din țara noastră, demascînd de pe poziții marxiste sociologia diversionistă țărănistă și teoriile apologetice ale social-reformismului. Revista trăiește în perioada mult încercată a crizei economice și o parte însemnată a preocupărilor ei va fi îndreptată în direcția dezvăluirii caracterului specific al crizei, a demascării consecințelor căii capitaliste de ieșire din criză. Informate articole și studii social-economice precum „Adîncirea crizei mondiale”, „Ritmul crizei economice în România”, „Perspectivele crizei agrare și industriale la noi”, „Criza financiară”, „Șomaj structural”, „Sfîrșit de epocă” etc. etc. demonstrează, prin apelul la însăși statistica oficială burgheză, caracterul deosebit al crizei economice începută în 1929. Revista va arăta științific că ceea ce cunoștea atunci economia capitalistă nu era — cum pretindeau economiștii burghezi și social-reformiștii — o criză ciclică obișnuită ci una specifică, datorită faptului că evolua pe fondul crizei generale a capitalismului, începută o dată cu Revoluția din Octombrie. „Împletirea crizei generale — luptă a două sisteme, nefolosirea cronică a unei mari părți a capitalului productiv, șomaj cronic, criză agrară cronică — cu criza ciclică îi dă crizei actuale un caracter nou, deosebit de obișnuitele crize ciclice”. În aprecierea crizei actuale — își prevenea revista cititorii — trebuie să se țină seama de faptul capital că ea are loc în condițiile „crizei generale de decădere a unui regim perimat” și de aceea depresiunea care va urma va avea și ea de asemenea un caracter deosebit, vestind sfîrșitul capitalismului. Alături de studiul social-economic, materialul literar publicat de revistă va oglîndi în egală măsură fenomenul crizei, consecințele sale nefaste asupra nivelului de trai al masei muncitoare. O schiță a scriitorului sovietic M. Ilin, „Povestea pălăriilor”, publicată în nr. 4 al revistei, va zugrăvi sugestiv anarhia producției capitaliste, sugerînd convingător caracterul obiectiv necesar al crizei economice în condițiile capitalismului. Mister Fox își plasează în condiții avantajoase capitalul într-o prosperă fabrică de pălării. Același lucru îl vor face însă și Mister Nox, Pox și Crox. Curînd piața e inundată de pălării, desfacerea scade vertiginos în ciuda reclamei zgomotoase, se reduc salariile muncitorilor, prin aceasta puterea de cumpărare a maselor scade și mai mult și „deodată... stop!” Fabricile de pălării se închid, muncitorii sînt aruncați pe drumuri, mașinile ruginesc și se vînd undeva ca fier vechi. Mai îtrziu în anii depresiunii pălăriile vor fi din nou în căutare, vor apare alte fabrici de pălării, pentru ca peste cîțiva ani „criza de abundență” să repete fenomenul la o scară superioară. O schiță a lui Ehrenburg, „10 cai putere”, publicată în nr. 9 al revistei, înfățișează starea mizeră a muncitorului în lumea capitalistă. Șoferul Karl Lang cîștigă 10 mărci pe zi, mîncîncă între două curse o tartînă cu unt, e încolțit de grija plății curentului electric, a bolii soției sale și spre deosebire de tatăl său, pescarul, nu are vreme să gîndească. „Karl e o parte din motor și o parte din orașul cu 500 de străzi” întretăiate de semnale luminoase și prin ele, la volan, conduce supărat domni grași și nervoși care se grăbesc să ajungă la bursă sau la gară. Clienții sînt torturați de grija crizei și aleargă cu mașina lui Karl să plaseze o comandă care i-ar salva

de faliment, sau un pachet de acțiuni amenințate de crăbul bursei. Nimeni nu se gîndește la Karl, gonind agitat spre un sfîrșit pe care nu-l înțeleg sau în care refuză să creadă.

Revista a fost martoră a luptelor ceferiștilor de la atelierele Grivița. După ce în nr. 11 protesta vehement împotriva represiei și singeroase a muncitorilor greviști, menționînd că „represiunea barbară de la atelierele Grivița înscrie o nouă pagină pătată cu sînge alături de masacrul de la Lupeni în istoria guvernării reacționare național-țărănistă”, în nr. 12 un scriitor polonez publică o schiță, „Wiking & Company”, care amintește prin desfășurarea ei de greva de la atelierele Grivița. Muncitorii celei mai mari fabrici metalurgice din Lodz intră în grevă nemaiputînd suporta grelele condiții de viață ce li s-au impus. În curtea fabricii muncitorii așteaptă rezultatul tratativelor dintre delegația lor și administratorul general. Cererile lor sînt însă respinse și atunci se hotărăște greva. Curtea fabricii rămîne ocupată de greviști, iar strada se umple cu muncitorii celorlalte întreprinderi din oraș, solidarizați cu greviștii, cu rudele și familiile greviștilor, chemați în grabă de șeful sirenei care nu conținește. Alarmată de proporțiile evenimentului, administrația face apel la armată și poliție. Are loc o ciocnire. Curtea fabricii se transformă într-un cîmp de bătaie și zeci de oameni pașnici, neînarmați, care vroiau să obțină doar condiții de viață mai bune, cad secerate de gloanțele asazine, mușcînd pămîntul fabricii Wiking & Company. A doua zi ziarele însă anunțau că restabilirea „ordinii” la fabrica din Lodz s-a soldat doar cu un mort și trei răniți. Dar lucru ciudat „trei zile și trei nopți a ars în crematoriul orașului Lodz... mortul de la fabrica Wiking. Toate cuptoarele au lucrat din plin și încă nu au putut pridi munca lor purificatoare.” Schița, cum spuneam, nu a fost aleasă la întîmplare. Ea venea în mod evident să evoce luptele ceferiștilor de la Grivița.

Analiza crizei economice și a crizei generale a capitalismului nu se va limita însă numai la aspectele social-economice. Revista va aborda în bună măsură și fenomenul suprastructural pe care îl va considera în mod științific drept un reflex al condițiilor economico-sociale. În nr. 4 un articol informat, „Decăderea culturii actuale”, evidențiază faptul că „astăzi capitalismul renunță la serviciile științei, care nu-i mai poate fi de nici un folos, atunci cînd tendința este de a reduce producția, de a distruge produsele nevîndute și de a închide fabricile”, conchizînd în spirit marxist că dată fiind criza generală a sistemului capitalist întreaga știință și cultură a burgheziei trece printr-o criză acută. „Cultura, știința și tehnica... decad azi tot mai mult ca un rezultat ale degenerării întregii vieți economice”. În nr. 6 un alt articol care se ocupa de „Criza învățămîntului în România” sublinia în același spirit riguros că actuala criză a învățămîntului în România este firește o consecință a pustiitoarei crize economice, dar totodată: „o latură a descompunerii suprastructurii spirituale a actualei orînduirii obștești. Ea se manifesta nu numai în decăderea nivelului material al învățămîntului, ci și în insuficiența ideologică a unei lumi care fuge din ce în ce mai mult de adevăr, pentru că adevărul nu-i spune altceva decît că în curînd va trebui să moară”.

„Frontul evenimentelor culturale și sociale” va milita cu hotărîre și pasiune pentru o artă legată de realitățile sociale care o generează, pentru o artă realistă care să exprime năzuințele înaintate ale clasei muncitoare. „Arta — scria revista în primul număr din decembrie 1932 — are o funcțiune socială și încă una extrem de importantă. Numai artistul care nu-i ignorează adevărata funcțiune nu se condamnă la sterilitate, obscurantism sau neputință”. Iar în nr. 9 într-o cronică la filmul sovietic „Expresul albastru” se arăta că „rostul artei este evocarea impresionantă, puternică, zguduitoare a realității”. Cu netă valoare exemplificatoare, un ciclu de articole se va ocupa pe rînd de opera graficienilor progresiști Frans Masereel, Kaethe Kolwitz, Diego Rivera, George Grosz, Heinrich Zille, subliniindu-se de fiecare dată că izvorul marii valori a operei lor derivă tocmai din faptul că și-au pus partea în slujba celor mai înaintate idealuri ale omenirii. Analizînd succint opera lui Masereel, evidențînd valoarea ei socială revista va insista asupra faptului, de fiecare dată reafirmat din unghiuri diferite. „Frans Masereel este un mare artist, pentru că a știut cu toată puterea,

dar mai ales cu tot curajul să illustreze pentru timpul nostru... lupta titanică, sacrificiul eroic al purtătorilor ideilor renovatoare⁶ (citește revoluționare!), ceea ce dovedește — va adăuga revista — că „o operă de artă în care nu se resimte nimic din frământările lumii în mijlocul căreia a apărut, pierde cel dintâi dreptul la existență⁶. Despre Kaethe Kolwitz, în a cărei operă proletariatul a ocupat un loc important, revista arăta că marea graficiană a înțeles menirea adevărată a artei, slujind-o cu strălucire și devoțiune. Artista — scria revista „a izbutit prin unele opere ale ei să se lege atât de strâns de proletariat încât muncitorii o pot socoti ca pe artista lor“.

Într-un articol publicat în nr. 9 închinat pictorului român Lazăr Zin revista arată că desăvârșirea în artă poate fi obținută numai prin legarea artistului de aspirațiile maselor în înclăstarea socială la care este martor. „De partea cui trece talentul? Căci el va trebui să treacă de o parte sau de alta. Când talentul e conștient de mersul real al frământărilor sociale el va trece de partea clasei în plină ascendență și vigoare. Și astfel talentul se ridică pînă la adevărata creație artistică, în înțelesul înalt al cuvîntului“.

Reflectînd poziția partidului față de pregătirile burgheziei pentru declanșarea criminalului război antisovietic, revista va demasca vehement manevrele cercurilor agresive ale imperialismului, dezvăluind originea social-economică și politică a războiului. În acest fel „Frontul evenimentelor culturale și sociale“ își aducea aportul constructiv în mișcarea anti-războinică care, tocmai în această perioadă, cunoscuse în țara noastră o foarte bogată activitate. Alături de materialul sociologic, economic sau politic, preocupările anti-războinice ale revistei sînt ilustrate și prin partea ei literară. Revista va publica în acest scop cîteva schițe care zugrăveau ororile primului război mondial. O schiță a lui Nicolai Tihonov, „Quincy“, publicată în nr. 8, evocă grozăvia actului criminal al atacului cu gaze, practicat în timpul primului război mondial de militariștii germani. O schiță a scriitorului Kurt Tucholski, cu o anecdotică ce amintește pagini din Remarque, înfățișează de asemenea un moment din același război, iar o altă schiță — „Străinii“ — semnată Henri Marton va sublinia cu multă putere de pătrundere, într-o scenă impresionantă, că în timpul războiului adevărații dușmani nu erau „străinii“, în care soldații erau îndemnați să tragă, ci acei care demagogic se declarau „prieteni“ și camarazi și care se aflau peste tot înapoia tranșelor, în spatele frontului, „cimitir criminal și absurd“.

Cum spuneam, cele 13 numere ale revistei prezintă o asemenea bogăție de material, încît de îndată te gîndești la „Era nouă“ care peste numai trei ani va impresiona prin consistența materialelor și îndrăznețea lor orientare științifică. Ideile exprimate în „Frontul evenimentelor culturale și sociale“ sînt astăzi adevăruri comune, de mult cîștigate, de o valoare incontestabilă pe care viața noastră cultural-științifică le-a încorporat definitiv. Valoarea lor poate fi de aceea înțeleasă numai dacă ținem seama de momentul în care au fost afirmate, de curajul reclamat pentru susținerea publică a unor atari adevăruri, revoluționare prin însăși esența lor. Într-o perioadă de efectivă teroare polițienească (1932—1933), cînd guvernării reacționari prigoneau cu înverșunare cuvîntul partidului, aceste adevăruri exprimînd idealurile luptătoare ale clasei muncitoare au izbutit să devină publice, învingînd vigilența unei cenzuri odioase și obtuze.

TEMA PRINCIPALA

de ajuns să fi urmărit cuvîntarea cunoscutului poet A. Tvardovski pentru a înțelege întreaga amploare și însemnătate nu numai a celui de al III-lea Congres al scriitorilor sovietici, ci și, în general, a avea sensul marilor perspective deschise literaturii de construcția desfășurată a comunismului. Niciodată în trecut n-a existat o atît de răscolitoare efervescență, animată de spirit constructiv și

plină de răspundere pentru viitorul literaturii. Citind cuvîntarea lui Tvardovski înțelegem efectiv adevărul că realismul socialist, metodă de creație a scriitorilor revoluționari, întregrează în însăși substanța sa aspirația neconținutei perfecționări și este opusul oricărei inerții, al oricărei auto-mulțumiri, al oricărei tendințe de stagnare. Cunoaștem din experiența artei trecutului, că fiecare principiu artistic o dată cristalizat într-un curent, o dată intrupat într-o sumă de opere izbutite, începea să se opună mersului înainte al literaturii, devenea un sistem închis, mai mult sau mai puțin rigid, canonizînd cuceririle deja existente și împiedicînd, în general, apariția unor noi opere de valoare, pe măsura impusă de dezvoltarea realității însăși în continuă transformare. Pentru întia oară însă, în istoria literaturii realismul socialist se constituie ca metodă și principiu de creație, capabilă să reziste oricăror tendințe de inerție, să le depășească; secretul acestei însușiri, necunoscute vechilor programe ideologico-estetice (și ne referim chiar la acelea care au îndeplinit o vreme o funcție pozitivă în dezvoltarea literaturii), secretul acestei capacități de regenerare continuă este marea aderență la viață a artei socialiste, faptul că reprezintă o forță socială consecvent revoluționară, opusă ea însăși oricărei inerții. Literatura sovietică și, în genere, literatura realismului socialist, au integrat în răstimpul cîtorva decenii de existență glorioase nume de scriitori și titluri de opere capabile să reziste celor mai exigente confruntări cu capodoperele trecutului artistic al omenirii. După o experiență atît de fructuoasă și îndelungată, literatura revoluției, nu numai că e capabilă să producă în continuare realizări importante, dar se află astăzi în pragul unui avînt fără precedent. Spre deosebire de vechile metode artistice, curente și programe artistice, realismul socialist conține în sine principiul neîntreruptei înnoiri și perfecționări, capacitatea de a face față noilor sarcini impuse de realitate. Această însușire a sa a apărut deosebit de limpede celui care a urmărit dezbaterile congresului. În cuvîntarea lui Tvardovski, impresionează, în special, curajul și ascuțimea, spiritul critic și constructiv, grija și răspunderea pentru calitatea literaturii. Cuvîntarea se compune aproape în întregime din observații critice — dar, ceea ce este uimitor, rămîne faptul că aceste observații oricît de critice vorbesc — în substanța lor — despre realitatea literaturii sovietice, despre încrederea scriitorului în trăinicia și valoarea acestei literaturi mai bine decît ar fi făcut-o zeci de cuvîntări consacrate în mod special relevării succeselor. Numai un organism în plină vitalitate, în plină dezvoltare cum e literatura revoluției, poate genera atîta luciditate în analiză, atîta pasiune în examinarea viitorului său. Cuvîntarea lui Tvardovski are în vedere în special viitorul apropiat al literaturii sovietice în perspectiva planului septenal, sarcinile literaturii în lumina planului septenal — astfel definește Tvardovski tema principală a Congresului. Problema calității literaturii e tratată de el în spiritul acestor exigențe specifice ridicate de construcția comunistă în fața diferitelor domenii ale vieții. Trebuie multă încredere în viitor — și această încredere străbate într-un elan neîntrerupt cuvîntarea lui Tvardovski — pentru a ridica în fața literaturii, precum a făcut-o el, marele exemplu al lui Tolstoi și Cehov, pentru a chema pe scriitor să transforme aniversarea celor doi titani ai literaturii ruse într-un prilej de confruntare, într-un examen curajos și lucid al realizărilor contemporane. „Permiteți-mi să vă amintesc că anul viitor, în 1960, noi vom serba, printre altele, două date de un răsunet într-adevăr mondial... Aceasta ne obligă la multe. Acest an va fi al doilea an al marelui nostru septenal și în el vor străluci cifrele roșii ale acestor sărbători ale culturii naționale ruse și ale întregii culturi sovietice. Cum care ne vom simți, noi literații, atunci, în privința sarcinilor noastre, precum și a perspectivei îndeplinirii lor?... Dacă lucrurile stau astfel, atunci — la treabă. La treabă — chiar grea, chiar chinuitoare, cîteodată — dar plină de bucurii, însuflețită de conștiința participării la marea cauză a construirii societății comuniste pe pămînt, la educarea oamenilor acestei societăți în toată splendoarea bogăției și frumuseții lor sufletești“.

MARIA BANUȘ: „TORENTUL” *)

A

junsă la o deplină maturitate poetică, Maria Banuș încearcă acordurile confesiunii autobiografice, ale examenului propriei activități poetice:

„E timpul când îmi judec destinul și
speranța”

E o necesitate firească, după o luptă îndelungată pe tărîmul afirmării poeziei militante. La capătul acestui drum, rezultatele sînt exprimate modest de poetă prin atributul prețios al statorniciei, prefigurînd munca anonimă a femeii:

„Nu chem răscoala-n purur, nici ura-mplă-
toșată,

Să-mi dee mărturie, cîndva la judecată,
Te chem statornicie, în sure, lungi, vest-
minte,

Sfioasă-ți stau în cale, cu viața-mi întregă
dinainte”

Iar gîndul poetei se îndreaptă firesc către cei ce i-au călăuzit acest drum, către partid și clasa muncitoare:

Partidul mi-a dat rădăcini
— Și clasa cu forță de șoc —
Impulsul înalt din tulpini
Și seva statornică-n loc,
Partidul mi-a dat rădăcini.

Lapidară, sugestivă autobiografie umană și artistică, este admirabila poezie „Trecutul”. Sensul filozofic al poeziei include în sine o etică umană care se confundă cu

aceea a poporului: optimismul și forța creatoare sînt pîrghiile de bază ale acestei filozofii, proprii luptătorilor pentru o viață nouă, pentru comunism:

Intre două ruine am zidit o casă
Intre două năluci am zidit o credință
Intre două hăuri am pus o masă cu șer-
vețele și solnițe

Intre doi munți de cadavre am zărit o
brîndușă și i-am zîmbit.

Așa am trăit, dragii mei, acum înțelegeți?
Așa am trăit.

Chiar dacă n-am ști nimic despre autorul poeziei, sînt aici cîteva imagini care trădează că aceste versuri sînt scrise de o femeie:

Intre două hăuri am pus o masă cu șer-
vețele și solnițe,
Intre doi munți de cadavre am văzut o
brîndușă și i-am zîmbit...

Sînt gesturi, sentimente, senzații, prin excelență feminine, care ne descoperă o viziune specifică asupra lumii.

Nu spunem nici o noutate, constatînd aceasta. Am vrut să subliniem doar faptul că și în ultimul volum constanțele poeziei Mariei Banuș reies cu o egală pregnanță ca și pînă acum. Astfel ne apare în continuare înflorire, miracolul nașterii proiectat pe fundalul unei naturi bogate în eflorescență; „verde, verde/ mai frumos ca marea/ mai frumos ca pădurea/ grîul de toamnă în mai/ foșnește/

*) E.S.P.L.A., 1959

pină departe"... — într-un decor care sugerează belșugul: „Cocoloș/ cenușiu/ a zvîcnit/ și-a dispărut/ în unda cea verde/... semn bun/ Cînd Iepurilă se-ascunde în grîu/ în luna lui Mai/ de nu-l poți vedea/ e semn de belșug“. În poezia „Popas“, poeta împărtășește bucuria femeii care așteaptă un copil: „Alături ne-odihnim/ pe jghiabul fîntînii/ și auzim (numai noi două îl auzim) arcușul viorilor ce vor cînta/ peste ani și ani/ la nunta fetiței“...

Decurgînd firesc dintr-o pătimașă dragoste de viață, reîntîlnim în acest volum, expusă la tonalități înalte, oroarea de flăgelul distrugător al războiului, sentiment care constituie una din valorile incontestabile ale poeziei Mariei Banuș.

Astfel în „*Tablou antitetice*“ aflăm o înaltă expresie poetică a acestui sentiment: un vagon, „Schelet fără uși și ferestre“, prilejuiește o întoarcere în trecutul dureros de luptă și suferințe ale oamenilor care au călătorit ori și-au aflat moartea aici. Dar poeta alungă înfiorată imaginea trecutului dezastruos și cheamă antiteza creatoare: astăzi, vagonul aparține unui tren în care vor călători copiii în vacanță:

*Dintr-un dreptunghi ca acesta
Pruncii se uită la mine
Vara cînd pleacă-n vacanță
Trenul cu risul ciorchine*

Intreg ciclul „*Jurnal de bord*“, cuprinzînd probabil însemnări dintr-o călătorie în Germania, este dedicat amintirii amare a ororilor naziste, ca un avertisment adresat omenirii. Amintim dintre acestea „*Gemütlich*“, o admirabilă poezie de atmosferă în stil heine-ian, „*Drezda*“, „*Balada micului polonez*“, etc. În „*Speidel*“, ironia mușcătoare a poetei fixează imaginea monstruoasă a criminalului fascist, pe lingă care Macbeth, eroul shakespearian, apare ca un biet ucigaș demodat. Macbeth era un rege obsedat de fantoma victimelor sale, dar Speidel, omorînd sute de oameni pe care nu-i cunoaște, are un somn liniștit:

*Cei uciși în masă
își pierd repede chipul
iar privirile lor
nu vin*

nu te fixează cînd șezi cu oaspeți la masă, așa că generalul adoarme seara foarte ușor

Cu sarcasm, poeta acuză pe purtătorii ideii criminale a războiului modern utilizînd mijloace de laborator:

Macbeth a fost un rege barbar,

— în vremuri barbare —

*pe cită vreme Speidel are minile imaculate
El e un om modern de laborator*

și lucrează cu aparate și mănuși etanșe

Drama profundă pe care o trăiește poporul german, menținut într-o nelirească și dureroasă separațiune datorită politicii imperialiștilor, își află o expresie adecvată în poezia „*La poarta Brandenburg*“. Pentru a sugera neliniștea și sfîșierea Germaniei, poeta folosește simbolul mamei care are doi fii — unul trăind în zona răsăriteană, altul în zona apuseană a Germaniei. Ea merge cînd la unul, cînd la celălalt, ducînd o viață istovitoare, hărțuită: „*Și-așa, mereu vin și mă duc /de la unul la altul/ o zi aici, o zi acolo/ o noapte aici, o noapte acolo/ Și-am două mese și două paturi/ și două perini de căpătii/ și-s obosită/ și vreau o singură casă/ și-un singur pat/ și-o singură pernă de căpătii/ Și mi-e milă de inima voastră/ și mă rog/ în fiecare seară mă rog/ pentru-mpăcare*“.

Din toate aceste versuri amintite cititorul reconstituie imaginea unei personalități poetice adinc ancorate în contemporaneitate. De altfel, preocuparea de a fi în miezul actualității este permanentă. Insuși poemul de largă respirație „*Torentul*“, care dă numele actualului volum, cuprinde exprimată năzuința de a ține pas cu istoria, de a fi un „strop“ din frămîntatul nostru veac:

*Un strop sînt, doar alît mă pot sălta
Cît poate-un strop să-și nege unda sa
Și totuși prizărit între noi
Intîmplător, firav cît un grăunte,
Sînt os din tine veacule, cărunte,
Ceva din ce ești tu
trăiește-n mine*

Autoarea valoroaselor poeme „*Tie-ți vorbesc, Americă!*“ și „*La porțile raiului*“, realizează în „*Torentul*“, prin suflul liric amplu, care-i este caracteristic, o imagine

dinamică a punctului de răscruce pe care-l constituie în istorie veacul nostru. Revoluția proletară e văzută ca izvor al descătușării energiei umane și al captării acestui torent, al transformării lui într-o miraculoasă putere creatoare :

*Torentele de chinuri și de cazne
De sânge, lacrimi, drojdii, glod, leșie,
— Haotică risipă-n gol, stihie —
Centrala Revoluției le strânge
Le-aruncă în turbine colosale
Și-un flux electric, pur, se naște, curge,
Pe firele de maximă tensiune
Se-ntinde
Se ramifică
Și prinde
In pinza-i orbitoare, tot destinul*
Poeta surprinde în imagini sugestive evoluția aceasta a omului de la o viață

haotică, umilă, la puterea creatoare cîștigată de cetățeanul sovietic, datorită forței organizatoare a Revoluției din Octombrie. Revoluția este văzută ca o „transmutație“, ca un „lanț“ al „exploziilor ce jură necesare /Ca pescărușul slobod să se-nalțe“.

Așa dar, moment de răscruce al veacului, revoluția socialistă a însemnat un moment de răscruce în viața omului. Eliberat prin revoluție, el a devenit demiurg. Această idee măreață a comunismului domină veacul nostru. Omul a ajuns în stare să stăpînească și să organizeze materia. Maria Banuș o spune cu următoarele versuri din „Torentul“ :

*Eu setei de zidire nu-i pun gard,
Neantu-l îngenunchi și-i cer „să ții!“
Și duhul meu se-ncheagă-n veșnicii!*

Eugenia Tudor

EUGEN BARBU: „PATRU CONDAMNAȚI LA MOARTE“ *)

4

Un episod din lupta dusă în ilegalitate de comuniști. Perioada grea a războiului criminal antisovietic, cînd partidul pregătea în condiții neînchipuit de grele bătălia finală pentru eliberarea țării noastre. Un transport de arme, un accident de mașină, arestarea, „interogatoriul“, tortura bestială la Siguranță, rezistența eroilor, condamnarea la moarte, drumul spre locul execuției, fuga a doi dintre ei, Mareș și Sami Haim, formează obiectul narațiunii.

Mareș, personajul principal, este un caracter complex, ale cărui dominante, curajul, voința, dirzenia și conștiința clară a scopului pentru care luptă, explică și psihologic și artistic, drumul său. Întîmplările istorisite de E. Barbu conțin toate elementele unui roman de aventuri: acțiune trepidantă, tensiune dramatică, încordare și neprevăzut, totuși accentul cade pe analiză; autorul nu redă numai faptele, ele însele suficiente pentru a explica un caracter

ca al lui Mareș, ci întreprinde o analiză minuțioasă în lumea de gînduri și sentimente a eroului. Scena torturii, desjăsurată lent (totuși la mare tensiune și de aceea, urmărită pas cu pas, cu încordare sportivă de cititor) e semnificativă în acest sens; aici Mareș duce o luptă grea, trebuie să reziste suferinței fizice, și mai ales, trebuie să-și fină trează conștiința: e deci o luptă și cu sine însuși; trupul torturat trebuie controlat și toate reacțiile lui trebuie controlate. Barbu urmărește cu subtilitate acest proces dureros, descriindu-l cu plasticitate maximă, dovedindu-se un bun analist (deși uneori exagerează, lîngînd descrierea în detalii minuțioase, poate prea minuțioase). În această parte, se strecoară poate, și o greșeală: insistența în acest gen de descriere și în acest gen de analiză — a suferinței sub tortură cu prea multe detalii privind stările fiziologice, ceea ce poate duce la lunecare în naturalism; sînt momente cînd în centrul atenției stă doar suferința fizică, iar încordarea conștiinței pentru a se păstra trează, pen-

*) E.S.P.L.A., 1959

tru a nu trăda, trece în penumbră, ceea ce firește riscă să dăuneze mesajului istorisirii... Comuniștii au rezistat la tortură nu pentru că erau fizicește mai tari, ci pentru că aveau o conștiință trează, o credință nestrămutată în dreptatea cauzei lor. De aceea, cele mai izbutite pasagi sînt tocmai acelea în care sînt urmărite gîndurile lui Mareș, și tot aici e Barbu inedit și nou; iar acolo unde durerea fizică stă în centrul atenției, acolo proza lui rămîne mai puțin interesantă și expresivă.

Mult mai bogat, mai reușit este capitolul în care este descris drumul spre locul execuției și evadarea. Și aici domină tensiunea, încordarea, și aici Barbu recurge la analiza minușioasă, dar în centru stă tot timpul ideea lui Mareș despre lupta pe care o duce în sînul partidului; chiar și

gîndul morții își pierde rezonanța pur personală, de parcă omul nu s-ar gîndi la moartea lui propriu zis, ci la moartea unui comunist, moarte care rărește rîndurile luptătorilor; aici sînt și cele mai frumoase pagini ale cărții, alfit prin arta lor, cit și — mai ales — prin mesajul profund omnesc, înălțător, comunist, prin bogăția și profunzimea ideilor.

Cartea „Patru condamnați la moarte” a lui Eugen Barbu, este după cum se știe un fragment al romanului „Șoseaua Nordului”. Se susține însă prin figura lui Mareș, care îmbogățește galeria de eroi comuniști ai literaturii noastre. E o carte de nivel artistic ridicat, bogată în idei, convingătoare.

R. L

AL. IVAN GHILIA: „SCRISORI DIN BĂRĂGAN” *

Volumul „Scrisori din Bărăgan” de Alecu Ivan Ghilia este rodul literar al contactului nemijlocit cu realitățile noi din agricultură și cu viața oamenilor din satele noastre în care au loc profunde schimbări revoluționare. Este incontestabil un succes al autorului pe linia ogîndirii mai puternice a realităților socialiste. Dacă în Cîntece de drumeție poezia naturii copleșea adesea chipul și munca oamenilor, în prezentul volum raportul se inversează. Frumusețea moraliă a omului nou, a activiștilor de partid, a lucrătorilor din G.A.C. și din gospodăriile colective se înalță deasupra frumusețelor naturii. Un tractorist e mai frumos decît un salcîm, un zîmbet al lui mai luminos decît o rază de soare, un nor din sușletul său mai apăsător decît un nor de pe cer. Viața și munca omului cuceresc interesul scriitorului și, desigur și al cititorului.

Un merit remarcabil al volumului stă în faptul că Ghilia s-a străduit să vadă mer-

sul dialectic al evenimentelor. El nu se oprește numai la greutățile începutului ci urmărește cu dragoste și pricepere noile succese, obținute de agricultura noastră socialistă.

Elanul creator al muncitorilor cu o înaltă conștiință a muncii colective ocupă centrul operei.

Schișind o impresionantă biografie a Gospodăriei Agricole Colective „Partizanul” de pildă, Ghilia consemnează cu talent transformările în locul „unde satul capătă tot mai mult aerul și fizionomia unei proaspete și tonice așezări citadine”. Nimic din izul tradiționalist al unor sate nu-i stîrnește nostalgii. Ba mai mult, autorul scrie un reportaj demonstrativ, „Primăvara Bărăganului”, într-un stil solemn și totuși pînă de încintare și lirism pentru a demonstra unor critici că lirismul său nu-i dulceag, tradiționalist, ci izvoit din viață

Sînt schișate din cîteva linii semnificative profiluri de oameni noi (activiști, ingineri, tractoriști, directori de gospodării,

* E.S.P.L.A., 1959

președinți, muncitori, brigadieri) dezbătând și rezolvând problemele centrale ale muncii lor, străduindu-se să le rezolve.

Ne sînt înfățișate aspecte dintre cele mai interesante ale construirii socialismului la sate, revoluția culturală, cu roadele ei de-a dreptul surprinzătoare se desfășoară vie sub ochii cititorului scrișorilor și reportajelor lui Ghilia.

Realizarea, poate cea mai de seamă a cărții, rezidă în partinitatea ei, în capacitatea autorului de a oglindi prezența partidului peste tot, în acțiunile oamenilor, în visurile și elanurile lor.

Ghilia a fost și rămîne un scriitor preocupat de stil și socotim că procedează bine.

Uneori își comentează singur fraza, pe care o înțelege ca o expresie firească, pe dimensiunile realității; „frază — scrie el într-una din scrisori — a ieșit lungă, interminabilă ca înseși drumurile de aici“.

Totuși unele neajunsuri stilistice se mai fac simțite încă. Prezența unor preocupări livresce cu scopul de a scrie „frumos“ cu ori ce preț apare pe alocuri. Expresia nu e întotdeauna topită în sensibilitatea proprie, dă citeodată impresia de a fi fost căutată. Oricum, Ghilia a făcut și în acest sens noi progrese, afirmîndu-se un scriitor autentic, inspirat din realitatea imediată și atât de grăitoare a zilelor noastre.

Reluînd o specie literară foarte cultivată la noi cu un veac în urmă, Ghilia îi înnoiește mesajul printr-un conținut socialist, o reactivează folosindu-i potențele în scopul cauzei construirii socialismului. Tonul degajat, intim, aproape de confidență merge direct la inima cititorului, care va avea sentimentul că lui, în mod expres, i-au fost adresate acele scrisori cu impresii din Bărăgan.

I. D. Bălan

CARTEA DE ARTĂ ÎN R.P.R.

În ansamblul tuturor realizărilor care au încununat revoluția culturală desfășurată în țara noastră, capitolul cărții de artă, deși poate mai modest decît altele, contribuie la înțelegerea conținutului nou pe care îl are cultura într-un stat democrat-popular, la înțelegerea schimbărilor de raport dintre artă și masele largi.

În România monstroasei coaliții, în acele vremuri care au patronat persecuția lui Grigorescu, care-l ucideau la numai treizeci și doi de ani pe Ion Andreescu, care au pregătit dramatica prăbușire fizică și morală a chinutului Luchian, cartea de artă era departe de a fi obiectul grijii oficiale, preocupată mai de grabă de pompa cu care trebuia investimintată goliiciunea regală, trista fațadă a „zilelor de rușine“.

Concepută ca o carte de lux, în tiraje mici, cu texte în mare majoritate impresioniste, lipsite de criterii științifice, car-

tea de artă trebuia să fie, și era, un bun al „inițiaților“ și al celor „avuți“.

Concludent, pentru ilustrarea situației cărții de artă în cei 78 de ani de existență a monarhiei, este numărul de lucrări apărute, care abia depășește 100 de titluri în tiraje reduse, în timp ce romanele politiste și publicațiile de cel mai prost gust înregistrau sute de apariții anuale.

Tot odată, de-a lungul acestei perioade de aproape opt decenii, cu excepția citorva încercări de constituire a unor colecții („Apollo“, „Fondul Simu“) apariția cărților de artă s-a făcut cu totul întâmplător.

În primii ani de după Eliberare, deși asistăm la un puternic reviriment (exprimat prin circa 30 de lucrări apărute în trei ani), deși textele se îmbunătățesc iar prezentarea grafică cîștigă în calitate, o dată cu primele preocupări de tehnoredactare, cartea de artă continuă să rămînă

subordonată unor criterii de editare subiective.

Abia după 30 decembrie 1947, și, în special, după actul revoluționar al naționalizării din iunie 1948, o dată cu constituirea secției de artă în cadrul Editurii de Stat pentru Literatură și Artă, pe baza directivelor date de primul Congres al P.M.R., cartea de artă din țara noastră intră într-o fază nouă a existenței sale.

An de an, la ESPLA, la Editura Academiei, la SRSC, și la alte unități editoriale numărul cărților și publicațiilor de artă crește mereu, ajungând astăzi să totalizeze în întreg intervalul de 15 ani peste 400 de titluri. Dacă citirea acestei cifre este grăitoare pentru ilustrarea creșterii rolului cărții de artă în contextul culturii din țara noastră, pentru o justă apreciere se cuvine să analizăm, fie și în treacăt, noua orientare a acestei categorii de tipăritură.

În primul rând, în anii puterii populare, cartea de artă și-a schimbat destinația. Adresată în trecut cercurilor de „inițiați”, costisitoare și rară, cartea de artă este editată azi în tiraje mari, la prețuri accesibile. Menită să popularizeze tradiția progresistă a artei plastice românești și universale, ea contribuie astfel la uriașul proces de culturalizare a maselor. Prin

constituirea de colecții de popularizare — „Maestrii artei românești”, „Maestrii artei sovietice”, „Maestrii artei universale” „Caiete de artă populară”, — Editura de Stat pentru Literatură și Artă și-a asumat sarcina de răspundere de a răspîndi în mase principalele valori artistice autohtone, sovietice și universale, lărgind totodată, prin colecția „Studii”, orizontul cercetărilor asupra fenomenelor artistice.

Totodată, în spiritul învățăturii marxist-leniniste despre artă și despre rolul ei în societate, textele cărților de artă au dobîndit un fundament științific, o nouă orientare, criteriilor subiectiviste, impresioniste, de altădată, luîndu-le locul o justă selecție critică menită să pună în valoare tradiția progresistă a moștenirii culturale, elementul nou, revoluționar, al artei zilelor noastre.

Monografiile „Th. Aman” de Radu Bogdan, „Luchian” de Virgil Vătășianu, sporesc prestigiul istoriografiei autohtone de artă, subliniînd faptul că odată cu schimbarea destinației și conținutului cărții de artă, nivelul cercetărilor a atins un grad superior.

Toate aceste realizări sînt în mod evident roadele unei juste îndrumări a Partidului, motive de mîndrie legitimă.

Vasile Drăguț

DIMOS RENDIS: „ÎMPĂRĂȚIE PROLETARĂ”*)

 încă de la întîile sale poezii apărute în limba romînă, era evidentă predilecția lui Dimos Rendis pentru amănuntul familiar, cotidian și expresiv. Poet luptător pentru înaltele idealuri socialiste ale omînirii, Dimos Rendis aduce în poezia noastră prospețimea notației sugestive cu sensuri poetice profunde și prețioase, dincolo de simplitatea aparentă. Cunoaștem și o altă latură a creației lui Rendis, desfășurarea epică propriuzisă, cu implicații lirice

firești (volumele sale de proză, ori „Argonauții”). Volumul „Geneză”, apărut anul trecut, aducea o notă nouă, detectabilă și în poezia lui anterioară, dar dezvoltată acum: concentrarea maximă a impresiilor sugerate de realitatea socialistă, rezolvarea cu un minimum de mijloace a unui maximum de emoție poetică.

Prin tot ce scrie, poetul completează o biografie a oamenilor și timpurilor eroice pe care le trăim și nu e deloc surprinzătoare prezența lui la a 15-a aniversare a eliberării țării noastre, cu unul din cele mai valoroase poeme, „Împărăție prole-

*) Ed. Tineretului, 1959

tară", valoroasă sinteză poetică a celor două trăsături ale poeziei lui Dimos Rendis.

Viziunea epică de ansamblu, mișcarea interioară a poemului, ideile lui fundamentale, care relevă sub raport estetic pe autorul „Argonauților”, sînt distribuite într-o suită de poezii de șine stătătoare, lucrate cu mijloacele cunoscute din „Geneză”. Narrațiunea epică este întreruptă și tabloul panoramic descompus în imagini și simboluri care se dezvoltă la rîndul lor, se întrepătrund, se susțin reciproc, ca o împletire de raze desfășurate în evantai dintr-o mulțime de focare succesive. Inceputul poemului: Cele două fețe cosmice ale universului — noapte și zi. Finalul, un epilog „sau prolog pentru un nou poem”, în care comunicatul din cosmos, cunoscut din zborurile sateliților sovietici, dă lumii întregi speranță și încredere în viitorul fericit al tuturor popoarelor. Intre aceste două puncte se desfășoară linia restructurării oamenilor și peisajului țării noastre de la cea dintîi științe („Și fierarul a zis: — De-ți vei atinge secerea de cîrcanul meu joa scăpăra prima științe”), marcînd momentele eliberării, pînă la căpătul primului Cincinal: o sumedenie de tablouri, de prezențe umane, cînd reale, cînd simbolice, o multitudine de aspecte psihologice, sociale, economice, un tablou cuprinzător al existenței noastre de după anii eliberării. Ritmul nou al construcției socialiste în care este angajată clasa muncitoare, eliberată și condusă de Partid, este surprins după împrejurări și după tipuri umane, în forme caracteristice. E vorba de ridicarea unei construcții uriașe pe un teren năpădit de cînd lumea de buruieni și pietrișuri. Prezența zidarului, a inginerului, a femeii, a copiilor, a poetului, prezența visurilor și drumurilor, prezența condiției umane cu totul noi, prezența perspectivei luminoase a vieții și a demnității, a noilor valori etice și estetice, iată materiaul imens pe care poetul îl stăpînește, el însuși fiind, în accepția lirică, prezent la fiecare pas, cîntărind, elo-

giind. Elementele socialiste ale construcției sînt privity în sensul lor istoric, după cum întreaga desfășurare a evenimentelor istorice e sugerată de imagini și gesturi ale vieții obișnuite, căpătînd de multe ori semnificații profunde, surprinzătoare. În piața teatrului: „Imi voi lua steagul” — a spus muncitorul/ și s-a aplecat și a luat o fișie de sînge./ „Imi voi lua cravata” — a spus copilul/ și s-a aplecat și a ridicat o fișie de sînge./ Poetul și-a înmuinat condeiul în cerul de sînge”. În noaptea de 23 August 1944 „nimeni n-a dormit/ așa cum nu se doarme/ în casa în care se așteaptă o naștere”. Zidarul „și-a tras șapea pe ochi /ca să se apere de soare/ și dintr-un vîrf de schelet, lîngă ramuri de brad /măsoară distanțele, /înaltul și adîncul/ măsoară”. Inginerul „și-a pierdut pălăria cea nouă /unde va/ între pietre și cărămizi” și „dirijează zborul stolului de fluturi/ ținînd în minile sale/ teul partidului.” Femeile îndeamnă la iluminarea existenței: „Gîturile lor aibe lucesc /brațele albe spintecă întunericul străbun/ umerii alunecă — /par niște bucăți de marmoră pe-o stivă de cărăbuni” și așa mai departe, viața se desfășoară în poemul lui Dimos Rendis în intensitatea ei naturală, în entuziasmul începutului și în perspectiva reală, nouă, a peisajului și oamenilor din final.

Este evident, chiar din titlul poemului, replica pe care Dimos Rendis o aduce poemului eminescian „Împărat și proletar”, ale căruj versuri puse drept foarte-uri, primesc de la capitol la capitol întreaga lor semnificație istorică și umană. Antiteza împărat-proletar se rezolvă, după focul revoluției, într-o sinteză a împărăției proletoare.

Dimos Rendis și-a scris singur poemul în romînește. Este o încercare merituosă, din care, chiar dacă nu surprindem prea multe virtuți lexicale, ne dăm seama de intenția originară a poetului. „Împărăție proletară” e astfel un dublu omagiu adus patriei noastre la sărbătorirea celor 15 ani de la eliberarea ei.

Ion Horea

DRAGOȘ VICOL: „ÎN MUNȚII DE MIAZĂNOAPTE” *)

Moul roman al lui Dragoș Vicol, „În munții de miazănoapte”, poartă pe cititor pe întinsele meleaguri ale Dornelor, acolo unde industrializarea socialistă a țării a alungat singurătatea și a valorificat bogățiile ascunse ale pământului, schimbând din temelii viața grea a locuitorilor. În primul volum al romanului, „Valea Fierului”, scriitorul ne înfățișă lupta eroică a minerilor din această regiune împotriva mașinei de război fasciste, pentru a nu lăsa bogățiile țării pe mina jefuitorilor hitleriști. Conduși și însuflețiți de comuniști, muncitori ca Pavel Ursuț, Filimon Dranca, Ionuț Sava, Teofil Anetiță, înfruntă gloanțele ocupanților naziști care-i închiseseră în mină și, după 23 August, iau legătura cu armatele sovietice eliberatoare. Minele sînt salvate din mîinile fasciștilor care, retrăgîndu-se, voiau să le arunce în aer.

În acest al doilea volum autorul urmărește o altă bătălie a minerilor, nu mai puțin eroică. Este vorba de procesul de modernizare a minelor, ca și de strădania descoperirii unui nou minereu, care să asigure o producție sporită. Îi întîlnim pe aceiași eroi, de data aceasta în calitate de conducători ai minei și treburilor obștești. Pavel Ursuț e noul director, Ionuț Sava, secretar al organizației de partid, comunistul Teofil Anetiță și mulți alți muncitori sînt antrenați în această uriașă bătălie. Ei au de înfrînat acțiunile de sabotaj ale fostului patron Veizer, strecurat la conducerea treburilor din mină. De asemeni au de luptat cu încăpăținarea, împotrivirea și reaua credință a celor care, aliați fostului patron, speră că se vor reîntoarce vremurile apuse pentru totdeauna.

Cu inginerul Uzun cititorul făcuse cunoștință încă din primul volum. Cinstit, dar lipsit de o orientare clară, el refuză să pună la dispoziția naziștilor și a patronilor proiectul său cu privire la descoperirea unui nou minereu. Ingerul își dădea seama că

acest minereu ar folosi războiului de jaf și de cotofire. Uzun părăsește mina, colindă prin țară, dar îndată după naționalizare se întoarce în munții Dornelor, sigur că de data aceasta își va putea realiza „visul său de aur”. Primit cu căldură de către mineri, atît pentru atitudinea sa din timpul războiului cît și pentru importanța descoperire pe care o pune în slujba colectivității, Uzun se va lovi de uneltirile lui Veizer.

Chipul acestui inginer visător și cam desprins de realități, trăind mai mult pentru proiectele sale, nu se reliefează cu puterea pe care o cere construcția romanului. Din carte detașezi însă pregnant figurile altor personaje și, în primul rînd, pe cea a directorului minei, Pavel Ursuț. Hotărît, scurt la vorbă, noul director dă dovadă de o deosebită pricepere, chiar din momentul cînd primește această sarcină de răspundere. E prefigurat în Pavel Ursuț adevăratul conducător care, îndrumat de partid, va aduce aceste întreprinderi la dezvoltarea lor de azi. Priceput analist, scriitorul a intuit și sbuciumul sufletesc al personajului său, care trăiește o dramatică intrigă sentimentală.

Și în descrierea personajelor negative, ostile orînduirii populare, scriitorul obține succese. Amintim, de pildă, pe fostul patron Veizer, pe sluga sa, inginerul Leonil Brumă, sau pe îngimfatul și perfidul profesor Pascaly. Galeria acestora este completată și cu Bender, pseudo-activistul de partid, individul care, strecurat într-un post de conducere, servește prin comportamentul său lipsit de omenie dușmanului de clasă. Romanul lui Dragoș Vicol ilustrează ideea că partidul nostru nu poate tolera în sînul său asemenea elemente sau practici cu totul străine de etica sa.

Dragoș Vicol continuă tradiția bunilor povestitori moldoveni, fără să urmărească atît ampla construcție epică, cît mai ales desvăluirea sensului unor întîmplări edificatoare. Autorul operează în mai mică măsură cu metoda analizei sau a monologului interior, el lasă acțiunea să se desfășoare

*) E.S.P.L.A., 1959

liberă, schimbând planurile povestirii, urmărind personajele în diversele lor acțiuni, pentru a le întregi portretul. Uneori, cei drept, Dragoș Vicol se lasă furat de pitorescul unor situații. Așa sînt, de exemplu, descrierea „mecului“ dintre școlari, relatarea destul de amplă a sosirii popii din Ploșoveni la fiul său Grigore, ori disputa de la jocul de cărți dintre măsluitorul Sterică, omul lui Veizer, și proaspeții zileri de la mină, deși, în toate, autorul cheltuieste mult umor.

Romanul „*In munții de miazănoapte*“ este o carte scrisă cu înțelegere și entuziasm, despre marea bătălie pe care au dus-o oamenii muncii de la noi, imediat după naționalizare, pentru a pune bazele unei industrii noi, socialiste. Cartea lui Dragoș Vicol este în același timp un document, o mărturie despre greutățile pe care poporul a trebuit să le biruie în faza incipientă a construcției socialiste.

V. Gafița

O MONOGRAFIE SISTEMATICĂ *)

Cititorul este atras de coperta exterioară a acestui volum, fiind formatul unui ghid. De fapt e vorba de un fel de monografie, cuprinzînd ansamblul geografic, social, economic și cultural al Republicii Populare Romîne. La peste zece decenii de la apariția „*Romîniei pitorești*“ a lui Vlahuță, schiță a unei monografii a Romîniei de altă dată, cartea aceasta înfățișează în cuvînte, imagini și grafcie grăitoare, fizionomia nouă a patriei, suma realizărilor din ultimii cincisprezece ani în toate sectoarele de activitate.

Deși alcătuit pe baze științifice și conținînd un substanțial aparat documentar (cu ajutorul căruia este arătată pe de o parte dinamica dezvoltării istorice și politice a țării, pe de alta, sînt expuse în chip original bogățiile celor 17 regiuni ale R.P.R., tezaurul lor economic, industrial și social), volumul se citește cu mult interes. Descrierea literară a unei regiuni sau localități, scrisă de condeie cu prestigiu, se conjugă cu efortul graficienilor, pictorilor și fotografiilor de artă, realizînd un tot. Oglîndînd interesul considerabil acordat activității artistice și culturale în statul nostru, aproape o pătrime din suma paginilor este consacrată limbii literare, folclorului, artei și culturii, dîndu-se importanța cuvenită as-

pectelor noi, ivite după 23 August 1941. Încă o latură a acestei monografii se cuvine subliniată: paginile ei cuprind istorioare, legende, povestiri, legate de istoricul diferitelor regiuni și în care apar tradițiile eroice ale poporului nostru (greve, mișcări de mase) oglîndite în cîntece de revoltă și luptă. De asemenea, descrierea fiecărei regiuni sau localități se îmbină cu evocarea figurilor de luptători din trecut și de azi, care i-au adus faima; harta geografică se-ntregește astfel cu una istorică și revoluționară.

Alcătuită pe baze științifice, monografia aceasta constituie o călătorie agreabilă și instructivă, nu numai pentru vizitatorii străini. Cititorul urmărește cu interes locuri pline de măreția unui trecut de luptă, dar descoperă în prezentul nostru, în faptele eroice ale muncitorilor de azi, în procesul industrializării și înfrumusețării țării, care schimbă fizionomia atîtor regiuni, cu totul alte prilejuri de încîntare. Predominarea noului e vizibilă în fiecare pagină a cărții. Avem de-a face, pentru prima oară, cu o monografie sistematică, echilibrată, în care accentul nu mai cade doar pe elementul pitoresc, ca în lucrările de acest gen, apărute în trecut; ea oferă cititorului imaginea concretă și multilaterală a unei țări în plin proces de innoire.

*) „*Roumanje*“ Editura în limbi străine, 1959

Camil Baltazar

REMUS LUCA: „DIMINEAȚĂ DE MAI“*)

E semnificativ că scriitorii care, în ultima vreme s-au îndreptat spre mediul muncitoresc căutând să desprindă aspectul specific acestei lumi și să-l intruzeze în tipuri artistice și situații noi, au fost izbiți, ca de o realitate incontestabilă, de conținutul etic, de superioritatea morală, de frumusețea sufletească și 'umanismul său caracteristic. Remus Luca, aflat la prima lucrare de proporții mai mari direct inspirată de viața clasei muncitoare, a fost și el impresionat, ca și Eugen Barbu în *Oaie și ai săi*, de aspectul etic al acestei lumi și a izbutit să pună în valoare, în primul rând, însușirile tipic muncitorești, noua mentalitate, opusă celei burgheze și mic-burgheze. Există o anumită „specializare“ a scriitorilor noștri în direcția universului țărănesc, rezultat al unei situații obiective care, în trecut, limita experiența și zona de investigație literară la procesele specifice satului. Odată cu revoluția, odată cu schimbările profunde petrecute în structura societății românești vreme de cincisprezece ani, desigur că această „specializare“ devine un fenomen anacronic. Acționează motive temeinice în virtutea cărora viața orașului socialist, viața clasei muncitoare reprezintă obiectivul principal al literaturii contemporane. Faptul că un scriitor ca Remus Luca, ale cărui lucrări principale (*Ana Nucului*, *Liniștea iernii*, *Cămașa de mire*) ilustreau, — cu talent recunoscut și o intuiție deosebită a sufletului țărănesc — această predilecție, pentru viața satului contemporan — faptul că a abordat curajos o temă desprinsă din viața orașului socialist, constituie de la început un motiv de laudă. Cerințele mari ale vremii se dovedesc, așadar, în stare să îmbogățească peisajul unei literaturi în însăși structura sa. Ele sporesc posibilitatea de manifestare a talentului autentic și distrug orice limitare a lui la „temperamental“, la predilecțiile unei „naturi“ crezute „organice“. Spun asta pentru că,

prin „natura“ sa, Remus Luca putea să pară „destinat“ nuvelisticii de inspirație rurală. Nu s-a întâmplat așa. Sub raportul autenticității mediului zugrăvit, „*Dimineață de Mai*“ nu este cu nimic mai prejos de nuvelele sale anterioare, de inspirație țărănească. Aș afirma chiar că această încercare izbutită de înnoire a experienței și profilului său scriitoricesc, va avea urmări bune chiar asupra scrierilor sale pe teme țărănești, va întări spiritul lor contemporan și revoluționar. Dealtfel, necesitatea de înnoire multilaterală este în tradiția și în firea scriitorului adevărat. Se poate spune că realismul socialist vine în întâmpinarea acestei aspirații de înnoire, de lărgire continuă a orizontului tematic și a experienței artistice, oferindu-i cele mai bune posibilități de realizare. „*Dimineață de Mai*“ este, sub acest aspect, mai mult decît o experiență, decît o „încercare“. O putem considera printre cele mai izbutite scrieri de inspirație orășenească și muncitorească din cîte avem astăzi. Cu prima filă, pătrundem într-un univers specific muncitoresc și simțem izbiți de acele însușiri morale care fac din clasa muncitoare cea mai importantă forță revoluționară a societății contemporane. Atmosfera de calm, de liniște constructivă, de siguranță și împlinire care domnește aici exprimînd în mod artistic faptul că așezarea socialistă a vieții este bine statornicită, definitivă și în continuă dezvoltare pe meleagurile noastre, impresionează încă de la început. Protagoniștii nuvelei lui Remus Luca sînt membrii unei familii de veche tradiție muncitorească și, în primul rînd, membrii ei cei mai în vîrstă, întemeietorii acestei familii, Ion Cîndea și nevasta lui Maria, oameni bătrîni, avînd toate atributele cunoscute ale vîrstei (asupra cărora scriitorul stăruie îndeajuns). Chiar prin intermediul acestor personaje, care, la drept vorbind, au încetat de a mai juca un rol activ în viață și au o existență tipică de „pensionari“, cu ticurile și obiceiurile respective — scriitorul izbutește să comunice ceva din atmosfera specifică ani-

*) E.S.P.L.A., 1959

lor noștri, să ne facă să simțim, dincolo de existența eroilor, pulsația vieții socialiste. Deși e destulă „liniște“ în această nuvelă, destulă pașnică seninătate, putem distinge totuși freamătul neîntrerupt al realității. Ne aflăm în plin cartier muncitoresc, pe o stradă situată undeva la marginea orașului, aproape de linia ferată, cu o populație tipic proletară, mândră de tradiția ei și unită printr-o solidaritate de clasă ale cărei ecouri străbat cursul întreg al acțiunii, urmînd să culmineze cu scena finală: neașteptata sărbătorire a Mariei Cîndea, adevărată mamă a cartierului, personaj memorabil de veche și autentică tradiție muncitorească (dealtfel, prezența cea mai vie a nuvelei). E revelator și aspectul plin de demnitate al locuitorilor, mîndri de trecutul proletar al cartierului lor. Infățișarea aceasta plină de demnitate e împrumutată și străzii și locuințelor. *„Curățenia, ordinea, aspectul aproape ostentativ îngrijit al micilor gospodării și al străzii erau ceva mai mult decît semnele tradiționalei pedanterii ardelenesti. Cu ani în urmă, cînd oamenii din acest cartier trăiau foarte greu, casa curată și ordonată, curtea îngrijită și un strat de flori în fața casei dădeau sărăciei demnitate. Un om lipsit, nu-i decît un om lipsit; țința lui morală nu suferă, din pricina asta nici o știrbire, cît timp omul trăiește cinstit din munca lui; mizeria însă înjosește pe om, fiindcă-i ia demnitatea. Această preocupare atît de casnică și de mărunță în aparență, devenise un fel de tradiție a străzii și chiar a cartierului“*. E bine prinsă atmosfera de omenie și generozitatea de substanță — care nu abdică nici un moment de la fermitate, ci este corolarul acesteia. Cel mai bun prieten al familiei Cîndea este Vidrăsan Gheorghe, vechi luptător comunist. În preajma lui, bătrînul Cîndea se simte cu adevărat bine, dar această dispoziție nu e deloc dulceagă și idilică; prietenul său nu-l „iartă“ pen-

tru abaterile oportuniste și pentru lașitatea de care făcuse cîndva dovadă, în trecutul său de militant socialist. Fuziunea organică de înțelegere și fermitate, specifică bătrînului comunist, în tovărăsia căruia Ion Cîndea se simte în largul său — e mereu sugerată de scriitor. Socialismul și revoluția au capacitatea de a regenera sufletele omenești, exponenții revoluției manifestă înțelegere omenească fără a coborî gradul de exigență față de om, tot așa cum manifestă și intransigență și asprime principială — cînd situația o cere — fără a uita omul, ci dîndu-i posibilitatea de a se regăsi întărit și regenerat — aceasta e, sugerată cu finețe, concluzia scriitorului în prezentarea biografiei lui Ion Cîndea (în care elementele de confesiune autobiografică ale eroului se împletesc adesea cu scene vii, redată la modul „obiectiv“ în comentariul autorului).

Nu e cazul, în această succintă prezentare — menită doar să recomande cititorilor interesanța nuvelă a lui Remus Luca — să facem o analiză amănunțită a caracterelor omenești și a situațiilor mai semnificative; destul să spunem că nuvela reprezintă un aport la proza de inspirație muncitorească și că lărgeste aria de investigație a literaturii contemporane. Nuvela se citește cu plăcere și mult interes. Desigur, se pot face unele observații — de pildă asupra construcției: de cîteva ori am avut impresia că se povestește din nou, de la început, că scriitorul ia, din nou, de la origine, fapte de acum cunoscute cititorului. Totuși problemele de interes general puse de nuvela lui Remus Luca, merită să figureze în orice studiu care-și propune să sintetizeze experiența prozei contemporane, inspirată din viața clasei muncitoare și a orașului socialist.

L. Raicu

— din țară —

„STEUA” nr. 5/1959

Material divers și interesant. Proză: Petru Dumitriu: *Cofină* (fragment din Biografii *contemporane*); poezie: A. E. Baconsky; referiri instructive multilaterale la mișcarea literar-artistică de peste hotare: găsim citate opiniile criticului sovietic V. Nazarenko privitoare la problema gustului; traduceri din poezia indienilor Americii de Nord; aspecte din literatura japoneză contemporană; studii despre Eliade Rădulescu și Ion Agârbiceanu; mențiuni și opinii; redactare îngrijită, cu o anume distincție, binevenită; prezentare grafică ireproșabilă; — calități recunoscute revistei clujene. Sînt multe de văzut și de citit în acest număr. Dar stăruie și cusururile recunoscute ale revistei: un anumit academicism, un interes scăzut pentru problemele mari ale literaturii contemporane; lipsesc articolele de sinteză și problematică actuală. Există, e drept, o referință la poezia tinerei generații (la rubrica *Mențiuni și opinii*) mai precis la un articol care-și propunea această temă (*Cea mai tinără generație de poeți de Georgeta Horodincă, Viața Românească*, nr. 2/59) — dar și aici, interesul polemic se îndreaptă spre o latură secundară a problemei: dacă e bună sau rea „influența livrescă”, autorul notei fiind de părere că e bună și inevitabilă sau — cel puțin — un „rău necesar” de care, „nici un poet remarcabil, din cei consemnați de istoria literară, nu a scăpat... Dacă a scă-

pat, înseamnă că nu era destul de poet”. E, desigur, un adevăr în această constatare; rolul criticii nu poate fi limitat totuși la justificarea „răului necesar”, oricît de „necesar”. Formularea citată în notă despre raportul între generații e confuză, într-adevăr, dar articolul nu se limita la această formulare, ci ridica problema de însemnătate generală privind orientarea poezilor tineri, și asupra căreia ar fi fost util să se pronunțe și revista clujeană. N-am fi acordat atîta atenție acestei note dacă revista ne-ar fi oferit și alte ocazii de a ne referi la problematica literaturii actuale. Din păcate neoferindu-ne-o am luat lucrurile așa cum sînt, ca pe un „rău necesar”.

Poeziile lui A. E. Baconsky sînt frumoase, de o frumusețe calmă, de un patetism liniștit și sobru: (*Genealogie, Imn către zorii de zi, Doină de seară, Plecarea zăpezilor*), și merită să fie citate pentru fiorul de luminos și autentic lirism care le străbate și pentru capacitatea de a face să vibreze ceva din măreția timpului și luptelor noastre. Poetul e în nota sa cea mai bună, așa cum ne-ar place să-l știm și să-l vedem mereu, în freamătul realităților tulburătoare ale construcției:

Anii de flacără, anii noi, anii buni
Ies fluierînd din tărîmul acestor genuni
Umblu prin galeriile minei cîntînd
Pentru sufletul celor ce taie cărbuni în
pămînt.

Umblu cîntînd prin noaptea aceasta ai-
bastră —

O cit aş vrea doar o clipă să fiu o fereastră,
O fereastră din lemn de mesteacăn, des-
chisă de vînt,

O albă fereastră pentru cei care umblă
deasupra

Ca să privească-n jos din cînd în cînd.
(„Umblu prin galeriile minei, cîntînd“)

sau :

Toţi şi toate ies legănîndu-se din tăcuta
penumbră a soarelui

Toţi şi toate ne duc undeva strălucind
în albastru

Ca rîurile toţi şi toate au învăţat un drum
O, zori de zi, albă solie a luminii

Albie-sfîntă prin care ne ducem mereu“

(„Imn către zorii de zi“)

Versuri mai semnează Aurel Gurghianu :
Drumuri, Intimitate ; Petre Stoica : *Ora de odihnă, Pe aici colindase poetul* ; Grigore Hagiu : *Inscripție pe o casă nouă, Schimbul trei* ; Ion Pop : *Mîinile lor. La Cronica literară*, Ion Vlad analizează volumul lui Paul Georgescu *Incercări critice*. George Munteanu publică a doua parte dintr-un studiu care se anunță interesant : „*Asupra reconsiderării lui I. Heliade Rădulescu*“.

Tot un fragment de monografie, — închinată operei lui Ion Agîrbiceanu — semnează D. Drumaru. Cel dintîi dezbate deocamdată chestiuni metodologice. În rivna lăudabilă de a cuprinde întreaga complexitate a figurii și operei studiate, criticul face o serie de analogii, unele sugestive, cum e aceea, din păcate nedesvoltată, cu opera și personalitatea lui Al. Macedonski ; altele mai puțin sugestive. Ni s-a părut, astfel, lipsită de rigoare științifică și deloc nimerită, compararea lui Ion Heliade Rădulescu cu... Melehov, eroul *Donului liniștit* — și cu Plehanov, Tolstoi, Ibrăileanu, Goethe, etc. Lăsînd deoparte valoarea particulară a fiecărui studiu (sau fragment de studiu) sîntem de părere că *reconsiderările* ocupă un spațiu prea întins, în dauna studiilor și articolelor închinată actualității literare. Din cele opt recenzii publicate la rubrica „Viața cărților“ numai două privesc noile apariții literare (*Oameni și oameni* de V. Gafița ; *Cetatea de pe stîncă Verde* de Dumitriu Almaș). *Steaua* nu e, totuși, o revistă de istorie literară, și, în consecință, ar trebui să acorde un interes mai mare și un spațiu mai larg problemelor contemporane.

I. S.

„TEATRUL“

Ultimile numere ale revistei „Teatru“ se remarcă printr-un vizibil progres. Îndreptîndu-se către o problematică variată, interesantă și de actualitate, revista știe să trezească interesul publicului său cititor prin îmbinarea articolelor de orientare și analiză teatrolologică cu cele despre interpretare, scenografie, decor etc. Deosebit de utile ni se par rubricile „Profiluri de teatru“ și „Portrete și mărturii“, rubrici a căror seriozitate și permanență le asigură o certă eficacitate. Completînd și lărgînd orizontul cronicilor din fiecare număr, revista prezintă stagiunea teatrală din Bucu-

rești, Iași, Constanța, Galați, etc. Din această analiză a muncii de ansamblu a unui teatru se pot trage și se trag concluzii atît în privința activității teatrale din țara noastră cît și în privința specificului fiecărui teatru în parte și contribuției sale în cadrul activității generale. Aceste prezentări se remarcă prin competență și spirit critic, observație valabilă pentru toate numerele apărute pe anul în curs, chiar cînd sînt foarte concise : de pildă „La Teatrul de Stat din Constanța“ (nr. 3) De asemenea profilul evolutiv al carierei unui actor talentat și cu o bogată experiență, expunerea concepției sale asupra artei in-

terpretării slujește educației tineretului care a îmbrățișat această profesie și permite în același timp spectatorului să reconstituie calea spinoasă a încarnării personajului pe care îl aplaudă.

Confesiunile lui Jules Cazaban sau dialogurile cu Radu Beligan din paginile revistei sînt ilustrative din acest punct de vedere. Căldura cu care acești actori au interpretat rolurile unor oameni ai zilelor noastre, admirația pentru dramaturgia sovietică, dorința lor de a vedea reflectate în teatru aspectele dinamice ale vieții noastre noi cu oamenii săi adevărași și convingători vor reprezenta, desigur, un stimulent pentru autorii dramatici.

Sînt meritorii încercările unor critici literari de a discerne din realizările dramaturgiei noastre actuale tendințele principale de dezvoltare pe drumul realismului socialist.

În „Risul aprobă”, Eugen Luca se ocupă de valoarea eroilor pozitivi de comedie. Autorul caracterizează cu subtilitate diferențele categoriei de eroi comici, de la aparent naivul Spiridon Biserică și pînă la Toma Căbulea, descendentul lui Păcală. Încercarea de a urmări etapa de dezvoltare a comediei actuale prin studierea diverselor tipuri de personaje pozitive este un punct de plecare interesant pentru discutarea problemelor dramaturgiei noastre contemporane. Florian Potra trece în revistă tipurile pieselor de succes de după eliberare, scoțînd în evidență caracteristicile lor, mijloacele prin care au fost realizate.

Deschiderea unei rubrici de „Discuții în jurul unei teme de actualitate” stimulează fără îndoială creația artistică. De exemplu interviul „Despre eficiența, universalitatea și actualitatea noastră” la care răspund: Lucia Demetrius, Mihai Beniuc, Aurel Baranga. „Veniți să ne cunoașteți!” este o chemare prietenească a colectivului uzinelor 23 August din București adresată dramaturgilor noștri în numărul 3/1959. Nădăjdum că acest călduros apel va primi răspunsul cuvenit. Din păcate revista nu încurajează suficient discuțiile pe marginea articolelor publicate, unele din ele susci-

tînd complectări și sugerînd adînciri. În „Risul aprobă”, autorul se referă la eroii comici pozitivi ca Spiridon Biserică, Mayer Bayer, Cerchez Romeo, Toma Căbulea. Dar alături de risul aprobator e și cel care dezaprobă, care condamnă. Ar fi fost interesant să vedem cum se oglindește și această latură în crearea personajelor comice din dramaturgia noastră. Moștenirea lui Gogol, a lui Caragiale se mai regăsește în lucrările autorilor de comedie? Desigur, dar aceștia se află în fața unei cu totul alte realități, în fața unei societăți în care rămîinerile în urmă, aspectele negative nu constituie esența orînduirii respective ci fenomene secundare pe cale de dispariție. De aceea, avem aici de a face cu o altă perspectivă: autorul privește acum altfel personajele deficitare moral, le biciuie în alt mod. Recent, în cuvîntarea sa la Congresul scriitorilor sovietici, tovarășul Hrusciiov a insistat asupra problemei criticării unor aspecte negative din viața înconjurătoare, arătînd că această critică trebuie să fie însușlețită de o atitudine optimistă, generată de sensul principal al dezvoltării societății socialiste. Raportînd aceasta la comedia noastră actuală, ar fi fost interesantă o comparație între personajele comice pozitive ca Andronic din „Ultima oră”, Spiridon Biserică din „Mielul turbat” și personajele negative din aceste piese. O asemenea comparație ar fi prilejuit desigur un sondaj al bogăției mijloacelor comicului, al posibilităților dezvoltării comediei în cadrul artei realist-socialiste, al evoluției comediei în anii de după eliberare. Fi-rește, acesta e doar un exemplu — și poate nici cel mai bine ales — dar vrem să subliniem astfel ideea interesului unor mai largi discuții estetice privitoare la literatura noastră dramatică.

De altfel inițierea unor asemenea discuții ar avea și o mai mare continuitate în tratarea problemelor teoretice ale teatrului. În momentul de față, revista lasă impresia că publică articole de orientare generală cu privire la dramaturgia actuală întîmplător și nu pe baza unui plan sistematic.

Deși la începutul anului a apărut în revistă suita de articole ale lui A. Karaganov: Autorul și eroul său, preocuparea pentru problemele de estetică teatrală a scăzut apoi simțitor. De asemenea pentru istoricul artei dramatice românești. E adevărat că recenziiile la volumele de teatru ale lui Brecht și Victor Ion Popa ating în treacăt astfel de probleme, dar ele ar necesita documentare și studii aprofundate. De pildă, în câteva rânduri, revista critică, pe drept cuvânt, eronata punere în scenă a pieselor lui Brecht la Teatrul I. L. Caragiale din București. N-ar fi fost nimerit însă ca o dată cu aceasta, să se încerce o prezentare a principiilor lui Brecht despre dramaturgia epică și a rolului militant al acestor principii? Câteva articole documentate despre concepția artei brechtiane ar fi constituit indicații prețioase pentru cei ce și-au asumat dificila sarcină de a juca piesele marelui

scriitor german și în același timp ar fi facilitat publicului înțelegerea acestor spectacole paralel cu spectacolele prezentate de ansamblul berlinez care ne-a vizitat ȧara.

O rubrică deosebit de necesară este cea menită să îndrume echipele teatrale de amatori. Entuziasmul echipelor teatrale de amatori care s-au înmulțit considerabil, dorința lor de a depune o muncă de calitate, trebuie stimulate și dirijate. Ajutorul revistei „Teatru” pe această linie este cît se poate de folositor. Ar fi fost însă de dorit ca în afara înregistrării unor succese să existe în aceste articole obiective mai precise în îndrumarea teatrului de amatori. De pildă, grija pentru texte adecuate și recomandarea lor, indicații de regie și scenografie, sînt doar cîteva sarcini pe care rubrica și le-ar putea asuma.

R. B.

„REVUE ROUMAINE”

„Revue Roumaine” — revista editată de Institutul de Relații culturale cu străinătatea — publică, în genere, ȧragmente, extrase — uneori destul de ample — din operele literare apărute în editurile noastre. Redacția năzuiește să facă să apară, într-un viitor cît mai apropiat, și romane întregi într-un ȧingur număr.

Urmărind revista în decursul celor 13 ani de existență, e vizibilă străduința ei de a se ține în pas cu ultimele noutăți literare, atît în domeniul prozei, al poeziei cît și al criticii și istoriei literare. Revista depune o muncă susținută, intensă, pentru a face să crească prestigiul literaturii noastre dincolo de hotare.

În genere, sumarele revistei sînt bogate și echilibrate, fiecare număr permițînd un

mic tur de orizont prin mai toate domeniile literaturii noastre. Cronicile de la ȧinele fiecărui număr corespund cerințelor de informare și documentare literară și artistică. Ele sînt numeroase, documentate și semnate, mai toate, de condee pricepute.

Ȧinînd seama că revista se află în al 13-lea an al existenței sale (numai versiunea rusă este abia în al 3-lea), este explicabilă publicarea, la începuturile ei, a mai multor ȧragmente din operele clasicele noastre, pentru ca, treptat, pe măsura creșterii și dezvoltării literaturii noastre noi de după 23 August sumarul să cuprindă din ce în ce mai multe opere noi aparținînd scriitorilor maturi sau mai tineri, reflectînd actualitatea și patosul construcției socialiste.

Pentru ilustrare, să redăm cîteva sumare, în ordinea lor, a ultimelor trei numere :

— Nr. 4/1958: primul capitol din „Setea” de Titus Popovici, cu o prezentare de S. Damian; două nuvele de D. R. Popescu prezentate de Paul Georgescu; o năvelă de Delavrancea și un studiu de Mihai Gașița despre Delavrancea, apoi studiul lui Savin Bratu despre „Evoluția criticii literare române”.

— Nr. 1/1959: O poezie de Demostene Botez: „Centenarul Unirii”; „Moș Ion Roată și Unirea” de Ion Creangă; câteva fragmente din „Surisul Hiroshimei” de Eugen Jebeleanu; un capitol din „Rădăcinile sint amare” de Zaharia Stancu; un capitol din „Răzeși” lui V. Em. Galan. Comentariile, profilurile — sembrate de Mișu Dragomir, Lucia Demetrius și un „Eminescu în haine de sărbătoare” semnat de Eugen Jebeleanu completează sumarul primului număr din anul acesta.

— Nr. 2/1959: un articol de Mihai Beniuc la comemorarea a 70 de ani de la moartea lui Eminescu; un fragment din „Scrisoarea a treia” a marelui liric român; „Revedere”, „Lacul”, de acelaș Eminescu, în tălmăcirea făcută de Robert Vioier de la Academia regală de limbă și literatură franceză a Belgiei, tălmăcire făcută cu prilejul unei vizite a acestuia în țara noastră; un articol al lui Cicerone Theodorescu cu prilejul aniversării a optzeci de ani a lui Gala Galaction; un fragment din reportajul „400 de zile” al lui Vasile Nicorovici. Comentariile, profilurile sînt sembrate în acest număr de Cezar Drăgoi, Eusebiu Camilar, Ion Vițner, Radu Boureanu etc.

Condițiile tehnice în care apare revista (în versiune franceză, germană, engleză și rusă) sînt remarcabile: cele cu care ne-au deprins de multă vreme Intreprinderea Poligrafică din Calea Șerban Vodă. Aspectul grafic, variind în decursul anilor, a fost din totdeauna și a rămas îngrijit și atrăgător. Cîteva ilustrații — poate prea puține — împodobesc paginile fiecărui număr, îmbo-

găsit uneori și cu reproduceri policrome din operele îndeobște cunoscute.

*
*
*

Una din problemele dificile pe care le ridică o publicație ca Revue Roumaine este aceea a transunerii în patru limbi a operelor sau fragmentelor de opere ce urmează a fi publicate.

Dacă proza a găsit și găsește cu relativ puține dificultăți tălmăcitorii ei, cunoscători subtili ai tainelor cite uneia din cele patru limbi, nu tot același lucru se poate spune și despre poezie. Sînt încă prea puțini cei care să facă pentru poezii noștri ceea ce au făcut un Al. Philippide pentru Baudelaire sau Cicerone Theodorescu pentru Blake și Maiakovski.

În această privință, soluționarea acestor vremelnice — credem — greutăți, trebuie privită în perspectiva viitorului.

Într-o situație favorizată se află traducerile în limba germană, datorită prezenței și ajutorului scriitorilor de limbă germană din R.P.R.

În afară de unele greșeli de tipar, scuzabile, în ultimă instanță, nu ne putem opri să nu cităm și cîteva „perle”:

În Nr. 1/1959, la pag. 165, în comentariul lui Mihnea Gheorghiu „Arta traducerii, o artă a păcii”, găsim: „...des traductions d'Adam Mickiewicz, de Pan Tadeusz et d'autres écrivains encore”, ceea ce, fără îndoială, nu-i de la Mihnea Gheorghiu ceteră... În acelaș număr, la pagina 147, într-o notă la comentariul semnat de Mișu Dragomir, îl aflăm pe Tudor Vladimirescu căpetenie a răscoalei din 1822!

Considerînd însă revista în ansamblul ei, putem spune, cu satisfacție, că ea își îndeplinește menirea: aceea de a promova literatura noastră dincolo de hotare, și aceasta într-un mod care o face să stea cu cinste alături de alte publicații similare.

A.I.D.

„NAGYVILAG” (Lumea Mare) nr. 4/1959

Revista „Nagyvilag” (Lumea Mare) de la Budapesta oglindește fenomene din literatura universală prin publicarea unor materiale deosebit de interesante și selecționate după criteriile riguroase de ordin artistic și ideologic. Atât materialele beletristice (versuri și proză) cât și studiile, articolele, cronicile și notele mărunte ajută pe cititorii revistei să sezeze aspectele caracteristice ale fenomenului literar de pe tot întinsul globului prin prisma exigențelor esteticii marxist-leniniste. Eclecticismul care se manifestase în selecționarea materialelor primelor numere din colecția de anul trecut a revistei a fost, treptat, eliminat. Astăzi caietele lunare ale publicației maghiare aduc un conținut deopotrivă de bogat și de instructiv pentru toți acei care vor să se orienteze în domeniul activității literare a diverselor popoare.

„Nagyvilag” consacră două treimi din paginile sale producției literare propriu zise și publică în restul paginilor un bogat și valoros material informativ compus din studii, articole de orientare, discuții, recenzii despre cărțile de literatură universală apărute în limba maghiară, recenzii despre cele mai de seamă apariții de lucrări literare de peste hotare, care, toate la un loc îngăduie cititorilor să-și formeze o viziune de ansamblu asupra fenomenului literar și artistic mondial. Tot în aceste pagini găsim și foarte variate note și știri, cronici substanțiale, scurte portrete literare, prin care revista și îndeplinește mult mai temeinic misiunea de a orienta pe cititor decât dacă s-ar restringe exclusiv la prezentarea unor materiale beletristice, oricât de riguros selecționate ar fi acestea.

Pentru ilustrarea aserțiunii de mai sus sumarul ultimului număr (numărul 4) este concludent.

O năvălă de Alexandr Trifonovici Tvardovski, unul din cei mai de seamă repre-

zentanți ai poeziei sovietice de astăzi, deschide paginile revistei. Urmează „Călărețul mării”, dramă într-un act de John Millington Synge, scriitor irlandez foarte puțin cunoscut la noi. Criticul Orbok Attila îl prezintă printr-un studiu care înfățișează aspectele esențiale ale operei sale. Urmează versuri de Guillevic, poet breton, o puternică năvălă de Italo Calvino, versuri de francezul Jean Follain, japonezul Kotaro Takamura și Kihaci Ozaki. Scriitorul finlandez distins în anul 1939 cu premiul Nobel. Frans Emil Sillanpää, ne este prezentat de Kodolanyi Ianoș printr-un studiu documentat. Urmează un capitol din opera sa necunoscută la noi și anume din romanul „Hurskas Kurjuus” (Mizerie blândă) scris în 1919, sub influența ideilor și evenimentelor Marii Revoluții din Octombrie. Paginile următoare conțin o zguduitoare năvălă a poetului și romancierului progresist turc Orhan Kemal, prezentat cititorilor printr-un substanțial portret iscălit de Nazim Hikmet.

Literatura română nu lipsește nici din acest număr. Revista publică versuri de Veronica Porumbacu, în excelenta traducere a lui Franyo Zoltan. O notă bibliografică prezintă publicului maghiar datele esențiale din viața și activitatea poetei noastre.

Partea beletristică a revistei se încheie cu pagini de proză din opera scriitorului german Alfred Döblin.

Partea teoretică este bogată și variată. Iată câteva indicații: un foarte personal eseu despre Gogol, semnat de Török Endre; fragmente dintr-un studiu despre Constantin Fedin scris de eminentul critic Forgacs Laszlo; o viziune de ansamblu asupra romanului spaniol de azi, în paralelism social-politic cu analiza societății spaniole, ne este înfățișată în remarcabilul studiu datorit hispanistului Andras Laszlo. Intr-un alt eseu, bine

scris și intitulat „Ingeri și țărani”, Asztalos Sandor conturează profilul lui Josef Haydn.

La rubrica „Masa rotundă” se discută, în contradictoriu, teatrul lui Ionesco. Criticul teatral Gyrfas Miklos fixează de la bun început că luarea lui de poziție „pro-Ionesco” nu înseamnă nicidecum că el ar considera piesele autorului discutate ca aparținând „lotului celor o mie de lucrări dramatice cu valoare permanentă ale literaturii universale”.

„Scaunele” — continuă Gyrfas — sînt o larsă forțată, un adevărat bluff, un galimatias gen „secolul al douăzecilea”, prin care autorul încearcă să producă efecte de pseudo-profunzime, să evoce pseudo-simboluri și să etaleze pseudo-argumente. „Oricît de ostentativ ar parada Ionesco cu pesimismul său, eu unul nu cred în sinceritatea „disperării” sale, fiindcă opera lui nu prezintă spectatorilor decît o parodie a acestei preținse disperări”.

Dacă acestea sînt totuși concluziile tezei „pro”, ne putem lesne închipui pe cele „contra”, reprezentate de Kazimir Șandor. Pornind de la enunțarea că teatrul modern nu se poate închipui fără a fi purtătorul unui profund mesaj uman, autorul contestă textelor lui Ionesco orice conțință cu idealurile omului. Criticul maghiar admite că rezolvările formale, „truc”-urile, străduințele de a realiza efecte scenice noi desfășurate de Ionesco sînt ingenioase, „Regret chiar — scrie el — că Ionesco & Co nu-și cheltuiesc talentul literar pentru scopuri mai nobile”, apoi adaugă: „ar fi trist dacă din apus ne-ar veni numai asemenea piese. Noi știm însă că acolo sînt și altele de scrii-

tori, și nu puțini la număr (O’Casey, Max Frisch, Nach, Miller, Soria, etc.) care au reușit să depășească etapa decadenței și care vorbesc astăzi cu tot atît de mare talent despre problemele arzătoare ale omului epocii noastre și pledează pentru interesele întregii umanități”.

Cronicile revistei atacă teme tot atît de variate: nuvela engleză de azi, cultul lui Lessing în Ungaria, noile romane ale lui Steinbeck, operele complete ale lui Wolfgang Borchert, noua lucrare a scriitoarei franceze Simone de Beauvoir: *Memoires d’une jeune fille*”.

Rubrica de „cronici” mai cuprinde și o recenzie elogioasă asupra volumului de nuvele recent apărut al lui Aurel Mihale, semnată de scriitoarea Ignacz Rozsa, cunoscută la noi ca una dintre cele mai de seamă traducătoare ale literaturii romîne din capitala Ungariei.

Intr-o bine documentată cronică sînt trecuți în revistă toți marii scriitori ai omenirii care nu au fost distinși cu premiul Nobel. În documentare citi o amplă dare de seamă, semnată de Feher Zsuzsa, asupra **Bienalei de arte plastice de la Moscova**. Recenzenta maghiară remarcă creațiile pictorilor romîni Baba și Ciucurenco, operele grafice ale lui Erdos Pal, Vasile Kazar, Mariana Petrașcu, Iosif Matyas, subliniind că grafica și pictura romînească oferă publicului cele mai plăcute surprize grație varietății mijloacelor artistice utilizate. Dintre sculptorii romîni recenzenta subliniază creațiile maramureșeanului Vida Geza.

Revista maghiară „Nagyvilag” se vedește o publicație a cărei lectură este în același timp plăcută și instructivă. A. B.

„MERKUR” nr. 136, Iunie 1959

n. No. 136 din iunie 1959 al revistei MERKUR, George A. Plimpton publică o convorbire cu Ernest Hemingway pe tema artei romanului contemporan.

Convorbirea, ca și considerațiunile marginale ale lui Plimpton, au purtat mai mult asupra condițiilor materiale, asupra cadrului concret și caracterului intim al creației. Totuși, credem că putem deduce

din ea o serie de concluzii din cele mai interesante pentru cititorii noștri.

Aflăm astfel că pentru Hemingway scrisul este nu numai o plăcere, ci și o adevărată problemă de conștiință, că el a învățat meșteșugul scriitoricesc nu numai de la înaintași celebri într-ale literaturii, dar chiar și de la pictori; că în efortul de a-și elabora un stil propriu, el sfătuieste pe debutanți să nu caute originalitatea cu orice preț; că acel ce se simte stăpinit de „viciul” scrisului, nu se dezbară de el decât odată cu moartea, învingând orice dificultăți materiale și chiar și ispitele pe care modul de viață american le scoate în calea celorla cărora succesul le-a asigurat condiții de trai onorabile. Ajuns aici, Hemingway se oprește asupra teribilei primejdii care pîndește pe mînuitorii condeiului din patria sa, și anume asupra corupției.

Într-adevăr, gazetarii americani, atrași de mirajul distigului, pot fi oricînd corupți de patronii lor, cedînd șantajului, presiunilor de tot soiul, tentativelor subtile sau mai grosolane etc. În aceeași ordine de idei, Hemingway socotește că gazetăria poate însemna pentru omul de creație un handicap serios. Întrebat dacă ar recomanda tinerilor scriitori munca de ziarist și în ce măsură propria sa experiență gazetărească la „Kansas City Star” l-a ajutat mai tîrziu, el răspunde:

— „La Kansas City Star” eram silit să învăț să scriu simplu și obiectiv. Asta-i util pentru oricine. Munca gazetărească nu poate strica nici unui tînar scriitor, și-i poate fi utilă dacă se lasă din vreme de ea.”

Fără îndoială, Hemingway se referă și în cazul acesta la problema care-i stă atîta la inimă, la aceeași năluca ce-i tulbură noaptea, de veghe: corupția. Firește, aici nu-i putem împărtăși părerea. Noi știm, din practica zilnică în presa democratică, în ce măsură contactul strîns cu actualitatea, prezența în mijlocul realităților vii, dinamice, ale construcției socialiste, îmbogățește bagajul de cunoștințe al gazetarului, al scriitorului, și în ce măsură acesta îi va servi la crearea unor opere de largă respi-

rație. Hemingway s-a desprins de gazetărie fiindcă se sufoca. Hemingway s-a vrut un independent și a refuzat cu strășnicie să participe la vreun grup oarecare. Greșesc: a făcut parte dintr-o grupare și anume din aceea a revoltaților împotriva academismului osificat și sufocant al vremii, urmărind scopul generos al înnoirii artei pe baze sănătoase, democratice.

— „Vă face plăcere să vă recitiți cărțile? Nu aveți sentimentul că ați vrea să modificați cîte ceva la ele?” — îl întreabă Plimpton.

— „Le recitesc uneori, pentru ca să mă înviorez, cînd mi-i greu să scriu, și-atunci îmi amintesc că întotdeauna mi-a fost greu să scriu și că uneori mi s-a părut chiar imposibil...”

— „Ați descris vreodată o situație pe care să nu o fi cunoscut personal?”

Hemingway răspunde viguros și dur, de pe pozițiile limpezi ale scriitorului realist:

— „Curioasă întrebare! Un scriitor adevărat nu descrie. El crează sau recrează ceva, din cunoștințele personale, din cele auzite de la alții, din izvoare uitate, din evenimente ale poporului său, ale familiei sale... O carte cuprinde mult mai mult decît găsești în ea la prima citire, dar nu-i treaba scriitorului să dea lămuriri sau indicații. Asta e treaba criticilor.”

Hemingway este, incontestabil, un scriitor al epocii sale. Din declarațiile pe care le face lui Plimpton reiese clar că, prin opera sa, se vrea un martor al realităților zilelor noastre și că riscurile „meseriei” nu-l inspăimîntă. El nu simte nevoia reculului în timp. La întrebarea: Cît trebuie să treacă de la un eveniment pentru ca el să poată forma materia unui roman? autorul „Bătrînului și marea” răspunde:

„Depinde de eveniment. Cred că nu există o regulă. Pentru un scriitor experimentat, este, desigur, valoros să trăiască un aterizaj forțat într-un avion în flăcări *). Învață, cu ocazia asta, o mulțime de lucruri importante.”

*) Amintim cititorilor noștri că acum cîțiva ani scriitorul a suferit un grav accident de avion în Africa.

Actualitatea, în creația lui Hemingway, este o preocupare constantă.

În confesiunea sa, autorul ne apare așa cum ni-l inclupuiam: bărbatul copilăros, hirsut, neconformist, jonglând ironic cu paradoxul și cu butada, dar rămânând, împotriva oricărei presiuni, scriitorul integru

pentru care viața trebuie trăită pînă la ultimele implicații, pentru ca, apoi, să fie redată în opera de artă și să fie învățatură pentru cei care o întîlnesc între scoarțele cărții.

A. I. D.

„THE WORKER” — 10. mai 1959

Publicația americană „The Worker” acordă o mare însemnătate romanului lui Frank London Brown, intitulat „Trumbull Park”. Brown este un scriitor tânăr. El s-a născut în Kansas City în anul 1927, a urmat cursurile colegiului juridic din Chicago și a absolvit Literele la Universitatea Roosevelt. Pentru a-și duce la bun sfârșit studiile a muncit în calitate de mașinist, de chelner de bar, de vânzător de ziare și de redactor la „Ebony Magazine”. „Trumbull Park” nu este prima lucrare a lui Frank Brown, despre ghetto-ul Nr. 1 din orașul cel mai segregat al Americii, Chicago, dar este primul său roman de lungă respirație. Pe aceeași temă, Brown a publicat nuvele și ample povestiri în „Chicago Review”, „Chicago Magazine” și „Ebony Magazine”. Noul său roman descrie o întîmplare reală prin care a trecut însuși scriitorul, de îndată ce s-a mutat în cvartalul de construcții publice din sud-estul orașului Chicago.

Timp de cincisprezece ani după ce a fost clădit, Trumbull Park a rămas un cartier locuit în întregime de albi. În anul 1953 administrația locuințelor din Chicago a săvîrșit fără de voie o „greșeală”, acordînd unei familii de negri ce se presupunea a fi albi dreptul de a se muta aci. Deoarece făcuse primii pași, administrația locuințelor din Chicago a fost forțată de opinia publică să accepte în Trumbull Park și alte familii de negri. Cercurile segregacioniste au încercat însă, din toate puterile, să anuleze dispoziția administrației

locuințelor. Folosind influența pe care o dețineau asupra organelor oficiale și utilizînd mijloacele diferitelor organizații teroriste de dreptă, fasciste, ele au întreprins o adevărată campanie de intimidare a negrilor. Brutalitatea poliției s-a aliat cu exploziile pregătite de Ku-kux-klan, injuriile oficialității s-au înfrățit cu maltratarea puse la cale de organizațiile rassistice.

Eroul romanului, Luis Boggie Martin, nu este un om deosebit ci numai o persoană care vrea să treacă prin viață cit mai liniștit. Dar există o poliție și există Ku-kux-klanul.

Louis Martin locuia într-o cocioabă din cartierul de sud al Chicago-ului, Gardener Building. Cînd scara a casei din Gardener Building se prăbușește și copilul Baby Doll moare strivit, gîndul lui Martin este de a evada cit mai curînd din acest infern pentru a se muta în Trumbull Park. Într-o serie de scene impresionante, scriitorul arată cum Martin se formează ca un om de curaj, cum tărîm morală a soției sale îl ajută și îl susține. Frank London Brown descrie reacțiile complexe ale celorlalți negri din Trumbull Park, procesul de constituire al unui punct unic de vedere: solidaritatea morală care ia ființă. Există în acest roman, și criticii s-au zorit s-o remarce, un ritm al faptelor, o emoție a evenimentelor, în care protestul, speranța și curajul se îmbină în cele mai dramatice forme. Scriitorul știe să facă vii pentru oricine problemele cărții, și nu odată, de-a lungul

romanului, cititorul are sentimentul că soarta sa se confundă cu cea a eroului.

Merită atenție paginile în care autorul descrie rezistența negrilor, sprijinul pe care-l primesc din partea muncitorilor, ca și atmosfera sufocantă care domnește în ghetto. Siliți să semneze în carnetul polițistului când se duc la lucru sau fiind se întorc în propria lor casă, negrii se așteaptă dintr-o clipă în alta să fie sfîșiți de mulțimea ațîțată. Deseori, pentru a scăpa din capcanele pe care i le întinde Ku-kux-klanul, negrul trebuie să vină și să plece de acasă într-o mașină a poliției, ca un criminal de rind. În vreme ce negrul e la lucru, soția și copiii săi sînt brutalizați și insultați de poliție. Noaptea cînd familia încearcă să doarmă. Ku-kux-klanul zvîrle pietre în ferestre și uneori așează la temeliiile casei mașini infernale.

Articolul din „The Worker” semnaleză ca o notă pozitivă faptul că romanul se încheie cu o perspectivă luminoasă. El citează ultimele rînduri ale cărții: „Negrii

vor să meargă înainte, să zboare, să se bucure, să cînte și să moară pentru tot ceea ce a fost dat omului.”

Comentînd semnificația politică a lui „Trumbull Park”, ziarul arată cît este de greșită afirmația cu privire la faptul că „segregația s-ar concentra numai în sudul Statelor-Unite. Little Rook nu constituie o insuliță izolată, ci e simbolul unui proces general. „Într-o Americă, încă dominată de morala sălbatică a ligilor cetățenilor albi din sud și a asociațiilor exclusiviste din nord, Frank Brown se alătură numărului tot mai mare de scriitori negri care înțeleg forța și curajul poporului lor. Acești scriitori vorbesc în numele noii generații a oamenilor de culoare care astăzi în sud și în nord, se împotrivesc cu fermitate bombelor Ku-kux-klanului și teroarei polițienești, care înaintează îndreptîndu-se către un viitor în care nu va mai exista nici un fel de Trumbull Park în Statele-Unite”.

S. E

Gheorghe Gheorghiu — Craiova. „Un om cu soluții la toate“ este — credem — a doua schiță pe care o citim, semnată de dumneavoastră, și aceleași metehne ies la iveală; faptul în sine, pe care intenționați să brodați schița, nu-i lipsit de interes, dar vă lipsește încă pricepera de a-i da acestui fapt o semnificație. O operă literară, ca să merite acest titlu, trebuie neapărat să poarte în sine un mesaj, o idee, pe care faptele relatate să o demonstreze; o întâmplare oarecare — oricât de strălucit ar fi redată în scris, dacă nu demonstrează o idee a autorului, o anumită concepție de viață a acestuia, dacă nu comunică un adevăr mai general despre oamenii și societatea timpului său, n-are nici o noimă, e pur și simplu o întâmplare și nimic mai mult.

Iar în lucrarea dumneavoastră tocmai aceasta lipsește. Ea nu-i decât o simplă cronică a unor matrapazificuri puse la cale de un magazinier excroc de la C.F.R., cu încheierea — foarte blîndă — că acestea au fost descoperite, iar vi-novatul pedepsit. Nu se văd de loc condițiile sociale și nici perioada istorică în care se petrec faptele, nu știm nimic despre individul respectiv, lipsește orice caracterizare, orice încercare de a portretiza. De aici urmează că nu se poate afla nimic nici despre ținta intenționatei demascări, nici despre poziția ideologică a autorului.

T. I. Gh. — Ploești. Povestirea dumneavoastră, „Moțanii doamnei directoare“ nu e lipsită de oarecare calitate: cursivitate, un stil potrivit, dialog susținut. Se vede că dumneavoastră nu sînteți la prima încercare literară. Vă pricepeți să schițați din câteva linii un portret, nici descrierile de natură nu sînt lipsite de frumusețe și sobrietate. Toate acestea ne fac să sperăm că veți putea scrie și „încercări“ care să merite a fi tipărite. Schița aceasta nu poate apărea deocamdată, deși episodul narat are o anumită savoare;

ea este lipsită de unitate; prea mult loc ocupă pregătirea povestirii propriu zise; iar în ce privește anecdota, ea nu este dintre cele mai originale, după cum nici tratarea nu-i prea nouă.

După cum afirmați, în scrisoarea ce însoțește manuscrisul, lucrați la rafinăria din Bezaen. În jurul dumneavoastră trăiesc și muncesc nenumărați oameni interesanți prin tot ce fac ei. Căutați acolo subiecte și scrieți poezii și schițe despre acești oameni. Aveți în față un domeniu mai puțin explorat de scriitori, deci șansă de a descoperi fapte noi și semnificative, deci și șansa de a vedea mai curînd tipărite „încercările“ dumneavoastră. Așteptăm.

Ion D. Condurachi — Gîndeni — Zărătișoara. Trimiteți manuscrisele deosebit de grafiate, sau transcrise foarte citeț și în „hiduri rare; aițel re-gretăm — nu pot fi luate în considerare.

Pia Chiriac — Constanța. Povestirea dumneavoastră, „Om trăi și om vedea“ are lipsuri destule și grave, dintre care cele mai importante sînt concepția simplistă, idilică despre viața țărănească și transformările profunde prin care trece — și lipsa oricăror cunoștințe în ce privește alcătuirea unei lucrări literare. Probabil, sînteți la prima încercare de acest fel. Trebuie să știți că fără o temeinică cunoaștere a limbii române, a gramaticii, precum și a legilor compoziției — și fără cunoașterea aprofundată a societății și oamenilor, literatură nu veți putea scrie, chiar dacă aveți talent (unele scilpuri am întrezărit și în arca schiță, cum e de pildă descrierea îmbrăcăminții „malagambistului“.)

Vă sfătuim deci să citiți multă literatură, să studiați bine gramatica și să studiați temeinic viața oamenilor muncii, și bine înțeles, să mai încercați.

V. R.